ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
YAYINLARI

XCVI

İbn-i Hişam

HZ. MUHAMMED'İN HAYATI

(es-Siret'ün-Nebeviyye)

I

Çevirenler

Prof. Dr. İzzet HASAN Prof. Dr. Neşet ÇAĞATAY

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
YAYINLARI

XCVI

İbn-i Hişam

HZ. MUHAMMED'İN HAYATI

(es-Siret'ün-Nebeviyye)

I

Çevirenler

Prof. Dr. İzzet HASAN **Prof. Dr. Neşet ÇAĞATAY**

2. XII. 1971

ANKARA ÜNİVERSİTESİ BASIMEVİ . 1971 ANKARA

İÇİNDEKİLER

Sahife

SUNUŞ VII
ÖNSÖZ IX
Hz. Muhammed'in Hz. Adem'e Kadar Temiz Soyunun Dizisi 1
İsmail Oğullarının Soy Dizimi 2
Amir Oğlu Amr'ın Yemen'den Çıkışı ve Marib Seddi Hikâyesi 7
Yemen Hükümdarı Nasr Oğlu Rebia ile Kâhin Şıkk ve Kâhin Satih Arasında Geçen Hadiselerin Hikâyesi 8
Ebu Kerib Tuban Es'ad'ın Yemen'de Hükümdarlığı Ele Geçirmesi ve Yesrib'e Saldırması 12
Tuban Oğlu Hassan'ın Egemenliği ve Kardeşi Amr Tarafından Öldürülmesi 19
Lahnia Zu Şenatır'ın Yemen Hükümdarlığını Ele Geçirişi 20
Hiristiyanlığın Necran'da Yayılışının Başlangıcı 21
Es-Samir Oğlu Abdullah ile Uhdud Halkının Hikâyesi 23
Devs Zu Sa'leban'ın Meselesi ile Habeşliler Egemenliğinin Başlangıcı ve Yemen'i İstilâ Eden Eryat'ın Hikâyesi 25
Ebrehe el-Eşrem'in Yemen Hükümdarlığını Ele Geçirmesi ve Eryat'ın Öldürülmesi 28
Fil Meselesi ve en-Nesee'ler Hikâyesi 29
Fil Hakkında Söylenen Şiirler 36
Seyf bin Zi Yezen'in Ortaya Çıkması ve Vahriz'in Yemen'i Ele Geçirmesi...... 39
Yemen'de İranlıların Sonu 43
El-Hadr Kalesi Melikinin Hikâyesi 45
Maad Oğlu Nizar'ın Oğulları 46
Luhay Oğlu Amr'ın Hikâyesi ve Arapların Putlarının Zikri 48
Hâmi Vasîle, Sâibe, Bahîra Diye Anılan Develerin Hikâyesi 55
Soy Dizimine Dönüş 57
Same'nin Hikâyesi 61
Luey Oğlu Avf'ın Hikâyesi ve Göç Etmesi 61
El-Besl Meselesi 64
Haşim Oğlu Abdülmuttalib'in Çocukları 67

Sahife

Zemzem Kuyusunun Kazılması Hakkında 68
Curhum Kabilesinin Hikâyesi ve Zemzem Kuyusunun Kapatılması 69
Kinâne ve Huzâe Kabilelerinin Kâbe'yi Ele Geçirmeleri ve Curhum Kabilesinin Sürülmesi 70
Huzae Kabilesinden Bir Boyun Kâbe Bakıcılığını Ele Geçirmesi 72
Kilab Oğlu Kusay'ın Huleyl Kızı Hubbey ile Evlenmesi 72
Murr Oğlu el-Gavs'ın Halka Hacc Etme İzni Verme İşini Üzerine Alması...... 73
Advan Kabilesinin el-Müzdelife'den İnme İznini Vermeleri 75
Advan Oğlu Yeşkur Oğlu İyaz Oğlu Amr Oğlu Zarib Oğlu Amir'in Hikâyesi . 75
Kilab Oğlu Kusay'ın Mekke İdaresini Ele Geçirişi Kureyş'i Toplaması ve Bu İşte Kuda Kabilesinin Kendisine Yardımı 76
Kusay'dan Sonra Kureyşlilerin Arasında Çıkan Anlaşmamazlık ve el-Mutayyebun Antlaşması 81
El-Fudul Antlaşması 83
Zemzem Kuyusunun Kazılması ve Bu Olay Dolayısıyla Ortaya Çıkan Anlaşmamazlıklar 88
Kureyş Boylarının Mekke'deki Kuyuları 92
Abdülmuttalib'in Oğlunu Kurban Edeceğini Adaması 94
Münasebette Bulunmak Amacıyla Abdülmuttalib Oğlu Abdullah'ın Önüne Çıkan Kadının Hikâyesi 97
TANRI ELÇİSİ MUHAMMED'E GEBE KALDIĞI ZAMAN AMİNE'YE SÖYLENEN ŞEYLER 100
Tanrı Elçisi Muhammed'in Doğumu ve Süt Anaya Verilişi 100
Âmine'nin Ölümü ve Ondan Sonra Tanrı Elçisinin Dedesi Abdülmuttalib'in Yanında Kalışı 105
Abdülmuttalib'in Ölümü ve Onun Arkasından Ağıt Olarak Yazılan Şiirler...... 106
Ebu Talib'in Tanrı Elçisini Himayesine Alması 111
Rahib Bahira'nın Hikâyesi 111
Ficar Savaşı 114
Tanrı Elçisinin Hatice İle Evlenmesi 116
Kâbe'nin Onarılması ve Tanrı Elçisi'nin Hacer-i Esved'in Yerine Konmasında Kureyş Kabilesine Hakemlik Etmesi 118
Humscular 123
Arap Kâhinlerin Yahudi Hahamlarının ve Hıristiyan Papasların (Tanrı Elçisinin Ortaya Çıkacağı Hakkında) Verdikleri Haberler 126
Yahudilerin Tanrı Elçisinin Ortaya Çıkacağı Hakkındaki Haberleri 131
Selman (R.A.)ın İslâm Oluşu 134
Abdüluzza Oğlu Esed Oğlu Nevfel Oğlu Varaka, Cahş Oğlu Ubeydullah, Huveyris Oğlu Osman ile Nufeyl Oğlu Amr Oğlu Zeyd'in Hikâyesi 141
İncil'de Hz. Muhammed'e Ait İşaretler 147

Sahife

Tanrı Elçisinin Peygamber Olarak Yollanışı 148
Kur'an'ın İndirilmesinin Başlayışı 152
Huveylid Kızı Hatice'nin İslâm Oluşu 153
Namazın Farz Oluşunun Başlangıcı 154
Ebu Talib Oğlu Ali'nin (R.A.) Erkekler Arasında İlk Müslüman Oluşunun Hikâyesi 156
Erkeklerden İkinci Olarak Harise Oğlu Zeyd'in İslâm Oluşu 157
Ebu Bekr Sıddık'ın İslâm Oluşu 158
Ebu Bekr'in Daveti ile İslâm Olan Ashabın Zikri 159
Tanrı Elçisinin Kavmini Açıkça İslâma Çağırması ve Onların Buna Karşı Yaptıkları Hareketler 164
Mugire Oğlu Velid'in Kur'an'ı Nasıl Vasıflandıracağını Bilemeyişi 169
Tanrı Elçisinin Kabilesinden Çektikleri 180
Hamza'nın İslâm Oluşu 182
Rebia Oğlu Utbe'nin Tanrı Elçisi'nin İşi Hakkındaki Sözleri 183
Tanrı Elçisi ile Kureyş İleri Gelenleri Arasında Geçen Sözler ve Kehf Suresinin Tefsiri 185
Kur'an'ı Yüksek Sesle Okuyan İlk Kimse 199
Kureyşlilerin Tanrı Elçisinin Kur'an Okuyuşunu Dinlemeleri Hikâyesi 200
Tanrı'ya Ortak Koşanların, Zayıf Kimselerden Müslüman Olanlara Eziyet Etmek ve Onları Dinlerinden Döndürmek Suretiyle Tecavüz Etmeleri 202
Habeşistan'a İlk Göç 205
Kureyş Kabilesinin, Göç Edenleri İstemek Üzere Habeşistan'a Elçiler Yollaması . 214
Necaşî'nin Habeşistan Tahtını Ele Geçirişi 219
Habeşlilerin Necaşî'ye Karşı Ayaklanmaları 221
Hattab Oğlu Ömer'in Müslüman Oluşu 222
Kureyşlilerin Anlaşma Kağıdının Hikâyesi 229
Tanrı Elçisinin Kendi Kavminden Çektiği Eza Cefanın Hikâyesi 231
Genel Dizin 241

Sunuş

Biz burada, Mustafa al-Sakka, İbrahim al-Abyarî ve Abdülhafîz Şelebi tarafından hazırlanıp 1936 da Kahirede dört cilt halinde bastırılan arapça metnin birinci cildinin çevirisini sunuyoruz. Bundan sonraki üç cildin de biran önce çevirilip basılması en içten dileğimizdir.

Bu metnin müsveddesini daktilo etmek, basım sırasında düzeltmelerde yardım etmek sureti ile bize büyük yardımcı olan asistan Mustafa Faydaya ve gene tashihlerde yardım eden asistan Dr. İsmet Kayaoğlu'na, kitabın genel dizininin hazırlanmasında büyük emeği geçen değerli Kitaplık Müdürümüz İhsan İnan'a, Kitaplık memuru Asaf Demirbaş'a, eserin titizlikle ve güzel bir biçimde basılmasında emeği geçen Ankara Üniversitesi Basımevi ilgililerine içten teşekkürlerimizi bildiririz.

Çevirisini sunduğumuz bu kitapla okurlarımıza ufak bir hizmette bulunabilirsek kendimizi mutlu sayacağız.

Mayıs 1971

Prof. Dr. İzzet Hasan **Prof. Dr. Neşet Çağatay**

Ö N S Ö Z

Arabistanda tarih yazımı, İslâmiyetle ve Peygamber Hz. Muhammedin maddî ve manevî tüm yaşantısı ve yaptığı savaşlarla ilgili bilgileri veren, "Sire" ve "Meğazi" adı ile anılan eserlerle başlamıştır. Gerçekte bir ulusun tarih yazıcılığı, yazının o ulus arasında bilinmiş ve yayılmış olması ile mümkün olabilir. Yemendeki eski arap kavimleri de dahil, arapların kendi icadları olan bir yazıları yoktu. Hele Hicaz bölgesinde, islâmiyetin ortaya çıkışına kadar bu kültür aracı, halkın büyük bir çoğunluğu tarafından hemen hemen hiç bilinmiyordu. O sıralarda Mekke ileri gelenleri arasında bile yazı yazan kişiler sayılacak kadar azdı.

Yemende yaşamış eski çağ arapları olsun, Hicaz arapları olsun yazıyı, Sümerler, eski mısırlılar gibi başka uluslardan almışlardır. Bu gün arap yazısı denen yazı, bu dışardan alınma yazılardan geliştirilmiştir.

Kur'an'ın, Peygambere vahy olunduğu zaman yazıldığı yazıda ne noktalar vardı ne de, üstün, esre, ötre ve tenvin gibi okuma işaretleri. Bu başka uluslardan alınma yazıya nokta ve harekeler, Peygamberin ölümünden çok sonra katılmıştır. Bu nedenle de bugünkü Kur'an yazısının, Peygamber devrindeki Kur'an yazısına benzerliği çok azdır.

Yazının ancak milâdî yedinci yüzyıl başlarında yayılmaya başladığı bir çevrede yaşamış bulunan bir toplumda o devirlere ait tarihî eserler yazılmış olabileceğini düşünmek beyhudedir.

Buna karşılık, yazının yaygın olmayışı dolayısı ile yazılmamış olan tarihî eserlerin yerini, ezbere dayanan bazı bilimler almıştı. Örneğin Hicaz bölgesinde babadan oğula sözlü olarak aktarılagelen geniş bir şiir ve soy bilgisi ve kişilerin yaşantısını kapsayan soy dizini "İlm-i Ensab" ve biyoğrafi "Tercüme-i Hal" ürünleri gelişmiş bulunuyordu. Bunlar, önceleri sadece bir panayır ve alış-veriş yeri olan

Ukkaz vadisinde, M. 540 yılından itibaren şiir, hitabet vesaire gibi fikir ürünleri yarışmaları halinde ortaya konmaya ve değerlendirilmeye başlanmıştır. Nahle ve Taif arasında hurmalık bir vadide bulunan ve el-İbtida adı ile kurulan bu Ukkaz panayırındaki yarışmalarda sonraları yazılı eserler de yer almıştır. Yılın belli günlerinde burada yapılan toplantı geleneği M. 747 ye kadar sürmüştür. Bu yarışmalardan bize, ünlü arap şairlerinin-"Yedi Askı" adı ile anılan ve içlerinde o çağ araplarının sosyal, siyasal ve ekonomik yaşantılarına ait değerli bilgiler bulunan-şiirleri kalmıştır.

İşte islâm öncesi araplarının tarihle ilgileri, Cahiliye Çağı şairlerinin şiirleri açıklanırken onlarda geçen bazı tarihî olayları ve bu olayların günlerini öğrenme tutkusu ile başlamıştır. "Eyyam ül-Arap" denen bu önemli günler, kabilelerin birbirleri ile yaptıkları ve komşularla yapılan savaşları içine alıyordu.

İslâm öncesi Hicaz araplarının dünya tarihi hakkındaki bilgileri, ticaret için gidip geldikleri İran, Bizans (Suriye, Filistin ve Mısır bölgeleri), Habeşistan ve Yemene ait yalın gözlemlerden ibaretti ve kendi çağdaşları olan uluslarınkinden çok geri idi.

İslâmiyetin ortaya çıkışı ile, bu dinin yayıcısı ve açıklayıcısı olan Peygamberin hayatı, sözleri ve davranışları, özellikle kendisinin ölümünden sonra, yeni karşılaşılan olaylar için örnek arandığında büyük bir önem kazanmıştır. Hele ilk sıralarda islâm arap halkının sosyal, siyasal ve ekonomik yaşantılarını düzenleyen kuralların, doğrudan doğruya Kur'an'a ve Peygamberin sözlerine yani hadislere dayanarak ortaya konmuş olması, Kur'an'ın tefsirini ve hadislerin doğru olup olmadıklarının araştırılmasını gerektirmiştir. Bir hadisin hangi olay üzerine, nerede ve kimlerin yanında söylendiğinin, onu ilk duyanlardan kimlerin aktardığının açık, seçik ve doğru olarak tesbit edilebilmesi hadis aktarıcılarının ahlâkî ve sosyal durumlarının incelenmesini gerektirmiştir. Bu nedenle tefsir ve hadis üzerindeki bu çalışmalar, tarih biliminin de gelişmesini ve genişlemesini, islâmdan önceki uluslardan hiç birinin erişemediği bir kerteye ulaştırmıştır.

Tarih, aynı zamanda hükümdarların yaşantılarını ve yaptıkları işleri de kapsadığından halifeler de bu bilim koluna ilgi duymuşlardır; ama bu, yukarıda da dediğimiz gibi önceleri daha çok sözlü anılar halinde sürmüş, yazılı tarihçilik daha çok Abbasîler devrinde gelişmiştir. Kâtip Çelebinin, "Keşf üz-Zunun" adlı eserinde kayd edilen bin üçyüzden fazla tarih kitabı, müslümanların bu ilmi ne kadar ileri götürdüklerini gösterir.

Peygamberin yaşantısı ve savaşları üzerine yani Meğazî ve Sire'ye dair ilk eserlerin Eban b. Osman b. Affan ve Muhammed b. Müslim ez-Zührî tarafından yazıldığı söylenir.

Eban, ilk dört halifenin üçüncüsü olan Osman b. Affan'ın oğlu olup 20 /641 yılı dolaylarında Medinede doğdu. Peygamberin karısı Ayşe binti Ebi Bekr, Talha b. Ubeydullah ve Zübeyr. b. el-Avvam'ın 656 da Osmanın öcünü almak üzere açtıkları savaşa katıldı; sonra uzun bir süre siyasete karışmıyarak 75 /694 de Emevî Halifesi Abdülmelik b. Mervan tarafından Medine valiliğine atandı. Kendisi Medine fukahası (hukukçuları) arasında sayılır. Eban'ın, hadisçi olarak da iyi bir ünü vardır. İmam Zührî, kendisinden hadis okuyanlar arasındadır. Eban 100 /718 yılına doğru öldü. Eban'ın meğazisi belki de bir kitap halinde değil, dağınık parçalar halinde idi.

Ebandan sonra gelen diğer bir ünlü meğazi yazarı da büyük bir ihtimal ile güney Arabistan menşeli azadlı bir köle olan Şurahbil b. Sa'd'dır. Bunun yazdığı meğazi kitabından İbn-i İshak hiç faydalanmamıştır. Diğer yazarlar da onu az zikr ederler. Şurahbil b. Sa'd 123 /741 de öldü. Ali b. Ebi Talib'i gördüğünü söylediğine göre yüz yıla yakın bir ömür sürmüş olması gerekir. Şurahbil, Peygamberin sahabîlerinden hadisler aktarır ve Mus'ab b. Ukbe'nin zikr ettiğine göre o, muhacirînin listesini, Bedir ve Uhud gazilerinin adlarını nakl eder. Çok yaşlandığı sıralarda kendisini görmeğe gelenlere şantaj yaptığı için itibarını kaybetti. Kendisine bir şey vermezlerse babalarının Bedir savaşına katılmamış olduğunu söylerdi. Fakirlik ve çok yaşlılık onu huysuzlaştırmıştı. Onun sempatisini kazanıp iyi geçinmiş olanlar kendisinin bir otorite olduğunu, antipatisini kazanıp garazına uğrayanlar da doğruluğundan şüphe edilmesi gereken bir kişi olduğunu söylemişlerdir.

Gene tabiinden başka bir yazar da Yemende yerleşmiş İranlılara mensup Vehb b. Münye (hayatı: 34–110 /654–728) dir. Babası muhtemelen bir yahudi idi. O, hıristiyan ve yahudi kutsal kitaplarına ve hadislerine karşı ilgisi ve bu hususlardaki bilgisi ile tanınmıştı. Bu nedenle, daha sonra bu konularda uydurulan şeyler ona mal edilir. Onun "Kitab el-Mübteda" adlı kitabında Peygamberlerin yaşantıları ve incil hikâyeleri islâm rivayetlerinden öncelere aittir. Onun, Yemen'in efsanelere dayanan tarihi hakkındaki kitabı ile, Vecizeler, İradei Cüz'iyye ve diğer hususlara ait bilgiler İbn-i Hişam'ın "Kitab üt-Tican" adlı eserinde kısmen yer almıştır.

644 de doğan Urve b. Zübeyr de meğazi'de bir otorite idi. İbn-i İshak ve diğer yazarlar onun islâm tarihinin kurucusu olduğunu söy-

lerler. Onun rivayetlerinden ve yazılarından bir çoğu bize kadar gelmiştir. Urve (644–713)'nin anası Esma, ilk halife Ebu Bekir'in kızıdır. Nenesi Safiyye de Peygamberin halasıdır. Babası Zübeyr ise Peygamberin ilk karısı Hatice'nin kardeşi olan Avvam'ın oğludur. Urve, 678–684 arasında Mısırda bulunduktan sonra Medine'ye döndü. Kendisi Ömer b. Abdülaziz'in toplattığı Medine fakihlerinden biridir; o, sık sık Hz. Ayşe'yi ziyaret eder, ondan bilgi alırdı. Urve'nin başlıca öğrencileri arasında, oğlu Hişam ile, İmam Zührî bulunuyordu ki bunlar hocalarının topladığı hadisleri nakl etmişlerdir. Hadis ve siyer kitaplarında bunlara hep raslarız.

Ömer b. Abdülaziz'in, Peygamberin savaşlarına dair dersler verdirmeyi düşündüğü, bu alanda geniş bilgiye sahip bulunan Âsim b. Ömer b. Katadet ül-Ensârî (Ölümü 121 /739)'ye Şam camiinde "Meğazî" ve "Menakıb" dersleri verdirmek suretiyle gerçekleştirmeyi kararlaştırdığı sırada İmam Zührî de Meğazi'ye dair müstakil bir eser yazdı.

İbn-i Hişam'ın açıklamalı bir metnini hazırlayan Endülüs'lü Ebülkasım Abdurrahman b. Abdullah Süheylî (508–581 /1114–1185), "Ravd ül-Unuf" adlı kitabında dediği gibi bu konuda yazılan ilk eser bu idi ve Zührî, çağının en büyük bilginlerinden biri idi. Fıkıh ve hadiste eşsizdi.

O, İmam Buharî'nin hocasının hocası idi. Zührî, büyük bir çaba ile hadisleri toplamağa başlamış, Medinedeki bütün ensarın evlerini birer birer gezmiş, erkek kadın, genç, yaşlı herkesle görüşüp fikirlerinden faydalanmıştır. İmam Zührî 50 /670 de doğduğundan, Peygamberin ashabından birçoğu ile konuşabilmiştir.

699 yılında Emevî halifesi Abdülmelik b. Mervan tarafından kabul olunan İmam Zührî sarayda büyük bir saygı ile karşılanmıştı; Kitab ül-Meğâzî'sini Ömer b. Abdülaziz'in işareti ile yazmış olması muhtemeldir. O, Hişam b. Abdülmelik tarafından da çocuklarını terbiye için görevlendirilmişti.

124 /742 de ölen Zührî'nin eseri, halkın Meğazî'ye ilgi göstermesini sağladı ve bu alanda bir çok kişilerin yetişmesini temin etti.

İmam Zührî'nin öğrencilerinden Yakup b. İbrahim Zührî (ölümü: 208 /823), Muhammed b. Salih Temmar (ölümü: 168 /784–85), Abdurrahman b. Abdülaziz el-Evsî (ölümü: 162 /779) Meğazî sahipleri olarak anılırlar. Gene İmam Zührî'nin öğrencilerinden Musa b. Ukbe b. Ebi Ayyaş el-Esedî (55–141 /675–758) ve Ebu Abdullah Mu-

hammed b. İshak b. Yesar el-Muttalibî (İbn-i İshak) Meğazî dalında büyük bir üne sahip oldular.

Zübeyrin ailesi katında bir köle olan Musa b. Ukbe, halife Ömer b. Hattabın oğlu Abdullahla görüşmüştü. İmam Malik b. Enes hadiste Musa'nın öğrencisi idi. İmam Malik, hocasını çok beğenir ve Meğazî öğrenmek isteyenlerin ona baş vurmalarını sağlık verirdi. Musa b. Ukbe'nin eseri bugün ortada yoktur ama uzun bir süre bir çok kişiler okuyup ondan faydalanmıştı. Bu eserden kalma bazı parçalar hakkında, İbn-i İshakın eserini "The Life of Muhammad" adı ile ingilizceye çeviren A. Guillaume, kitabının giriş kısmında uzun bilgi vermektedir. İbn-i İshakınkini İbn-i Hişamın yaptığı gibi, Musanın bu eserini de kadı İbn-i Şohbe toplamıştır.

Musa b. Ukbe böyle değerli bir eser yazmış olmakla birlikte gerçek siyer ve meğazî yazarı olmak şerefi İbn-i İshakındır. İbn-i İshakın eseri de bugün ortada yoktur, ama kendisinin ölümünden sonra birçok kimse ondan faydalanmış, bu faydalanan kişilerden biri olan İbn-i Hişam, yeni bilgiler katarak ve düzelterek onu yep yeni bir eser haline koymuştur. Burada "Hz. Muhammedin Hayatı" başlığı altında türkçeye çevirdiğimiz eser odur.

İbn-i İshaktan önce bu bilim dalı ile ilgilenmiş ve eser yazmış kişilerden yeteri kadar söz etmiş olduğumuzdan burada türkçeye çevirisini sunduğumuz kitap ve yazarı hakkında da biraz bilgi vermek istiyoruz.

İbn-i İshak ve Eseri

Ebu Abdullah Muhammed b. İshak b. Yesar b. Hıyar el-Muttalibî H. 85 (M. 704) lerde Medinede doğmuş, 151 /768 de Bağdad'da ölmüştür. Dedesi Yesar, İran Şahı elinde esir olarak bulunduğu Aynu'l-Temr'in 12 /633 de Halid b. Velid tarafından feth edilişinde Halid'in eline geçmişti. Halid onu, orada ele geçirdiği daha bir çok esirle birlikte Medineye halife Ebu Bekr Abdullah b. Ebi Kuhafe'ye (halifeliği: 632–634) yolladı. Yesar, esir olarak Kays b. Mahreme b. el-Muttalib b. Abdu Menaf'a verildi ve islâm olunca azad edildi, oğulları, efendilerinin soy adı olan "Muttalibî" soy adını kullanmaya başladılar.

Yesar'ın oğlu İshak Hicrî 50 /M. 670 lerde doğdu. Anası bir azadlı köle kızı idi. Kendisi ve erkek kardeşi Musa, ünlü hadisçilerdi ki böylece İshak'ın oğlu Muhammedin (İbn-i İshak) hayatta izleye-

ceği meslek, kendisi daha delikanlılık çağına varmadan hazırlanmış bulunuyordu.

85 /704 de Medinede doğduğunu kayd ettiğimiz İbn-i İshak tabiinden olup, bilhassa Muhammed b. Müslim el-Zührî, Asım b. Ömer b. Katade ve Abdullah b. Ebu Bekir gibi ikinci kuşaktan hadisçilerle ilişki kurmuştu O, gençliğinden başlıyarak Peygamberin hadisleri üzerinde çalışmaya koyuldu. Otuz yaşında iken (734 de) Mısıra gidip orada Yezid b. Ebu Habib'in derslerine devam etti; Medineye dönüşünde, topladığı materyallerin tasnifine ve onları düzenlemeye koyuldu. 741 de Medinede bulunan Zührî'nin "İbn-i İshak burada bulunduğu sürece Medine ilim bakımından hiç bir yoksulluğa uğramıyacaktır" dediği söylenir.

İbn-i İshak, fikirleri ve yazıları bakımından şöhrete ulaşmadan az önce, bir küçümseme yüzünden maalesef Malik b. Enes'in düşmanlığını üstüne çekti. O, Malik'in öfkesine belki de onun, Peygamberin uygulamalarında esaslı ayrıcalıklar gösteren, hukuka dair olup sonradan kaybolmuş bulunan "Sünen" adlı eseri sebep olmuş olabilir. İbn-i İshak kaderiyecilikle ve şiilikle ittiham edildi. Bir başkası onun, bazı hadisler için sık sık Hişam b. Urvenin karısı Fatımayı otorite göstermesine hücum etti. Fatıma'nın kocasının bu durumdan canı sıkılıyor ve İbn-i İshakın, karısı ile tanışmış olabileceğini kabul etmiyordu; halbuki kadın İbn-i İshaktan kırk yaş kadar büyük olduğuna göre bunların, her hangi bir dedi koduya yer vermeden bir biri ile görüşmüş olmaları pek âlâ mümkündü.

İbn-i İshak bu olaylar sonunda Medineden çıkıp gitmiştir ama onun bu işi kendi isteği ile mi yoksa başkalarının zoru ile mi yaptığı belli değildir.

Medineden ayrılan İbn-i İshak, Dicle Nehri üzerindeki Elcezire' de, Kûfe'de, Rey (bugünki Tahran) da kalmış ve sonunda Bağdad şehrinde yerleşmiştir. O, Abbasî halifesi Ebu Cafer el-Mansur'un Haşimiye şehrine gelişinde yanına varmış ve ihsanına kavuşmak için eserinin bir kopyasını kendisine takdim etmiştir. Gene halife Mansur'un emri ile bunu oğlu ve veliahdi Mehdî için, yaratılıştan, Peygamberin ölümüne kadar gelen geniş bir tarih kitabı hazırladı.

İbn-i İshak, H. 150 veya 151 (M. 667 veya 668) yılında Bağdad' da öldü ve orada Hayzuran mezarlığına gömüldü.

İbn-i İshak da ünlü talebeler yetiştirmiştir. Ziyad b. Abdullah b. et-Tufeyl el-Bekkâî (Kûfe'de ölümü: 183 /799) bunlardan biridir.

Bekkâî, İbn-i İshakın talebesi ve İbn-i Hişam'ın hocasıdır. Bu durumu dolayısı ile de İbn-i İshak ve İbn-i Hişam gibi iki büyük yazar arasında bir bağ vazifesi görmüştür.

Ziyad el-Bekkâî, sire üzerindeki çalışmaları uğurunda evini bağını, malını mülkünü satmış ve hocası ile birlikte uzun bir geziye çıkmıştır. Kendisi hadisçiler katında pek sağlam sayılmaz ama sire konusunda en yüce otoritelerden biri olarak tanınır. İmam Malik b. Enes'in, İbn-i İshakın şiddetli muhalifi olmasına rağmen hadisçilerin çoğu onun siyere dair kayd ettiği rivayetlerin doğru olduğunu kabul ederler.

İmam Buharî (ölümü: 256 /870) onun hadislerini eserine almadığı halde "Cüz ül-Kıraat" adlı kitabının bir kaç yerinde rivayetlerini kullandığı gibi tarihî konularda daima İbn-i İshaktan söz etmiş ve bir çok eleştirilerini onun rivayetlerine dayandırmıştır.

İbn-i İshak "Meğazî" ilmine büyük bir gelişme verdi; öyle ki Abbasîlerin edebî zevkleri başka dallara yöneldiği halde İbn-i İshakın etkisi ile meğâzî ile de ilgilenmişlerdir. Kâmil b. Adiy bilhassa bu hususa değinerek herkesin İbn-i İshaka ne kadar borçlu olduğuna işaret ettikten sonra şu sözleri söyler: "Bu alanda yazılan eserlerin hiç biri İbn-i İshakınki ile yarışamaz".

Ebu Hâtim b. Hibban (ölümü: 354 /965) "Kitab üs-Sikat"ında, hadisçilerin İbn-i İshaka karşı itirazlarını ele alıp onun, müslüman olan yahudilerin Hayber olayı üzerine söyledikleri sözleri eserine kayd ettiğini, halbuki bu yahudilerin o husustaki sözleri asıl yahudilerden duyduklarını, bu nedenle bu söylentilerin uydurma olduğunu yazar.

Ünlü bilgin Zehebî'nin sözlerinden, İbn-i İshak'ın, yahudiler ve hıristiyanlar tarafından ileri sürülen rivayetleri de kabul edip sağlam saydığı anlaşılıyor. İbn-i Nedim de "Fihrist"inde onun yahudî, hıristiyan bilginlerle görüştüğünü, onlardan tarihî bilgi ve haberler aldığını ve bu bilginleri eski bilimin sahipleri olarak kabul ettiğini söylüyor. Bu durum özellikle eserin birinci bölümünde göze çarpar. Esasen Said Feyyûmî'nin, Tevrat sifrlerini (Esfar-ı Tevrat) ibrancadan, Huneyn b. İshakın yunancadan arapçaya çevirmeleri ve Amr b. Said'in teşviki ile de patrik Yahya (Jean) tarafından incillerin gene arapçaya çevrilmesi, islâm tarihçileri üzerinde çok derin etki yaratmış, o zamandan sonra yazılan tarihler tamamen Tevrat etkisi altında ve onun çizdiği kadro içinde kalmışlardır. Ayrıca, bu Tevrat ve İncil çeviri-

lerinin etkileri yalnız tarihî eserler üzerine olmakla kalmamış, en ünlü tefsir yazarları bile kendilerini bu etkiden kurtaramıyarak eserlerini bir bilgi hazinesi saydıkları Tevrat verileri ile doldurmuşlardır.

Abbâsîlerin iş başına gelişlerinden sonra başlayan tercüme devresi, fikir hareketleri bakımından büyük bir devrim yaratmış ve bu devrimden tarih de etkilenmiştir. Mes'udî'nin (ölümü: 346 /957) eserleri ile ondan önceki tarihçilerin eserleri karşılaştırıldığı zaman bu etki çok açık olarak görülmektedir.

İbn-i Hişam'ın Eserde Emeği

İbn-i Hişam, İbn-i İshak'ın eserini türlü yönlerden ele alıp yeniden gözden geçirmiş, baştan sona kadar düzelterek kısaltmıştır. Bu bilginin yaşantısı ve çalışmaları üzerinde kısaca durduktan sonra onun bu işi nasıl yaptığına döneceğiz.

Cemalüddin Ebu Muhammed Abdülmelik b. Hişam b. Eyyub el-Meâfirî el-Hımyerî, hicretin ikinci yüzyılı ortalarına doğru (M. VIII. yüzyıl ortaları) Irak'ta Basra şehrinde doğdu. Bu şehir o zamanlar, islâm âleminin en büyük kültür merkezlerinden biri sayılıyordu. Bunun için İbn-i Hişam tahsilini burada yaparak şehrin bilim otoritelerinden ders aldı. Özellikle edebiyat, filoloji ve tarih dallarında bilgisini artırarak bu konularda büyük bir otorite sayılmağa başladı. İbn-i Hişam daha sonra Basradan göç edip Mısıra gitti, orada Fustat şehrinde 218 /838 yılında öldü.

İbn-i Hişam, İbn-i İshakın tarih kitabını esas alarak kendi eseri sayılan "Hz. Peygamberin Sîreti" adlı kitabını hazırladı ve bu eseri ile büyük bir ün kazandı. Yukarıda adı geçen Ziyad el-Bekkâî'den de büyük ölçüde faydalanan İbn-i Hişam, bu kitabı meydana getirirken şu işlemleri yapmıştır:

1) İbn-i İshakın kitabını düzelterek kısaltmak,

2) İbn-i İshakın, bazı olaylarla ilgili olarak aktardığı rivayetlerin yanı sıra kitaba başka rivayetler de katmak,

3) Sonuna bazı eklemler katarak kitabı tamamlamak. İbn-i Hişam bu konuda eserinin başlarında (asıl metin ss. 4 de) şöyle diyor:

"Ben bu kitaba, İbrahim oğlu İsmailin oğullarından Tanrı elçisini dünyaya getirenlerin ve soylarından gelen oğullarının büyükten küçüğe doğru, İsmailden Tanrı elçisine kadar hikâyelerini sıralayıp uygun düşen rivayetleri anlatmakla başlıyorum. Sözü kısa kes-

mek için İsmailin diğer oğullarının zikrini bırakıp, Tanrı elçisinin hayatının hikâyesine geçiyorum. Gene bu maksatla İbn-i İshakın eserinde olup da içerisinde Peygamberin zikri geçmiyen ve hakkında âyet bulunmıyan ve benim kitabımda yer alan bir şeye ne mesnet, ne tefsir, ne de delil olmıyan şeyleri almadım. Aynı şekilde İbn-i İshakın zikrettiği fakat şiirle uğraşanların tanımadığı bir takım şiirleri, nezakete uymıyan, bazı kimselerin incinebileceği bazı şeyleri ve Bekkâî'nin sağlam saymadığı bir kısım rivayetleri almadım. İbn-i İshakın eserinde bulunan başka bazı kısımları aynen, rivayet edildiği ve bilindiği gibi aldım."

Hasılı eser, İbn-i Hişam tarafından yeniden ele alındıktan sonra yep-yeni bir şekil almıştır. Bu nedenle ve yeni şekli ile eser artık bundan böyle asıl yazarı olan İbn-i İshakın adı ile değil, İbn-i Hişamın adı ile anılmağa başladı.

Eserin Muhtevası ve Çevirileri

Eserin kapsamına yani içindekilere gelince: Hz. Muhammedin hayatının tarihi anlatılırken aynı zamanda islâmdan önce ve islâmiyetin yayılışı sırasında Arap Yarımadası ile komşu memleketlerde olup biten belli başlı olaylar da söz konusu edilmiştir. Bu arada islâm dininin yayılıp yerleşmesinde büyük emekleri geçen ashabın ileri gelenlerinin yaşantılarının bazı bölümlerine de eserde büyük önem verilmiştir.

Sözün kısası şudur ki bu kitap, Hz. Muhammedin hayatı boyunca cereyan eden bütün tarihî olayları içine alır. Bu bakımdan, islâm tarihinin ilk ve ana kaynaklarının en önemlilerinden biridir.

Bu eser, Şiraz bölgesinde hüküm sürmüş bulunan, Selçukluların Fars Atabeylerinden biri olan Salgurîlerden Ebu Bekr Sa'd b. Zengî' nin emri ile farsçaya çevrildi. Bu çevirinin elyazma bir kopyası Hindistanın Allahabad şehri kitaplığındadır.

Yukarıda da dediğimiz gibi İbn-i Hişam tarafından, kısaltmalar, düzeltmeler ve katmalarla yeni bir biçim alan bu kitap, bütün islâm âleminde büyük bir ün kazandığından, 607 /1216 da ölen Abdülaziz b. Ahmed; 663 /1265 de ölen Ebu Nasr Feth b. Musa Hadravî; Ebu İshak Ensari-i Tlemnenî, İbn-i Şehid diye bilinen Feth üd-Din Muhammed b. İbrahim gibi kişiler tarafından manzum olarak yazılmıştır (manzum hale getirilmiştir.)

H. 508 /1114 yılında Endülüsteki Malaga şehrinin Süheyl kasabasında doğup 581 /1185 de ölen Ebü'l-Kasım Abdurrahman b. Abdullah b. Ahmed Süheylî de bu eseri açıklayıp notlayarak "Ravd ül-Unuf" adı ile yeniden yazmıştır.

İbn-i Hişam'ın "Sire" si ilk kez 1858–1860 yılları arasında alman oriyantalisti Wüstenfeld tarafından arapça olarak yayınlanmış, 1864 yılında gene alman oriyantalistlerinden G. Weil onu almancaya çevirmiştir. 1955 de de Londra Üniversitesi Arap Edebiyatı Profesörü A. Guillaume onu, Mısırda basılan arapça metin üzerinden "The Life of Muhammad" başlığı altında ve bir cilt halinde ingilizceye çevirmiştir. A. Guillaume bu çevirisinde İbn-i İshakın sözlerini, İbn-i Hişamın tesis ettiği metinden ayırarak çevirmiş, İbn-i Hişamın sözlerini ve katkılarını eserin sonuna, ayrı bir kısım olarak eklemiştir.

Prof. Dr. Neşet Çağatay

RAHMAN VE RAHİM OLAN TANRININ ADIYLA 1

Âlemlerin Rabbi olan Tanrı'ya hamd olsun. Efendimiz Muhammed'e ve onun bütün nesline Tanrı'nın rahmeti olsun.

Muhammed'in (Tanrı Ona ve Bütün Nesline Salat ve Selâm Etsin) Âdem'e (O'na Selam Olsun) Kadar Temiz Soyunun Dizisi

Ebu Muhammed Hişam oğlu Abdülmelik Nahvî dedi ki: Bu kitap, Abdülmuttalib oğlu Abdullah'ın oğlu Tanrı elçisi Muhammed (S.A.S.) in hayatından bahseder. Abdülmuttalib'in adı Haşim oğlu Şeybe, Haşim'in adı Abdumenaf oğlu Amr, Abdumenaf'ın adı Kusay'ın oğlu Muğîre, Kusay'ın soy kütüğü: Müdrike oğlu Huzeyme oğlu Kinane
oğlu // Nadr oğlu Malik oğlu Fihr oğlu Galib oğlu Lüey oğlu Ka'b 2
oğlu Mürre oğlu Kilâb oğlu Zeyd'dir.

Müdrike'nin soy kütüğü: Tarih oğlu Allah'ın sevgilisi İbrahim oğlu İsmail oğlu Nabit oğlu Yeşcub oğlu Ya'rub oğlu Teyrah oğlu Nahur oğlu Mukavvim oğlu Udd (Udad'da denilir) oğlu Adnan oğlu Maadd oğlu Nizar oğlu Mudar oğlu İlyas oğlu Âmir Müdrike'dir.

Tarih'de: Âdem oğlu Şis oğlu Yaniş oğlu Kaynen oğlu Mehlil[1] Yerd (يرد) oğlu Ehnuh (اخنوخ), Ehnuh, dendiğine göre peygamber İdris'in kendisidir, (Doğrusunu Allah bilir). Âdem oğullarından nübüvveti ilk alan ve kalemle yazı yazan İdris olmuştur. Oğlu Mettuşalah (متوشلخ) oğlu Lemk (لمك) oğlu Nuh (نوح) oğlu Sam (سام) oğlu Erfahşez (أرفخشذ) oğlu Şaleh (شالخ) oğlu Ayber (عيبر) oğlu Faleh (فالخ) oğlu
Rau (راعو) oğlu Saruğ (ساروغ) oğlu // Nahur (ناحور) oğlu Âzer (آزر) dir. 3

Ebu Muhammed Hişam oğlu Abdülmelik dedi ki:

Tanrı elçisi Muhammed'in (S. A. S.) Âdem'e (A. S.) kadar yukarıda
saydığım bu soyunu, // İdris'in ve diğerlerinin hikâyelerini bize, İshak 4

---

1 Mehlail (مهلائل)

oğlu Muhammed Muttalibî (مطلبى) den naklen, Abdullah oğlu Ziyad Bekkâî (بكائى) anlattı.

İbn-i Hişam diyor ki:

Di'ame (دعامه) oğlu Katade (قتادة) den Sevr (ثور) oğlu Şakik (شقيق) oğlu Züheyr (زهير) oğlu Şeyban (شيبان) dan Halid oğlu Kurre (قرة) oğlu Hallad Sedusî (خلاد سدوسى) bu soy dizimini bana şöyle anlattı:... İsmail, Tarih oğlu, Allah'ın sevgilisi İbrahim'in oğludur.

Tarih ise Adem (A. S.) oğlu Şis (شيث) oğlu Anuş (انوش) oğlu Kâyin (قاين) oğlu Mehlail (مهلائيل) oğlu Yerd (يرد) oğlu Ehnuh oğlu Mettuşalah oğlu Lemk oğlu Nuh oğlu Sam oğlu Erfahşez oğlu Şaleh oğlu Âbir (عابر) oğlu Faleh (فالخ) oğlu Ergu (ارغو) oğlu Esrağ (اسرغ) oğlu Nahur (ناحور) oğlu Azer (ازر) dir.

İbn-i Hişam diyor ki:

Ben, bu kitaba İbrahim oğlu İsmail'in oğullarından Tanrı elçisini dünyaya getirenlerin ve soylarından gelen oğullarının büyükten küçüğe doğru, İsmail'den Tanrı elçisine kadar hikâyelerini sıralayıp uygun düşen rivayetleri anlatmakla başlıyorum.

Sözü kısa kesmek için İsmail'in diğer oğullarının zikrini bırakıp, Tanrı elçisinin hayatının hikâyesine geçiyorum. Gene bu maksatla İbn-i İshak'ın eserinde olup da içerisinde peygamberin zikri geçmeyen ve hakkında ayet indirilmeyen ve benim kitabımda bulunan bir şeye ne mesnet, ne tefsir, ne de delil olmayan şeyleri almadım. Aynı şekilde İbn-i İshak'ın zikrettiği fakat şiirle uğraşanların tanımadığı bir takım şiirleri, nezakete uymayan, bazı kimselerin incinebileceği bazı şeyleri ve Bekkâî'nin mevsuk saymadığı bir kısım rivayetleri almadım. İbn-i İshak'ın eserinde bulunan bunlardan başka diğer kısımları aynen rivayet edildiği
5 ve bilindiği gibi aldım. //

İsmail Oğullarının Soy Dizimi

İbn-i Hişam diyor ki:

Abdullah oğlu Ziyad Bekkâî, İshak oğlu Muhammd Muttalibî'den naklen bize şunları anlattı: İbrahim'in oğlu İsmail'in on iki oğlu oldu, bunlar: Nabit-en büyükleri idi-Kayzer (قيذر), Ezbül (اذبل), Mebşa (مبشا), Misma' (مسمع), Maşî (ماشى), Dimma (دما) Ezer (اذر) Tima (طما) Yetur (يطور), Nebiş (نبش) ve Kayzuma (قيذما) dır. Anneleri Amr Cürhümî (عمرو جرهمى) oğlu Mudad (مضاض) kızı Ra'le (رعلة) dir.

İbn-i Hişam diyor ki:

Mudad'a Midad da denir. Cürhüm ise Kahtan'ın oğludur. Kahtan bütün Yemenlilerin babasıdır ve soyları onda toplanır.

Cürhüm'ün soyu şöyledir: Nuh oğlu Sam oğlu Erfahşez oğlu Şa-
leh (شالخ) oğlu Âbir (عابر) oğlu // Kahtan oğlu Cürhüm. 6

İbn-i İshak der ki:

Cürhüm, Şaleh oğlu Ayber (عيبر) oğlu Yaktan (يقطن) ın oğludur. Yaktan ise Şaleh oğlu Ayber oğlu Kahtan'ın kendisidir.

İbn-i İshak der ki:

Söylendiğine göre İsmail yüzotuz yıl yaşamış sonra ölmüş. Hıcr (حجر) mevkiinde annesi Hacer (هاجر) ile birlikte gömülmüştür.

İbn-i Hişam diyor ki: Araplar (ه) yi (ا) ile değiştirerek Hacer'e Acer de derler.[2] Hacer Mısırlı'dır. İbn-i Hişam diyor ki:

Gufra (غفرة) nın kölesi Ömer'den Lehia (لهيعة) oğlu Abdullah'dan naklen Vehb (وهب) oğlu Abdullah'ın anlattığına göre Tanrı elçisi "kara benizli, kıvırcık saçlı ve yeşil ovada[3] barınan ehl-i zimmete Allah için iyilik ediniz; zira onların bizimle soy ve hısımlık ilgileri vardır" buyur-
muştur.// 7

Gufra'nın kölesi Ömer dedi ki: Onların araplarla soy ilgileri, peygamber İsmail'in annesinin[4] onlardan oluşundan, hısımlık ilgileri de, Tanrı elçisi Muhammed'in onlardan bir cariye[5] edinmiş olmasından ileri gelmektedir.

İbn-i Lehia dedi ki: İsmail'in annesi Hacer, Mısır'da Ferma şehri yakınlarında bulunan Ummul-Arab (ام العرب) köyündendir. İbrahim'in[6] annesi de Mısır valisi Mukavkıs'ın peygamber Muhammed'e hediye ettiği bir cariye olan Mariye'dir, cariye Mısır'da Ensina (انصنا) bölgesinin Hafn (حفن) köyü ahalisindendir.

İbn-i İshak der ki: Malik oğlu Kâ'b oğlu Abdullah oğlu Abdurrahman Ensarî Sülemîlerden naklen Şihab (شهاب) oğlu Ubeydullah oğlu Müslim oğlu Muhammed Zührî (زهري) bana Tanrı elçisinden duyduğu

2 Burada Arap dili ile ilgili ve asıl konu ile ilgisi olmayan bir dil açıklaması çevrilmeden geçilmiştir.

3 Yeşil ovadan, Nil vadisi kastedilmektedir.

4 Hacer.

5 Kıptî Mariye kastedilmektedir.

6 Hazret-i Muhammed'in oğlu.

8 şu sözleri anlattı: // "Eğer Mısır'ı feth ederseniz, halkına iyi muamele ediniz, çünkü onların bizde hakları ve hısımlıkları vardır." Ben de (İbn-i İshak) Müslim oğlu Muhammd Zührî'ye "onların, Tanrı elçisinin söylediği araplarla hısımlıkları nedir? " diye sorunca "İsmail peygamberin annesi Hacer onlardandı" cevabını verdi.

İbn-i Hişam diyor ki: O halde bütün araplar, İsmail ve Kahtan'ın oğullarından türemişlerdir. Bazı Yemenliler "Kahtan, İsmail'in oğullarındandır. İsmail'de bütün arapların babasıdır" diyorlar.

İbn-i İshak der ki:

Nuh oğlu Sam oğlu İrem (ارم) oğlu Avs (عوص) oğlu Âd (عاد) ile Nuh oğlu Sam oğlu İrem (ارم) oğlu Abir'in oğulları Semud (ثمود) ve Cedis (جديس); Nuh oğlu Sam oğlu Laviz (لاوذ) in oğulları Tasm (طسم), İmlak (عملاق) ve Umeym (اميم) hepsi araptırlar.

İsmail oğlu Nabit, Nabit oğlu Yeşcub'u; Yeşcub'de, Yeşcub oğlu Ya'rub'u; Ya'rub'da, Ya'rub oğlu Teyrah (تيرح) ı; Teyrah'da, Teyrah oğlu Nahur'u; Nahur'da, Nahur oğlu Mukavvim (مقوم)i; Mukavvim'de, Mukavvim oğlu Uded (ادد) i; Uded'de, Uded oğlu Adnan'ı dünyaya getirdi.

İbn-i Hişam diyor ki: Udad oğlu Adnan'a Udd oğlu Adnan'da denilir.

İbn-i İshak der ki: İbrahim oğlu İsmail'in torunlarından olan Adnan'dan kabileler türedi. Adnan'ın Adnan oğlu Maadd (معد) ile Adnan oğlu Akk (عك) adlarında iki oğlu oldu.

İbn-i Hişam diyor ki: ʿAkk kabilesi Yemen'e gidip yerleşti. Bu, şu şekilde oldu: Bu kabilenin ceddi olan ʿAkk, Eşarîlerden bir kızla evlenerek aralarında yaşamağa devam ettiği için Eşarîlerle ʿAkk'lerin yurdları ve dilleri birleşmiş oldu. Eşarîler, Kahtan oğluYa'rub oğlu Yeşcub oğlu Sebe' (سبأ) oğlu Kehlan (كهلان) oğlu Zeyd oğlu Yeşcub oğlu Arib (عريب) oğlu Amr (عمرو) oğlu Hemeysa' (هميسع) oğlu Zeyd
9 oğlu Uded (ادد) oğlu Nebt (نبت) oğlu Eş'ar (اشعر) ın oğullarıdırlar. // Eş'ar'ın, Uded oğlu Nebt (نبت) ve Malik oğlu Eş'ar olduğu da söylenir. Malik ise, Heymesa' oğlu Zeyd oğlu Udd oğlu Mezhic (مذحج) dir. Eş'ar'ın Yeşcub oğlu Sebe'in oğlu Eş'ar olduğu da söylenir.

Ebu Muhriz (محرز) Halef Ahmer (خلف احمر) ile Ebu Ubeyde, Adnan oğlu Meadd oğlu Nizar oğlu Mudar oğlu Aylan (عيلان) oğlu Kays (قيس) oğlu Hasafe (خصفه) oğlu İkrime (عكرمه) oğlu Mansur oğlu Sü-

leym oğullarından Mirdas (مرداس) oğlu Abbas'dan,[7] 'Akk kabilesi ile öğündüğü şu beyti bana okudular:

Gassan kabilesini, darmadağın oluncaya kadar rahat bırakmayan Adnan oğlu 'Akk kabilesi dahi...

Bu beyt şairin bir kasidesinden alınmıştır. Beyitte geçen Gassan ise Yemende Mârib (مارب) seddinde bir pınarın adıdır. Bu pınar Gavs
(غوث) oğlu Esd oğlu Mazin (مازن) oğullarına aitti. // Bu sebeple bu kabile 10
bu pınarın adıyla anılır. Gassan pınarının, Cuhfe (جحفه) kasabasının yakınındaki Müşellel (مشلل) dağında bulunan bir pınar olduğu da söylenir. Bu pınardan içerek Gassan adını alanların, Kâhtan oğlu Ya'rub oğlu Yeşcub oğlu Sebe' oğlu Kehlan oğlu Zeyd oğlu Malik oğlu Nebt (نبت) oğlu Gavs (غوث) oğlu Esd oğlu Mazin (مازن) oğullarından bazı kabileler olduğu söylenir. Hassan b. Sabit Ensarî (حسان بن ثابت انصارى)[8] diyor ki:

(Ey Sevgili!) Bizi sorarsan, biz asîl bir kabileyiz. Soyumuz Esd'-dir; pınarımız ise Gassandır.[9]

Bu beyit şairin bir kasidesinden alınmıştır.

Ensar[10], Gavs oğlu Esd oğlu Mazin oğlu Sa'lebe (ثعلبه) oğlu İmruulkays (امرؤ القيس) oğlu Harise oğlu Âmir oğlu Amr oğlu Sa'lebe oğlu Harise'nin oğulları Evs ve Hazrecden türeyen iki kabile mensuplarıdırlar.

Yemenliler derler ki: 'Akk (عك) kabilesinin Horasan'da bulunan kolu Gavs oğlu Esd oğlu Abdullah oğlu Adnan oğlu 'Akk'ın soyundan-
dır. Buradaki 'Adnan Udsan (عدثان) şeklinde de geçer. // 11

İbn-i İshak der ki: Adnan oğlu Maadd (معد) ın dört oğlu oldu; bunlar: Maad oğlu Nizar (نزار), Maad oğlu Kudaa (قضاعه), Maad oğlu Kunus (قنص) ve Maad oğlu İyad (اياد) dır. Söylendiğine göre: Kulaa babasının ilk oğludur ve Maad, Ebu Kudaa künyesiyle anılmıştır.[11]

Kudaa'dan türeyenler ise sağ taraflarındaki bölgede oturan Kahtan oğlu Ya'rub oğlu Yeşcub oğlu Sebe' oğlu Himyer kabilesine doğru gittiler. Buradaki Sebe'in adı Abd-ü Şems idi. Araplarda ilk Sebi (سبى)

---

7 Cahiliye devri şairlerindendir.

8 Hazret-i Muhammedin şairlerindendir.

9 Bu beyit İslâmiyetten önce yani cahiliye devrinde söylenmiştir.

10 Ensar, peygambere yardım etmiş olan Medineli araplardır. Ensar kelimesi yardımcılar manasınadır.

11 Araplarda babanın, ilk erkek evlâdının adıyla künyelenmesi âdettir.

yani yağma Abd-ü Şems tarafından yapıldığı için ona Sebe' lakabı verilmiştir.

İbn-i Hişam diyor ki: Yemenliler Kudaa'nın, Himyer oğlu Malik oğlu Kudaa olduğunu söylerler. Bu rivayet Mürre oğlu Amr Cuhenî[12] nin şu şiirinde görülmektedir:

Biz meşhur, asîl, ulu Himyer oğlu Malik oğlu Kudaa'nın oğullarıyız; soyumuz minber altında bulunan yazılı taştaki inkâr edilmeyen, herkesin tanıdığı soydur.

Cuheyne ise: Kudaa oğlu Hâf (خاف) oğlu Eslum (اسلم) oğlu Sevd
12 (سود) oğlu Leys (ليث) oğlu Zeyd oğlu Cuheyne'dir. //

İbn-i İshak der ki: Maad kabilesi soy bilginlerinin ileri sürdüklerine göre Maad oğlu Kunus (قنص) un soyundan gelen kalmamıştır. Hire hükümdarı Munzir (منذر) oğlu Numan, Kunus'un soyundandı.

İbn-i İshak der ki: Şihab (شهاب) oğlu Abdullah : oğlu Muslim oğlu Muhammed Zührî (زهري) bana, Munzir oğlu Numan'ın, Maad oğlu Kunus'un soyundan olduğunu söyledi. İbn-i Hişam dedi ki: Kunus yerine Kanas (قنص) da denir.

İbn-i İshak der ki: Ahnes (اخنس) oğlu Muğîre oğlu Utbe (عتبة) nin oğlu Yakub bana, Ensarın Züreyk (زريق) oğulları koluna mensup olan yaşlı bir kimseden naklen şu hadiseyi anlattı: "Hazreti Ömere, Münzir oğlu Numan'ın kılıcı getirildiği vakit Ömer, Kusay oğlu Abdumenaf oğlu Nevfel oğlu Adiyy oğlu Mut'im (مطعم) oğlu Cubeyr'i çağırmış ve bu kılıcı onun beline kuşatmış ve sonra 'Ey Cubeyr! Münzir oğlu Numan kimlerdendir?' diye sormuş; Cübeyr, 'Maad oğlu Kunus'un neslinin kalıntılarındandır' cevabını vermiş. Cubeyr, kureyşliler ve bütün araplar hakkında kureyşlilerin en iyi soy bilgini idi. O, "ben soy bilgisini Ebu Bekr Sıddık'dan öğrendim" derdi. Ebu Bekr Sıddık ise arap-
13 ların en iyi soy bilgini idi. //

İbn-i İshak der ki: Başkaları, Munzir oğlu Numan'ın, Nasr oğlu Rebia oğullarına mensup bulunan Lahm kabilesinden bir kimse olduğunu söylüyorlar. Hangisinden olduğunu Allah bilir.

İbn-i Hişam diyor ki: Adı geçen Lahm kabilesinin ceddi ise: Sebe' oğlu Kehlan (كهلان) oğlu Zeyd oğlu Yeşcüb oğlu Arib (عريب) oğlu Amr oğlu Hemeysa' (هميسع) oğlu Zeyd oğlu Uded (ادد) oğlu Murre (مرة) oğlu Haris (حارث) oğlu Adiyy'in oğlu Lahm'dır. Buna Sebe' oğlu Amr

12 Cuhenî kelimesi, Cuheyne kabilesine mensup demektir.

oğlu Adiyy oğlu Lahm da denir. Nasr oğlu Rebi'a'nın soyu ise, Âmir (عامر) oğlu Amr oğlu Ebu Harise oğlu Nasr oğlu Rebi'adır. Bu Rebi'a, Âmir oğlu Amr'ın Yemen'den çıkmasından sonra orada kalmıştı.

Amir Oğlu Amr'ın Yemen'den Çıkışı ve Marib (مارب) Seddi Hikâyesi

Âmir oğlu Amr'ın Yemen'den çıkış sebebini bana Ebu Zeyd Ensarî şöyle anlattı: Âmir oğlu Amr bir gün, bir farenin Marib seddini kazmakta olduğunu görmüş bu sed, suları biriktirir Yemenliler de bu su ile tarlalarını sularlardı. Amr seddin bu şekilde sağlam kalamıyacağını anlamış ve Yemen'den göç etmeğe karar vermiş, kavmine bir hile yapmayı düşünmüş ve en küçük oğluna: "ben sana fena sözler söyleyip tokat atınca sen de bana tokat at," diye tenbih etmiş. Oğlu babasının dediğini yapınca Amr: "En küçük oğlumun yüzüme şamar vurduğu memlekette artık oturamam" deyip mallarını satışa çıkarmış. Yemen ulularından bazıları "Amr'ın öfkesinden istifade edelim, mallarını satın alalım" dedi. Amr bundan sonra oğulları ve torunlarıyle birlikte göç edip gitti. Ezd kabilesi "biz Âmir oğlu Amr'dan ayrılmayız deyip mallarını satarak onun ardına düştüler. Yollarda ihtiyaçlarını temin etmek için bazı kasabalara uğrayarak yollarına devam ettiler, nihayet 'Akk
(عك) kabilesinin bulunduğu topraklara kondular.// 'Akk kabilesi bun- 14
larla savaştı; savaşta hiçbir taraf galip gelmedi. Mirdas oğlu Abbas, yukarıda geçen beytini bu savaş hakkında söylemişti.

Bundan sonra Amr ve yanındakiler oradan göçüp başka başka bölgelere dağıldılar. Âmir oğlu Amr oğlu Cefne kabilesi Suriye'ye, Evs, Hazreç kabileleri Yesrib (Medine)e, Huzae kabilesi Merr (مر) mevkiinde, Serat Ezdleri, Serat'a, Uman Ezdleri[13] Uman'a yerleştiler.

Amr Yemen'den çıktıktan sonra Tanrı Marib seddine sel gönderdi, bu selden sed yıkıldı. Bu olay hakkında yüce Tanrı, elçisi Muhammed'e şu âyetleri indirmiştir: "Sebe' kavmi için yurtlarının sağ ve sol taraflarında iki bahçe Tanrı'nın kudretini gösteren bir delil idi. Peygamberleri onlara Tanrınızın size verdiği rızkdan yiyin ve ona şükredin. Memleketiniz çok güzel Tanrınız ise bağışlayıcıdır. Sebe' kavmi ise bu sözlere yüz çevirdiler, biz de onlara Arim selini gönderdik."[14]

Yine bu hadise hakkında şair A'şa (اعشى) şu beyitleri söylemiştir:

13 Umman
14 Bir dil açıklaması bırakılmıştır.

"Bu hadisede bir ibret vardır: Marib seddini Arim seli sildi süpürdü. Marib, Himyer oğullarının yemenlilere yaptıkları taştan bir sed idi. Su dalgaları karşısında o yerinden oynamazdı. Bu sellerin yemenlilere temin ettiği sular, onların ekinlerini ve meyvelerini de bolbol suya kandırırdı. Seddin yıkılışından sonra yemenliler dağıldılar ve artık bu sed memedeki bir çocuğa yetecek kadarlık bir suyu bile veremez
15 oldu." // Bu beyitler A'şa'nın bir kasidesinden alınmıştır. A'şa, Maad oğlu Nizar oğlu Rebia oğlu Esed oğlu Cedile (جديلة) oğlu Efsa (افصى) oğlu Hinb (هنب) oğlu Vail (وائل) oğlu Bekr oğlu Aliyy (على) oğlu Sa'b (صعب) oğlu Ukabe (عكابه) oğlu Sa'leb (ثعلب) oğlu Kays oğullarına mensup olan A'şadır. İbn-i Hişam'a göre Efsâ'ya, Cedile oğlu Du'miy (دعمى) oğlu Efsa'da denir. A'şa'nın adı Meymun (ميمون) olup soy kütüğü şöyledir: Sa'lebe oğlu Kays oğlu Dubey'a (ضبيعه) oğlu Sa'd (سعد) oğlu Avf (عوف) oğlu Şerahil (شراحيل) oğlu Cendel (جندل) oğlu Kays oğlu Meymun.

Gene bu Marib seddi hakkında Ebu's-Salt (ابو الصلت) oğlu Ümeyye Sakafî[15] şu beyti söylemiştir: "Akıp giden suyun önüne seddi yapan ve Ma'rib'de barınan Sebe' kavminden..." bu beyit Ümeyye Sakafî'nin bir kasidesinden alınmıştır.

Sakîf kabilesinin soy kütüğü şöyledir: Adnan oğlu Maad oğlu Nizar oğlu Mudar oğlu Aylan oğlu Kays oğlu Hasafe (خصفة) oğlu İkrime oğlu Mansur oğlu Havazin oğlu Bekr oğlu Münebbih (منبه) oğlu Kasiy (قسى) oğlu Sakîf.

Yukarıdaki beyit Nabîğa Ca'di (نابغه جعدى) ye de atfedilir. Nabîğa'nın adı Abdullah oğlu Kays olup Havazin oğlu Bekr oğlu Muaviye oğlu Sa'saa' (صعصعه) oğlu Âmir oğlu Rebia oğlu Kâ'b oğlu Ca'de oğullarından bir kimsedir.

Marib seddinin hikâyesi uzundur; daha önce dediğimiz gibi hadiseleri kısa anlatmak istediğimizden bu kadarla yetindik.

Yemen Hükümdarı Nasr Oğlu Rebia ile Kahin Şıkk (شق) ve Kahin Satih (سطيح) Arasında Geçen Hadiselerin Hikâyesi

İbn-i İshak der ki:

Yemen hükümdarı Nasr oğlu Rebia, Tübba' (تبع) lakabını taşıyan hükümdarlardan biridir. Rebia bir gün kendisini korkutan ve canı-

15 Sakif kabilesine nisbeten.

nı sıkan bir rüya gördü. Ülkesinde ne kadar kahin, sihirbaz, falcı, ve müneccim varsa hepsini sarayına çağırttı.

Onlara: -"Beni korkutan ve canımı çok sıkan bir rüya gördüm; bunun nasıl bir rüya olduğunu tahmin edin ve yorun."

Onlar: -"Rüyanızı bize anlatınız ki onu size yoralım," dediler.

Hükümdar: - "Rüyamı size anlatırsam onu yormanızın doğru olup olmadığına güvenemem; çünkü, rüyamın yorumunu ancak, onun ne olduğunu ben anlatmadan bilebilen bir kimse yapabilir," dedi.

Saraya çağrılan bu kimselerden biri: - "Eğer hükümdarın istediği
bu ise kâhin Satih ile kâhin Şıkk (شق) a haber salıp çağırtsın; // çünkü 16
böyle bir işi onlardan daha iyi yapabilecek başka bir kimse yoktur; hükümdarın isteğini onlar bilirler," dedi.

Satih'in adı Rebi' olup soy kütüğü şöyledir: Gassan kabilesinden Mazin (مازن) oğlu Adiyy (عدى) oğlu Zi'b (ذئب) oğlu Mazin oğlu Mesud oğlu Rebia oğlu Rebi' (ربيع).

Şıkk (شق) ın soy kütüğü ise şöyledir: Nizar oğlu Enmar (انمار) oğlu Abkar (صبقر) oğlu Kasr oğlu Efrek (افرك) oğlu Ruhm (رهم) oğlu Yeşkur (يشكر) oğlu Sa'b (صعب) oğlu Şıkk.

Adı geçen Enmar, Becile (بجيله) ve Has'am (خثعم) kabilelerinin ceddidir.

İbn-i Hişam diyor ki: Yemenlilerin dediklerine göre, Becile kabilesi Sebe oğlu Kehlan (كهلان) oğlu Zeyd oğlu Malik oğlu Nebt (نبت) oğlu Gavs (غوث) oğlu Amr oğlu Lihyan (لحيان) oğlu Iraş (اراش) oğlu Enmar'ın neslindendir.

Bu soy kütüğünün bir kısmı Gavs oğlu Lihyan oğlu Amr oğlu İraş oğlu şeklinde de söylenir. Becile ve Has'am (خثعم) kabilelerinin yurdu Yemendir.

İbn-i İshak der ki: Hükümdar bu iki kâhine haber saldı. Satih, Şıkk'tan önce geldi.

Hükümdar ona: - "Beni korkutan ve çok canımı sıkan bir rüya gördüm. Bunun ne olduğunu bana söyle. Rüyamın ne olduğunu bilirsen yorumunu da yapabilirsin."

Satih: - "Rüyanızın ne olduğunu anlatır yorumunu da yapabilirim.
Sen rüyanda karanlıktan çıkıp sahile bakan topraklara düşerek orada
bulunan canlıyı yiyen bir kara kömür parçası gördün." // 17

Hükümdar: - "Ey Satih rüyamı tamamen bildin. Şimdi de yorumunu yap."

Satih: - "İki siyah tepe[16] arasındaki hayvanlar üzerine and içerim ki topraklarınıza habeşliler inip Ebyen (ابين) ile Cüreş (جرش) arasındaki bölgeleri ele geçireceklerdir."

Hükümdar: - "Babanın başı üzerine and içerim ki bu söylediklerin bizim için acı ve çok can sıkıcıdır. Bu olay ne zaman olacak? Benim zamanımda mı yoksa daha sonra mı?"

Satih: - "Hayır, zamanınızdan altmış veya yetmiş yıldan fazla bir müddet geçtikten sonra olacak."

Hükümdar: -"Habeşlilerin bizim ülkemizdeki egemenliği devam edip gidecek mi, yoksa bir müddet sonra sona erecek mi?"

Satih: - "Hayır, sürüp gitmeyecek yetmiş küsur sene içinde sona erecek. O zaman bunlardan bir kısmı öldürülecek, bir kısmı sürülüp çıkarılacaklar."

Hükümdar: - "Onları öldüren ve memleketten sürüp çıkaran kim olacak?"

Satih: - "Bu işi Zu Yezen (ذويزن) oğlu İrem (ارم) üzerine alacaktır. İrem, Aden'den gelerek Yemen'de Habeşlilerden hiç bir kimseyi bı-
18 rakmayacaktır." //

Hükümdar: - "İrem'in egemenliği Yemen'de sürüp gidecek mi yoksa birgün sona erecek mi?"

Satih: - "Hayır, sürüp gitmeyecek."

Hükümdar: - "Onun egemenliğini kim sona erdirecek?"

Satih: - "Bunu, kendisine yüce Tanrı'dan vahiy gelecek olan asîl bir peygamber yapacaktır."

Hükümdar: - "Bu peygamber kimlerden olacaktır?"

Satıh: - "Bu peygamber, Nadr (نضر) oğlu Malik oğlu Fihr oğlu Galib'in neslinden çıkacaktır. Egemenlik bu peygamberin kavmi elinde zamanın sona ermesine kadar sürüp gidecektir."

Hükümdar: - "Zamanın sonu var mı ki?"

Satih: -"Evet vardır: O gün, daha önce ve daha sonrakilerin hepsi toplanacak, iyiler mesut, kötüler sefil olacaktır."

16 Arabistan'da bulunan ve Harra umumî adıyla anılan tepeler.

Hükümdar: - "Ey Satih, bu anlattıkların doğru mudur?"

Satih: - "Evet, gurup kızıllığına, tan yerine ve sabaha and içerim ki sana söylediklerim şüphesiz doğrudur."

Bundan sonra kâhin Şıkk hükümdarın huzuruna geldi. Hükümdar kâhin Satih'e sorduğu soruları ona da sordu. Fakat iki kâhinin sözlerinin birbirini tutup tutmıyacağını anlamak için Satih'in kendisine anlattıklarını ondan gizli tuttu.

Şıkk: - "Sen rüyanda, Karanlıktan çıkıp bir tepe ile bir bahçelik arasına düşerek oradaki her canlıyı yiyen bir kara kömür parçası gördün."

Şıkk bunları söyleyince hükümdar iki kâhin sözlerinin birbirini tuttuğunu ancak Satih'in "sahile bakan topraklara düşen..." Şıkk'ın ise "bir tepe ile bir bahçelik arasına düşerek..." ifadelerinde olduğu gibi önemsiz farklarla aynı şeyi söylediklerini anladı. Bunun üzerine hükümdar Şıkk'a:

- "Ey Şıkk! Rüyamı tamamen bildin. Şimdi onun yorumunu yap."

Şıkk: -"İki kara tepe arasında bulunan insanlar üzerine and içerim ki topraklarınıza kara insanlar inip orada bulunan bütün narin kadınlara sahip olacaklar ve Ebyen (ابين) ile Necran arasındaki bölgeleri ele geçirecekler."

Hükümdar: - "Ey Şıkk! Babanın başı üzerine and içerim ki söylediklerin bizim için acı ve çok can sıkıcıdır. Bu olay ne zaman olacak? Benim zamanımda mı yoksa daha sonra mı?

Şıkk: - "Hayır, zamanınızdan bir müddet sonra olacakdır. İstilalardan bir müddet sonra sizi onların elinden şöhretli bir büyük kurtaracak ve onlara çok acı bir zillet tattıracaktır."

Hükümdar: - "Bu şöhretli büyük kimdir?" // 19

Şıkk: - "Bu kimse Zu Yezen (ذو يزن) ailesinden ne alçak ne de hasis olmayan bir genç olacaktır. Bu genç adı geçen kara insanlardan Yemen'de hiçbir kimse bırakmıyacaktır."

Hükümdar: - "Bu gencin Yemen'de egemenliği sürüp gidecek mi, yoksa bir gün sona erecek mi?"

Şıkk: - "Hayır, onun egemenliği Tanrı tarafından gönderilen bir peygamberin ortaya çıkışı ile sona erecektir. Bu peygamber din ve fazilet sahibi kimseler arasında hak ve adaletle zuhur edecektir. Egemenlik, kıyamet gününe kadar bu peygamberin soyunda kalacaktır.

Hükümdar: - "Bu kıyamet günü de nedir?"

Şıkk: - "O gün, hükümdarlar cezalandırılacaklar, gökten gelen, ölülerin ve dirilerin işiteceği çağırılar duyulacak, hesap vakti için bütün insanlar bir araya toplanacak, Tanrı'dan korkanlar başarılara ve iyiliklere kavuşacaklardır."

Hükümdar: - "Bu söylediklerin doğru mudur?"

Şıkk: - "Evet, gök ve yer ile onların arasında bulunan yüksekliklerin ve alçaklıkların Tanrısı üzerine and içerimki sana söylediklerim şüphesiz doğrudur, içinde uydurma birşey yoktur.[17]"

Bu iki kâhinin söyledikleri Nasr oğlu Rebia üzerine büyük bir tesir bıraktı. Bunun üzerine Rebia çoluğunu çocuğunu, kendilerine lüzumlu olan eşyalarla birlikte Irak'a yolladı. İran hükümdarlarından Hurrezad (خرزاذ) oğlu Sabur (سابور) a onlar hakkında bir de mektup yazdı. Bu hükümdar onları Hire (حيره) ye yerleştirdi.

Münziroğlu Numan işte bu Nasr oğlu Rebia'nın soyundan gelmedir. Yemenlilerin soy bilginlerine göre bu Numan'ın soy kütüğü şöyledir: Nasr oğlu hükümdar Rebia oğlu Adiyy oğlu Amr oğlu Münzir oğlu Numan oğlu Münzir oğlu Numandır.

İbn-i Hişam diyor ki: Halef Ahmer (خلف احمر) in bana söylediğine göre Numan'ın soy kütüğünde şu değişiklik vardır: "Münzir oğlu Münzir oğlu Numan."

Ebu Kerib Tuban Es'ad (ابوكرب تبان اسعد) ın Yemen'de Hükümdarlığı Ele Geçirmesi ve Yesrib'e Saldırması

İbn-i İshak der ki: Nasr oğlu Rebia ölünce bütün Yemen'in ege-
20 menliği//Zeyd oğlu Kulikerib (كلى كرب) oğlu Tuban Es'ad Ebu Kerib'in oğlu Hassan (حسان) ın eline geçti. Adı geçen Tuban Es'ad sonuncu Tubba (تبع) dır. Yine adı geçen Zeyd ise birinci Tubba olup Er-Riş (الريش) oğlu Ebrehe Zü'l-Menar (ابرهه ذو المنار) oğlu Amr Zü'l-Ez'ar (ذو الاذعار) oğlu Zeyd'dir.

İbn-i Hişam diyor ki: er-Riş yerine er-Raiş (الرائش) de denir. İbn-i İshak, Zeyd'in soy kütüğünü şöyle devam ettiriyor: er-Riş ise Arencec (عرنجج) oğlu Hemeysa' (هميسع) oğlu Eymen (ايمن) oğlu Züheyr oğlu

17 Bir dil açıklaması çevrilmeden geçilmiştir.

Arib (عريب) oğlu Katan (قطن) oğlu Gavs (غوث) oğlu Vail oğlu Abdüşems oğlu Cüşem oğlu Muaviye oğlu Kays oğlu Amr oğlu Sehl oğlu Zeyd oğlu Kâ'b Kehf'üz-Zulm (كهف الظلم)[18] oğlu Sebe' Esgar (سبأ اصغر)[19] oğlu Sayfiy (صيفي) oğlu Adiyy'in oğlu er-Riş'dir. Adı geçen Arencec (ارنجج) ise Kahtan oğlu Yeşcüb oğlu Ya'rub oğlu Sebe' Ekber[20] in oğlu Himyer (حمير) dir.

İbn-i Hişam'a göre bu soy kütüğünün son kısmı şöyledir: Kahtan oğlu Ya'rub oğlu Yeşcüb."

İbn-i İshak der ki: Yukarıda adı geçen Tuban Es'ad Ebu Kerib, Medineye gelerek oradan iki yahudi hahamını yanına alıp Yemen'e dönerken Mekke'ye uğrayarak Kâbe'yi tamir ettiren ve donatan hükümdardır.

Tuban Es'ad Ebu Kerib'in hükümdarlığı, Nasr oğlu Rebia'nınkinden daha öncedir. // 21

İbn-i Hişam diyor ki: "Ebu Kerib'den bana gelen hayır keşke onun iyiliğinin kötülüğünü karşılamış olsaydı" beyti bu Tuban Es'ad Ebu Kerib hakkında söylenmiştir.

İbn-i İshak der ki: Tuban Es'ad Ebu Kerib doğu seferinden dönerken Medineye uğradı. Daha önce bu sefere çıktığı zaman bu şehre uğramış, halkına dokunmamış, aralarında bir oğlunu bırakmıştı. Bu oğlu bir suikast neticesinde öldürülmüştür. Bu yüzden şimdi, bu şehri yıkmak, halkını kılıçtan geçirmek, hurma ağaçlarını kökünden kesmek maksadıyla geliyordu. Daha sonra ensar lâkabiyle anılacak olan bu şehir halkı, hükümdarla savaşmak için toplandılar. Şehir halkının başkanı Neccar oğullarının Mebzul (مبذول) oğlu Amr oğulları kolundan olan Talla (طلة) oğlu Amr idi. Adı geçen Mebzul'un ismi Neccar oğlu Malik'in oğlu Amir'dir. Neccar'ın adı ise Amir oğlu Amr oğlu Sa'lebe oğlu Harise oğlu Hazrec (الخزرج) oğlu Amr oğlu Sa'lebe oğlu Teym'u-llah (تيم الله) dır.

İbn-i Hişam diyor ki: Talla oğlu Amr'ın soy kütüğü şöyledir: Neccar oğlu Malik oğlu Amir oğlu Amr oğlu Muaviye oğlu Amr. Talla ise, annesinin adıdır. Talla'nın soy kütüğü şöyledir: Hazreç oğlu Cuşem (جشم) oğlu Gadb (غضب) oğlu Malik oğlu Abd-ü Harise (عبد حارثة) oğlu Züreyk oğlu Amir kızı Talla.

18 Mazlumların sığınağı manasınadır.
19 Küçük Sebe' manasına.
20 Büyük Sebe' manasına.

İbn-i İshak der ki: Neccar oğlu Adiyy oğullarından Ahmer adında bir adam vardı. Bu Tubba'ın Medine'ye gelişinde onun adamlarından birisini öldürdü. Öldürülen Ahmer'e ait bir ağaçtan hurma
22 topluyordu. // Ahmer adamı orakla vurup öldürdü ve hurma onu yetiştiren kimseye aittir, dedi. Bu hadise Tubba'ın onlara karşı olan hiddetini artırdı. Bunun üzerine iki taraf arasında savaş başladı. Medine halkının söylediklerine göre, kendileri Tubba' ile gündüzün savaş yapar geceleyin de ona yemek vererek ağırlarlardı. Tubba' medinelilerin bu hareketini beğenerek "Allah üzerine and içerim ki düşmanımız asîl kimselerdir" dermiş. Tubba' Medine halkı ile savaşırken kendisinin Medine şehrini yıkmak ve halkını yok etmek istediğini duyan, Kurayza kabilesinden derin bilgili iki yahudi hahamı Tubba'ın yanına geldiler. Adı geçen Kurayza ile kardeşleri Nadir (نضير) Neccam (نجام) ve lâkabı Hedel (هدل) olan Amr'ın soy kütükleri şöyledir: Yakup oğlu Laviy (لاوى) oğlu Kahes (قاهث) oğlu Yeshur (يصهر) oğlu İmran (عمران) oğlu Harun oğlu İzra (عزرى) oğlu Azer (عازر) oğlu Tenhum (تنحوم) oğlu Neccam (نجام) oğlu Hayr (خير) oğlu Laviy oğlu Sa'd (سعد) oğlu Elyesa' (اليسع) oğlu Sıbt (سبط) oğlu Tev'eman (توءمان) oğlu Sarih (صريح) oğlu Hazrec (خزرج) oğulları. Burada adı geçen Ya'kup ise: Allah'ın sevgilisi İbrahim oğlu İshak oğlu İsraildir. Hahamlar Tubba'a: "Ey hükümdar, Medine'yi harap etmek, halkını yok etmek hususundaki fikrinden vaz geç. Çünkü bunu yapmakta ısrar edersen başaramıyacaksın, bununla beraber çabuk gelecek olan bir cezaya uğramıyacağından emin değiliz," dedler.

Hükümdar onlara: - "Neden dolayı bu işi başaramıyacağım, üstelik te cezaya uğrayacağım? " dedi.

Hahamlar: - "Çünkü bu şehir zamanın sonunda Kureyş kabilesinin bulunduğu kutsal bölgeden çıkacak olan bir peygamberin hicret yeri ve o peygamberin yurdu ve merkezi olacaktır" dediler. Tubba' hahamların bilgili olduklarını anladı ve onların ağzından işittiklerini beğendi; bunun üzerine Medine'yi yıkmak ve halkını öldürmek fikrinden vaz geçti, şehri terketti ve bu hahamların dinine girdi.

Neccar oğlu Malik oğlu Ganm (غنم) oğlu Avf (عوف) oğlu Abd (عبد) oğlu Amr oğlu Gaziyye (غزية) oğlu Abdül'uzza (عبد العزى) oğlu şair Halid, yukarıda anlatılan Tubba' ile yapılan savaşta Medinelilere kumanda eden Talla (طلة) oğlu Amr ile öğünerek şu şiiri söylemiştir:

"Ey şair! Sevginden silkinip hatıralarını unuttun mu? yoksa zevk duydun mu? yoksa gençlik çağını mı hatırladın? Sanki gençliği ve gençlik

çağını hatırlamak bir şeye yarar mı ki? // Bu savaş çetin bir savaştırki 23
bunun gibileri yiğit kimseye ibretler verir. Sabah yıldızı zührenin battığı sırada koşup gelen İmran (عمران) ve Esed (اسد) kabilelerinden bu savaş hakkında haberler isteyin. Yemen ordusunun başında Ebu Kerib (ابوكرب) bulunuyordu ki bu ordu zırhları tam, ter kokan bir ordu idi. Yemenliler: Kime saldıralım? Avf oğullarına mı yoksa Neccar oğullarına mı? Hayır Neccar oğullarına saldıralım. Çünkü bizim onlarla kan davamız vardır, dediler. Yalın kılıç savaşan ve saldırışı bir sağanağa benzeyen bir ordu Yemenlileri karşıladı. Karşılayan bu ordunun başında Talla oğlu Amr bulunuyordu ki Tanrı Amr yaşadıkça kavmini sevindirsin. Amr hükümdarlarla boy ölçüşen bir beydir. Her-
hangi bir kimse Amr'ı yenmek isterse ona gücü yetmez." // 24

Medineliler bu savaşa yol açan Tubba'ın öfkesini şöyle açıklarlar: Tubba güya Medine'de yaşayan bir yahudi kabilesine kızmış, onları ortadan kaldırmak istemiş, medineliler buna razı olmayıp Tubba'a karşı yahudileri korumuşlar nihayet Tubba' bu işten vaz geçip bırakıp gitmiş. Bir şair bu hadiseye işaret olarak şu beyti söylemiştir:

"Tubba', Yesrib'e sığınan ve peygamber torunlarından olan yahudilere kızıp ceza olarak onları koruyan Medine halkına şiddetli bir savaş açtı."

İbn-i Hişam diyor ki: Bu beyti ihtiva eden şiir sonradan uydurulmuştur. Bunun için bu şiirin tamamını eserimize almadık.

İbn-i İshak der ki: Tubba' ve kavmi putperest idiler. Tubba' Medine'den dönüp Yemen'e giderken yolu üstünde bulunan Mekke'ye yöneldi. Mekke yolunda Usfan (عسفان) ve Emec (امج) mevkileri arasında bulunduğu sırada huzuruna Maad oğlu Nizar oğlu Mudar (مضر) oğlu İlyas oğlu Müdrike (مدركه) oğlu Hüzeyl kabilesinden birkaç kişi geldi. Bunlar Tubba'a, "Ey Hükümdar! Senden önceki hükümdarların ihmal ettiği, inci, zeberced, yakut, altın ve gümüşle dolu olan bir hazineye sizi götürelim mi?" dediler.

Hükümdar: - "Evet götürün," dedi.

Onlar: - "O hazine Mekke'de bulunan bir mabet içindedir. Bu mabedin sahipleri ona tapar, etrafında ibadet ederler," dediler.

Huzeyliler bu şekilde Tubba'ın helâk olmasını istiyorlardı; çünkü onlar Mekke'deki bu mabede tecavüz eden ve yakınında zulüm işleyen bütün hükümdarların helâk olduklarını bilirlerdi.

Tubba' Huzeylilerin sözlerine kanınca, yanında beraber götürmekte olduğu iki yahudi hahamı çağırtıp onlardan bu mesele hakkında
25 bilgi istedi. Hahamlar: "Hüzeyliler senin ve ordunun // mahvolması için seni bu işe teşvik etmişler. Bu mabetten başka yeryüzünde Tanrı'nın kendine ayırdığı bir mabet tanımıyoruz. Eğer sen Hüzeylilerin dediklerini yaparsan kendin ve beraberinde bulunanların hepsi mahv olacaksınız", dediler.

Tubba' hahamlara: - "O halde bu mabede geldiğim zaman ne yapmamı tavsiye edersiniz?" dedi.

Hahamlar: - "Bu mabette, oradan ayrılıncaya kadar ona tapanların yaptığı gibi etrafını tavaf eder, ona saygı gösterir, yanında saçını keser zelil görünürsün," dediler.

Tubba' hahamlara: - "Peki bu dediklerinizi siz niçin yapmıyor sunuz?" dedi.

Hahamlar: - "Allah üzerine and içeriz ki bu mabet babamız İbrahim'in tapınağıdır. Size anlattığımız şekilde kutsaldır da; fakat ona tapan kimseler mabedin etrafına diktikleri putlarla ve orada akıttıkları kanlarla bizim bu mabede gelip ibadet etmemize mani olmuş oldular; zira bu adamlar murdar ve putperesttirler" dediler.

Hükümdar hahamların sözlerinin doğru olduğunu ve kendisine öğüt vermiş olduklarını anladı; o zaman kendini Kâbe'ye saldırmaya teşvik eden Hüzeylileri çağırtıp ellerini ve ayaklarını kestirdi.

Bundan sonra Tubba' yoluna devam ederek Mekke'ye vardı. Orada Kâbe'nin etrafında tavaf etti; kurban kesti ve saçını tıraş etti.

Anlatıldığına göre Tubba' Mekke'de altı gün kalarak orada bulunan halka kurbanlar kesti, yedirdi ve bal şerbeti içirdi. Mekke'de bulunduğu sırada Kabe'yi bir örtü ile örtmesini emreden bir rüya gördü. Bunun üzerine Kabe'yi hurma ağacı lifinden yapılmış ince hasırla örttü. Sonra, Kabe'yi daha iyi bir örtü ile örtmesini emreden ikinci bir rüya görünce, onu maafir adı verilen Yemen kumaşı ile örttü. Sonra Kabe'yi bundan da iyi bir örtü ile örtmesini emreden üçüncü bir rüya gördüğü zaman onu çizgili ince Yemen kumaşı ile örttü. Söylendiğine göre Kabe'yi örtü ile ilk örten Tubba' olmuştur. Tubba' bundan başka Cürhüm kabilesinden olan valilerine Kabe'ye bakmalarını, onu temiz

tutmalarını, ona pis kan, hayvan leş ve hayız bezlerinin yaklaştırılmamasını emretti. Kabe'ye bir de kapı ile anahtar yaptırdı.// 26

Kinane oğlu Nadr (نضر) oğlu Malik oğlu Fihr oğlu Galib oğlu Lüeyy (لؤى) oğlu Ka'b oğlu Mürre oğlu Teyim (تيم) oğlu Sâ'd, (سعد) oğlu Kâ'b oğlu Abdümenaf'ın karısı olan Aylan oğlu Kays oğlu Hasafe (حصفه) oğlu İkrime oğlu Mansur oğlu Havazin oğlu Bekr (بكر) oğlu Muaviye oğlu Nasr oğlu Avf oğlu Cüzeyme (جذيمه) oğlu Zebine (ذبينه) oğlu Ahabb (احب) kızı şair Subey'a (سبيعه), adı geçen kocası Abdümenaf'tan olan oğlu Halid'e Mekke'nin kutsallığını büyülterek orada zulüm işlememesini emrederek Tubba'ın orada gösterdiği saygıyı ve orada yaptıklarını anarak şu şiirini söylemiştir:

"Ey oğlum! Mekke'de ne küçüğe ne de büyüğe zulmet. Onun kutsal yerlerini koru; asla gurura kapılma. Şunu bil ki orada zulüm işleyen kimse kötülük ile karşılaşır ve onun yüzüne şamar vurulur; yanaklarında cehennem ateşinin izleri görülür. Ben Mekke'nin bu halinin hakikat olduğunu tecrübelere dayanarak bilirim ki ona karşı zulüm işleyen mahvolur. Tanrı onu ve etrafında bulunan evleri emin kıldı. Tanrı onun kuşlarını da emin kıldı. Halbuki geyikler ancak Sebir (ثبير) dağında emniyet içinde yaşayabilirler."

"Oğlum! Hükümdar Tubba' Mekke'ye gelerek onun kutsal mabedini süslü Yemen kumaşları ile örttü. Rabbim onun egemenliğini Mekke'de zelil kıldı ki böylece Tubba' verdiği sözleri orada yerine getirdi: // Kabe'de yalın ayak yürüdü. Avlusunda kurbanlık 2000 deve
kesti; Mekke halkına, kestiği genç ve iyi cinsten develerin etini durmadan 27
yedirdi onlara süzülmüş bal şerbeti ile arpadan yapılmış içkiler içirdi. Önünde fil ile Mekke'ye saldıran ordu orada taşlanarak mahvoldu, halbuki uzak bölgelerde Acemlerde ve Hazerlerde egemenlik devam etmektedir. Oğlum! Sana söz söylendiğinde dinle ve hadiselerin sonuçlarını anla."[21]

Sonra Tubba' Mekke'den çıkıp askerleri ile ve yanındaki iki yahudi haham ile Yemen'e doğru savuşup gitti. Yemen'e geldiğinde kavmini girdiği dine çağırdı. Milleti onun bu teklifini kabul etmediler. Yemen'de taptıkları ateşi hükümdar ile aralarında hakem yapmak istediler.

İbn-i İshak der ki: Ebu Malik oğlu Sa'lebe oğlu Ebu Malik Kurazî (قرظى) dedi ki: "Ben Ubeydullah oğlu Talha oğlu Muhammed oğlu İbrahim'in şu hikayeyi anlattığını işittim":

---

21 Şiir bilgisine ait bir açıklama çıkarılmıştır.

Tubba' Yemen'e yaklaştığı zaman Himyer kabilesi onun Yemen'e girmesine mani olarak şöyle dediler: "Sen bizim dinimizden ayrıldıktan sonra Yemen'e giremezsin." O zaman Tubba' onları kendi dinine çağırarak "bu din sizinkinden daha iyidir" dedi .Himyerliler: "Öyle ise aramızı bulmak üzere ateşi hakem yapalım" dediler. Tubba' peki olur, dedi.

Yemenlilerin ileri sürdüklerine göre Yemen'de bir mesele üzerinde anlaşamadıkları zaman aralarını bulmak için hakem yaptıkları bir ateş varmış. Bu ateş zalimi yakar mazluma tesir etmezmiş.

Tubba'ın milleti putları ile ve dinlerine göre putlarına sundukları
kurbanlıkları ile, iki yahudi haham ise kendi mukaddes kitapları bo-
yunlarına asılı olduğu halde çıktılar. Ateşin çıkacağı yerin karşısında
oturdular. Ateş çıkıp onlara doğru gelince ondan korkup önünden çe-
kildiler. Orada hazır bulunan halk onları teşvik edederek ateşe dayan-
28 malarını emrettiler.// Bunun üzerine Yemenliler tahammül ettiler, ateş
onları sardı getirdikleri putları ile sundukları kurbanlıkları ve bunları
götüren Himyerlileri yaktı. İki haham ise boyunlarında kitapları ile
alınları terliyerek zararsız ziyansız ateşten çıktılar. O zaman bütün
Himyerliler Tubba'ın yeni dinine girdiler.

Yahudilik Yemen'e işte bu şekilde girmiştir.

İbn-i İshak der ki:

Birinin bana anlattığına göre iki yahudi hahamı ile Himyerliler, ateşi çıktığı yere geri çevirmek hususunda iddiaya giriştiler ve hangisi bu işi başarırsa onun dininin hak dini olduğu kabul edilecek dediler. Bunun üzerine birkaç Himyerli, putları ile ateşe yaklaştı. Ateş onları yakmak için fışkırdı. Himyerliler korkup çekildiler; ateşi yerine geri çeviremediler. O zaman iki yahudi haham Tevrat'tan ayetler okuyarak ateşe yaklaştılar. Onlar okudukça ateş geri gitti. Böylece hahamlar onu çıktığı yere geri çevirmiş oldular; bunun üzerine bütün Himyerliler yahudi dinine girdiler. Bu iki rivayetten hangisinin vuku' bulduğunu ancak Tanrı bilir.

İbn-i İshak der ki: Yemen'de Himyerlilerin putperestlik devrinde kutluladıkları Riam (رئام) adında kutsal bir bina vardı. Onlar bu yapının yanında kurban keserler, yapının içinden, kendilerine hitap eden sesler duyarlardı. İki yahudi hahamı Tubba'a "bu ses Himyerlileri sapkınlığa sürükleyen bir şeytanın sesidir. Sen bizi bu şeytanla başbaşa bırak" dediler.

Tubba' onlara: "Ona istediğinizi yapın" dedi. Yemenlilerin dediklerine göre bu iki haham adı geçen kutsal yapıdan bir kara köpek çıkarıp kestiler, sonra yapıyı da yıktılar. Bana anlatıldığına göre bu yapıdan arta kalan yıkıntılarda hala o zaman orada akıtılmış olan kanların izleri duruyormuş.

Tuban (تبان) Oğlu Hassan'ın Egemenliği ve Kardeşi Amr Tarafından Öldürülmesi

Tuban Es'ad Ebu Kerib oğlu Hassan hükümdarlığa geçtiği zaman, arap ve acem ülkelerini fethetmek üzere yemenlilerle birlikte Yemen'den
hareket etti.Irak topraklarında bir yere geldikleri zaman//-ibn-i Hişam 29
diyor ki: bazı bilginlerin bana dediklerine göre bu yer Bahreyn (بحرين) dir. - Himyer ve diğer Yemen kabileleri Hassan ile birlikte yürüyüşe devam etmek istemediler; kendi yurtlarına ailelerinin yanına dönmek istediler. Bu hususta, orduda Hassan'ın yanında bulunan kardeşi Amr ile görüştüler. Yemenliler Amr'a: "Kardeşin Hassan'ı öldür biz de seni kendimize hükümdar yapalım. Bundan sonra bizi yurdumuza götürürsün" dediler. Amr kabul etti. Bütün Yemenliler bu kararı uygun buldular; ancak Zu Riayn Himyerî bunu uygun bulmadı, Amr'a bu işten vaz geçmesini söyledi. Amr kabul etmedi. Bunun üzerine Zu Riayn şu iki beyti söyledi:

"Kim uykusuzluğu benden alıpta yerine uyku verir. Rahat uyuyan kimse mesuttur. Eğer Himyer kabilesi gadr ve ihanet ederse Tanrı Zu Riayn'ı mazur görsün."

Zu Riayn beyitleri bir kâğıda yazıp mühürledi sonra onu Amr'a getirerek "Şu yazıyı benim için yanında sakla" dedi. Amr, Zu Riayn'ın dediğini yaptı. Sonra Amr kardeşi Hassan'ı öldürerek Yemenlilerle birlikte Yemen'e döndü. Bu hadise üzerine Himyer kabilesinden bir kimse şu beyitleri söyledi:

"Geçen asırlarda Hassan gibi bir ölü gören kimsenin gözlerini Allah korusun. Hassan'ı yurt dışında kalmaktan korkan yakın adamları öldürdüler. Onlar Hassan'ı öldürdükleri zaman iyi oldu iyi oldu diye bağırıştılar. Ölünüz bizim en iyi adamımızdır. Sağ kalanınız ise bizim ulumuzdur. Hepiniz de benim ulularımsınız."[22]

İbn-i İshak der ki: Tuban oğlu Amr Yemen'e vardığı zaman kendisini uyku tutmamağa başladı ve uykusuzluğa mübtela oldu. Uykusuz-

22 Dile ait bir açıklama çıkarılmıştır.

30 luktan yorgun düşünce// kâhinlerden ve falcılardan olan hekim ve müneccimlerden derdini sordu. Bunlardan birisi ona: "Tanrı üzerine and içerimki kardeşini öldürdüğün şekilde, kendi öz kardeşini veya akrabasını zulüm ile öldürün herkes muhakkak uyku uyuyamıyarak uykusuzluğa mübtela olur" dedi.

Amr, bu sözü işittiği zaman Yemen büyüklerinden kendisini kardeşi Hassan'ı öldürmeğe teşvik edenleri öldürmeye başladı. Sıra Zu Riayn'a geldi. Zu Riayn Amr'a: "Benim sende suçsuzluğumu belirten bir belgem vardır" dedi. Amr ona: "ne belgesi?" dedi. Zu Riayn: "Sana verdiğim yazı" dedi. Amr yazıyı çıkardı. İçinde bulunan iki beyti gördü; Zu Riayn'ı suçsuz bularak serbest bıraktı ve o zaman kendisine öğüt vermiş olduğunu anladı. Bir müddet sona Amr öldü, o zaman Himyerlilerin işi karıştı ve darmadağınık oldular.

Lahnia Zu Şenatir (لخنيعة ذو شناتر)in Yemen Hükümdarlığını Ele Geçirişi

Amr öldükten sonra hükümdar sülalesine mensup olmayan Lahnia Yenuf Zu Şenatir (لخنيعه ينوف ذوشناتر) adında Himyerli bir kimse ortaya çıktı. Yemenlilerin ileri gelenlerini öldürdü, hükümdar soyuna mensup ailelere kötü muamele etti. Bunun üzerine Himyerli bir şair Lahnia'ya şu beyitleri söyledi:

"Himyer kabilesi kendi evlatlarını öldürüyor ileri gelenlerini sürgün ediyor. Kendi felaketini kendi eli ile hazırlıyor. Bu kabile akılsızlığı ile kendi dünya saadetini yıkıyor. Dininden kaybettiği şeyler ise bundan daha çoktur. Ondan önce geçmiş asırların insanları da zulmetiklerinden ötürü kötülükler yaparak sonunda ziyan etmişlerdir."

Lahnia'nın oğlancılığı: Lahnia Lut kavminin işlediği kötü şeyi yapan sapık bir adamdı... Hükümdar sülalesinden olan gençleri getirtip hususi surette yapılmış bir köşkte hükümdarlığı ele geçiremesinler diye kendileri ile cinsi münasebette bulunur sonra elinde bir misvak olduğu halde saray muhafızlarına ve orada hazır bulunan askerlerine
31 köşten görünür ve böylece çocukla işini bitirdiği anlaşılırdı. //

Lahnia nihayet Hassan'ın kardeşi ve Tuban Es'ad'ın oğlu Zur'a, Zunüvas'ı çağırttı. Zur'a, Hassan öldürüldüğü zaman küçük bir çocuktu. Sonra büyüyüp güzel yakışıklı, gösterişli ve akıllı bir delikanlı oldu, Lahnia'nın elçisi kendisine geldiği zaman ne için geldiğini anladı ve küçük keskin bir bıçak alarak ayakkabısında saklayıp yola düştü. Lahnia ile yalnız kaldıklarında Lahnia üzerine atıldı; Zur'a onunla mü-

cadeleye girişti ve karnını yarmak sureti ile öldürdü, sonra başını kesip kellesini, aşağıya bakmayı adet ettiği pencereye koydu misvaki de ağzına yerleştirdikten sonra dışarı çıktı. Kendisini görenler: "Ey Zu Nuvas nasıl yumuşak mı idi, sert mi idi?" diye laf attılar. Zu Nuvas bunlara: "Zü Nuvas'ın kıçının sert mi yumuşak mı olduğunu Lahnia'nın başına sorun" cevabını verdi.[23] Bu söz üzerine muhafızlar pencereye bakıp Lahnia'nın kesik başını görünce Zu Nuvas'ın arkasından koşarak yakaladılar ve "Mademki bizi bu pis adamdan kurtardın bize senden başka bir kimse hükmetmemeli" dediler. // 32

Zu Nuvas'ın Saltanatı

Yemenliler Zu Nuvas'ı tahta oturttular. Himyerliler ve bütün Yemen kabileleri onun etrafında toplandılar. Zu Nüvas Himyer kabilesinden olan hükümdarların sonuncusu idi. Uhdud olayını yapan da bu hükümdardır. Tahta geçtikten sonra Yusuf adını aldı ve uzun müddet hüküm sürdü. Necran'da İncil hükümlerine uyan ve Meryem oğlu İsa'nın dininde olan bir kısım adamlar kalabilmişti. Bunlar fazilet ve istikamet sahibi kimselerdi. Başkanlarının adı es-Samir oğlu Abdullahdı. Bu dinin esas menşei o zaman arap ülkesinin ortalarında bulunan Necran'da idi. Bu şehir halkı ile bütün araplar putlara taparlardı. Bu dinin Necran'a gelişi şöyle olmuştur: Feymiyon adında bir hiristiyan buraya gelmiş halkı kendi dinine davet etmiş onlar da kabul etmişlerdir.

Hiristiyanlığın Necran'da Yayılışının Başlangıcı

İbn-i İshak der ki: Munebbih oğlu Vehb el-Yemanî'den naklen el-Ahnes'in kölesi olan Ebu Lebid oğlu el-Muğîre bana şunları anlattı: Bu dinin Necran'da yayılışı şöyle oldu: Meryem oğlu İsa'nın dininde ve Feymiyon adında, duası makbul, dindar, müctehit ve iyi bir kimse Necran'a gelmişti. Feymiyon memleket memleket gezen bir gezginci idi. Bir memlekette tanındığı zaman başka bir memlekete giderdi. Sadece kendi elinin emeği ile geçinen ve çamur işleri ile uğraşan yapı ustası
idi. // Pazar gününü kutlu saydığı için o gün çalışmayıp şehir dışına çıkar 33
ve orada akşama kadar namaz kılardı. Feymiyon Suriye köylerinden birinde hüviyetini gizleyerek yapı ustalığı ile uğraşıyordu. Köy halkından Salih adında biri Feymiyon'un hüviyetini keşfetti ve onu o zamana kadar hiçbir şeyi sevmediği derecede sevdi; o kadar ki o nereye giderse sezdirmeden arkasından giderdi. Birgün Feymiyon her pazar yaptığı

23 Burada bir kelime açıklaması geçilmiştir.

gibi şehir dışına çıktı; Salih ona sezdirmeden arkasından gidip onu görebileceği bir yere gizlenerek oturdu. Feymiyon namaza kalktı bu sırada bir ejderha kendisine doğru yaklaştı .Feymiyon ejderhayı görünce beddua etti o da hemen oracıkta ölüverdi. Öteyandan Salih'de ejderhayı görmüş fakat öldüğünün farkına varmamıştı. Bu sebeple korktu ve kendini tutamıyarak: "Ey Feymiyon ejderha sana doğru geliyor" diye bağırdı. Feymiyon ise buna kulak asmayıp namazına devam etti ve akşam olunca geri döndü; O hüviyetinin keşfedildiğinin farkına vardı. Salih'de Feymiyon'un kendisini gördüğünü öğrendi ve: "Ey Feymiyon seni herşeyden ve herkesten çok sevdiğimi bilirsin arkadaşın olmak ve nereye gidersen senin yanında bulunmak istiyorum" dedi. Feymiyon: "Nasıl İstersen. Benim halim gördüğün gibidir, eğer bu hale katlanabilirsen gel" cevabını verdi. Bunun üzerine Salih onun arkasına düştü. Köy halkı nerede ise Feymiyon'un hüviyetini keşf edecekti.

Feymiyon hasta bir kimseye rasladığı zaman ona dua ederek iyi ederdi; fakat hasta olmuş birisini iyi etmek için çağırıldığı zaman gitmezdi. Köy halkından bir adamın kör bir oğlu vardı. Bu adam Feymiyon'u sordu ve kendisini çağıran kimseye gitmediğini, ücretle halka yapı yaptığını öğrendi. Bunun üzerine adam oğlunu bir odaya koyup üstünü örttü sonra Feymiyon'a gidip: "Evimde birşeyler yaptırmak istiyorum gel gör de pazarlık edelim" dedi. Feymiyon gitti ve
34 çocuğun bulunduğu odaya girdi // ne yaptırmak istediğini sordu. Adam: "şunlar şunlar yapılacak" dedi. Sonra çocuğun üstünden örtüyü çekerek: "Ey Feymiyon Allah'ın kullarından birine gördüğün felaket gelmiştir; ona dua et" diye yalvardı. Feymiyon dua etti çocuk ta sapsağlam ayağa kalktı.

Feymiyon bunun üzerine hüviyetinin keşfedildiğini anladı ve köyden çıkıp gitti; Salih'de arkasına düştü. Suriye'de bir yerden geçerken ulu bir ağacın yanına gelmişti. Ağacın üstüne çıkmış bir adam: "Ey Feymiyon " diye seslendi. Feymiyon: "Efendim" diye cevap verdi. Ağaçtaki adam: "Çoktandır seni bekliyor acaba ne zaman gelecek diye kendi kendime düşünüyordum. Nihayet sesini duydum ve seni tanıdım . Gitme, biraz sonra öleceğim başımda bulun" dedi, sonra öldü. Feymiyon başında bulundu ve onu gömdükten sonra yoluna devam etti, Salih'de yanında idi. İkisi arapların oturduğu bir yere geldiler ve kendilerine saldırılarak bir arap kervanı tarafından yakalanıp götürüldüler. Bu araplar Feymiyon ile Salih'i Necran'da sattılar. Necran halkı o zaman arapların dininde olup orada bulunan uzun bir hurma ağacına taparlar ve bu ağaç için her sene bayram yaparlardı. Bu bayram

gününde ağacın üstüne güzel elbiseler asarlar onu kadın mücevherleri ile süslerler ve bütün gün etrafında ibadet ederlerdi. Bu şehrin ileri gelenlerinden biri Feymiyon'u, başka biri de Salih'i satın aldı. Feymiyon efendisinin kendisine ayırdığı odada geceleyin namaz kıldığı sırada yanında hiçbir ışıklandırma aracı olmadığı halde oda sabaha kadar aydınlık içinde parlardı. Efendisi bu durumu görerek şaştı kaldı ve ondan hangi dinde olduğunu sordu. Feymiyon hangi dinde olduğunu açıklıyarak sözlerine şunları ekledi: "Siz sapıklık içindesiniz; taptığınız bu hurma ağacı ne faydası ne de zararı erişen bir şeydir. Ben, taptığım tek ve ortaksız olan Tanrıma yalvarsam bu ağacı yok eder." Bunun üzerine efendisi: "Bu söylediklerini yap eğer başarabilirsen biz de kendi dinimizden vaz geçip senin dinine gireriz" dedi. Feymiyon temizlenerek iki rik'at namaz kıldı ve ağaca beddua etti. Tanrı kuvvetli bir yel estirerek ağacı kökünden söküp attı. Bu olayı gören bütün Necran halkı Feymiyon'un dinine girdiler. Feymiyon onlara Meryem oğlu İsa dininin kurallarını öğretti. // Sonra her yerde bu dine bağlı olan kimselerin 35
başına gelen olaylar Necran halkının başına da geldi. Hiristiyanlık Arabistanda Necran'da işte böyle yayılmıştır.

İbn-i İshak der ki: Necran halkı hakkında Münebbih oğlu Vehb'-in sözleri budur.

Es-Samir Oğlu Abdullah İle Uhdud Halkının Hikâyesi

İbn-i İshak der ki: Bir yandan Ka'b oğlu Muhammed Kurazî den naklen Ziyad oğlu Yezid, öte yandan Necran halkından bazıları, Necran halkı hakkında bana şunları anlattılar:

Necran halkı puta tapıcı olup onlara taparlardı. Ülkenin en büyük şehri olan Necran şehrinin yakınlarında olan köylerin birinde Necran halkı çocuklarına sihirbazlık öğreten bir sihirbaz vardı. Feymiyon bu köye geldiği zaman -burada olayı anlatanlar Münebbih oğlu Vehb'in andığı adı söylemeyip sadece (köye gelen bir adam) derler- Necran ile sihirbazın bulunduğu bu köy arasında bir kulübe yaptı. Necran halkı sihirbazlık öğrenmek için çocuklarını sihirbazın yanına yollamağa devam ettiler. Es-Samir 'de oğlu es-Samir oğlu Abdullah'ı Necran halkı çocukları ile birlikte sihirbazın yanına yolluyordu. Abdullah yolda kulübenin yanından geçerken burada oturan adamın namaz kıldığını ve ibadet ettiğini görerek hoşuna gitmiş ve yanına varıp onunla birlikte oturup sözlerini dinlemeğe başlamıştı. Nihayet onun dinine girip Allah'ın birliğine inandı ve inandığı bu Allah'a ibadete başladı. Fey-

miyon'dan bu dinin kaidelerini sorarak iyice öğrendikten sonra ondan büyük ismi söylemesini istedi ki Abdullah bunu biliyordu. Feymiyon bu ismi söylemedi ve ona: "Ey kardeşimin oğlu sen ona tahammül edemezsin ve bu tahammül edemeyişinden endîşe ediyorum" dedi. Bu sırada Abdullah'ın babası es-Samir oğlunun diğer çocuklar gibi sihirbazın yanına gidip geldiğini sanıyordu. Abdullah Feymiyon'un kendisine büyük ismi söylemediğini ve bu konuda dayanamıyacağından korktuğunu görünce birkaç tahta parçası tedarik etti ve bildiği Tanrı adlarının hepsini bu tahta parçalarına ayrı ayrı yazdı. Bu işi bitirdikten sonra bir ateş
36 yaktı ve tahtaları birer birer bu ateşe atmağa başladı.// Sıra büyük ismin yazılı bulunduğu tahta parçasına gelince tahta yanmadan ateşten sıçrayıp çıktı. Abdullah bu tahtayı alıp arkadaşına geldi, kendisinden gizlediği adı öğrendiğini söyledi. Feymiyon: "Peki bu isim nedir?" dediği zaman Abdullah: "Şu" diye cevap verdi. "Peki nasıl öğrendin" deyince Abdullah yaptıklarını anlattı. O zaman Feymiyon: "Ey kardeşimin oğlu büyük adı buldun, kendini koru fakat koruyabileceğini sanmıyorum" dedi.

Bundan sonra es-Samir oğlu Abdullah Necran'a girdiği zaman rasladığı her hastaya şöyle demeğe başladı: "Ey Allah'ın kulu Tanrının birliğine inanıp benim dinime girmez misin? Böyle yaparsan senin için Tanrı'ya dua ederim, O da seni tutulduğun hastalıktan kurtarır." Abdullah'ın bu şekilde teklifte bulunduğu herkes "evet" deyip Tanrı'nin birliğine inanarak dinine giriyordu. Abdullah dua ediyor onlar da iyileşiyorlardı. Bu suretle Necran'da ne kadar hasta varsa Abdullah'ın yanına gelerek dinine girip duasını alarak iyi oldu. Sonunda Abdullah'ın bu durumu Necran hükümdarına duyuruldu. Hükümdar kendisini çağırtıp "Sen ülkemin adamlarının fikrini çeldin onları dinimden ve babalarımın dininden ayırdın. Sana işkence yaptırtacağım" dedi. Abdullah: "Buna gücün yetmez" cevabını verdi. Hükümdar Abdullah'ı yüce bir dağ başından, baş aşağı attırdıysa da o sapasağlam yere düştü. Necran'da içine düşen her şeyin yok olduğu bir suya attırdı, gene sapasağlam çıktı. Hükümdarın bu işten gözü yıldığı bir zamanda es-Samir oğlu Abdullah hükümdara dedi ki: "Tanrı'ya and içerim ki sen beni öldüremezsin, ancak Tanrı'yı bir bilip benim inandıklarıma inanırsan bana etki yapıp öldürebilirsin. Bunun üzerine hükümdar Tanrı'nın birliğine inandı ve es-Samir oğlu Abdullah'ın dediklerini tekrar etti. Sonra elinde bulunan bir sopa ile ona vurdu başını hafifce yardı ve öldürdü; hükümdarın kendisi de hemen oracıkta öldü. Bunun üzerine bütün Necran halkı es-Samir oğlu Abdullah'ın dinine girdiler. Bu din,

İncil'in ve bu kitabın hükümlerine uygun olarak Meryem oğlu İsa'nın girdiği dindi. Sonunda dindaşlarının başına gelen olaylar Necran halkının başına da geldi. Hıristiyanlığın Necran'da yayılışının aslı işte budur. Doğrusunu Tanrı bilir.

İbn-i İshak der ki: Kâ'b oğlu Muhammed el-Kurazî ile es - Samir oğlu Abdullah hakkında Necran halkının bazılarının hikayesi işte budur. Hangisinin doğru olduğunu Tanrı bilir. // 37

Zu-Nuvas ordusu ile Necran halkı üstüne yürüdü ve onları yahudiliğe davet ederek kendilerini bu din ile ölüm arasında muhayyer bıraktı. Necranlılar ölümü seçtiler. Zu-Nuvas Uhdud diye anılan çukuru kazdırdı, Necranlıların bir bölüğünü bu çukurda ateşte yaktı ve bir bölüğünü kılıçtan geçirdi ve ibret olmak üzere de hepsinin bazı uzuvlarını kestirdi. Öldürülenlerin sayısı aşağı yukarı yirmi bini buldu. Tanrı Zu-Nuvas ile askeleri hakkında Peygamber Muhammed'e şu ayeti indirdi: "Uhdud olayını yaratanlara lanet olsun ki bu Uhdud bol odun yakılan bir ateşle dolu idi. Kendileri ateşin etrafında oturarak müminlere karşı yaptıklarını seyrediyorlardı. Bunlar müminlerin kutsal ve öğülmeye değer Tanrı'ya inanışlarını biricik suç buluyorlardı."[24]

İbn-i İshak der ki: Dendiğine göre Necranlıların başkanı ve dinî reisleri olan es-Samir oğlu Abdullah'da Zu-Nuvas'ın öldürdüğü kimseler arasında idi.

İbn-i İshak der ki: Hazm oğlu Amr oğlu Muhammed oğlu Ebu Bekr oğlu Abdullah kendisine şu hikayenin anlatıldığını bana söyledi: Ömer ibni Hattab zamanında Necran halkından bir adam Necran yıkıntı yerlerinden birini kazmış; kazılan topraklar altında, es-Samir oğlu Abdullah, oturmuş bir durumda bulunmuş, Abdullah, başına vurulmuş bir sopa yarasını eliyle tutar durumda imiş. Eli başından çekildiği zaman yaradan kan fışkırır, bırakıldığı zaman el kendi kendine yara
üstüne gider ve kan dururmuş. // Abdullah'ın parmağında "Tanrım Al- 38
lah'dır" ibaresi yazılı bir yüzük bulunmakta imiş. Bu durum Ömer ibni Hattab'a mektup yazılarak haber verilmiş, Ömer de olduğu gibi bırakılarak üstüne toprak örtülmesini emretmiş ve böyle yapmışlar.

Devs Zu Sa'leban'ın Meselesi ile Habeşliler Egemenliğinin Başlangıcı ve Yemen'i İstila Eden Eryat'ın Hikâyesi

İbn-i İshak der ki: Hıristiyanlardan ve Sebe' halkından Devs Zu Sa'leban adında biri atını dört nala sürüp uzaklaşarak ölümden kur-

24 Burada bir dil açıklaması geçilmiştir.

tuldu. Bu adam çöl yolunu tutarak kendisini takip edenlerin gözlerinden kaybolmaya muvaffak oldu. Yoluna devam edip Bizans hükümdarı Kayserin huzuruna çıktı; Zu-Nuvas'ın hıristiyanlara yaptıklarını anlattı ve bu hükümdarla askerlerine karşı kendisinden yardım istedi. Kayser: "Memleketin bizden uzaktır, fakat bu dinde olan Habeş kralına, sana yardım etmesini yazacağım. Bu hükümdar memleketine daha yakındır" cevabını verdi ve Habeş hükümdarına, kendisine yardım etmesini ve öcünü almasını emreden bir mektup yazdı.

Devs kayserin mektubu ile Necaşi'nin huzuruna çıktı. Necaşi kendisi ile birlikte 70.000 Habeşliden mürekkep bir ordu yolladı. Ordunun başına Habeşlilerden Eryat'ı komutan tayin etti. Bu orduda Ebrehe el-Eşrem de bulunuyordu. Eryat, beraberinde Devs Zu Sa'leban da olduğu halde denizi aşarak Yemen sahiline ayak bastı. Zu-Nüvas Himyer kabilesi ile kendisine itaat eden Yemen kabilelerini alarak Er-
39 yat'ın karşısına çıktı. // İki ordu karşılaştığı zaman Zu-Nuvas ile ordusu yenilgiye uğradılar. Zu-Nuvas kendinin ve milletinin başına gelenleri görünce atını denize doğru yöneltti, kırbaçladı; at denize girerek önce sığ sulara sonra denizin derinliklerine dalıp Zu-Nuvas'la birlikte kaybolup gitti. Bundan sonra Zu-Nuvas'tan hiçbir haber alınamadı. Eryat ise Yemen'e girip istila ederek hükümdar oldu.

Yemen halkından bir adam Devs'in Habeşlilerin yardımı ile başlarına getirdiği beladan bahsederken bir şiirinde şöyle diyor: "Ne Devs gibi ne de onun beraberinde getirdiği kıymetli şeyler gibi olsun."[25] Bu söz zamanımıza kadar Yemen'de bir atalar sözü gibi kullanılmaktadır. Gene bu konu hakkında şair Zu-Ceden el-Himyerî şu beyitleri söylemiştir:

"Sakin ol! Göz yaşı geçmişi geri getirmez. Ölenlerin arkasından üzülerek kendini mahvetme. İzi tozu kalmayan Beynun ve Silhiyn'den sonra hiçbir kimse konak yapmasın." Beynun, Gumdan ve Silhiyn Eryat'ın yıktığı Yemen kalelerindendir. Bu kalelerin hiçbir yerde eşi
40 yoktu. // Şair Zu-Ceden şu şiirleri de söylemiştir:

"Bırak beni kahrolası, nefesimi kuruttun. Şarkıcı kızların şarkı söylediği ve nefis içki içtiğimiz bir sırada beni eğlenceden alıkoyamazsın. Eğer içki masasındaki arkadaşım benden bir şikayet etmezse içki içmek benim için utanılacak bir şey değildir. Çünkü her türlü deva içilse bile ölüme hiçbir şey mani olamaz. Duvarları yüce dağ başları ile boy ölçüşen manastırda yaşayan rahip dahi ölümden kurtulamaz. Hikâ-

25 Burada şairin kıymetli şeylerden maksadı, Devs'le beraber gelen Habeş ordusudur.

yesini işittiğin Gumdan şatosu bir dağ başında yüce bir bina halinde yapılmıştı. Eteklerinde ise uçurumlar, sulak ve kaygan bataklıklar vardı. Akşamları orada fenerler şimşek gibi parlardı. // Avlusuna dikilmiş olan 41
hurma ağacının dalları çok meyveli olduğundan yere doğru sarkıktı. Fakat o canlılık ve hayatı kül olup gitti, güzelliği yangın ateşi yok etti. Zu-Nuvas ise zelil olarak teslim oldu ve milletine, felaketten korunmaları için tavsiyede bulundu." Gene bu olay hakkında şair İbn ez-Zi'be Sakafî şu beyitleri söylemiştir: "And içerim ki yiğit için ne ihtiyarlamaktan ne de arkasından gelen ölümden kurtuluş yoktur. Gene and içerim ki yiğit için ölümden ne kaçılacak ne de sığınılacak biryer yoktur. Zat ül-Aber denen yerde sabahleyin yok edilen Himyer kabilelerinden sonra (benim için hayatta bir zevk yoktur) bunlar, yağmur yüklü buluta benzeyen binlerce askerle mızraklılar tarafından yok edildiler. Bu askerlerin sesleri atları sağırlaştırıyor, ten kokuları döğüştükleri kimseleri karşılarından kaçırıyordu. Onlar dev gibi kuvvetli, kum gibi çoklardı, ki geçtikleri yerlerdeki yeşil ağaçlar bile kuruyordu."

İbn-i Hişam diyor ki: ez-Zi'be[26] şairin anasının adıdır. Kendi adı ise Kasiy oğlu Cüşem oğlu Hutayt oğlu Malik oğlu Salim oğlu Abdüyalil oğlu Rebia'dır. Şair Ma'dıkerib oğlu Amr ez-Zubeydî ile Mekşuh oğlu Kays el-Muradî arasında bir anlaşmazlık olmuş, Kays'ın kendisini tehdit ettiği Ma'dikerib'e duyurulmuş bunun üzerine Himyer kabilesi onun // saltanatını ve geçmiş olan hükümranlığını anarak şu beyitleri 42
söylemiştir: "Sanki hayatının en parlak devresini yaşayan Zu-Ruayn veya Zu-Nuvas'mışsın gibi sen mi beni korkutuyorsun. Senden önce her ne kadar temelleri sağlam Ad zamanından kalma eski, büyük, kahir ve zalim bir saltanat vardıysa da bu saltanatı sürenler artık göçüp gitmişdirler; sürdükleri saltanat ise boyuna el değiştirmektedir."

İbn-i Hişam diyor ki: Şairin bağlı olduğu Zübeyd kabilesinin soy kütüğü şöyledir: Mezhic oğlu Sa'd ül-Asire oğlu Sa'b oğlu Munebbih oğlu Mazin oğlu Seleme oğlu Zübeyd. Bu kütük Sa'd ül-Aşire oğlu Sa'b oğlu Munebbih oğlu Mazin oğlu Seleme oğlu Zubeyd şeklinde de sıralanır. Sa'b oğlu Zubeyd şeklinde de söylenir. (Kays'ın bağlı olduğu) Murad ise Mezhic oğlu Yuhabir'dir.

İbn-i Hişam diyor ki: Ebu Ubeyde bana şu hikâyeyi anlattı: Ömer ibni Hattab Erminya[27] da savaşan Rebia oğlu Selman-ı Bahilî'ye, bahşişte , asîl at sahiplerini asîl olmayan at sahiplerine tercih etmesini yaz-

---

26 ez-Zi'be kelimesi arapçada dişi kurt manasına gelir.
27 Galiba Ermenistan'ı kastediyor.

mış. Bahilî Bahile kabilesine mensup demektir ki bu kabilenin soy
kütüğü: Aylan oğlu Kays oğlu Sa'd oğlu Ya'sur oğlu Bahile'dir. Sel-
man, ordunun atlarını birer birer önünden geçirtti. Sıra, şair Ma'di-
kerib oğlu Amr'ın atına gelince Selman kendisine: "Senin bu atın asîl
değildir" dedi. Amr ona sinirlenerek: "Bak, asîl olmayan biri kendısi
gibi asîl olmayanı tanıdı" dedi. Bu söz üzerine Kays Amr'ın karşısına
dikilerek kendisini tehdit etti. O zaman şair Amr'da daha önce yukarıda
43 geçen beyitleri söyledi. //

İbn-i Hişam diyor ki: Kâhin Satih'in "Ülkemize Habeşliler gelecek Ebyen ile Cureş arasındaki bütün toprakları ele geçirecekler" sözü ile kâhin Şık'ın "Ülkenize siyahlar gelecek, eli yumuşak her kadını ele geçirip Ebyen ile Necran arasındaki toprakları istilâ edecekler" sözünün manası işte bu olaydır.[28]

Ebrehe El-Eşrem'in Yemen Hükümdarlığını Ele Geçirmesi ve Eryat'ın Öldürülmesi

İbn-i İshak der ki:

Eryat Yemen'de birkaç sene hüküm sürdü. Sonra ordusunda bu-
lunan Habeşli Ebrehe Yemen'deki habeşlilere komuta etmek hususunda
kendisiyle mücadeleye girişti. Habeşliler, bir bölüğü Eryat'ın bir bölüğü
Ebrehe'nin etrafında toplanarak ikiye bölündüler. Sonra birbirlerine
saldırdılar. İki ordu karşı karşıya gelince, Ebrehe Eryat'a: "Habeşlileri
birbirine düşürüp onları yok etmekle bir şey kazanmazsın . Karşıma
çık ikimiz döğüşelim, hangimiz yenersek öte tarafın askeri de yenen
tarafa katılsın" diye haber yolladı. Eryat haklısın diye cevap verdi.
Kısa boylu, etli, tıknaz ve hıristiyan dıninde olan Ebrehe meydana
çıktı; yakışıklı, iri yarı ve uzun boylu Eryat ta elinde bir mızrak olduğu
halde meydana atıldı. Ebrehe'nin gerisinde, arkasını korumak için du-
ran Atvede adında bir kölesi bulunuyordu. Eryat mızrağını kaldırarak
Ebrehe'nin başına doğru fırlattı. Mızrak Ebrehe'nin alnına deyip kaşı-
nı, burnunu, gözünü ve dudağını yarıp geçti. Bunun için Ebrehe'ye
el-Eşrem dendi.[29] Bu sırada Atvede Ebrehe'nin arkasından atılarak
Eryat'a saldırdı ve onu öldürdü. Bunun üzerine Eryat'ın askeri Ebrehe
44 tarafına geçti.// Böylece Yemen'de bulunan bütün Habeşliler Ebrehenin
etrafında toplandılar. Ebrehe ise Eryat'ın diyetini ödedi.

28 Taberi Tercümesi, C. I_3 , ss. 1159.

29 el-Eşrem arapçada bilhassa dudağı yarık kimselere denir.

Bu haber Necaşi'ye ulaşınca çok sinirlendi ve "bu adam emrim olmaksızın komutanıma saldırıp öldürdü" dedi; sonra Ebrehe'nin hükmettiği ülkelere gideceğine ve onun saçlarını keseceğine and içti. Bunun üzerine Ebrehe kendi saçlarını kesti, bir torbayada Yemen toprağı doldurarak hepsini şu mealde bir mektupla birlikte Necaşiye yolladı: "Ey hükümdar, Eryat senin bir kölendi; ben de senin bir kölenim. Her ikimizde sana bağlı olduğumuz halde emirlerini yerine getirmekte aramızda anlaşmazlık çıktı, fakat ben Habeşlileri idare ve hükmetmekte kendisinden daha usta çıktım. Ben şimdi hükümdarın and içtiğini duyduğum zaman saçımı hep kestim ülkemin toprağından bir torba doldurarak yolladım. Hükümdar bu toprağa bassın ve bu suretle andı yerine gelmiş olsun.

Necaşi Ebrehe'nin yolladığı şeyleri ve mektubu aldığı zaman kendisinden memnun oldu ve ona: "Ben ikinci bir emir verinceye kadar Yemen ülkesinde kal" diye haber yolladı; böylece Ebrehe Yemen'de kalmış oldu.

Fil Mes'elesi ve En-Nesee'ler Hikâyaesi

Bundan sonra Ebrehe San'a'da el-Kulleys adı verilen tapınağı yaptırdı. Bu tapınak o zaman yeryüzünde hiçbir yerde eşi görülmemiş bir kilise oldu. Necaşiye mektup yazarak: "Ey hükümdar! Senden önce hiçbir hükümdara bir eşi yapılmamış bir kilise yaptırdım. Bütün arapların bu kiliseye hac etmek için gelmelerini sağlayacağım" diye haber verdi. Araplar Ebrehe'nin Necaşi'ye yolladığı bu mektuptan haberdar olunca en-Nesee'lerden ve Mudar oğlu İlyas oğlu Müdrike oğlu Huzeyme oğlu Kinane oğlu Malik el-Haris oğlu Sa'lebe oğlu Âmir oğlu
Adiyy // oğlu Fukaym oğullarından bir adam buna sinirlendi. 45

Nesee'ler cahiliye devrinde araplar için ayları tehir eden kimselerdir. Şöyleki bunlar savaşın caiz olmadığı bir ayı caiz kılar ve yerine savaşın caiz olduğu bir ayı korlardı. Bu hususta Allah şu ayeti indirdi: "Kutsal ayları değiştirme işi kâfirlikte ileri gitmektir. Bu işle kâfir olan kimseler sapıklığa sürüklenirler ki Allah'ın kutsal kıldığı süreyi doldurmak için ayları bir yıl caiz bir yıl kutsal kılarlardı."[30]

İbn-i İshak der ki: Araplar için ayların yerini değiştiren ilk adam el-Kalemmes'dir. Araplar kendisine uyarak onun caiz veya haram kıldığı ayları benimsediler. El-Kalemmes'in soy kütüğü: Huzeyme oğlu

30 Burada arapçaya ait tercüme ile ilgisi olmayan bir dil açıklaması atlanmıştır.

Kinane oğlu Malik oğlu el-Haris oğlu Sa'lebe oğlu Amir oğlu Adiy oğlu Fukaym oğlu Abd oğlu Huzeyfe'dir. Kalemmes'den sonra yerine oğlu
46 Huzeyfe oğlu Abbad geçti.//Abbad'dan sonra Abbad oğlu Kala';bundan sonra Kala' oğlu Umeyye; bundan sonra Ümeyye oğlu Avf; Avf'dan sonra Avf oğlu Ebu Sümame Cunâde yerine geçti ki bu adam Nesee'lerin sonuncusudur. İslâmiyet, bunun zamanında ortaya çıktı. Araplar hac işini bitirdikten sonra Nesee'lik işini gören kimseye gelirler o da dört kutsal ayın-ki bunlar Receb, Zulkade, Zulhicce ve Muharrem aylarıdır- kutsallıklarını bildirir ve eğer bunlardan birini savaş olabilir bir ay yapmak isterse Muharrem ayını seçer ve yerine Safer ayını kutsal kılar. Araplar dört kutsal ayın süresini doldurmak için bu karara uyarlardı. Nesee'lik işini gören adamın yanından ayrılacakları zaman bu adam ayağa kalkar ve "Ey Tanrım ben bunlar için iki safer ayından birincisini savaş yapılabilir kıldım; ötekisini ise gelecek yıla tehir ettim"[31] derdi.

Cezl' ut-Tian lâkabı ile anılan şair Kays oğlu Umeyr araplara karşı, cedleri Nesee işini görenlerden olduğu için öğünerek şu beyitleri söylemiştir: "Maad kabileleri bilirler ki benim kabilem insanların en asilidir. Kendisinde öcümüz olanlardan hangisi elimizden kurtulmuştur. İnsanlar arasında ağzına gem vurmadığımız kim vardır. Maad kabileleri için savaş yapılan ayları kutsal kılan biz değil mi idik?" Bu şair Kinane oğlu Malik oğlu Sa'lebe oğlu Ganm oğlu Firas oğul-
47 larından bir kimsedir. //

İbn-i Hişam diyor ki: Kutsal ayların birincisi Muharrem ayıdır.

İbn-i İshak der ki: el-Kalemmes (Ebrehe'nin mektubuna kızan) Kinaneli, gidip Yemen'de el-Kulleys tapınağına girdi ve pisledi... Sonra kaçıp memleketine döndü. Bu olay Ebrehe'ye haber verildiği zaman bunu kim yaptı diye sorunca "Mekke'deki kutsal eve hac eden araplardan biri yapmış ki kendisi, arapları, yaptırdığım tapınağa hac etmeğe sevk edeceğim hakkındaki sözüme kızmış da bu işi onun için yapmıştır. Yaptığı bu hareketle de tapınağın hac edilmeğe değmediğini anlatmak istemiştir," cevabı verildi. Bunun üzerine Ebrehe sinirlendi ve gidip Mekkedeki kutsal evi yıkmağa and içti. Bundan sonra Habeşîlere hazırlanmalarını emrettikten sonra yola çıktı. Beraberinde meşhur

31 Araplar Muharrem ile Safer ayına es-Saferan (iki safer ayı) derler ki bu çeşit olaya arapçada tağlib denir. Tağlib şumullendirmek manasına gelir ki yanyana söylenen iki şeyden birisinin adını ötekisine de vermek demektir. Meselâ el-Omeran (iki ömer) tabiri ile halife Ebu Bekr ile Ömer ibn-i Hattab kastedilir. El-Kameran (iki ay) kelimesi ile ay ile güneş kastedilir; halbuki güneşin adı eş-Şems'dir.

fil de bulunuyordu. Araplar bunu haber alınca büyük bir felâket telâkkî edip çok korktular. Fakat Allah'ın kutsal evi olan Ka'be'yi yıkmak niyetinde olduğunu işittikleri zaman Ebrehe ile savaşmayı kendilerine düşen ödev bildiler.

Yemen hükümdar ve eşrafından Zu Nefr adındaki bir adam ortaya çıkıp kendi kabilesini ve bütün araplardan kendisine katılanları Ebrehe ile savaşmaya, Allah'ın kutsal evini korumaya ve Ebrehe'nin onu yıkmasına mani olmaya davet etti. Zu Nefr kendisine katılanlarla birlikte Ebrehe'nin karşısına çıktı, savaştı fakat yenildi ve tutsak olarak Ebrehe'ye götürüldü. Ebrehe onu öldürmek istedi ise de Zu Nefr "Ey hükümdar beni öldürtme belki yanında kalışım senin için beni öldürtmenden daha iyi olabilir" dedi. Uysal bir adam olan Ebrehe onu öldürmedi fakat zincire vurdurarak hapsetti.

Ebrehe yoluna devam ederek amacına doğru ilerledi. Has'am kabilesi topraklarına geldiği zaman Habib oğlu Nufeyl el-Has'amî, Has'am kabilesinin Şehran ve Nahis kolları ile arap kabilelerinden kendisine katılanların başında olarak Ebrehe'nin karşısına çıktı. // Savaştı 48
fakat o da yenilip tutsak olarak Ebrehe'ye götürüldü. Ebrehe Nufeyl'i öldürmek istedi ise de o "Ey hükümar beni öldürme Arap ülkesinde gittiğin yerlerde yol göstericin olurum. Has'am kabilesinin Şehran ve Nahis kollarının sana boyun eğmeleri için işte iki kolum rehine olsun" dedi. Bunun üzerine Ebrehe onu serbest bıraktı.

Nüfeyl kılavuz olduğu halde Ebrehe ilerledi. Taif şehri yakınlarına geldiği zaman Sakîf oğlu Avf oğlu Sa'd oğlu Amr oğlu Ka'ab oğlu Malik oğlu Muattıb oğlu Mes'ud Sakîf kabilesinin ileri gelenlerinin başında olduğu halde Ebrehe'nin katına vardı.

Sakîf'in soy kütüğü Adnan oğlu Ma'ad oğlu Nizar oğlu İyad oğlu Du'miy oğlu Efsâ oğlu Yakdum oğlu Mansur oğlu Münebbih oğlu en-Nebit oğlu Kasiy oğlu Sakîf'dir. Şair Ebu's-Salt oğlu Umeyye es-Sakafî şu beyitleri söyler:

"Keşke kabilem olan İyad bizden uzaklaşıp gitmeseydi; yahut, sürüleri zayıflasa dahi yurdlarında kalsalardı. Bu kabile öyle bir kabiledir ki Irak ülkesine hükmeder, yazı işlerini kendileri yaparlar." // 49

Gene aynı şair şu beyitleri söylüyor: "Ey Lübeyna beni ve soyumu sorarsan sana hakikati söyliyeyim. Ben Kasiy'in babası et-Nebit ile Yakdum oğlu Mansur gibi eski adamların soyundanım."

İbn-i Hişam diyor ki: Sakîf'in soy kütüğü Adnan oğlu Maad oğlu Nizar oğlu Mudar oğlu Aylan oğlu Kays oğlu Hasafe oğlu İkrime oğ-

lu Mansur oğlu Havazin oğlu Bekr oğlu Münebbih oğlu Kasiy oğlu Sakif'tir. İlk iki beyitle sonraki iki beyit şair Ümeyye'nin iki kasidesinde geçmektedir.

İbn-i İshak der ki: Sakîf heyeti Ebrehe'nın katına geldiği zaman: "Ey hükümdar biz senin sözünü tutan ve sana boyun eğen köleleriniziz. Size karşı düşmanlığımız yok tapınağımız -el-Lât'ı kast ediyorlarsizin kast ettiğiniz tapınak değildir. Siz Mekke'de bulunan tapınağa doğru gidiyorsunuz. Yanınıza, sizi oraya götürecek yolgöstericiler katalım," dediler. Ebrehe de onlara dokunmadı.

El-Lât ise Ka'be'ye yapıldığı gibi Sakîflilerin Taif'de saygı gösterdikleri bir tapınaktır. İbn-i Hişam diyor ki: Dil bilgini Ebu Ubeyde, şair el-Hattab oğlu Dırar el-Fihrî'nin şu beytini bana okudu: "Sakîf kabilesi hüsrana uğramış ve perişan bir halde tapınakları Lât'a doğru kaçtılar." Bu beyit şairin birkaç beyti içinde geçmektedir.

İbn-i İshak der ki: Sakîfliler kendisine Mekke yolunu göstermek üzere Ebrehe'nin yanına Ebu Rigal'ı kattılar. Ebrehe, yanında Ebu Rigal olduğu halde yoluna devam etti ve el-Mugammis mevkiinde konakladı. Burada Ebu Rigal öldü. O günden beri Araplar Ebu Rigal'ın mezarını taşlarlar. Halkın el-Mugammis mevkiinde taşladığı mezar onundur. Ebrehe el-Mugammis mevkiine indiği zaman Habeşlilerden
50 Maksud oğlu el-Esved adlı birini bir süvari birliği ile ileri yolladı. //
Bu zat Mekke'ye kadar gidip Kureyş kabilesinin sürüleri dahil olmak üzere Tihame halkının sürülerini, bu arada Haşim oğlu Abdülmuttalib'in iki yüz devesini alıp getirdi. Abdülmuttalib o zaman Kureyş kabilesinin en ileri geleni ve başkanı idi. Kureyş, Kinane ve Huzeyl kabileleri ile Ka'be civarında bulunan diğer kimseler Ebrehe ile savaşmak istedilerse de başa çıkamıyacaklarını anladılar ve bu işten vaz geçtiler.

Ebrehe Hunata el-Himyerî'yi Mekke'ye göndererek "Git şu şehrin başkanı ve ileri geleni olan zatı bul ve kendisine şöyle söyle: -Hükümdar diyor ki ben sizinle savaşmak için değil ancak şu tapınağı (Ka'be) yıkmak için geldim. Bana karşı gelmezseniz kanınızı akıtmak istemem. Eğer o benimle savaşmak istemiyorsa kendisini bana getir, dedi. Hunata Mekke'ye girip Kureyş kabilesinin başkan ve ileri geleninin kim olduğunu sorunca "Kusay oğlu Abdümenaf oğlu Haşim oğlu Abdülmuttalib'dir" cevabını aldı. Hunata Abdülmuttalib'in yanına varıp Ebrehe'nin söylediklerini tekrar etti. Abdülmuttalib dedi ki: Tanrı adına and içerim ki biz kendisi ile savaşmak istemiyoruz. Zaten buna da gücümüz yetmez; bu tapınak Allah'ın kutlu evidir. Aynı za-

manda O'nun sevgilisi İbrahim'in tapınağıdır. -Yahut ta bu anlamda bir şey söylemiştir- Tanrı bu tapınağı korursa kendi evini ve kutlu tapınağını korumuş olur; yoksa onu korumaya bizim gücümüz yetmez." Bunun üzerine Hunata Abdülmuttalib'e: "Öyle ise benimle birlikte hükümdarın yanına gel; çünkü seni yanına götürmem için bana emir vermişti" dedi.

Abdülmuttalib yanında oğullarından bazıları bulunduğu halde
Hunata ile birlikte gitti. Ordugâha ulaştığı zaman dostu olan Zu Nefr'in
nerede olduğunu sordu ve hapis olduğu yere giderek: "Ey Zu Nefr!
Başımıza gelen bu belâda bize bir iyiliğin dokunmaz mı?" dedi. Zu
Nefr: "Kendisini sabah veya akşam öldüreceğini beklediği bir hü-
kümdarın elinde tutsak bulunan bir adamın ne gibi bir faydası olabi-
lir. Başınıza gelen bu belâda benden bir fayda bekleme // ancak filin ba- 51
kıcısı olan Uneys dostumdur ona haber yollayıp senin hakkında tav-
siye edeceğim ve senin kıymetini onun yanında yükselterek hüküm-
darın katına çıkman için izin almasını isteyeceğim. Sen hükümdara
istediğini söylersin Uneys de elinden gelirse hükümdarın katında sana
şefaat eder," cevabını verdi. Abdülmuttalib: "Bu kadarı da yeter"
cevabını verdi. Zu Nefr Uneys'i çağırtıp kendisine şöyle dedi: "Abdül-
muttalib Kureyş kabilesinin başkanıdır ve Mekke kafilelerinin sahibi-
dir, ovada halkı dağ başlarında hayvanları doyurur. Hükümdar iki
yüz devesini almış, hükümdarın katına çıkması için kendisine izin al
ve elinden geldiği kadar yardım et" Zu Nefr de: "Olur yaparım" ce-
vabını verdi.

Uneys Ebrehe ile konuşarak dedi ki: "Ey hükümdar! İşte Kureyş kabilesinin başkanı kapında bekliyor. Katına çıkmak için izin istiyor. Kendisi Mekke kafilelerinin sahibidir. Ovada halkı, dağ başlarında hayvanları doyurur. Katına çıkmasına izin ver. İsteğini bildirsin ona iyilik et." Bunun üzerine Ebrehe izin verdi.

İbn-i İshak sözüne devamla der ki: Abdülmuttalib çok güzel, çok yakışıklı ve büyük bir adamdı. Ebrehe onu gördüğü zaman saygı gösterdi, ağırladı ve kendisinden daha aşağı bir yerde oturtmak istemedi; aynı zamanda Habeşlilerin Abdülmuttalib'i hükümdarlarının tahtında oturmuş görmelerinden de çekindi. Bu düşüncelerle Ebrehe tahtından inerek kilimin üstüne oturdu Abdülmuttalib'e de yanında yer gösterdi; sonra tercümanına dönerek: "Ona sor bakalım istediği ne imiş?" dedi. Tercüman bu sözleri Abdülmuttalib'e bildirdiği zaman o: "Hükümdar iki yüz devemi almış arzum bu develerin geri verilmesidir" dedi. Tercüman bunları hükümdara anlattığında hükümdar: "Ona

şunları söyle: seni gördüğüm zaman beğenmiştim sonra konuştuğun zaman gözümden düştün. Sen, aldığım iki yüz deve hakkında konuşup; senin ve babalarının dininde kutlu sayılan ve benim yıkmak için geldiğim tapınak hakkında konuşmadın," dedi. Bunun üzerine Abdülmuttalib: "Ben develerin sahibiyim. Tapınağa gelince onun da koruyucusu ve bir sahibi vardır" deyince hükümdar: "dediğin o sahibi onu bana karşı koruyamıyacaktır" dedi. Abdülmuttalib ise: "o senin bileceğin bir şey" cevabını verdi.

Bilgi sahibi olan bazılarının anlatışına göre Ebrehe Hunata'nın ara-
52 cılığı ile // Abdülmuttalib'ı istediği zaman Bekr kabilesi başkanı olan
Kinane oğlu Menat oğlu Bekr oğlu Duil oğlu Adiy oğlu Nufase oğlu
Ya'mur ile Huzeyl kabilesi başkanı olan Vâsile oğlu Huveylid Huzelî
de Abdülmuttalib ile birlikte Ebrehen'nin katına çıkmışlar. Heyet
Ebrehe'ye, kendilerini bırakıp döndüğü ve tapınağı (Ka'be) yıkmaktan
vaz geçtiği takdirde kendisine Tihame ülkesi mahsulünün üçte birini
vereceklerini söylemiş ise de Ebrehe bunu kabul etmemiş. Bu son olayın
cereyan edip etmediğini ancak Allah bilir. Diğer taraftan Ebrehe ev-
velce almış olduğu Abdülmuttalib'e ait develeri geri verdi. Heyet
Ebrehe'nin katından çıktığı zaman Abdülmuttalib dosdoğru Kureyş-
lilere gidip haber verdi. Ebrehe ordusunun yapacağı zarardan kurtul-
maları için Mekke'den dışarı çıkıp dağ başlarına ve kuytu yerlere
sığınmalarını emretti. Bundan sonra Abdülmuttalib Ka'be kapısının
halkasını tuttu. Kureyş kabilesinden bazı kimseler de onun yanına ge-
lerek Tanrı'ya yalvarmaya ve Ebrehe'ye karşı yardım dilemeğe başla-
dılar. Abdülmuttalib Ka'be kapısının halkasına yapışmış bir halde şu
beyitleri söylüyordu: "Ey Tanrım bir kul dahi evini barkını korur;
Sen de kendi evini koru. Yarın onların haçı ve kuvveti Senin kuvvetine
53 üstün gelmesin." //

(Vakıdî şu üçüncü beyti ilâve ediyor): "Ey Tanrım eğer kıblemizi onlardan korumazsan kendin bilirsin."

İbn-i Hişam diyor ki Abdülmuttalib'e atfedilen beyitlerden ancak bu üçü gerçek olarak onundur.

İbn-i İshak der ki: Şair Kusay oğlu Abdüddar oğlu Abdümenaf oğlu Haşim oğlu Amir oğlu İkrime de şu beyitleri söylemiş: "Ey Tanrım boyunlarında boncuklar bulunan develeri alıp giden Maksud oğlu Esved'i kahret. Esved, serbestçe otlamaları gereken bu develeri Hıra, Sebir dağları arasında ve çöllerde hapsetti. Sonra onları kara suratlı kâfir yabancılara verdi. Ey Tanrım onu kahret ki sana hamd edelim.

İbn-i Hişam diyor ki: Şaire atfedilen beyitlerden gerçek olarak ancak bunlar onundur.

İbn-i İshak der ki: Bundan sonra Abdülmuttalib Ka'be kapısının halkasını bıraktı ve Kureyş kabilesinden yanında bulunan kimselerle birlikte dağ başlarına çıkıp oralara sığınarak Ebrehe'nin Mekke'ye girdiği takdirde ne yapacağını beklemeye başladılar. // 54

Ertesi gün Ebrehe Mekke'ye girmek üzere hazırlandı. Filin hazırlanmasını ve ordunun savaş nizamına girmesini emretti. Filin adı Mahmud idi. Ebrehe tapınağı yıkıp sonra Yemen'e dönmeyi kararlaştırmıştı. Fili Mekke'ye doğru yönelttikleri zaman Habib oğlu Nüfeyl Has'amî yanına gelip kulağını tutarak: "Çök Mahmud yoksa geldiğin yoldan sağ salim dön; sen Allah'ın kutlu memleketindesin" dedi ve ayrıldı. Bunun üzerine fil çöktü Habib oğlu Nufeyl ise koşarak dağa çıktı. Habeşliler fili kalkması için döğdülerse de kalkmadı. Tekrar kalkması için başına balta ile vurdularsa da gene kalkmadı. Karnının altına ucu sivri sopalar dürtüp kanattıkları halde bile kalkmadı. Nihayet fili Yemen tarafına çevirdiler koşmaya başladı; Suriye taraflarına çevirdikleri zaman da koştu; doğuya doğru sürdüler yine koştu, Mekke'ye doğru döndürülünce çöküverdi. Bundan sonra yüce Tanrı Habeş ordusu üzerine deniz tarafından kırlangıça benzeyen kuşlar yolladı. Her kuş biri ağzında ikisi de ayaklarında olmak üzere nohut veya mercimek taneleri büyüklüğünde üçer çakıl taşı taşıyordu. Taşların değdiği her
asker ölüveriyordu. //Bu taşlar Habeşlilerin hepsine değmedi. Kurtulan- 55
lar geldikleri yoldan kaçtılar; kaçarken Yemen yolunu kendilerine göstermek için Habib oğlu Nüfeyl'i arıyorlardı. Nufeyl Allah'ın Habeşlilerin üzerine indirdiği belâyı gördüğü zaman şu beyti söylemiş: "Nereye kaçıyor sunuz? Sizi kovalayan Tanrı'dır; Eşrem ise yenilmiştir yenmiş değildir."

İbn-i Hişam diyor ki: Bu rivayette geçen "yenmiş değildir" sözü İbn-i İshak'tan başkası tarafından anlatılmıştır.

İbn-i İshak der ki: Şair Nufeyl gene bu konuda şu beyitleri söylemiş:

"Ey Rüdeyne sana bizden selam olsun. Biz senin kendinle sabaha karşı eğlenmiştik. Geceleyin sizden biri ateş almak için bize gelmişti, fakat alamadı. Ey Rudeyne sen Muhassab (المحصب) yakınında gördüklerimizi görseydin -ki göremezsin- beni hoş görür oradaki halimi beğenir ve olan şeyler arkasından üzülmezsin. Gökte ki kuşları gördüğüm zaman Allah'a şükrettim ve onların attığı taşların bizim üzerimize düş-

mesinden korktum. Sanki Habeşlilerin benden alacakları varmış gibi herkes Nufeyl'i soruşturuyordu."

Habeşliler her yolda düşerek ve her su başında ölerek yollarına
devam ettiler. Bir taş da Ebrehe'ye değdi. Habeşliler, onun parmakları
56 birer birer düştüğü halde beraberlerinde götürdüler. //Parmağından her
biri düştükçe arkasından irinle kan akıyordu. Böylece onu bir kuş yavrusu gibi (yani perişan bir halde) San'a'ya kadar getirdiler. Söylediklerine göre Ebrehe öldüğünde göğsü yarılmış yüreği dışarı çıkmıştı.

İbn-i İshak der ki: Utbe oğlu Ya'kub şunların kendisine söylendiğini bana anlattı: Kızamıkla çiçek hastalıkları Arap ülkesinde ilk defa olarak o yıl görüldü. Üzerlik otu (Harmel')in acı cinsleri, Ebu Cehil karpuzu ve Tigale (Uşer = عشر) bitkilerinin acı cinsleri de yine ilk defa olarak Arap ülkesinde o yıl yetişmiştir.

İbn-i İshak der ki: Yüce Tanrı Muhammed'i peygamber olarak
seçtiği zaman Kureyş kabilesine ihsan ettiği nimetler arasında soyla-
rının devam etmesini temin için Habeş tehlikesini üzerlerinden gider-
diğini de saymaktadır. Kutlu ve yüce Tanrı şöyle diyor: "Görmedin mi
Tanrın filli orduya ne yaptı. Onların yaptıkları hileleri hükümsüz
kılmadı mı? Onların üzerine ebabil kuşları yolladı. O kuşlar filli ordu
üzerine taşlaşmış balçıktan ufak taşlar attılar. Bununla onları kurt
yemiş yaprağa döndürdü." Ve gene Tanrı şöyle diyor: "Kureyş'in
rahat ve saygıya nail ve kış ve yaz seferlerinde saldırmadan korun-
muş ve müsterih olmaları için (Tanrı filli orduyu mahvettiği gibi hal-
ka da saygı telkin etti) onlar bu evin (Beytin) Tanrı'sına ibadet etsinler.
O Tanrı ki onları açlıktan doyurdu ve korkulardan uzak tuttu." Yani
Tanrı içinde bulundukları hal ve durumları değişmesin diye onları bu
tehlikeden kurtarmıştır. Çünkü Tanrı -kabul etselerdi- onların iyili-
58 liğini istiyordu. //(Burada yukardaki iki surede geçen bazı kelimelere
ait olup asıl konu ile ilgisi olmayan dil açıklamaları geçilmiştir.)

İbn-i İshak der ki: Ebu Bekir'in oğlu Abdullah Zurare oğlu Sa'd
oğlu Abdurrahman kızı Amre (عمرة) yolu ile Aişe'den[32] naklen şun-
59 ları anlattı: //"Ben fili süren kimse ile bakıcısını Mekke'de gözleri kör,
ayakları kesik bir halde halk arasında dilenirken gördüm.

Fil Hakkında Söylenen Şiirler

İbn-i İshak der ki: Tanrı Habeşlileri Mekke'den geri çevirip başlarına bu belayı getirdiği zaman Araplar Kureyş kabilesine saygı gös-

32 Hazret-i Peygamber 'in karısı ve Ebu Bekir'in kızı.

terip şöyle demeğe başladılar: Bunlar Tanrı'nın yakınlarıdırlar. Tanrı onları korudu ve düşmanlarının ağırlığını üzerlerinden giderdi. Bu konuda şiirler de söylediler. Bu şiirlerde Tanrı'nın Habeşlilere yaptığı, Kureyş kabilesini onların zulmünden koruduğu anlatılmaktadır: Meselâ Fihr oğlu Galib oğlu Luey oğlu Kâ'b oğlu Husays oğlu Amr oğlu Sehm oğlu Sa'd oğlu Adiyy oğlu Kays oğlu Adiyy oğlu Ziba'ra (الزبعرى) oğlu şair Abdullah şu beyitleri söylemiştir: "Mekke'den uzaklaşıp gittik ki bu şehrin haremine ta eskiden beri göz dikilmemiştir. Bu şehir kutlu kılındığı zaman Şi'ra yıldızı yaratılmamıştı. Halk arasında hiçbir kudret sahibi ona saldıramamıştı. Bu şehir hakkında ordunun komutanına sor. Başına gelenleri anlatsın. Bilen kimse bilmeyenlere muhakkak bunları anlatacaktır. 60.000 ile geldiler; bunlar yurtlarına geri dönemediler. Döndükten sonra hasta olan kimse
(Ebrehet'ül-Eşrem) de yaşamadı.// 60

Eski zamanlarda bu şehirde onlardan (Habeşlilerden) önce Ad ile Cürhüm kabileleri yaşamışlar. Tanrı da yukarıdan onu hep korur.

Adı Sayfî olup Ensarın Hatm koluna bağlı bulunan Eslet oğlu şair Ebu Kays bu konu hakkında şu beyitleri söylemiştir: "Habeşlilerin filli savaşında olanlarda O'nun (Tanrı'nın) işidir. Habeşliler fili her defa sürmek istedikleri zaman o otururdu: ucu sivri değneklerle karnına dürttüler, burnunu yırttılar ona uzun ve sivri bıçaklarla vurup sırtını yaraladılarsa da o yine de gitmedi ve Yemen'e doğru kaçtı. Oradakilerin hepsi hüsranla geri döndüler. Tanrı üzerlerine taş yağdırdı ve onları cüceler gibi yoğurup ezdi. Din bilginleri onları dayanmağa kışkırtıyorlardı fakat onlar koyun gibi meliyorlardı."

İbn-i Hişam diyor ki: Şair Ebu Kays'ın soy kütüğü şöyledir: Evs oğlu Malik oğlu Mürre oğlu Amire oğlu Kays oğlu Zeyd oğlu Vail oğlu Cuşem oğlu Eslet oğlu Sayfî.

İbn-i Hişam diyor ki: Bu beyitler şairin bir kasidesinden alınmadır. Bu kasidenin şair Umeyye b. Ebi's-Salt'ın olduğu da söylenir.

İbn-i İshak der ki: Yine şair Eslet oğlu Ebu Kays şu beyitleri söy-
lemiştir:// 61

"Haydi kalkın Tanrı'ya dua edin Ahaşip dağları (bu ad Mekke ve Mina dağlarına veriliyor) arasında bulunan kutlu tapınağın duvarlarına el yüz sürün . Bölükler komutanı Ebu Yeksum ile yapılan savaş gününden bu tapınak hakkında size büyük bir tecrübe kalmıştır. Bu komutanın atlıları ovaları, yayaları dağ başlarını kaplıyordu. Arş sahibi Tanrı'nın yardımı size eriştiği zaman Tanrı'nın askerleri toz

toprakla onları çevirdiler; bunun üzerine geri dönüp hızla kaçtılar ve Habeşlilerden ancak bir kaç bölük yurtlarına dönebildi."

İbn-i Hişam diyor ki: Ebu Zeyd'ül-Ensarî şairin şu sözünü bana söyledi: "Yayaları da dağ başlarını kaplıyordu."

Bu beyitler Şair Ebu Kays'ın bir kasidesinden alınmıştır. Bu kasideyi inşaallah sırası gelince söyleyeceğim.

Ebu Yeksum ile Ebrehe kast ediliyor. Çünkü bu onun lâkabı idi.

İbn-i İshak der ki: Abdülmuttalib oğlu Ebu Talip oğlu Talip te gene fil olayı hakkında şu beyitleri söylemiştir: "Dahis savaşında olanları ve Ebu Yeksum'un yolu dolduran ordusunun başına gelenleri bilmiyor musunuz? Kendisinden başka Tanrı olmayan Tanrı'nın koruması olmasaydı şimdi siz sürülerinizi koruyamazdınız."

İbn-i Hişam diyor ki: "Bu iki beyit şairin Bedir savaşı hakkında yazdığı bir kasideden alınmıştır. Bu kasideyi sırası gelince inşallah ya-
62 zacağım."//

İbn-i İshak der ki: Ebu Rebia oğlu şair Ebu's-Salt Sakafî fil olayı hakkında şu beyitleri söylemiş. Şair bu beyitlerde İbrahim'in dini olan Hanifliğe işaret ediyor. "Tanrımızın varlığının belgeleri keskindir. Bunları ancak kâfir olan kimse inkâr eder. Gece ve gündüz yaratılmış her birinin düzeni ve süresi belli kılınmıştır. Sonra esirgeyici bir Tanrı, ışığı her tarafa yayılmış güneşle gündüzü aydınlatır. Bu Tanrı Mugammis adındaki yerde fili çöktürdü ki fil yaralı imiş gibi süründü. Kebkeb (كبكب) dağından düşen bir kaya gibi göğsünün üstüne çöküverdi. Etrafında Kinde hükümdarlarından kuvvetli savaşlarda şahinler gibi saldıran kahramanlar bulunuyordu. Bu kahramanlar fili bırakıp dağıldılar; hepsinin de ayağı kırılmıştı. Haniflik dininden başka her din kıyamet gününde Tanrının yanında batıldır."

İbn-i Hişam diyor ki: Bu beyitleri Ebu Rebia oğlu Ebu's-Salt oğlu şair Umeyyet'üs-Sakafî'ye de malederler.

İbn-i Hişam diyor ki: Şair Ferezdak, Mervan oğlu Abdülmelik oğlu Süleyman'ı övdüğü, Yusuf oğlu Haccac'ı da kötülediği şu beyit-
63 lerde fili ve onunla birlikte gelmiş olan orduyu anıyor: //

"Haccac yükseldikten sonra azdı ve dedi ki ben merdivenle göklere çıkacağım. Haccac'ın bu sözü Nuh peygamberin oğlunun sözü gibi idi ki bu kimse şöyle demişti : Ben kendimi su baskınından koruyacak bir dağa çıkacağım. Tanrı kutlu ve beyaz tapınağı (Ka'be) korumak için yağdırdığı taşların benzeri bir belâyı da Haccac'ın bedenine verdi. Bu

taşlar fili süren askerlere değdi ve onları yok etti. Halbuki bu askerler çok mağrurdular. Ey hükümdar (yani Abdülmelik oğlu Suleyman), yabancı kâfirlerin ileri geleni fili sürüp geldiği zaman kutlu tapınağın muzaffer oluşu gibi sen de muzaffer ol."

Şair Ferezdak, Temim oğlu Zeyd-i Menat oğlu Malik oğlu Hanzala oğlu Malik oğlu Darım oğlu Mucaşi' kabilesinden bir kimse olup adı Galip oğlu Hemmam'dır. Bu beyitler ise şairin bir kasidesinden alınmıştır.

İbn-i Hişam diyor ki: Galip oğlu Luey oğlu Amir kabilesinden bir kimse olan Kays er-Rukayyat oğlu şair Abdullah Eşrem lakabiyle anılan Ebrehe ile fil hakkında şu beyitleri söylüyor:

"Fıli sürerek gelen Eşrem bu tapınağa zarar vermek istedi; fakat ordusu yenilmiş olduğu halde geri dönüp kaçtı. Kuşlar taşlarla bu ordunun üzerine saldırdılar ki, sonunda ordu recm edilmiş (taşlanma cezasına çarptırılmış) bir adam haline geldi. Bu tapınağa hangi ordu saldırırsa yenilip ordular arasında bir yüz karası ile geri döner". Bu beyitler şairin bir kasidesinden alınmıştır.

İbn-. İshak der ki: Ebrehe öldüğü zaman yerine adıyla lakablandırıldığı oğlu Yeksun Habeşililerin başına geçtı. Yeksun öldüğü zaman ise yerıne kardeşı MesrukYemen'de kı Habeşlilerin başına geçti.// 64

Seyf bin Zi Yezen'in Ortaya Çıkması ve Vahriz'in Yemen'i Ele Geçirmesi

Yemen halkı üzerinde Habeş belası uzayınca Ebu Murre lakabiyle de anılan Zu Yezen oğlu Seyf Himyeri Yemen'den ayrılıp Bizans İmparatorunun katına çıktı. İmparatora içinde bulundukları beladan ötürü şikayet etti, Habeşlileri Yemen'den çıkarmasını, kendisinin bu ülkeye hükmetmesini, Bizanslılardan istediği herhangi bir kimseyi kendi adına oraya yollamasını istedı ve bu suretle Yemen ülkesının elıne geçeceğini söyledi. Fakat İmparator onun bu isteğini kabul etmedi. Böylece Seyf imparatordan istediğini elde edemedi.

Seyf bundan sonra İran imparatoru tarafından Hîyre'nin ve yakınında bulunan Irak topraklarının valisi olan Munzir oğlu Numan'ın yanına geldi; Numana da Habeşlilerden şikayet etti. Numan: "ben her sene bir defa Sasani imparatorunun katına çıkarım. O zamana kadar burada kal" dedi. Seyf bekledi zamanı gelince Numan'la birlikte gitti ve onun yardımı ile Sasani imparatorunun katına çıktı.

İmparator adeti üzerine tacının bulunduğu salonda otururdu; söylediklerine göre imparatorun tacı kocaman bir buğday ölçeği kadar imiş; altun ile gümüşten yapılmış olan taç, yakut, inci ve zebercet ile süslenmişti. Bu taç imparatorun oturduğu tahtın üstünde asılı idi. Zira öyle olmasaydı imparatorun boynu bu tacı taşıyamazdı. Tacın bulunduğu kısım bir perde ile ayrılmış olup imparator tahtına oturup başını taca yerleştirdiği zaman bu perde kaldırılırdı. İmparatoru bu durumda birdenbire gören herkes gayri ihtiyari saygı ile diz çökerdi.
65 Zu Yezen oğlu Seyf de İmparatoru bu durumda görünce dize geldi. //

İbn-i Hişam diyor ki: Ebu Ubeyde bana şunları anlattı: Seyf imparatorun katına çıktığı zaman başını eğmiş bunun üzerine imparator: "Bu adam avanaktır; yanıma şu koskoca kapıdan girdiği halde başını eğiyor" demişti. İmparatorun bu sözleri Seyf'in kulağına ilişince "ben bunu içinde bulunduğum sıkıntıyı belirtmek için yaptım; zira bu sıkıntı hiç bir yere sığmaz".

İbn-i İshak der ki: Seyf hükümdara hitaben "ey melik kara kargalar memleketimizi kapladı" dedi. Hükümdar: "Hangi kargalar? Habeşliler mi yoksa Sindliler mi?" diye sordu. Seyf "Habeşliler" cevabını verdikten sonra bunun için de bana yardım etmeniz ve memleketimin bu suretle hükmünüz altına geçmesi için katınıza geldim" diye ilâve etti. Hükümdar buna karşılık "memleketin uzakta üstelik verimsizdir. Arap ülkesinde bir iran ordusunu tehlikeye sokamam. Teklif ettiğin bu işe girişmeye ihtiyacım yok" cevabını verdi ve Seyf'e 10000 tam dirhem mükâfat verdi ve birde güzel bir kat elbise hediye etti. Seyf bunları alıp dışarı çıktı ve aldığı parayı halkın üzerine saçmağa başladı. Seyf'in bu hareketi imparatora haber verilince imparator kendi kendine "bu adamda bir iş var" dıye düşündü ve onu tekrar yanına çağırtarak "verdiğim paraları niçin halkın üzerine saçtın" diye sordu. Seyf "parayı ne yapacağım ki geldiğim memleketin dağları altın ve gümüştür" cevabını verdi. Seyf bu son sözleri hükümdarda kendi memleketine karşı bir arzu uyandırmak için söylemişti. Bu cevabı işitince imparator merzbanlarını toplayıp "Şu adam ve teklif ettiği mesele hakkında ne dersiniz?" diye sordu. Merzubanlar arasından biri "ey hükümdar hapishanelerinizde öldürülmek üzere haps ettirdiğiniz bir sürü adamlar var; bunları yollasanız iyi olur. Ölürlerse zaten bunu istiyorsunuz. Yenip kazanırlarsa ülken genişlemiş olur" dedi. İmparator bu sözler üzerine hapishanelerde bulunan 800 yüz kişiyi Seyf'le birlikte yolladı.

İmparator yolladığı bu adamların başına Vahriz adında birini geçirdi. Vahriz yaşlı olup asalet ve aile şerefi bakımından bunların en

üstünüydü. Bu birlik sekiz gemi ile engin denize açıldı. Yolda iki gemi battı geri kalan altı tanesi Aden kıyılarına ulaştı. // 66

Seyf orada kendi ulusundan toplayabildiği kimseleri Vahriz'in birliklerine kattı ve onlara "ölünceye veya kazanıncaya kadar birlikte omuz omuza çarpışacağız" dedi. Vahriz de "haklısın doğru söyledin" cevabını verdi. Öte yandan Yemen hükümdarı Ebrehe oğlu Mesruk ordusunu toplayıp bunlara karşı çıktı. Vahriz, Habeşlilerin savaş yöntemini denemek için önce bir oğlunu döğüşe yolladı. Vahriz'in bu oğlu öldürüldü. Bu yüzden kendisinin Habeşlilere karşı olan öfkesi arttıkça arttı. Ordular diziler halinde savaş düzeni aldıkları zaman Vahriz bana hükümdarlarını gösterin demiş askerler "file binmiş, başına tacını giymiş iki gözü arasına kırmızı bir yakut asılı adamı görüyor musun?" diye sormuşlar, o da "evet görüyorum" demiş. Askerler "işte hükümdarları odur" cevabını vermişlerdir.

Vahriz "Ona dokunmayın" dedi. Bundan sonra uzun müddet beklediler. Vahriz "şimdi hükümdarları neye binmiştir?" diye sordu. Askerler "filden inip ata bindi" dediler. Gene "bırakın dokunmayın" dedi. Gene uzun bir müddet bekledikten sonra "şimdi neyin üstündedir" diye tekrar sordu. Askerler "Attan inip bir katıra bindi" deyince Vahriz "Eşek oğlu katır (!) kendisi de memleketi de zelil olacaktır. Şimdi ben ona bir ok atacağım; oku attıktan sonra onun adamları yerlerinden kımıldamazlarsa size komut verinceye kadar yerlerinizde durun. Çünkü bu takdirde attığım ok değmemiş boşa gitmiş demektir; fakat adamlarının onun etrafında toplandıklarını görürseniz saldırın çünkü o takdirde attığım ok hükümdara değmiş demektir" dedi.

Bundan sonra Vahriz yayını kurdu. Söylendiğine göre Vahriz'in yayı çok sert olduğundan onu kendisinden başka kimse kuramazmış. Vahriz sarkık olan kaşlarını alnına bir sargı sardırarak yukarı çektirdi ve Mesruk'a nişan alıp bir ok savurdu. Ok Mesruk'un iki gözü arasında asılı olan yakutu parçalayarak alnından girip başının arka tarafından çıktı. Mesruk vurulunca katırın üstünden yere yuvarlandı. Habeşliler etrafına üşüştüler. O zaman İranlılar bunlara saldırdılar. Habeşliler yenildi. Bazıları öldürüldü, bir kısmı da her tarafa dağılıp kaçtılar.

Bundan sonra Vahriz, Sana'ya girmek üzere ilerledi, şehrin kapısına ulaşınca: "Bayrağım eğilmeden geçecektir. Yıkın şu kapıyı" dedi. Bunun üzerine kapı yıkıldı Vahriz'de bayrağı dimdik olarak şehre girdi. Zu Yezen oğlu Seyf el-Himyeri bu olay hakkında şu beyitleri söyledi. // 67

"Herkes iki memleketin[33] birleştiğini sanıyor. Buna inanan bulunursa bela dahada büyür. Biz hükümdar Mesruk'u öldürüp kumları kanı ile suladık. Şimdi halkın hükümdarı olan Vahriz bir and içecektir. O su ile karıştırılmış şarap içer ve ganimetlerle esir kadınlar elde eder."

İbn-i Hişam diyor ki: Bu beyitler Seyf'in başka beyitleri arasında geçmektedir. Bu beyitlerin sonuncusunu Kurra oğlu Hallad Sedusi Salebe oğlu Kays kabilesinin şairi A'şa'nın bir kasidesi içinde okudu. Hallad'dan başka şiir konusunda yetkili olan bilginler bu beyitlerin Seyf'in olduğunu kabul etmezler.

İbn-i İshak der ki: Ebu Rebia oğlu Şair Ebu's-Salt es-Sakafi bu olay hakkında şu beyitleri söylemiştir: İbn-i Hişam diyor ki, bu beyitler aynı zamanda Ebu's-Salt oğlu şair Ümeyyeye de atfedilir. "Öç almak isteyenler Zu Yezen oğlu gibi davransınlar. O yıllarca düşmanlarına denizde pusu kurdu. İlk defa Bizans imparatoruna gitti fakat ondan istediğini elde edemedi. On sene sonra da İran imparatorunun yanına
68 giderek hem kendi nefsini küçük düşürdü hem de malını telef etti. //

Böylece asîl kimseleri alıp geldi. Gerçekten o acele davrandı. Bu gelen asiller öyle büyük adamlardır ki, insanlar arasında eşlerini göremiyorum. Bunlar yüzleri ak, kuvvetli, merzban, okçu tabakasına mensup ve ormanlarda arslan yetiştiren arslanlardır. Deve üzerine kurulan gölgeliğin direği gibi büyük olan yaylarıyla attıkları oklar değdiği kimseleri hemen öldürür. Sen (Yani, Zu Yezen oğlu Seyf) kara köpekler üzerine arslanlar salıverdin. Bu köpeklerden kurtulanlar yer yüzünde dağıldılar. Her zaman oturduğun Gumdan sarayında tahtına dayanmış yanında taç olduğu halde kana kana içki iç ve kurula kurula gez dolaş. Çünkü düşmanlar öldürüldüler. Şan ve şeref işte bu gibi işler yapmaktır. Yoksa su ile karıştırılmış iki bardak süt içip sonra gidip işemek değildir."

İbn-i Hişam diyor ki: İbn-i İsak'ın yazdığı beyitlerden doğru olanları bunlardır. Ancak son beyit olan "Şan ve şeref bu gibi işleri yapmaktır" beyti şair Nabiga el-Ca'dî'ye de atfedilir. Bu şairin adı Kays oğlu Abdullah oğlu Hibban'dır. Kabilesi Havazin oğlu Bekr oğlu Muaviye oğlu Sa'saa oğlu Amir oğlu Rebia oğlu Kâ'b oğlu Ca'de kabilesidir. Bu beyit adı geçen şairin bir kasidesinden alınmıştır.

İbn-i İshak der ki: Temim kabilesinden Zeyd oğlu şair Adiy el-Hırî gene bu olay hakkında şu beyitleri söylemiştir: -İbn-i Hişam diyor ki, bu şair Temim oğlu Zeyd-i Menad oğlu İmru'ul-Kays kolun-

33 Yani Yemenle Habeşistan.

dandır. Diğer bir söze göre de şair Adiy Hire İbadîlerdendir. - "San'ayı mükâfatları bol olan hükümdarlar idare ederlerdi. Bu şehri kuran evlerini bulutlara kadar yüce yapmış. Yüksek odaları mis kokar; bu şehir düşmana karşı geçilmez dağlarla çevrilidir; baykuş sesleri kaval seslerine yankı verir. // Kader bu şehre asîl oğullardan ve atlı alaylardan 70
meydana gelen bir orduyu yöneltti. Bu ordunun arkasından ölüm yüklü katır ve eşekler geliyordu. Yemen ileri gelenleri kalelerden bu ordunun yeşil bölüklerini görünce Habeşlilere ve Yeksum'un adamlarına saldırın kaçanını bırakmayın diye bağırdılar. O gün dillere destan olan bir savaş oldu ve temelleri sağlam bir saltanat yıkıldı. Ve böylece Zurafenin yerine arslan geçmiş oldu. Eh! Hain günlerin getirdikleri acaiplikler pek çoktur. Asil Tubba' oğullarından sonra bu şehre merzubanlar yerleştiler."

İbn-i Hişam diyor ki: Bu beyitler şairin bir kasidesinden alınmıştır. Ebu Zeyd el-Ensarî Mufattal el-Dabbîden naklen şairin şu mısralarını da bana söyledi: "Habeşlilere ve Yeksum un adamlarına saldırın."

Kâhin Satih'in ".... ondan sonra Zu Yezen oğlu İrem gelecektir. Aden tarafından çıkıp ounlardan "Yani Habeşlilerden" Yemen'de hiç kimse bırakmıyacaktır". Ve Kâhin Şıkk'ın "... O alçak ve aşağı olmayan bir delikanlıdır. Zu Yezen sülalesinden olup onlara karşı çıkacaktır". Sözlerinin yorumu işte bu olaydır. // 71

Yemen'de İranlıların Sonu

İbn-i İshak der ki: Vahriz ile İranlılar Yemen'de kalıp yaşadılar. İşte bu İranlı ordunun Yemendeki kalıntılarından şimdi Yemen'de bulunan ve Ebnâ (oğullar) adıyle tanınan topluluk türemiştir. Eryat'ın Yemen'e girişi ile İranlıların Ebrehe oğlu Mesruk'u öldürüp Habeşlileri Yemenden çıkardıkları zaman arasından 72 yıl geçmiştir. Bu süre içinde Habeşlilerden Yemen'e 4 vali hükmetmiştir. Bunlar Eryat, Ebrehe, Ebrehe oğlu Yeksum ve Ebrehe oğlu Mesruk'tur.

İbn-i Hişam diyor ki: Vahriz ölünce İran imparatoru Yemen valiliğine Vahriz'in oğlu Merzban'ı atadı. Bu ölünce oğlu Teynucan (.تينجان) ı, o da ölünce bunun (Teynucan'ın) oğlunu, sonra bunu işinden atıp yerine Bazan'ı atadı. Tanrı elçisi Muhammed, Tanrı tarafından yollanıncaya kadar Bazan Yemen'de valilik etti. Zühri'nin şunları söydiği kulağıma ilişti: İran hükümdarı Bazan'a "işittim ki Kureyş kabilesinden bir adam Mekke'de ortaya çıkıp Peygamber olduğunu iddia ediyormuş. Ona git tövbe etmesini söyle. Tövbe ederse ne alâ, yoksa ba-

şını kesip bana yolla" diye mektup yazmış. Bazan imparatorun bu mektubunu Tanrı elçisi Muhammed'e yolladı. Peygamber Muhammed'de buna karşılık Bazan'a "Tanrı, imparatorunun falan ayın falan gününde öldürüleceğini bana vaad etti" diye yazdı.

Bazan, Peygamberin mektubu eline geçince bakalım ne olacak diye bekledi ve kendi kendine "eğer bu adam peygamber ise dedikleri doğru çıkacaktır" diye düşündü . Gerçekten Tanrı, Peygamberin bildirdiği günde İran imparatorunu öldürttü.

İbn-i Hişam diyor ki: İmparator, oğlu Şirevehy (Şiruye) eliye öldürüldü. Hıkk (حق) oğlu şair Halit Şeybanî imparatorun öldürülmesi hakkında şu iki beyiti söylemiştir: "Et parçaları gibi oğulları kılıçlarla
72 imparatoru parçaladılar. // Felâketler onun başına kötü bir gün getirdi. Her şeyin biteceği bir vakit vardı."

Zuhrî demiş ki: Bazan imparatorun ölüm haberini alınca kendisinin ve yanında bulunan İranlıların islâm olduklarını Peygamber Muhammed'e bildirdi. Bazan'ın gönderdiği İranlı elçiler Peygambere "Ey Tanrı elçisi! Biz soy bakımından kime bağlanacağız" diye sordular. Peygamber: "Siz bizdensiniz. Bize yani Peygamber ailesine (ehl-i Beyt) bağlanacaksınız," cevabını verdi.

İbn-i Hişam diyor ki: Zuhrî'nin şöyle dediği kulağıma geldi: "İşte bu sebepten dolayı da Peygamber -Selman (Selman-ı Farisî) bizden yani peygamber ailesindendir demiştir."

İbn-i Hişam diyor ki: Kâhin Satih "Yüce Tanrıdan kendisine vahiy gelecek olan temiz bir Peygamberdir...", Kâhin Şıkk "Hayır bu egemenlik, Tanrı tarafından gönderilmiş bir elçi ile sona erecektir. Bu Tanrı elçisi doğru din ve fazilet ehlinden olup hak ve adaletle gelecektir. Egemenlik kıyamet gününe kadar bu Peygamberin milletinin elinde kalacaktır" sözleriyle işte bu Tanrı elçisini kasdetmiştir.

İbn-i İshak der ki: Söylediklerine göre Yemen'deki bir taş üstünde ta eski zamanlarda şu dört soru ve cevapları yazılmış: "-Zimar'ın egemenliği kime aittir?- iyi olan Himyerlilere aittir. Zimar'ın egemenliği kime aittir? Kötü Habeşlilere aittir. Zimar'ın egemenliği kime aittir? Hür İranlılara aittir. Zimar'ın egemenliği kime aittir? Tüccar olan Kureyş kabilesine aittir.

Zimar (ذمار) ise Yemen veya San'aya denir.

İbn-i Hişam diyor ki: Yunus'un bana söylediğine göre Zimar
73 Kabilesi Zemar okunmalıdır. //

İbn-i İshak der ki: Kâhin Satih ile Kâhin Şıkk'ın söylediklerinin yerine geldiği hakkında Sa'lebe oğlu Kays kabilesinden Şair A'şa şu beyiti söylemiş: "İki gözü olan hiç bir kimse onun gördüğü gibı iyi göremez. Nitekim ez-Zi'bî de söylediği zaman doğru söylemişti. Araplar Satih'i Zi'b kelimesine nisbetle ez-Zi'bî lakabiyle anarlardı; çünkü o Zi'b oğlu Mazin oğlu Mesut oğlu Rebia oğlu Satihdır.

İbn-i Hişam Diyor ki: bu beyit şairin bir kasidesinden alınmıştır.

El-Hadr Kalesi Melikinin Hikâyesi

İbn-i Hişam diyor ki: Cennât veya Kûfe halkının bazı soy bilginlerinden naklen Halit oğlu Kurre oğlu Hallât es-Sedusî bana şunları anlattı: el-Munzir oğlu Numan ve Hadır meliki Satiru'nun torunlarındandır. Hadr ise Fırat nehrinin kıyısında bulunan bir şehir kadar büyük bir kale idi. Şair Zeyd oğlu Adiy bu kaleyi şu beyitlerinde anlatmıştı. el-Hadır kalesinin sahibi onu yaptırdığı zaman Dicle ve Habur nehirleri boyları, vergileri kendisine getiriliyordu. O bu kaleyi mermerden yaptırıp kireçle sıvatmıştı. Bu kale o kadar yüksekti ki bu yüksekliğinde tepesine kuşlar yuva yapıyordu. Buna rağmen ölüm bu hükümdardan çekinmedi, hükümdar öldü egemenliği uçup gitti, kapısında kimse kalmadı. // 74

İbn-i Hişam diyor ki: Bu beyitler şairin bir kasidesinden alınmıştır. Şair Ebu Duvat İyadî de Hadır kalesini şu beyitinde anlatmıştır: "Ölümün Hadr kalesinden sallanıp bu kale halkının sahibi olan Satirun'un başına indiğini gördüm." bu beyit şairin bir kasidesinden alınmıştır. Kaside Halef el-Ahmer ile Hammad er-Raviye'ye de mal edilir.

İran imparatoru Zu'l-Ektaf Sabur vaktiyle Hadr meliki Satirun'a saldırmış ve onu iki yıl kuşatmış, bir gün Satiru'nun kızı kalenin üzerinden bakıp Saburu ipekliler giyinmiş ve başına zebercet, yakut ve inci ile süslü bir taç geçirmiş olduğu halde görmüştü. Sabur yakışıklı idi. Satirun'un kızı ona şu haberi yolladı: "Hadr kalesinin kapusunu sana açarsam beni alır mısın? Sabur "evet" diye haber yolladı. Akşam olunca Satirun sarhoş oluncaya kadar içti. Zaten o ayık uyumazdı. Kızı Hadr kalesini anahtarlarını başının altından alıp Sabur'a gönderdi. Sabur kapıları açıp içeri girdi. Satirun'u öldürdü, kaleyi talan ettirip yıktı, kızı beraber götürüp onunla evlendı. Bir gün kız yatağında yatarken uykusuz kalıp yatakta kıvranmağa başladı. Sabur mum isteyip yatağını arattı. Yatakta bir Murt ağacı yaprağı bulundu. Bunun üzerine Sabur kıza -uykunu kaçıran bu mu? diye sorunca kız -evet dedi.

Sabur -Peki baban seni nasıl bir yatakta yatırırdı? dedi. Kız-altıma dibac kumaşından dikilmiş yatak serdirir bana ipekli kumaşlardan yapılmış elbiseler giydirirdi, beyin yedirirdi ve içki içirirdi, dedi. Sabur kıza -babanın sana gösterdiği bu sevgi ve özenin karşılığını kalenin anahtarlarını babanın düşmanına teslim etmekle mi verdin? Buna benzer bir ihaneti bana karşı da daha kolayca yapabilirsin dedikten sonra adamlarına kızın saçlarını bir at kuyruğuna bağlamalarını emretti. Bundan sonra ata bir kırbaç vurulup kızı sürükledi ve parça parça olup öldü. Sa'lebe oğlu Kays kabilesinden şair A'şa bu olay hakkında
75 şu beyitleri söylemiştir: //

"Hadr kalesi halkının mutluluk içinde yaşadıklarını görmedin mi? Böyle olmakla birlikte mutluluk içinde hayat süren bu yaşayışını sonuna kadar götürebilir mi? Şahpur askerleriyle bu kalenin etrafında iki yıl kalıp kazmalarla onu yıkmağa çalıştı. O Tanrısına dua ettiği zaman duasını kabul etti ve öç almadı." Bu beyitler şairin bir kasidesinden alınmıştır.

Şair Zeyd oğlu Adiy, gene bu olay hakkında şu beyitleri söylemiştir: "Hadr kalesinin üzerine büyük bir felaket çöktü. Bu kız kale burçlarındaki gözcüler daldığı zaman babasını esirgemedi, ona duru ve temiz içki ile şarap içirdı. Bunları içen şaşırmaz mı? Hükümdarın kendisiyle evleneceğini sanarak o gece babasını ona teslim etti. Sabah olunca
76 bu gelin kızın nasibi boynundan akan kanları oldu. // Hadr kalesi yıkılıp yağma edildi, içindeki şeylerde yakıldı." Bu beyitler şairin bir kasidesinden alınmıştır.

Maad Oğlu Nizar'ın Oğulları

İbn-i İshak der ki: Maad oğlu Nizar'ın üç oğlu oldu. Bunlar: Mudar (مضر), Rebia (ربيعة) ve Enmar (أنمار) dır.

İbn-i Hişam diyor ki: İyad'da Nizar'ın oğludur. Bu hususta Devs oğlu şair el-Haris el-İyadî şu beyiti söylüyor: "Yüzleri güzel olan bu gençler Maad oğlu Nizar oğlu İyad'ın soyundandırlar." Bu beyit şairin bir şiirinden alınmıştır; adı el-Haccac oğlu cariye olan şair Ebu Duvad el-İyadî'ye de mâl edilir. Mudar ile İyad'ın anneleri, Adnan oğlu Akk (عك) ın kızı Sevde'dir. Rebia ile Enmar'ın anaları ise Adnan oğlu Akk'ın kızı Şukayka'dır. Bir rivayete göre de bu sonuncuların anneleri Adnan oğlu Akk'ın kızı Cum'a'dır.

İbn-i İshak der ki: Enmar, Has'am (خثعم) ile Becile (بجيلة) kabilele-
77 rinin dib dedesidir. Hakkında: // "Cerir olmasaydı Becile kabilesi yok

olurdu. Cerir ne iyi bir yiğit, Becile ise ne kadar aşağılık bir kabiledir," beyiti söylenmiş ve Becile kabilesinin başkanı olan Abdullah oğlu Hâbis[34] Cerir el-Becelî oğlu el-Akra' et-Temimi önünde el-Furafisa el-Kelbî ile hangisinin soyu daha şerefli diye mahkemeleşirken şu beyiti söylemiş: "Ey Hâbis oğlu Akra', ey Akra' kardeşin (burada şair kardeşin kelimesiyle kendini kastediyor) yenilip kaybederse sende kaybedersın." Akra'ın soy kötüğü şöyledir: Zeyd'i Menad oğlu Malik oğlu Hanzala oğlu Malik oğlu Dârim oğlu Mucaşi' (مجاشع) oğlu 'İkal (عقال) oğlu Hâbis oğlu el-Akra'.

Gene adı geçen Cerir şu mısraları söylemiştir: "Ey Nizar'ın iki oğlu kardeşinize yardım edin. Dib dedemin sizin de dib dedeniz olduğunu biliyorum. Bu gün size bağlı olan bir kardeş yenilmiyecektir."

Becile kabilesi sağa kayarak Yemen'e gitmiştir.

İbn-i Hişam diyor ki: Yemenliler derler ki Becile Sebe' oğlu Kehlân oğlu Zeyd oğlu Malik oğlu Nebt oğlu el-Gavs oğlu Amr oğlu Lihyan oğlu İraş (إراش) oğlu Enmar'ın kendisidir. Başka bir rivayete göre bu soy kütüğünde şu değişiklik vardır: el-Gavs oğlu Lihyan oğlu Amr oğlu İraş.

Becile ile Has'am kabilelerinin yurdu Yemen'dir.

İbn-i İshak der ki: Mudar'ın oğlu İlyas'ın üç oğlu oldu; bunlar: Müdrike, Tabiha, Kamaa'dırlar. Anneleri ise Hindif adında Yemen'li bir kadındır. // 78

İbn-i Hişam diyor ki: Hindif (خندف) Kudaa oğlu el-Haf oğlu İmra'nın kızıdır.

İbn-i İshak der ki: Mudrike'nin adı Âmir, Tâbihanın adı Amr idi. Söylendiğine göre bu iki kardeş bir gün develerini güderken bir av avlamışlar. Oturup avı pişirirlerken develere hırsız geldi. O zaman Âmir Amr'a develeri mi getirirsin yoksa avı mı pişirirsin? diye sorduğunda Amr -"ben avı pişiririm" demiş. Bunun üzerine Âmir gidip develeri getirmiş. Akşam evlerine döndükleri zaman babalarına olup biteni anlatmışlardır. Babaları da Âmir'e: -"Sen Müdrik (yani yetişen ulaşan) sin."Amr'a da -"Sen de Tâbıha (pişiren) sin" demiş. Anneleri haberi duyduğunda hızla çıkıp koşmuş onu görenler -"A.. koşuyor musun?" demişler. Bunun için ona Hindif (koşan, hızla yürüyen) adı verilmiştir.

34 Becelî kelimesi Becile kabilesine mensup anlamınadır.

Kamaa'ya gelince: Mudar kabile topluluğunun soy bilginleri Huzaa kabilesinin İlyas oğlu Kamaa oğlu Luhay oğlu Amr'ın soyundan olduğunu söylerler.

Luhay Oğlu Amr'ın Hikayesi ve Arapların Putlarının Zikri

İbn-i İshak der ki: Hazm oğlu Amr oğlu Muhammed oğlu Ebu Bekr oğlu Abdullah, babasından naklen bana şunları anlattı: "Tanrı elçisi Muhammedin şunları söylediği bana anlatıldı: Luhay oğlu Amr'ı cehennemde bağırsaklarını sürüye sürüye gezerken gördüm; ona: "Senin zamanından benim zamanıma kadar geçen süre içinde yaşayan insanlar ne oldu" diye sordum. O -"hepsi helâk oldu (burada helâk oldular demekle cehennemlik oldular demek istiyor)".

İbn-i İshak der ki: El-Haris oğlu İbrahim oğlu Muhammed et-Teymî Ebu Salih es-Semmân'dan naklen Ebu Hureyre'nin şöyle de-
79 diğini bana anlattı://"BenTanrı elçisinin el-Cevn oğlu Eksem el-Huzaî'ye şöyle dediğini duydum: "Ey Eksem! Ben Hindif oğlu Kamaa oğlu Luhay oğlu Amr'ın cehennemde bağırsaklarını sürüye sürüye dolaştığını gördüm. Onun kadar sana benzer bir kimseyi, senin kadar da ona benzeyen bir kimseyi görmedim."Bunun üzerine Eksem: Ey Tanrı elçisı korkarım ki onun bana benzeyişinin bana bir zararı dokunmasın" dedi. Tanrı elçisi "Hayır dokunmaz. Sen müminsin o ise kâfirdir. İsmail'in dinini ilk değiştiren odur. Gene o putları dikti. Bahira, Saibe, Vasile ve Hami meselelerini[35] ortaya çıkardı.

İbn-i Hişam diyor ki: Bilgi sahibi bazı kimseler bana şunları anlattılar: Luhay oğlu Amr bir gün bazı işlerini görmek üzere Mekkeden çıkıp Suriyeye uğramış. O zaman Amalikalıların oturduğu Belka ülkesindeki Muab'a geldi. -Amalika Nuh oğlu Sam oğlu Laviz oğlu İmlâk'ın soyundandırlar. İmlâk'a İmlik'de denir- Orada Amalikanın putlara taptıklarını görünce: "Taptığınızı gördüğüm bu putlar nedir?" diye sormuş. Onlar da: "Bunlar bizim taptığımız putlardır. Onlardan yağmur yağmasını dıleriz yağar. Bize yardım etmelerini dileriz ederler" cevabını verdiler. Bunun üzerine Amr onlara -"Arap ülkesine götürmek üzere orada arapların tapmaları için bu putlardan birini bana vermez misiniz?" demiş. Onlar da kendisine Hübel (هبل) adında bir put vermişler. Amr bu putu Mekke'ye götürüp dikmiş ve halka, ona tapmalarını ve ululamalarını emretmiş."

35 Bunların ne demek olduğu biraz ileride gelecek ve açıklanacaktır.

İbn-i İshak der ki: Söylediklerine göre İsmail oğullarının ilk taşlara tapmaları şöyle olmuştur://Mekke İsmail oğullarına dar gelip diğer 80
ülkelerde bir yurt aramak için Mekke'den ayrılan herkes kutlu tapınağa (Kâbe'ye) saygı sebebiyle oradaki taşlardan bir tanesini yanına alıp götürürdü. Mekkeden ayrılanlar indikleri veya gittikleri yerde bu taşı bir yere koyar ve kutlu tapınağın (Kâbe'nin) etrafında dolaştıkları gibi bu taşın etrafında da dolaşırlardı. Bu suretle yavaş yavaş hoşlarına giden veya beğendikleri başka taşlara tapma adeti ortaya çıktı. Bundan sonra nesiller birbirini takip etti, eski dinlerini unuttular. İbrahim'in İsmail'in dinini başka bir dinle değiştirdiler, putlara taptılar ve daha önceki milletlerin kabul ettikleri sapıklıkları benimsediler. Bununla beraber aralarında ta İbrahim'in zamanından beri devam edegelen bazı kalıntılar vardı ki, bunlar İbrahim'in dininden olmayan bazı şeyleri bu dinle karıştırmakla beraber kutlu tapınağa saygı göstermek, onun etrafında dolaşmak ona hac ve umre amacıyle gitmek Arafe ve Muzdelife dağlarında durmak, kurbanlık develer götürmek, Hac ve Umre zamanlarında telbiye etmek gibi İbrahim'in dininden olan gelenekleri yerine getirmeye devam ettiler. Meselâ Kinâne ile Kureyş kabileleri telbiye sırasında: (Lebbeyke'l-Lahumme lebbeyk, lebbeyke lâ şerike lek, illâ şerikûn huva lek, temlukihu vamâ melek,: Sana geldik ey Tanrımız Sana geldik; Sana geldik ki senin bir ortağın yoktur; ancak Senin hükmünde olan bir ortağın vardır; Sen ona hükmedersin o ise Sana hükmedemez.) derler. Bu suretle bu iki kabile Telbiye de Tanrının birliğini tanır sonra putlarını ona ortak koşar fakat bu putları Tanrının hükmü altında sayarlardı. Kutlu ve Yüce Tanrı, elçisi Muhammed'e Kur'an'da şöyle der: (Onların çoğu ancak ortak koşarak Allah'a inanırlar: Kur'an XII, 106) Yani bunlar Hak olduğumu tanımak için ancak yaratıklarımdan birini bana ortak koşarak birliğimi tanırlar.

Nuh kavminin de taptıkları bir takım putları vardır. Bu putların hikayesini Kutlu ve Yüce Tanrı, elçisine Kur'an'da şöyle anlatıyor: (Dediler ki Tanrılarınızdan vaz geçmeyin. Vedd (ودّ), Suva' (سواع), Yağus (يغوث), Ya'uk (يعوق) ile Nesr (نسر) putlarını da bırakmayın dediler. Ve böyle diyenler nice kimseleri doğru yoldan saptırmışlardır. Kur'an LXXI, 23)

İsmail soyundan ve başka soylardan olan ve İsmail dinini bırakıp bu putlara taparak bu putların adlarıyla anılan arap kabileleri şunlardır: Mudar oğlu İlyas oğlu Mudrike oğlu Huzeyl kabilesi. Bunlar Ruhat bölgesinde Suva' adlı putu benimseyip taptılar. Kudaa'nın bir kolu olan Vebre oğlu Kelb kabilesi, bunlar da Dûmat ül-Cendel de
Vedd putunu benimseyip taptılar. // 81

İbn-i İshak der ki: Malik oğlu şair Kâ'b el-Ensâri Vedd putunu anarak şu beyiti söylemiş: "Biz el-Lât, el-Uzzâ ve Vedd putlarını unutur bunların gerdanlık ve küpelerini de soyarız."

İbn-i Hişam diyor ki: Bu beyit şairin bir kasidesinden alınmıştır. Bu kasideyi inşallah sırası gelince yazarım.

İbn-i Hişam diyor ki: Adı geçen Kelb, Kudaa oğlu el-Hâf oğlu İmrân oğlu Hulvan oğlu Tağlib oğlu Vebre'nin oğlu Kelb'dır.

İbn-i İshak der ki: Tayy kabilesinin bir kolu olan En'um boyu ile Mezhic kabilesine mensup Cureş halkı Cureş de Yağus putunu benimseyip taptılar.

İbn-i Hişam diyor ki: En'um yerine En'am da denir. Tayy ise Malik oğlu Udad'in oğludur. Malik ise Udad oğlu Mezhiç'dir. Başka bir rivayete göre Tayy, Sebe' oğlu Kehlân oğlu Zeyd oğlu Udad'in oğlu Tayy'dır.

İbn-i İshak der ki: Hemdan kabilesinin bir kolu olan Hayvan boyu Yemende Hemdân bölgesinde Ya'uk putunu benimseyip taptılar.

82 İbn-i Hişam diyor ki: // Namad oğlu şair Malik el-Hemdanî Ya'uk putu hakkında şu beyiti söylemiş: "Bu dünyada Tanrı kimine iyilik, kimine kötülük eder. Ya'uk ise ne iyilik ne de kötülük yapabilir." Bu beyit şairin birkaç beyitinden alınmıştır.

İbn-i Hişam Diyor ki: Hemdan'ın adı: Sebe' oğlu Kehlan oğlu Zeyd oğlu Malik oğlu el-Hıyar oğlu Evsele oğlu Rebia oğlu Zeyd oğlu Malik oğlu Evsele'dir. Bu soy kütüğünde şu değişiklik de rivayet edilir: el-Hıyar oğlu Evsele oğlu Zeyd oğlu Evsele'dir. Başka bir rivayete göre Hemdan, Sebe' oğlu Kehlân oğlu Zeyd oğlu Malik oğlu el-Hıyar oğlu Malik oğlu Rebia oğlu Evsele'dir.

İbn-i İshak der ki: Himyer kabilesinden Zulkula' (ذوالكلاع) boyu Himyer bölgesinde Nesr putunu benimseyip taptılar.

Havlan boyunun Havlan bölgesinde Umyanis adında bir putları vardı. Bunlar davarlarından ve mahsullerinden bu puta bir pay ayırırlardı ve iddialarına göre bu pay put ile Tanrı arasında ortaklıktı; fakat Tanrının payından Umyanis'in payına düşeni bu Umyanis pu-
83 tuna verirlerdi; // halbuki Umyanis'in payından Tanrının payına düşeni gene puta bırakırlardı. Bunu yapanlar Havlan boyundan el-Edim koludur. Dediklerine göre Kutlu ve Yüce Tanrı bunlar hakkında şu ayetleri indirmiştir: (Bunlar Tanrının yarattığı ekin ve davarlardan Tanrıya bir pay ayırır, şu Tanrının şu da ortaklarımızındır derler.

Fakat ortakları için olan Tanrıya ulaşmıyor, Tanrı için ayrılan ise ortaklarına ulaşıyordu. Bunlar ne kötü hüküm veriyorlar. VI, 136)

İbn-i Hişam diyor ki: Havlan, Kudaa oğlu el-Hâf oğlu Amr'ın oğludur. Başka bir rivayete göre Havlan Sebe' oğlu Kehlân oğlu Zeyd oğlu Arib oğlu Amr oğlu Mihsa' oğlu Zeyd oğlu Uded oğlu Murre oğlu Amr'ın oğludur. Üçüncü bir rivayete göre de Havlan, Mezhic oğlu Sa'd'ül-Aşire oğlu Amr'ın oğludur.

İbn-i İshak der ki: Mudar oğlu İlyas oğlu Müdrike oğlu Huzeyme oğlu Kinane oğlu Milkan boyunun Sa'd adında bir putları vardı. Bu put uzun bir kaya olup bu boyun topraklarında bulunurdu. Bir gün bu boydan bir adam bu puttan bereket dilemek üzere besili develerini bu putun önüne getirmiş, develer çok bakımlı olup binek devesi değildiler. Putun üzerine, kurban edilen hayvanların kanları akıtılırdı. Develer bu putun üzerine kan sürülmüş bir durumda görünce ürküp etrafa dağıldılar. Milkan boyundan olan develerin sahibi bu hale sinirlenerek yerden bir taş alıp puta doğru fırlatmış ve "Tanrı iyiliğini senden esirgesin! Develerimi ürkütüp dağıttın" deyip sonra develerin ardından gidip onları toplamış. Develer bir araya toplandığı zaman adam şu beyitleri söylemiş: "Bizi bir araya toplasın diye Sa'd'ın yanına geldik; Fakat Sa'd bizi dağıttı. Bizim artık Sa'd'la işimiz yok. Sa'd ne iyiliğe ne de kötülüğe çağıran ve çölün ortasında, atılmış bir kaya parçasından
başka birşey değildir."// 84

Devs kabilesinden Humeme oğlu Amr ed-Devsî'ye aid bir put vardı.

İbn-i Hişam diyor ki: Bu putun hikayesini inşallah yeri gelince anlatacağım.

Devs'in soy kütüğü şöyledir: el-Gavs oğlu el-Esd oğlu Nasr oğlu Malik oğlu Abdullah oğlu Kâ'b oğlu el-Haris oğlu Kâ'b oğlu Zehran oğlu Abdullah oğlu Udsan oğlu Devs. Başka bir rivayete göre Devs, el-Gavs oğlu el-Esd oğlu Zehran oğlu Abdullah'ın oğludur.

İbn-i İshak der ki: Kureyş kabilesi Kâbenin içinde bulunan bir kuyunun yanı başına dikilmiş bir putu benimseyip taparlardı. Bu putun adı Hubel idi.

İbn-i Hişam diyor ki: Bu putun hikayesini inşallah yeri gelince anlatacağım.

İbn-i İshak der ki: Kureyş kabilesi zemzem kuyusunun yanında bulunan İsaf ve Naile adlarındaki iki puta taparlar ve bunların önünde

kurbanlar keselerdi. İsaf, Bağy oğlu İsaf adında bir adam, Naile'de Dik kızı Naile adında bir kadın olup Kâbe içinde cinsi münasebette
85 bulunduklarından dolayı Tanrı onları taş etmiştir. //

İbn-i İshak der ki: Hazm oğluAmr oğlu Muhammed oğlu Ebu-Bekr oğlu Abdullah bana, Zurare Sa'd oğlu Abdurrahman'ın kızı Amra'nın şunları söylediğini anlattı. Ben Âişe'nin şöyle dediğini işittim: "İsaf ile Naile'nin cürhümden bir erkek ve bir kadın olduklarını Kâbede zina ettikleri için Tanrının onları taş ettiğini işite geldik. Doğrusunu daha iyi Tanrı bilir."

İbn-i İshak der ki: Ebu Talip söz arasında İsaf ile Naile putlarını anarak şu beyiti söylemiş: "Sellerin biriktiği ve daha iyi şiir söylüyenlerin konduğu yer olan İsaf ve Naile putlarının bulunduğu yere de (And içerim ki)."

İbn-i Hişam diyor ki: Bu beyit Ebu Talib'in inşallah yeri gelince yazacağım bir kasidesinden alınmıştır.

İbn-i İshak der ki: Her aile kendi evinde bir put edinip ona taptılar. Bir adam yola çıkmak istediği zaman hayvanına binmeden ona el yüz sürerdi. Bu iş yola çıkmadan önce en son yapacağı iş olurdu. Yoldan döndüğü zaman da gene puta el yüz sürerdi. Bu iş döndükten sonra ailesini görmeden adamın yaptığı ilk iş olurdu. Tanrı Muhammedi, Tanrı birliği kavramı ile Peygamber olarak gönderdiği zaman Kureyşliler: "Nasıl olur! Bütün Tanrıları tek Tanrı yapıyor. Bu ne acayip şey. Olur mu hiç?" diyorlardı.

Araplar Kâbe ile birlikte başka tapınaklar da edindiler. Kâbeye yaptıkları gibi bunlara da saygı gösterirlerdi. Bu tapınakların kapıcıları ve bakıcıları da vardır. Araplar tıpkı Kâbeye yaptıkları gibi bu tapınaklara da kurbanlıklar götürür, etraflarında dolaşır (tavaf eder) ve onlara da kurbanlar keserlerdi. Bununla beraber Araplar Kâbenin bu tapınaklara üstün olduğunu kabul ederlerdi; çünkü Kâbenin, Tan-
86 rının sevgilisi İbrahim'in kutlu evi ve tapınağı olduğunu bilirlerdi. //

Kureyş ile Kinane kabilelerinin Nahle bölgesinde el-Uzza adında bir tapınakları vardı. Bu tapınağın bakıcıları ve kapıcıları Haşim oğullarının bağlaşıkları (müttefikleri) olan ve Süleym'in Şeyban boyundan idiler.

İbn-i Hişam diyor ki: Şeyban boyu bilhassa Ebu Talib oğullarının bağlaşığı idi. Süleym ise Aylan oğlu Kays oğlu Hasafe oğlu İkrime oğlu Mansur'un oğlu Süleym'dir.

İbn-i İshak der ki: Bir arap şairi söz arasında el-Uzza tapınağını anarak şu beyitleri söylemiştir: "Esma, Ganm boyundan bir adamın hediye ettiği hayvanlardan bir ineğin başı ile evlendirildi. // Bu adam 87
ineğini Uzza önünde kurbanların kesildiği gab gab adlı yere götürürken gözünü özürlü bulduğu için etinden bol bol dağıtmış." Nitekim araplar bir kurbanlık kurban ettikleri zaman bunu orada bulunanlara da dağıtırlardı.[36]

İbn-i Hişam diyor ki: Bu iki beyit şair Ebu Hıraş el-Hüzelî'nin, başka beyitleri arasından alınmıştır. Ebu Hıraş'ın adı Mürre oğlu Huveylid'dir.[37]

İbn-i İshak der ki: el-Lât tapınağı ise Taif'de Sakif kabilesine aid idi. Bu tapınağın bakıcıları ve kapıcıları Sakif kabilesinden Muattib boyu idi.

İbn-i Hişam diyor ki: Bu tapınağa ait haberleri inşallah yeri gelince anlatacağım.

İbn-i İshak der ki: Menat tapınağı Evs ve Hazrec kabileleri ile Yesrib halkından bunların dinine bağlı olan kimselerin tapınağı idi. // 88

Bu tapınak deniz kıyısında el-Müşellel dağına yakın bulunan Kudeyf de idi.

İbn-i Hişam diyor ki: Müdrike oğlu Huzeyme oğlu Esed kabilesinden Şair Zeyd oğlu el-Kumeyt söz arasında Menat tapınağını anarak şu beyiti söylemiştir: "Arkalarını Menat'a çevirip kaçmayan kabileler and içtiler ki" bu beyit şairın bir kasidesinden alınmıştır.

İbn-i Hişam diyor ki: Tanrı elçisi, Harb oğlu Ebu Süfyan'ı Menat tapınağına gönderip yıktırdı. Başka bir rivayete göre gönderilen Ebu Talib oğlu Ali idi.

İbn-i İshak der ki: Zulhalasa tapınağı Devs, Has'am ve Becile kabileleri ile bunların yurdu olan Tebala bölgesinde yaşayan arapların tapınağı idi.

İbn-i Hişam diyor ki: Zulhalasa yerine Zulhulusa da denir.

Araplardan bir adam Zulhalasa'ya hitaben şu mısraları söylemiş: "Ey Zulhalasa öc sahibi sen olsaydın ve benim gıbi senin de baban öldürülmüş olsaydı düşmanları öldürmekden beni men etmezdin."// 89

36 Burada Arapçaya ait ve tercüme ile ilgisi olmayan bir dil açıklaması tercüme edilmemiştir.

37 Burada Arapçaya ait ve tercüme ile ilgisi olmayan bir dil açıklaması tercüme edilmemiştir.

Bu adamın babası öldürülmüştü, öcünü almak istedi bunun için de Zulhalasa'nın yanına gelip kura okları çekti. Eline gelen ok öç almasını yasak ediyordu. İşte o zaman şair, Zulhalasa'ya hitabla bu beyitleri söylemiş. Bazı kimseler bu beyitleri şair Hucr oğlu İmruul-Kays el-Kindî'ye malederler. Tanrı elçısi, Abdullah oğlu Cerir el-Becelî'yi bu tapınağa yollayıp yıktırdı.

İbn-i İshak der ki: Fels tapınağı, Tayy kabilesiyle Selma ve Eca dağlarında oturan ve bu kabileye bağlı olan kimselerin taptıkları tapınak idi.

İbn-i Hişam diyor ki: "Bilgi sahibi bazı kimseler bana Tanrı elçisinin , Ebu Talib oğlu Ali'yi yollayıp bu tapınağı yıktırdığını söylediler." Ali tapınağın içinde birine er-Resub, öbürüne el-Mihzen denilen iki kılıç buldu. Bu kılıçları Tanrı elçisine getirdi. O da bunları kendidisine armağan etti. Bu iki kılıç Alı'nin kullandığı kılıçlardır.

İbn-i İshak der ki: Himyer kabilesi ile Yemen halkının, San'a'da bulunan Riam adlı bir tapınakları vardı.

İbn-i Hişam diyor ki: Bu tapınağın hikâyesini daha önce anlattım.

İbn-i İshak der ki: Ruda' tapınağı Temim oğlu Zeyd-i Menat oğ-
90 lu Sa'd oğlu Kâ'b oğlu Rebia kabilesine aid bir tapınak idı.// Sa'd oğlu Kâ'b oğlu Rebia oğlu şair el-Mustavgir islâmiyette bu tapınağı yıktığı zaman şu beyiti söylemiş: "Ben Ruda' tapınağına öyle saldırdım ki onu simsiyah bir vadide bomboş bir hale getirdim."

İbn-i Hişam diyor ki: Şairin "onu simsiyah bir vadide bomboş bir hale getirdim" sözü Sa'd boyundan olan bir adamdan alınmıştır. Bir rivayete göre şair el-Mustavgir 330 yıl yaşamış ve böylece Mudar kabilelerinde en çok yaşayan bir kimse olmuş. Bu şair bu hususta şu beyitleri söylemiştir: "Hayattan ve bu hayatın uzun sürmesinden artık bıktım. Yüzlerce yıl yaşadım. Yüzyıl, sonra da ikiyüz yıl daha yaşadım; bundan sonra da yıllarca yaşadım. Gelecek olan günlerde ancak geçen günler gibi olabilir. Bir gün geçer sonra bır gece bizi önüne katar."

Bazı kimseler bu beyitleri Cenab oğlu Zuheyr el-Kelbi'ye mal
91 ederler.//

İbn-i İshak der ki: Zulkââbat tapınağı Sendat mevkiinde bulunan ve Vail oğulları Bekr ve Tağlib kabileleri ile İyad kabilesinin tapınağı idi. Salebe oğlu Kays boyundan Şair A'şa söz arasında Zulkââbat tapınağını anarak şu beyiti söylemiş: "el-Havarnak, es-Sedir ve Bârik ile Sendad da bulunan Zulkââbat tapınağı arasında."

İbn-i Hişam diyor ki: Bu beyit Nehşel kabilesinden şair Ya'fur oğlu Esved'in bir kasidesinden alınmıştır. Nehşel'in soy kütüğü: Temim oğlu Zeyd-i Menat oğlu Malik oğlu Hanzala oğlu Malik oğlu Darim oğlu Nehşel'dir.

Şiir bilgini Ebu Muhriz Halef el-Ahmer bana bu beyiti şu şekilde okudu: "Bu kimseler, içinde el- Havarnak, es-Sedir ve Bârik ile Sendad'da bulunan şerefeli tapınağın sahipleridirler."

Hâmî Vasîle, Sâibe, Bahîra
Diye anılan Develerin hikâyesi

İbn-i İshak der ki: Bahîra denilen deve Sâibe denilen devenin dişi
yavrusudur. Sâibe denilen deve ise arka arkaya on defa dişi yavru do-
ğuran devedir. Bu deve on dişi yavru doğurduktan sonra başıboş bıra-
kılır; binilmez, yünü kırkılmaz sütünü misafirden başka kimse içemez.
Bu devenin doğurduğu ilk on dişi yavrudan sonra yavruladığı her dişi
yavrunun kulağı dilinir. Anası ile birlikte başıboş bırakılır, büyüdük-
ten sonra buna da binilmez, yünü kırkılmaz ve annesinde olduğu gibi
sütünü misafirden başka kimse içemez. Bu çeşit deve yavrularına Bahî-
ra denir. Vasîle ise arka arkaya beş defa ikiz olarak dişi yavru kuzulayan
koyuna denir. // Bu gibi koyunların ilk beş defada doğurduğu ikiz dişi 92
kuzulardan sonra kuzuladığı yavruların hepsi ailenin erkek çocukları-
nın olur; kızlara bir şey düşmez. Ancak, bu yavrulardan ölen olursa
etini erkekler ve kadınlar ortaklaşa yerler.

İbn-i Hişam diyor ki: Vasîle'nin arka arkaya beş defa kuzuladığı beş ikiz ve beş kuzudan sonra kuzuladığı yavrular ailenin oğullarının erkek çocuklarına verilir, kız çocuklarına bir şey düşmez.

İbn-i İshak der ki: Hâmî ise dölünden arka arkaya on defa dişi yavru dünyaya gelen erkek devedir. Dölünden arka arkaya on dişi deve yavrusu meydana gelen erkek deveye bundan sonra binilmez, yünü kırkılmaz ve damızlık olarak başı boş bırakılır, damızlık olarak istifade edilmesi hariç başkaca istifade edilmez.

İbn-i Hişam diyor ki: İbn-i İshak'ın Hâmî denilen deve hakkında söylediklerinden başka anlattıkları doğru değildir. Meselâ Bahîra araplarda kulağı dilinen, yenilmeyen, yünü kırkılmayan, sütünü misafirden başka kimse içmeyen veya sütü sadaka verilen ve Tanrıları için başı boş bırakılan deveye denir. Sâibe ise, bir adamın hastalığından iyi olması veya dilediği bir işi başarması halinde serbest bırakacağını ada-

dığı devedir. Böyle bir adamın Tanrıları için serbest bıraktığı dişi veya erkek deve, başı boş dolaşıp otlar, hiç bir şeyinden istifade edilmez. Vasîle'ye gelince, bir hayvan her defasında ikiz doğurursa sahibi bu doğan yavruların dişilerini Tanrılarına ayırır, erkeklerini kendisine bırakır. Bu hayvan ikiz doğurup bunların biri erkek biri dişi olursa araplar dişi hakkında, kardeşini de kendine bağladı derler ve erkeğini de dişisiyle birlikte Tanrıya ayırırlar ikiz kardeşini kendine bağlayan bu dişi yavruya Vasîle (bağlanmış) denir.

İbn-i Hişam diyor ki: Bunları bana dil bilgini Habib oğlu Yunus ile başka bilginler anlattı. Bu bilgilerin bir kısmını şu bilgin bir kısmını öteki bilgin anlattı.

İbn-i İshak der ki: Kutlu ve Yüce Tanrı Muhammedi elçi olarak yolladığı zaman bu konuda şu ayetleri indirdi: "Tanrı, Bahîra, Sâibe, Vasîle ve Hâmî diye adlandırdıkları şekilde hayvanlar yaratmamıştır. Ancak kafirler Tanrıya yükleyerek yalan söylerler. Onların pek
93 çoğunun akılları ermez. " Kur'an V. 103. //

Tanrı gene bu konuda şu ayetini bildirdi: "Onlar bu davarların karnındakileri erkeklerimize mahsustur, karılarımıza haramdır. Ancak ölen olursa ikiside ortaktır dediler. Tanrı onları bu sözlerinden dolayı cezaya çarptıracaktır. Tanrı doğruyu görücü ve bilicidir." VI. 139. Gene Tanrı bu konuda şu ayeti gönderdi: "De ki Tanrının size yolladığı, sizin, bir kısmını haram bir kısmını helal kıldığınız rızıklar hakkında ne dersiniz? Tanrı mı size izin verdi de böyle yaptınız, yoksa Tanrıya iftira mı ediyorsunuz?" X, 59. Gene Tanrı bu konuda şöyle buyuruyor: "Dördü erkek dördü dişi olmak üzere sekiz çift hayvandan iki çift koyun iki çift de keçi yarattı derler; de ki: Tanrı iki erkeği mi, yoksa iki dişiyi mi veya dişilerin rahimlerınde olanı mı haram kıldı? Doğru söylüyorsanız bana da bilgi verin. Deveden de iki, sığırdan da iki çift yarattı derler. De ki: Tanrı iki erkeği mi yoksa iki dişiyi mi veya dişilerin rahimlerinde olanı mı haram kılmıştır; yoksa Tanrı bunları emrettiği zaman siz Tanrı ile beraber miydiniz? İnsanları körü körüne saptırmak için Tanrıya karşı yalan uydurandan daha zalim kim olabilir? Muhakkak ki Tanrı zalim kimseleri doğru yola iletmez." Kur'an VI, 143,- 144.

İbn-i Hişam diyor ki: Bir şair Vasîle, Hâmî ve Sâibe develerini söz arasında anarak şu beyiti söylemiştir: "Şureyf adlı yerde Vasîle, Hâmî ve Sâibe develerinin etrafında."

Gene bu konuda Sa'sa'a oğlu Amır boyundan Mukbil oğlu Ubey oğlu şair Temim şu beyiti söylemiştir: "Benim devemin sesi Bahîra

develerinden meydana gelen bir sürünün içinde Diyafî devesinin bağırmasına benzeyen besili yaban eşeğinin anırması gibidir." // Bu beyit 94
şairin bir kasidesinden alınmıştır.[38]

Soy Dizimine Dönüş

İbn-i İshak der ki: Huzaeliler şöyle derler: "Biz Yemen'li olan Amir oğlu Amr'ın soyundanız."

İbn-i Hişam diyor ki: Huzaeliler şöyle derler: "Biz, el-Gavs oğlu el-Esd oğlu Mazin oğlu Sa'lebe oğlu İmru'ulkays oğlu Hârise oğlu Amir oğlu Amr oğlu Harise oğlu Rebia oğlu Amr'ın soyundanız." Ebu Ubeyde ile başka bilgi sahiplerinin bana anlattıklarına göre Huzae kabilesinin dib neneleri Hindif imiş. Başka bir söze göre Huzae kabilesi, Amir oğlu Amr oğlu Harise'nin soyundandır. Bu kabilenin Huzae (göçten ayrılmış bir kısım) adını alması, Yemenden Suriye'ye doğru giderlerken Amir oğlu Amr'ın oğullarından ayrılmasından dolayıdır. Ayrılanlar Merruz-Zahran adlı bir yere inmiş ve orada kalmışlardır. Bu hususta el-Hazrec kabilesinin Seleme oğlu Kâ'b oğlu Ganm oğlu Sevad oğlu Amr boyundan olan Eyub oğlu şair Avn el-Ensârî islâmiyette şu iki beyiti söylemiştir: "Biz Merr ovasına indiğimiz zaman Huzaeliler at sürüleri üzerinde oldukları halde bizden ayrıldılar. Tihame ülkesinde her vadiyi korudular ve kendi kendilerini de sağlam mızraklar ve keskin kılıçlarla savundular." Bu iki beyit şairin bir kaside-
sinden alınmıştır. // 95

El-Evs oğlu Malik oğlu Amr oğlu el-Hazreç oğlu el-Hâris oğlu Hârise boyundan Rafi' oğlu şair Ebu'l-Mutahhar İsmail el-Ensârî gene bu hususta şu beyitleri söylemiştir: "Biz Mekke ovasına indiğimiz zaman Huzae kabilesi orada bulunan ve bize saldıran kimselerin yerlerini beğendi. Bunun üzerine topluluklar ve bölükler halinde kıyı ile Necid arasında bulunan her kabileye saldırdılar. Cürhum kabilesini Mekke ovasından sürüp çıkardılar ve Huzae kabilesine mahsus kuvvetli bir saltanatla orada oturdular."

İbn-i Hişam diyor ki: Bu beyitler şairin bir kasidesinden alınmıştır. Ben inşaallah Huzae kabilesinin Cürhüm kabilesini Mekkeden sürüp çıkarmasını yeri gelince anlatacağım.

İbn-i İshak der ki: İlyas oğlu Mudrike'nin iki oğlu oldu; bunlar Huzeyme ile Huzeyl'dirler. Anneleri de Kudae kabilesinden bir kadın-

38 Burada Arapçaya ait ve tercüme ile ilgisi olmayan bir dil açıklaması tercüme edilmemiştir.

dır. Müdrike oğlu Huzeymenin de dört oğlu oldu; bunlar: Kinane, Esed, Esede ve el-Hûn durlar. Kinanenin anası, Mudar oğlu Aylan oğlu Kays oğlu Sa'd kızı Uvâne dir.

İbn-i Hişam diyor ki: el-Hûn yerine el-Havn da denir.

İbn-i İshak der ki: Huzeyme oğlu Kinane'nin de dört oğlu oldu; Bunlar: en-Nadr, Mâlik, Abd-ü Menat ve Milkan dırlar. en-Nadr'ın annesi Mudar oğlu İlyas oğlu Tâbiha oğlu Udd oğlu Murr kızı Bar-
96 ra'dır. Diğer oğulları başka kadındandırlar. //

İbn-i Hişam diyor ki: en-Nadr ile Malik ve Milkan'ın anneleri Mürr kızı Barra'dır. Abd-ü Menat'ın annesi ise Ezdu Şenûe kabilesinden el-Gıdrif oğlu Suveyd kızı Hâle'dir. Şenûe el-Gavs oğlu el-Esd oğlu Nasr oğlu Malik oğlu Abdullah oğlu Kâ'b oğlu Abdullah'dır. Şenûe kabilesine Şenûe (Nefret) adı verilmesinin sebebi, aralarında hasıl olan bir nefretten dolayıdır.

İbn-i Hişam diyor ki: en-Nadr Kureyşin kendisidir. En-Nadr'ın soyundan olan Kureyşli sayılır; soyundan olmayan Kureyşli sayılmaz. Bu hususta Temim oğlu Zeydu Menat oğlu Mâlik oğlu Hanzala oğlu Yerbu' oğlu Küleyb boyundan Atiye oğlu şair Cerir, Mervan oğlu Abdülmelik oğlu Hişam'ı överek şu iki beyiti söylemiştir: "Kureyş'i doğuran anne ne aşağı bir soydandır ne de kısır bir kadındır. Babanızdan daha asil biri bulunmaz; Temim gibi asil bir dayı da hiç yoktur."

Şair bu sözüyle en-Nadr'ın annesi ve Murr oğlu Temim'in kız kardeşi Murr kızı Barra'ya işaret ediyor. Bu iki beyit şairin bir kasidesinden alınmıştır.

Diğer bir söze göre Malik oğlu Fihr Kureyş'in kendisidir. Fihr'in soyundan olan Kureyş'li sayılır. Soyundan olmayan Kureyş'li sayılmaz.

Kureyş adı, ticaret ve kazanma anlamına gelen tekarruş kökünden alınmadır. Şair el-Accac oğlu Ru'be, Kureyşi kasdederek alay makamında şu beyitleri söylemiştir: "Buğday ticaretinden elde ettikleri bilezikler yerine onlara et ile saf süt yeterdi"[39] // Bu beyitler şairin
97 recez veznindeki bir kasidesinden alınmıştır.

Gene bu konuda şair Ebu Cilde el-Yeşkurî şu beyti söylemiştir: "Bunlar bizim kardeşlerimizdirler ki hem eskide hem de bu günlerde günahları bize yüklerler." Bu beyit şairin diğer beyitleri arasından alınmıştır. Şairin bağlı bulunduğu Yeşkur kabilesi Vail oğlu Bekr'in oğludur.

39 Burada arapçaya ait ve çevirme ile ilgisi olmayan bir dil açıklaması çevrilmemiştir.

İbn-i İshak der ki: Kureyş kabilesine Kureyş adının verilmesi, dağıldıktan sonra yeniden bir araya toplanmalarından dolayıdır; çünkü toplanmaya takarruş denir.

Kinane oğlu en-Nadr'ın iki oğlu oldu; bunlar Malik ile Yahlûd (يخلد) dırlar. Malik 'in annesi, Aylan oğlu Kays oğlu Amr oğlu Advan kızı Âtike'dir. Bu kadının, Yahlud'un da annesi olup olmadığını bilmiyorum.

İbn-i Hişam diyor ki: Ebu Amr el-Medenî'nin söylediğine göre en-Nadr'ın es-Salt adında üçüncü bir oğlu daha olmuş. En-Nadr'ın üç oğlunun anneleri, Zarib oğlu Sa'd el-Advanî'nin kızıdır. Advan ise Aylan oğlu Kays oğlu Amr'ın oğludur. Huzae kabilesinin Amr oğlu Muleyh boyundan olan Kuseyyir Azze (كثير عزه) lakabiyle anılan şair Abdurrahman oğlu Kuseyyir bu hususta şu beyitleri söylemiştir: "Dedem es-Salt değil midir? Kardeşlerim de en-Nadr oğullarından asil ve ünlü olan kimselerin soyundan değil midirler? Yemen kumaşından
yapılmış elbiselerimiz ile ortası dar ayakkabılarımız aynıdır. // Siz 98
Nadr oğullarından değilseniz el-Fevaic oluklarının eteklerinde bulunan misvak ağaçlarını yeşil olarak bırakın." Bu beyitler şairin bir kasidesinden alınmıştır.

Huzae kabilesinden, soyları en-Nadr oğlu es-Salt'a bağlanan ancak Kuseyyir Azze'nin kavmi olan Amr oğlu Muleyh boyundandır.

İbn-i İshak der ki: en Nadr oğlu Malik'in Fihr adında bir oğlu oldu. Fihr'in annesi, Mudad oğlu el-Haris el-Curhumî'nin kızı Cendele'dir.

İbn-i Hişam diyor ki: Adı geçen el-Haris, büyük Mudad'ın oğlu değildir.

İbn-i İshak der ki: Malik oğlu Fihr'in dört oğlu oldu; bunlar Galip, Muharib, el-Haris ve Esed'dirler. Anneleri de Müdrike oğlu Huzeyl oğlu Sa'd kızı Leyla'dır.

İbn-i Hişam diyor ki: Malik oğlu Fihr'in, Cendele adında bir de kızı vardı. Cendele, Temim oğlu Zeyd-i Menat oğlu Malik oğlu Hanzala oğlu Yerbu'un annesidir. Cendele'nin annesi de Sa'd kızı Leyla'dır. el-Hatafa oğlu Atiyye oğlu şair Cerir bu hususta şu beyiti söylemiştir: "Ben kızdığım zaman Cendelenin oğulları taş atarak bana yardım eder ve düşmana karşı benimle birlikte olup döğüşürler." Bu beyit şairin bir kasidesinden alınmıştır. Şairin dedesi el-Hatafa'nın asıl adı Huzeyfe olup soy kütüğü şöyledir: Hanzala oğlu Yerbu' oğlu Kuleyb oğlu Avf oğlu Seleme oğlu Bedr oğlu Huzeyfe.

İbn-i İshak der ki: Fihr oğlu Galib'in iki oğlu oldu. Bunlar: Luey
99 ile Teym dirler. // Anneleri, Amr el-Huzâî'nin kızı Selma'dır. Gâlib
oğlu Teym'in soyundan gelenlere el-Edrem oğulları denir.

İbn-i Hişam diyor ki: Gâlib'in , Kays adında üçüncü bir oğlu daha vardı. Bunun annesi de, Luey ile Teym'in anneleri olan Amr oğlu Kâ'b el-Huzaî'nin kızı Selma'dır.

İbn-i İshak der ki: Galib oğlu Luey'in dört oğlu oldu. Bunlar: Kâ'b, Âmir, Sâme ve Avf' dırlar. Kâ'b, Âmir, ve Sâmenin anneleri Kudaa kabilesinden Cesr oğlu el-Kayn oğlu Kâ'b oğlu Muaviye'dir.

İbn-i Hişam diyor ki: Luey'in el-Haris adında bir oğlu daha ol-
duğu söylenir. Bunun soyundan gelenler, Rebia topluluğunun Hizzan
(هزان) kabilesinin bir boyu olan el-Haris oğlu Cuşem'dir. Şair Cerir
100 bu sözü işaret ederek şu beyitleri söylemiştir:// "Ey Cuşem oğulları.
Siz Hizzan kabilesinden değilsiniz. Siz Galib oğlu Luey'in yüksek
soyuna bağlanınız. Kızlarınızı ne Davr ne de Şukays boylarının genç-
leriyle evlendirmeyiniz. Bu boylar yabancı boydan olan kızlar için çok
kötü bir yuvadır."

Luey'in bir de Sa'd adında bir oğlu vardır. Bunun soyundan gelenlere Bunane boyu denir. Bu boy Rebia topluluğundan Vâil oğlu Bekr oğlu Ali oğlu Sa'b oğlu Ukâbe oğlu Sa'lebe oğlu Şeyvan kabilesinin bir koludur. Bunane ise bir kadın olup bu boyun süt annesidir. Bu kadın Kudaa oğlu el-Hâf oğlu İmran oğlu Hulvan oğlu Salebe oğlu Vabra oğlu el-Usd oğlu Şey'ullah oğlu Cesr oğlu el-Kayn boyundandır. Şey'-ullah yerine Sey'ullah da denir. Başka bir söze göre Bunane, Rebia topluluğundan Kasıt oğlu en-Nemir'in kızıdır. Başka bir söze göre de Bunane, Kudaa oğlu el-Hâf oğlu İmran oğlu Hulvan oğlu Rabban oğlu Cerm'in kızıdır.

Galib oğlu Luey'in, bir de Huzeym adında bir oğlu vardı. Bunun soyundan gelenler Sa'lebe oğlu Şeyvan kabilesinin Âize boyudur. Âize Yemenli bir kadın olup Luey oğlu Huzeyme oğlu Ubeyd'in oğullarının annesidir.

Luey oğlu Âmir den başka Luey'in oğullarının hepsinin annesi, Cesr oğlu el-Kayn oğlu Kâ'b kızı Mâviyedir.

Luey oğlu Âmir'in annesi ise, Fihr oğlu Muharib oğlu Şeyban'ın
kızı Mahşiye dir. Başka bir söze göre Âmir'in annesi, Fihr oğlu Muha-
101 rib oğlu Şeyvanın kızı Leyla'dır. //

Same'nin Hikayesi

İbn-i İshak der ki: Luey oğlu Same ise Uman'a gitti ve orada kaldı. Söylediklerine göre kendisini, kardeşi Amir, yurdundan çıkarmış. Bu olay şöyle olmuş: Same ile Amir arasında bir kavga çıkmış, Same Amir'in gözünü oymuş, Amir de ona göz dağı vermiş bunun üzerine Same yurdundan çıkıp Uman'a gitmiş. Söylediklerine göre Luey oğlu Same bir gün devesine binip yolda giderken deve otlamak üzere başını yere eğmiş, bu sırada bir yılan devenin dudağından sokmuş deve derhal devrilip ölmüş. Bundan sonra yılan Same'yi de sokup öldürmüş. Söylediklerine göre Same öleceğini anlamış şu beyitleri söylemiş: "Ey gözüm Luey oğlu Same için ağla; onun bacağını yılan ısırdı. Kendisini devenin yanı başında ölü olarak buldukları zaman Luey oğlu Same'nin bir benzerini göremedim. Amir ile Kâ'b'a bir elçi ile haber yollayın; elçi onlara kendilerini özlediğimi söylesin. Yurdum Uman ise de ben Galip soyundanım. Eski yurdumdan devesiz çıktım. Ey Luey oğlu! Dökülmemesi gereken bir bardağı ölüm korkusuyla döktün. Ey Luey oğlu! Ölümden kurtulmak istedin fakat ölümden kurtuluş yoktur. Çevik, genç ve güzel deveni de ölü bıraktın." // 102

İbn-i Hişam diyor ki: Same'nin soyundan olan birinin Peygambere gelip Luey oğlu Same'nin soyundan olduğunu ileri sürmüş olduğunu bana anlattılar. Tanrı elçisi bu kimseye: "Sen, şair olan Luey oğlu Same'nin mi soyundansın?" diye sormuş. Bunun üzerine o adamın yanında bulunan bazı arkadaşları Tanrı elçisine şöyle demişler: "Ey Tanrı elçisi! Acaba bu sözünüzde Same'nin -Ey Luey oğlu! dökülmemesi geken bir bardağı ölüm korkusuyla döktün- beyitini mi kastediyorsunuz?" Tanrı elçisi de "evet" demiş.

Luey Oğlu Avf'ın Hikâyesi ve Göç Etmesi

İbn-i İshak der ki: Söylediklerine göre Luey oğlu Avf bir gün Kureyş kabilesinden bir kafile ile yola çıkmış. Aylan oğlu Kays oğlu Sa'd oğlu Gatafan kabilesinin topraklarında bulundukları bir sırada kafileden biraz ayrılmış, kafile de kendi soyundan olanlar kendisini beklemeden savuşup gitmişler. O da kafileye yetişememiş. Zubyan boyunun soy diziminde Avf 'ın kardeşi olarak gösterilen Sa'd oğlu Sa'lebe onu yanına alıp bırakmamış; orada evlendirmiş, kendi soyuna katmış ve kardeş edinmiş.

Sa'lebe'nin soy kütüğü şöyledir: Gatafan oğlu Rays oğlu Bagît oğlu Zubyan oğlu Sa'd oğlu Salebedir.

Avf'ın soy kütüğü ise: Gatafan oğlu Rays oğlu Bagît oğlu Zubyan oğlu Sa'd oğlu Avf'dır. Yani bundan Avf'ın, Zubyan boyundaki soyu tanındı. (yani eski soyu unutuldu demek istiyor)

Söylendiğine göre Avf kafileye yetişemeyip soyu kendini bırakıp
103 gittiği zaman Salebe Avf'a şu beyiti söylemiş://"Ey Luey oğlu! Deveni benim evimin önüne bağla; çünkü soyun seni evsiz barksız bırakıp gitti."

İbn-i İshak der ki: ez-Zubeyr oğlu Ca'fer oğlu Muhammed veya Husayn (حصين) oğlu Abdullah oğlu Abdurrahman oğlu Muhammed bana, Halife el-Hattab oğlu Ömer'in "Araplardan bir kabilenin, bizim soyumuzdan olduğunu kabul etseydim veya öyle bir kabileyi kendi soyumuza katsaydım Avf oğlu Murre boyunu katardım; çünkü bu boyda, bize benzeyen kimselerin bulunduğunu bildiğimiz gibi o adamın da oralarda kaldığını biliyoruz" demiş olduğunu anlattı. Ömer bu sözleriyle Luey oğlu Avf'ı kastediyordu.

İbn-i İshak der ki: Bu boyun Gatafan kabilesindeki soy kütüğü şöyle sıralanır: Gatafan oğlu Rays oğlu Bagît oğlu Zubyan oğlu Sa'd oğlu Avf oğlu Murre'dir. Bu soy kütüğü onların yanında anıldığı zaman: "Bu soyu inkâr etmeyiz; hatta bu soy bizim en çok sevdiğimiz bir soydur" derlermiş.

Yerbu' oğlu Cezime oğlu Zâlim oğlu şair el-Hâris, -Ibn-i Hişam diyor ki: Avf oğlu Mürre boyundan biri- el-Münzir oğlu en-Nu'man'-dan kaçıp Kureyş kabilesine sığındığı zaman şu beyitleri söylemiş: "Benim soyum ne Sa'd oğlu Salebe'liler ne de boyunları kıllı Fezâre'-lilerdir. Soyumu sorarsan onlar Mekkede bulunan ve Mudar topluluğuna kılıçla döğüşmesini öğreten Luey oğullarıdır. Biz Bagît oğullarına katılıp soyumuzdan olan yakınlarımızı (akrabalarımızı) terk etmekle kötü bir iş işledik. Tıpkı, soyuna su getirmek üzere suya gidip kendisi suya kandıktan sonra doldurduğu suyu döküp serabın arkasına düşen
104 kimsenin yaptığı kötü iş gibi. // Senin başına and içerim ki iş bana kalsaydı kabilem arasında yaşar ve öbür kabileler gibi su bulmak için koşup durmazdım. Kureyşli Ravâha, karşılıksız olarak bana hızlı koşan bir deve vererek durumumu düzeltti."

İbn-i Hişam diyor ki: Bu kasideden Ebu Ubeyde'nin bana söyledikleri bu beyitlerdir.

İbn-i İshak der ki: Murre oğlu Sehm boyundan olan el-Humam oğlu şair el-Husayn el-Murri şair Zalim oğlu el-Harise cevap olarak ve soyunu Gatafana ulaştırarak şu beyitleri söylemiş: "Hey!... Ne siz

bizdensiniz ne de biz sizdeniz. Bizim Galip oğlu Luey ile hiç bir ilgimiz yoktur. Biz Hicaz ülkesinde saltanat içinde yaşadık. Siz de Ahaşib dağları arasında Batha vadisinde yaşadınız." Şair bu beyitleriyle Kureyş kabilesini kasdediyor. Sonradan şair el-Husaym söylediklerine peşiman olmuş, şair Zalim oğlu el-Haris'in sözlerinin doğru olduğunu anlamış, bunun üzerine kendi kendini yalanlıyarak ve soyunu Kureyş kabilesine ulaştırarak şu beyitleri söylemiş: "Daha önce söylediğim bir söze peşiman oldum. Bu sözün yalan olduğunu anladım. Söylediğim o zaman keşke dilim ikiye yarılıp bir parçası konuşmaz öteki parçası yıldızların dönüp dolaştığı yerde olsaydı. Babamız Kinane'lidir. Mezarı Mekke'de Ahaşip dağlarının arasında Batha vadisindedir. Veraset yoluyla Kutlu evin (Kabenin) dörtte biri ve İbn Hatib'in evi önündeki vadinin de dötte biri bizimdir". Şair bu sözleriyle Luey'in dört oğlu bulunduğunu ve bunların: Kâ'b, Âmir, Sâme ve Avf olduklarını söylemek istiyor. // 105

İbn-i İshak der ki: Sözüne inandığım bir kimse bana, halife el-Hattab oğlu Ömer'in Murre boyundan bazı kimselere "asîl soyunuza dönmek isterseniz dönün" demiş olduğunu anlattı.

İbn-i İshak der ki: Bu boy Gatafan kabilesinin ileri gelenlerindendir. Bu kabilenin başkanları ve komutanları bunlardandı. Mesela Nuşbe oğlu Murre oğlu Ebu Hârise oğlu Sinan oğlu Harim, Ebu Hârise oğlu Sinan oğlu Hârice, Avf oğlu el-Haris, el-Humam oğlu el-Husay ve Harmele oğlu Haşim gibi büyük adamlar bunlardandırlar.

Harmele oğlu Haşim hakkında bir şair şu beyitleri söylemiştir: "Harmele oğlu Haşim, el-Hebâât ve Ya'mele savaşlarında kendinin, babasına layık bir evlat olduğunu isbat etti.[40] O, suçlu olsun suçsuz olsun hükümdarları bile öldürüp bir yana atar."

İbn-i Hişam diyor ki: Ebu Ubeyde bu beyitleri şair Âmir el-Hasafî'ye malederek bana şu şekilde söyledi: "Harmele oğlu Haşim, el-Hebâât ve el-Ya'mele savaşlarında babasını yeniden yaşattı. O, suçlu olsun suçsuz olsun hükümdarları bile öldürüp bir yana atar. O'nun mızrağı, anneleri evlatsız bırakır." // 106

Gene Ebu Ubeyde bana, adı geçen Haşim'in şair Âmir'e: "Hakkımda güzel bir beyit söyle sana mükâfat vereyim" dediğini, bunun üzerine Amir'in, birinci beyiti söylediğini fakat Haşim'in bunu beğenmediğini, ikinci beyiti de söylediği halde gene beğenmediğini, hatta üçüncü

40 Metinde "Babasını yeniden yaşattı" deniyor ki şair bununla yukarıdaki anlamı kastediyor.

beyiti de beğenmediğini "suçlu olsun suçsuz olsun öldürür" diyen dördüncü beyiti söyleyince Haşim'in bunu beğendiğini ve mükafat vermiş olduğunu anlattı.

İbn-i Hişam diyor ki: Şair oğlu el-Kümeyd gene bu hususta şu beyiti söylemiştir: "Suçlu olsun suçsuz olsun hükümdarları bile yok eden ancak Murre boyunun Haşimi'dir." Bu beyit şairin bir kasidesinden alınmıştır. Şair Amir'in "el-Hebâât savaşında" sözü Ebu Ubeydeden başka bir kimse tarafından anlatılmıştır.

İbn-i İshak der ki: Murre boyu Gatafan kabilesinde ve bütün Kays topluluğunda ünlü ve tanınmış bir boydur. Bu boy soylarını korudular. el-Bes (8 ay saldırmamak) hakkı araplar arasında yalnız Murre boyuna aittir.

El-Besl Meselesi

Söylediklerine göre el-besl (البسل), savaş edilmemesi gereken 8 aydır. Bu hak bütün araplar arasında her yıl ancak bu kabileye karşı tanınırdı. Arapların hepsi bunların bu hakkını tanırlar, inkâr etmezler
107 ve bozmazlardı. Mürreliler bu hakka dayanarak bu 8 aylık süre içinde // hiç bir şeyden çekinmiyerek araplar arasında istedikleri yere giderlerdi.

Şair Ebu Sülma oğlu Zuheyr, Murre boyunu kasdederek şu beyitleri söylemiştir: "İyi bak el-Merurat bölgesi ile bu bölgenin pınarları onlardan boş kalırsa Nahl bölgesi boş kalmaz. Ben bu bölgelerde onların arasında yaşadım onlarla eğlendim. Eğer bu bölgeler onlardan boş kalırsa ziyan yok: çünkü bunlar besl hakkına sahip kimselerdir." Şair bu sözüyle Murrelilerin gitmeye hakları olduğu bir yere gittiklerini kasdediyor.

İbn-i Hişam diyor ki: Bu iki beyit şairin bir kasidesinden alınmıştır.

İbn-i Hişam diyor ki: Şair Züheyr Mudar oğlu İlyas oğlu Tâbiha oğlu Udd oğlu Muzeyne boyundan bir kimsedir. Başka bir söze göre Ebu Sülma oğlu Zuheyr, Gatafan kabilesindendir. Gene başka bir söze göre şair Zuheyr Gatafan kabilesinin bir müttefikidir.

İbn-i İshak der ki: Salebe oğlu Kays boyundan olan şair A'şa, besl kelimesini kullanarak şu beyiti söylemiştir: "Sizin himayenizde olan kadın bizim için dokunulmaz (besl) ve yasak olur da bizim himayemizde olan kadın ile eşi size mubah olur mu?"

İbn-i Hişam diyor ki: Bu beyit şairin bir kasidesinden alınmıştır. // 108

İbn-i İshak der ki: Luey oğlu Kâ'b'ın üç oğlu oldu; bunlar: Murre, Adiy ve Husays'dırlar. Anneleri de en -Nadr oğlu Malik oğlu Fihr oğlu Muharib oğlu Şeyban'ın kızı Vahşiyye'dir.

K'âb oğlu Mürre'nin de üç oğlu oldu; bunlar: Kilab, Teym ve Yakaza'dırlar.

Kilab'ın annesi: Huzeyme oğlu Kinane oğlu en-Nadr oğlu Malik oğlu Fihr oğlu el-Haris oğlu Sa'lebe oğlu Sureyr'in kızı Hind'dir. Yakaza'nın annesi el-Barıkıyye'dir ki, bu kadın Yemenli el-Esd kabilesinin Bârik boyundandır. Başka bir söze göre bu kadın Teym'in annesidir. Gene başka bir söze göre Teymin annesi, Kilab'ın annesi olan Sureyr kızı Hind'dir.

İbn-i Hişam diyor ki: Bârik, el-Gavs oğlu el-Esd oğlu Mâzin oğlu Sa'lebe oğlu İmruulkays oğlu Harise oğlu Âmir oğlu Amr oğlu Harise oğlu Adiy boyudur. Bu boy Şenûe kabilesindendir.

Şair Zeyd oğlu el-Kumeyt bu boyu anarak şu beyitleri söylemiştir: "Ezdu Şenûe kabilesi, boynuzsuz koçlar gibi bize saldırdılar. Biz onların bu haline aldırmayarak Bârik boyuna, ne bize kötülük ettiniz
ne de bu işten vaz geçin dedik." // Bu iki beyit şairin bir kasidesinden 109
alınmıştır. Şimşeğin (berk) çaktığı yere gittikleri için bu boya Bârik lakabı verilmiştir.

İbn-i İshak der ki: Murre oğlu Kilab'ın iki oğlu oldu; bunlar Kusay ile Zuhre'dirler. Anneleri el-Ezd kabilesinin Cu'sume (جعثمه) kolunun el-Cedere boyundan olan Seyel oğlu Sa'd'ın kızı Fatımadır. Bu boy Yemenli olup Kinane oğlu Abd-u Menat oğlu Bekr oğlu ed-Dîl boyunun müttefikidir.

İbn-i Hişam diyor ki: Cu'sumet'ül-Esd ve Cu'sumet'ül-Ezd de denir. Cu'sume 'nin soy kütüğü şöyledir. el-Gavs oğlu el-Esd oğlu Nasr oğlu Malik oğlu Abdullah oğlu Kaab oğlu el-Haris oğlu Zehran oğlu Nasr oğlu Duhman oğlu Sa'b oğlu Mubeşşir oğlu Yeşkur oğlu Cu'sume. Başka bir söze göre bu soy kütüğü şöyledir: el-Gavs oğlu el-Esd oğlu Zehran oğlu Nasr oğlu Sa'b oğlu Mubeşşir oğlu Yeşkur oğlu Cu'sume.

Bu boya el-Cedere lakabının verilmesi şu sebebden dolayıdır: Cu'sume oğlu Amr oğlu Âmir, Mudad oğlu el-Hâris el-Curhumî'nin kızı ile evlenmiş, bu sırada Cürhum kabilesi Kâbe'de (yani Mekke'de) hüküm sürüyorlardı. Âmir, Kabe'ye bir duvar (Cidar) yaptırmış, bunun için de ona el-Câdir (duvar yaptıran) denmiş. Soyundan gelenle-
re de el-Cedere (Duvar yaptıranlar) adı verilmiş. // 110

İbn-i İshak der ki: Adı geçen Seyel oğlu Sa'd hakkında bir şair şu beyitleri söylemiş: "Bildiğiniz insanlar arasında Seyel oğlu Sa'd gibi

birini göremeyiz. O, iki eliyle çalışan kuvvetli bir yiğittir. Dengine rasladığı zaman savaşa tutuşur. Şahinin keklikleri avladığı gibi o da savaşçıları avlar."

İbn-i Hişam diyor ki: Şairin "Şahinin avladığı gibi" sözü, şiirden anlayan bazı kimselerden alınmıştır.

İbn-i Hişam diyor ki: Murre oğlu Kilab'ın bir de Nu'm adında bir kızı olmuştu. Bu kız (Nu'm), Luey oğlu Kaab oğlu Husays oğlu Amr oğlu Sehm'in oğulları Es'ad ile Suayd'ın anneleridir. Nu'm'un annesi: Seyel oğlu Sa'd'ın kızı Fatımadır.

İbn-i İshak der ki: Kilab oğlu Kusay'ın dört oğlu ile iki kızı oldu. Oğulları: Abdümenaf, Abdüddar, Abdül'uzza ve Abdükusay. Kızları ise Tahmur ve Vebre'dır. Bunların hepsinin anneleri: Amr oğlu Kâ'b
111 oğlu Selûl oğlu Habeşiyye oğlu Huley el-Huzâî'nin kızı Hubbey'dir. //

İbn-i Hişam diyor ki: Habeşiyye'ye Selul oğlu Hubşiyye de denir.

İbn-i İshak der ki: Adı Kusay oğlu el-Mugîre olan Abdümenaf'ın dört oğlu olmuştu. Bunlar: Haşim, Abdüşems, el-Muttalib ve Nevfel'dirler. Bunlardan ilk üçünün anneleri: İkrime oğlu Mansur oğlu Suleym oğlu Buhsa oğlu Sa'lebe oğlu Zekvan oğlu Falic oğlu Hilâl oğlu Murre'nin kızı Âtike'dir.

Nevfel'in annesi ise İkrime oğlu Mansur oğlu Mazin boyundan Amr kızı Vakide'dir.

İbn-i Hişam diyor ki: Bu soy kütüğüne iyice bakılırsa İkrime oğlu Mansur oğlu Mâzin oğlu el-Hâris oğlu Malik oğlu Nuseyb oğlu Vahb oğlu Cabir oğlu Gazvan oğlu Utbe'nin bu soydan nasıl ayrıldığı ko-
112 layca anlaşılır.//

İbn-i Hişam diyor ki: Ebu Amr Tumâdır, Kulâbe, Hayye, Reyta, Ummulahsen ve Ummusufyan da Abdümenafın çocuklarıdırlar.

Ebu Amr'ın annesi Sakif kabilesinden bir kadın olan Rayta'dır. Hepsi kız olan diğer çocuklarının anneleri ise Abdümenaf oğlu Haşim'in annesi olan, Hilâl oğlu Mürre'nin kızı Âtike'dir. Âtike'nin Annesi de Hevazin oğlu Bekr oğlu Muaviye oğlu Sa'saa oğlu Selül oğlu Amr oğlu Havze'nin kızı Safiyye'dir. Safiyye'nin annesi ise Mezhic oğlu Sa'dulaşîre oğlu Âizullah'ın kızıdır.

İbn-i Hişam diyor ki: Abdümenaf oğlu Haşimin dört oğlu ile beş kızı oldu; oğulları: Abdülmuttalib, Esed, Ebu Sayfîy, Nadle, kızları: eş-şifa, Halide, Daife (Zaife), Rukayye ve Hayye'dirler. Abdülmuttalib ile Rukayye'nin anneleri: En-Neccar oğlu Adiy oğlu Ganm oğlu Âmir oğlu Hidaş oğlu Haram oğlu Lebid oğlu Zeyd oğlu Amr'ın kızı Selma'dır. En-Neccar'ın adı Teymullah olup soy kütüğü şöyledir: Âmir oğlu

Amr oğlu Sa'lebe oğlu Harise oğlu el-Hazreç oğlu Amr oğlu Sa'lebe oğlu Teymullah.// 113

Selma'nın annesi en-Neccar oğlu Mâzin oğlu Sa'lebe oğlu el-Haris oğlu Sahr'ın kızı Amîre (عميره) dir. Amîre'nin annesi ise en-Neccar boyundan Abdüleşhel'in kızı Selma'dır.

Esed'in annesi Malik oğlu Âmir el-Huzâî'nin kızı Kayle'dir. Ebu Sayfiy ile Hayye'nin anneleri: el-Hazreç boyundan Sa'lebe oğlu Amr'ın kızı Hinddir. Nadla ile eş-Şifa'nın anneleri: Kudaa kabilesinden bir kadındır. Halide ile Daife (Zaife) nin anneleri Mazin boyundan Ebu Adiy'in kızı Vâkide'dir.

Haşim Oğlu Abdülmuttalib'in Çocukları

İbn-i Hişam diyor ki: Haşim oğlu Abdülmuttalib'in on oğlu ile altı kızı oldu. Oğulları: Abbas, Hamza, Abdullah, Ebu Talib (asıl adı Abdümenaf'dır) Zübeyr, el-Hâris, Hacl, Mukavvim, Dırar, Ebu Leheb (asıl adı Abdüluzza'dır). Kızları: Safiyye, Ummu Hakim, el-Beyda, Âtike, Umeyme, Erva ve Barra'dır.// 114

Abbas ile Dırar'ın anneleri: Nizar oğlu Rebia oğlu Esed oğlu Cedile oğlu Efsâ oğlu Hinb oğlu Kasıd oğlu Nemir oğlu Teym-ül'lât oğlu el-Hazre oğlu Sa'd oğlu Dahyan lakabiyle anılan Âmir oğlu Zeyd-u Menat oğlu Âmir oğlu Amr oğlu Malik oğlu Kuleyb oğlu Cenab'ın kızı Nuteyle'dir. Bu soy kütüğünde şu değişiklik de söylenir: Cedile oğlu Du'miy oğlu Efsa.

Hamza, el-Mukavvim, zenginliği ve cömertliğinden dolayı el-Gaydak lakabı verilen Hacl ve Safiyye'nin anneleri: Luey oğlu Kâ'b oğlu Murre oğlu Kilab oğlu Zuhre oğlu Abdümenat oğlu Vuheyd'in kızı Hâle'dir.

Abdullah, Ebu Talib, Zubeyr ve Safiyye'den başka öbür kızların anneleri en-Nadr oğlu Malik oğlu Fihr oğlu Galib oğlu Luey oğlu Kâ'b oğlu Murre oğlu Yakaza oğlu Mahzum oğlu İmran oğlu Âiz oğlu Amr'ın kızı Fatıma'dır. Fatıma'nın annesi en-Nadr oğlu Malik oğlu Fihr oğlu Galib oğlu Luey oğlu Kâ'b oğlu Murre oğlu Yakaza oğlu Mahzum oğlu İmran oğlu Abd'in kızı Sahre'dir. Sahre'nin annesi en-Nadr oğlu Malik oğlu Fihr oğlu Galib oğlu Luey oğlu Kâ'b oğlu Murre oğlu Kilâb oğlu Kusay oğlu Abd'in kızı Tahmur'dur.

Abdülmuttalib oğlu el-Haris'in annesi: İkrime oğlu Mansur oğlu Hevâzin oğlu Bekr oğlu Muaviye oğlu Sa'saa oğlu Amir oğlu Suvae oğlu Habib oğlu Riab oğlu Huceyr oğlu Cundub'un kızı Semra'dır. // 115

Ebu Leheb'in annesi: Amr'ül-Huzâî oğlu Kâ'b oğlu Selül oğlu Hubşiyye oğlu Dâtir oğlu Abdümenaf oğlu Hâcir'in kızı Lübnâ'dır.

İbn-i Hişam diyor ki: Abdülmuttalib oğlu Abdullah, Tanrının elçisi ve Adem Oğullarının ulusu olan Abdülmuttalib oğlu Abdullah oğlu Muhammed'i peyda etti (babası oldu).

Muhammed'in annesi: en-Nadr oğlu Malik oğlu Fihr oğlu Galib oğlu Luey oğlu Kâ'b oğlu Murre oğlu Kilâb oğlu Zuhre oğlu Abdümenaf oğlu Vehb'in kızı Âmine'dir. Âmine'nin annesi: en-Nadr oğlu Malik oğlu Fihr oğlu Galib oğlu Luey oğlu Kâ'b oğlu Murre oğlu Kilâb oğlu Kusay oğlu Abdüddar oğlu Osman oğlu Abdüluzza'nın kızı Barra'dır.

Barra'nın annesi: en-Nadr oğlu Malik oğlu Fihr oğlu Galib oğlu Luey oğlu Kaab oğlu Murre oğlu Kilab oğlu Kusay oğlu Abdüluzza oğlu Esed'ın kızı Ummu Habib'dir. Ummu Habib'in annesi: en-Nadr oğlu Malik oğlu Fihr oğlu Galib oğlu Luey oğlu Kâ'b oğlu Adiy oğlu Uveyc oğlu Ebeyd oğlu Avf'ın kızı Barra'dır.

İbn-i Hişam diyor ki: Görülüyor ki Tanrı elçisi hem şeref hem de soy bakımından ve anne baba tarafından Adem oğullarının üstünü-
116 dür. //

Zemzem Kuyusunun Kazılması Hakkında

İshak oğlu Muhammed el-Muttalibî der ki: Haşim oğlu Abdülmuttalib bir gün el-Hicr'de uyurken zemzem kuyusunu kazması rüyasında kendisine emredildi. Zemzem, Kureyşlilerin kurban kestikleri yere yakın İsaf ve Naile putlarının arasında bulunan kapatılmış bir kuyu idi. Cürhum kabilesi Mekke'den çekilirken bu kuyuyu kapatmışlardı. Bu kuyu, Peygamber İbrahim oğlu İsmail küçük iken susayıp Tanrının kendisine suyunu içirdiği kuyudur. İsmail susuz kaldığı zaman annesi kendisine vermek için su aramış fakat bulamamış, bunun üzerine Safa tepesine çıkmış ve İsmail için Tanrıya yalvarmış sonra Merve tepesine çıkmış gene Tanrıya yalvarmış, bu sırada Tanrı Cibril'i yollamış Cibril topuğuyla yere vurmuş su fışkırmış. İsmail'in annesi canavar sesleri duyarak İsmaile bir şeyler oldu diye korkmuş ve kendisine doğru koşarak gelmiş, İsmail'i, yüzünü yere dayamış eliyle suyu ağzına doğru kürüyüp içiyor bulmuş. İsmail'in annesi, suyun bulunduğu yeri eşerek bir çukur haline getirmiş.

Curhum Kabilesinin Hikayesi ve Zemzem Kuyusunun Kapatılması

İbn-i Hişam diyor ki: Curhum kabilesinin hikâyesi, zemzem kuyusunu doldurmalarını, Mekke'den çıkışlarını, Curhumlülerden sonra Abdülmüttalibin zemzem kuyusunu kazmasına kadar Mekke'de hakim olanların hikâyesini İshak oğlu Muhammed el-Muttalibî'den naklen Abdullah oğlu Ziyad el-Bekkaî bize şöyle anlattı: // 117

İbrahim oğlu İsmail öldükten sonra oğlu Nâbit bir müddet Kâbeye baktı. Ondan sonra Amr oğlu Mudad el-Curhumî, Kâbeye bakma ödevini üzerine aldı.

İbn-i Hişam diyor ki: Mudad yerine Midad'da denir.

İbn-i İshak der ki: İsmail oğulları Nabit oğulları, dedeleri Amr bin Mudad ve Curhum kabilelerinden olan dayıları ile birlikte idiler. Bu sırada amca oğlu olan Curhum kabilesi ile Katura kabilesi, Mekke idaresini ellerinde bulunduruyorlardı. Bu iki kabile Yemen'den kalkıp göçebe halinde Mekke'ye gelmişlerdi. Curhum kabilesinin başında Amr oğlu Mudad, Katura kabilesinin başında da bu kabileden bir kimse olan es-Semeyda' bulunuyordu. Eski bir geleneğe göre Yemenliler, başlarında kendilerini idare edecek bir başkan olmaksızın Yemen'den dışarı çıkmazlardı. Şimdi adı geçen iki kabile Mekke'de konakladıkları zaman burasının sulu ağaçlı bir bölge olduğunu görüp beğenmişler ve yerleşmişlerdi. Amr oğlu Mudad ile buyruğu altında bulunan Curhum kabilesi Mekke'nin yukarı tarafındaki Kuaykian dağı ile daha sonra ele geçirdiği yerlere indi ve yerleşti; Semeyda'da buyruğundaki Katura kabilesiyle birlikte Mekkenin aşağı tarafındaki Ecyad bölgesi ile sonra ele geçirdiği yerlere yerleşti. Böylece Mudad, Mekke'ye yukarı taraftan giren kimselerin getirdikleri malın onda bir bacını, Semeyda' da Mekkeye aşağı taraftan giren kimselerin getirdikleri malların onda bir bacını alırdı. Bu iki kabileden her biri, birbirleriyle iş birliği yapmadan kendi başlarına buyruk yaşarlardı. Daha sonra Curhum ve Katura kabileleri birbirlerine saldırmağa başladılar, Mekke bölgesinde egemenlik için yarışa girdiler. Bu yarış ve çekişmede İsmail oğullarıyle Nâbit oğulları, Mudad tarafını tutuyorlardı. Kabeye bakma işi Mudad'ın elinde bulunup bu hususta es-Semeyda'ın hiç bir ilgisi bulunmuyordu. // 118

Sonunda iki kabile birbirine saldırdı. Amr oğlu Mudad, Semeyda'a saldırmak üzere ordusuyla Kuaykian'dan ayrıldı; ordusu mızrak, kalkan, kılıç ve sadak'larla silahlanmıştı. Askerler silahlarını birbirine

çarpıyorlardı. Söylendiğine göre Kuaykian (şakırdayan) adı bu yüzden bu bölgeye verilmiştir. Semeyda'da yanında atlar ve askerler bulunduğu halde Ecyad'dan ayrıldı. Söylendiğine göre bu bölgeye Ecyad (Asiller) adı, Semeyda' ile birlikte asil atlarda çıktığı için verilmiştir. Her iki ordu Fâdih bölgesinde karşılaştılar çetin bir savaş oldu; es-Semeyda' savaşda öldürüldü; Katura kabilesi yenilip rüsvay oldu. Söylendiğine göre bu bölgeye Fâdih (Rusvay eden) adı bu yüzden verilmiştir. Bu savaştan sonra iki taraf barışa yanaştılar, hep birlikte Mekke yukarlarında bulunan el-Matâbih vadisine toplandılar; burada bir barış imzalayıp bölgenin idaresini Mudad'a verdiler. Mudad, Mekke'de tek hakim olunca halka kurbanlar kesti; onlar da bu kurbanları orada pişirip yediler. Söylendiğine göre bu bölgeye el-Metâbih (ocaklar) adı bu yüzden verilmiştir. Bazı bilginlerin söylediklerine göre de bu bölgeye el-Metâbih adı, Tubba'ın buraya inip ordugâh kurmasından ve kurbanlar kesip yedirmesinden dolayı verilmiştir. Mudad ile Semeyda' arasında geçen olay, Mekke'de ortaya çıkan ilk kötü işdir.

Sonra Tanrı İsmail oğullarını Mekke'de çoğalttı. Onların Curhum kabilesinden olan dayıları hâlâ Kâbeye bakıyor ve Mekke'de hüküm sürüyorlardı. İsmail oğulları, dayılık yakınlığı Mekke'de kötü iş işlememek ve savaş yasağı geleneğine saygı gösterdikleri için egemenlik konusunda Curhum kabilesine karşı bir iddiada bulunmuyorlardı. Mekke İsmail oğullarına dar gelmeye başlayınca, diğer bölgelere dağıldılar; gittikleri yerlerde kiminle karşılaştılarsa Tanrı, dinlerinden dolayı
119 onları üstün getirdi; böylece düşmanlarını ezdiler. //

Kinâne ve Huzâe Kabilelerinin Kabe'yi Ele Geçirmeleri ve Curhum Kabilesinin Sürülmesi

Bundan sonra Cürhum kabilesi Mekke'de zulmetmeye başladı. Yasak edilen bazı işleri helâl yaptılar. Mekke'ye giren Mekke halkı dışındaki yabancılara zulmettiler; Kabe'ye hediye edilen malları kendileri yediler. Bunun için egemenlikleri zayıfladı. Bu durumu sezen Kinane oğlu Abdümenat oğlu Bekr boyu ile Huzâe kabilesinden Gubşan boyu Curhum kabilesine savaş açmaya ve onları Mekke'den sürüp çıkarmaya karar verdiler. Savaş açıldı, iki taraf çarpıştı. Bekr ve Gubşan boyları Curhum kabilesini yenip Mekke'den sürdüler.

Cahiliye çağında Mekke, kendi içinde zulmedilmesini ve kötü iş işlenmesini kabul etmezdi. İçerisinde kötü bir iş yapanı şehir muhakkak çıkarıp dışarı atardı. Bunun için bu şehre en-Nasse (Kuruyan) adı veril-

di. Bu şehrin kutsallığına dokunmak amacıyla gelen her hükümdar muhakkak yerinde ölürdü. Söylendiğine göre Mekke'ye, içinde kötü iş yapan zorba hükümdarların başlarını yediği için Bekke (baş koparan) adı verilmiştir.

İbn-i Hişam diyor ki: Ebu Ubeyde bana: "Bekke, Mekke ovasının adıdır. Burada fazla kalabalık olduğundan dolayı bu yere Kalabalık anlamına gelen bu ad verilmiştir" dedi.[41] // 120

İbn-i İshak der ki: Bu olaylardan sonra Mudad oğlu el-Haris oğlu Amr el-Curhumî Kâbenin altından yapılmış iki ceylan heykelini ve Hacer-i Esved (Hacer'ur-Rukn) götürüp zemzem kuyusuna gömdü; sonra buyuruğu altında bulunan Curhum kabilesiyle birlikte Mekke'den göç edip Yemen'e gitti. Sonra, Mekke'den ayrıldıklarına ve elden çıkardıkları saltanata çok üzüldüler. Bu konuda Mudad-büyük Mudad değil- oğlu Amr el-Hâris oğlu Amr şu beyitleri söylemiştir: "Dolu dolu olmuş gözlerinden yaşlar akan bir kadın şöyle dedi: Sanki el-Hacun ile Safâ arasında bir dost bulunmadı; sanki Mekke'de kalınmadı. Kalbim sanki kuş kanadları gibi çırpınarak ona dedim ki; evet biz orada yaşadık; sonra felâketler ve kötü şansımız bizi oradan çıkardı. Nâbit den sonra Kâbe'nin bakıcıları biz idik. Bolluk içinde o kutlu tapınağın (Kâbe'nin) etrafında tavaf ederdik. Nâbit'ten sonra, saltanatla bu kutlu evin idaresini elimize aldık; orada hiç bir kimse boy ölçüşemezdi.// Orada hükmettik, hakimiyetimizi kuvvetlendirdik. Sal- 121
tanatımız bilsen ne kadar büyüktü! Orada hiçbir kabile karşımızda çıkıp öğünemezdi. Tanıdığın adamların en iyisine kızımızı vermedik mi?[42] Onun oğulları bizdendirler; bizde onların karılarıyız. Felek bizden yüz çevirdiyse onun her gün bir hali var değişiklikde onun tabiatındandır. Tanrı bizi kendi gücüyle oradan çıkardı. Eh! Ey insan oğulları ne diyelim; kaderin cilvesi böyleymiş. Kaygusuz kimse uyuduğu halde ben uykusuz kalarak derim ki: Ey Tanrım! Suheyl ile Âmir ölmesinler. Ben Mekkedeki çehreler yerine Himyer ve Yuhâbir kabilelerinden sevmediğim çehreler görüyorum. Dillere destan olduk; halbuki esenlik içinde yaşıyorduk; geçmiş yıllar başımıza bu felâketi getirdi. İçinde dokunulmaz kutlu tapınak (Kâbe) ve öbür kutlu yerler bulunan şehir için ağlayarak göz yaşlarım dökülüyor. Gözlerim, güvercinlerine dokunulmayan, içinde kuşlar barınan Kâbe için ağlıyor. Bu bölgede, insanlara yadırganmıyan ve dokunulmaz hayvanlar yaşar ki buradan uzaklaştıkları zaman bu dokunulmazlıkları kalkar ve öldürülürler."

41 Burada Arapçaya ait ve çevirme ile ilgisi olmayan bir dil açıklaması atlanmıştır.

42 İbn-i İshak bu sözüyle Hz. İbrahim Peygamberin oğlu olup Curhumlulerden bir kızla evlenen Peygamber Hz. İsmail'i kastediyor.

İbn-i Hişam diyor ki: Şairin "onun oğulları bizdendir" sözü İbn-i İshak'dan değil başka bir kimseden alınmıştır.

İbn-i İshak der ki: Gene bu konuda el-Hâris oğlu Amr, Bekr ve Gubşan boyları ile kendi kavminden sonra Mekke'ye yerleşenleri anarak şu beyitleri söylemiş: "Ey insan oğulları! Yürüyün. Bir gün gelecek ki yürüyemez bir hale geleceksiniz. Sonuç budur. Ölüm gelip çatmadan
122 binekleri sürün; dizginlerini gevşek bırakın yapacaklarınızı da yapın; // biz de sizler gibiydik. Sonra zaman halimizi değiştirdi. Siz de bizim düştüğümüz hale düşeceksiniz.

İbn-i Hişam diyor ki: Doğru olarak Amr'a atfedilen beyitler sadece bunlardır. Şiir bilgini olan bir kimse bana şunu anlattı: Bu beyitler Araplarda söylenen ilk şiirdir. Yemen'de bir taş üzerinde yazılı olarak bulunmuştur. Bu şiirden anlayan kimse bu beyitlerin kime ait olduğunu bana söylemedi.

Huzae Kabilesinden Bir Boyun Kâbe Bakıcılığını Ele Geçirmesi

İbn-i İshak der ki: Sonunda Huzae kabilesinden Gubşen boyu, Abdumenat oğlu Bekr boyunun payı olmaksızın Kâbe bakıcılığını eli-
123 ne geçirdi. // Bu boydan bu işi idare eden Gubşan boyundan el-Hâris oğlu Amr idi. O zaman Kureyş kabilesi, küçük topluluklar ve ayrı aileler halinde kendi soyları Kinane kabilesi arasında yaşıyorlardı. Böylece Huzae kabilesi Kâbe'nin bakıcılığını üzerine aldı ve bu işi babadan oğula geçirerek devam ettirdiler. Bunların sonuncusu Amr oğlu Kâ'b oğlu Selul oğlu Habeşiyye oğlu Huzae kabilesinden Huleyl idi.

İbn-i Hişam diyor ki: Habeşiyye yerine Hubşiyye'de denir.

Kilab Oğlu Kusay'ın Huleyl Kızı Hubbey ile Evlenmesi

İbn-i İshak der ki: Kilab oğlu Kusay, Hubşiyye oğlu Huleyl'den kızı Hubbey'i istedi. Huleyl, Kusay'ı beğenerek kızını verdi. Kusay'ın Hubbey'den: Abdüddar, Abdümenaf, Abdül'uzza ve Abd adlarındaki oğulları oldu. Kusay'ın oğulları ve malları çoğaldı şerefi arttı. Bu sırada Huleyl öldü. O zaman Kusay, Bekr boyu ile Huzae kabilesinden daha ziyade kendisinin Kâbe'ye bakmasının doğru olacağını, esasen kendisinin de mensup olduğu Kureyş kabilesinin, İbrahim oğlu İsmail soyu-

nun en ileri geleni ve bu kabilenin, İsmail'in doğrudan doğruya oğulları olduğunu düşündü; bunun üzerine Kureyş ve Kinane kabilelerinden bazı kimselerle görüşüp konuştu onlara, // Bekr boyu ile Huzae 124
kabilesini Mekke'den çıkarıp atmayı teklif etti; onlar da Kusay'ın bu teklifini kabul ettiler. Zeyd oğlu Sa'd oğlu Uzre boyundan Haram oğlu Rebia, Kilab'ın ölümünden sonra Mekke'ye geldi; orada (Kilab'ın karısı olan) Seyel oğlu Sa'dın kızı Fâtıma ile evlendi. Kilab'ın bu kadından olan Zuhre adındaki oğlu artık büyümüştü. Kusay adındaki oğlu ise henüz memeden kesilmişti. Rebia, karısı Fâtıma'yı kendi memleketine götürdü. Kadın giderken küçük olan oğlu Kusay'ı birlikte götürdü. Büyük oğlu Zühre ise Mekke'de kaldı. Fâtıma, ikinci kocası Rebia'dan Rizah adındaki oğlunu doğurdu. Kusay büyüyüp adam olduğu zaman Mekke'ye gelip burada yerleşti. Kusay şimdi kabilesi yukarıdaki teklifini kabul edince anabir kardeşi olan Rebia oğlu Rizah'a mektup yazarak onu yardıma çağırdı. Mektubu alan Rizah, kardeşleri Hunn, Mahmud ve Culhume ile Kudae kabilesinden kendilerine katılan kimselerle birlikte Arap hacılarına katılarak Kusay'ın yardımına geldiler. Rizah'ın bu Hunn, Mahmud ve Culhume adlarındaki kardeşleri, annesi Fâtıma'dan başka bir kadından doğma idiler.

Huzae kabilesinin iddia ettiğine göre Hubşiyye oğlu Huleyl, damadı Kusay'ın kendi kızından olan oğullarının çoğaldığını görünce bu işi ona vasiyet etmiş ve demiş ki: "Sen Kâbe'ye bakmaya ve Mekke'ye hakim olmaya Huzae kabilesinden daha layıksın." İşte bu söz üzerine Kusay kardeşinden yardım istemiştir. Fakat bu sözü Huzae kabilesinden başka hiç bir kimseden duymadık. Bu iki sözün hangisinin doğru olduğunu Tanrı bilir. // 125

Murr Oğlu El-Gavs'ın Halka Hacc Etme İzni Verme İşini Üzerine Alması

Mudar oğlu İlyas oğlu Tabiha oğlu Udd oğlu Murr oğlu el-Gavs halka, Arafat dağından hacca başlama izni verme işini kendi üzerine almıştı. El-Gavsdan sonra onun soyundan gelenler bu ödevi üzerlerine aldılar. El-Gavs ile soyundan gelenlere Sûfe lakabı verilmişti.

Murr oğlu el-Gavs'ın hac iznini verme ödevini üzerine alması şöyle olmuştur: el-Gavs'ın annesi Cürhum kabilesinden bir kadındır. Çocuğu olmuyordu; bunun için, bir oğlu olursa onu köle olarak hizmet etmek ve bakmak için Kâbe'ye bağışlayacağını Tanrıya söz verdi. Kadın bundan sonra el-Gavs'ı doğurdu. El-Gavs büyüdükten sonra dayı-

ları olan Cürhum kabilesinin hakimiyeti sırasında Kâbe'ye hizmet etti. Sonra Kâbe'deki durumuna dayanarak halka Arafat dağından hacca başlama iznini verme ödevini üzerine aldı. Soyundan gelenler döllerinden kimse kalmayıncaya kadar bu işe devam ettiler. Udd oğlu Murr el-Gavs'ın annesi olan dib nenesinin, adağını yerine getirdiği için bu nenesinin ağzından şu iki beyiti söylemiştir: "Ey Tanrım! Ben yavrucuğumu ulu Mekkede adak ettim. Ey Tanrım bu adağımı kutlu kıl ve onu halk arasında iyi bir insan yap."

Söylediklerine göre Murr oğlu el-Gavs, halka hacca başlama iz-
126 nini verdiği zamanlar şu iki beyiti söylermiş: // "Ey Tanrım! Ben ancak bir geleneğe uyuyorum. Bir günahım olursa bunun sorumluluğu Kudaa kabilesinin üzerine düşer."

İbn-i İshak der ki: Bana ez-Zübeyr oğlu Abdullah oğlu Abbad'ın oğlu Yahya, babası Abbad'dan naklen şunları anlattı: "el-Gavs'ın soyundan gelen Sûfeliler halka Arafat dağından hacca başlama iznini verirler, Mina tepesinden aşağı inmeye müsaade ederlerdi. Mina tepesinden aşağı inme günü geldiği zaman halk taş atmak için toplanırdı. Bunun için Sûfelilerden biri evvelâ taşlamağa başlar sonra halk da onun arkasından taşlardı. O Sûfeli kimse başlamadan hiç kimse başlayamazdı. İvedi davranmak isteyen bazı iş sahipleri o Sûfeliye gelip -hadi kalk taşla da biz de taşlayalım, derlerdi. O ise -Hayır, güneş batmaya yüz tutmadan bu işi yapamam, derdi. Fakat ivedi davranmak isteyen iş sahipleri onun ardını bırakmaz ve kendisini harekete getirmek için onu taşlayarak -Kahrolası kalk da taşlamaya başla, derler. Sûfeli kimse ise onların bu sözlerine kulak asmazdı. O, güneş batmaya yüz tuttuğu zaman kalkar taşlamağa başlar, halk da arkasından taşlardı."

İbn-i İshak der ki: Halk taşlama işini bitirip Mina tepesinden aşağı inmek istedikleri zaman Sûfeliler vadinin iki tarafını tutup inmelerine müsaade etmezlerdi; bu sırada: "Ey Sûfeliler! izin verinde inelim sesleri duyulur, bütün Sûfeliler vadiden geçmeden hiç bir kimse geçemezdi. Sûfeliler geçip gittikten sonra yol serbest bırakılır halk da arkalarından giderdi.

Sûfeliler, soyları sona erinceye kadar bu ödevi yerine getirmeye devam ettiler. Onlardan sonra soy yakınlığı dolayısiyle Temim oğlu Zeyd-u Menat oğlu Sa'd boyu üzerine aldı. Bu ödevi bu boydan Şicne
127 oğlu el-Hâris oğlu Safvan ailesi yerine getirirdi. //

İbn-i Hişam diyor ki: adı geçen Safvan'ın soy kütüğü şöyledir: Temim oğlu Zeyd-u Menat oğlu Sa'd oğlu Kâ'b oğlu Avf oğlu Utarid oğlu Şicne oğlu Cenâb oğlu Safvan.

İbn-i İshak der ki: Halka Arafat dağında hac etme iznini veren Safvan idi. Safvan'dan sonra bu ödevi oğulları üzerlerine aldılar. Bunların sonuncusu olup zamanında İslâm dininin ortaya çıktığı, Safvan oğlu Kerib'dir.

Meğrâ oğlu Temim oğlu Evs es-Sa'dî bu hususta şu beyiti söylemiştir: "Ey Safvan oğulları hac etme iznini verin sesleri yükselmeden halk hac sırasında Arafattan ayrılmazdı."

İbn-i Hişam diyor ki: Bu beyit şairin bir kasidesinden alınmıştır.

Advan Kabilesinin El-Müzdelife'den İnme İznini Vermeleri

Amr oğlu Advan kabilesinden Hursan adlı ve Zu'l-İsba' el-Advânî lakabiyle anılan şair şu beyitleri söylemiştir: (bu şaire Zu'l-İsba' lakabının verilmesi, parmağını 'Isba' kestiğinden dolayıdır.) // 128

"Yer yüzünün yılanı olan Advan kabilesine ne gibi bir mazeret bulabilirsiniz? Onlar birbirlerine zulmederek yok oldular. Halbuki ulu kimseler ve suçlulara ceza verenler, sünnet ve farz olan dinî ödevlerini yerine getirmek için halka izin verenler, halk arasında hüküm veren ve verdiği hükme itiraz edilmeyen kimseler de onlardandır." Bu beyitler şairin bir kasidesinden alınmıştır. Şairin bu beyitleri söylemesinin sebebi şudur: İshak oğlu Muhammed'den naklen Abdullah oğlu Ziyad el-Bekkâî'nin anlattığına göre halka Muzdelife tepesinden aşağıya inme iznini vermek ödevini Advan kabilesi üzerine almıştı. Bunlar bu ödevi babadan oğula aktararak devam ettirdiler. Bunların sonuncusu ve İslâm dininin, zamanında ortaya çıktığı kimse Ebu Seyyare lakabiyle anılan el-Âzel oğlu Umeyle'dir. Araplardan bir şair bu zat hakkında şu beyitleri söylemiştir: "Biz Ebu Seyyare ile onun yakınları olan Fezâre boyunu koruduk. O ancak bu koruma sayesinde Kıbleye yönelip yalvararak sağ-salim eşeğini sürüp inebildi."

Ebu Seyyare halkı Muzdelife tepesinden indirdiği zaman bir eşeğe binermiş. Bunun için de şair şiirinde eşeği anıyor. // 129

Advan Oğlu Yeşkur Oğlu İyaz Oğlu (عياذ) Amr Oğlu Zarib Oğlu Amir'in Hikayesi

İbn-i İshak der ki: adı geçen Zu'l-İsba' el-Advânî "halk arasında hüküm veren" sözü ile Advan oğlu Yeşkur oğlu İyaz oğlu Amr oğlu Zarib oğlu Amir'i kastediyor.

Araplar arasında çıkan her türlü kötü iş ve güçlüğü halletme ve bu hususta hüküm verme işini, muhakkak ona götürürlerdi ve onun verdiği hükmü de kabul ederlerdi. Bir gün ona, hunsa olan ve bu suretle hem erkeğin hem de kadının haklarına sahip olabilen bir adamın durumunu açıklamasını teklif ettiler ve "bunu erkek mi yoksa kadın mı sayarsın?" dediler. Araplar bundan önce bundan daha güç bir konunun açıklanmasını Amir'e teklif etmemişlerdi. Amir buna hemen cevap veremiyerek "bekleyin bu işi düşüneyim. Ey Araplar! Tanrı adına and içerim ki bunun kadar güç bir mesele ile karşılaşmadım" dedi. Soru sahipleri onu, düşünmek üzere kendi haline bıraktılar. Amir, bu işi düşünerek ve halletmeye çalışarak geceyi uykusuz geçirdiği halde işin içinden çıkamadı. Amir'in evinde davarları güden Suhayle adlı bir çoban kız vardı. Kız sabahları davarları otlatmağa çıkarmakta geç kaldığı zaman Amir ona "sabahladın ey Suhayle", akşamları davarları geç getirdiği zaman ise "akşamladın ey Suhayle" diyerek sitem ederdi; çünkü kız sabahları başka çobanlar kendisinden önce çıkıncaya kadar davarlarını çıkarmakta geçiktirir, akşamları da öbür çobanlar daha önce dönmeden davarları eve getirmezdi. Kız, o gece uykusuz kaldığını ve yatağında rahat edemediğini görünce "babasız kalasıca! Neyin var; bu gece sana ne oldu" diye sordu. Amir "Bırak beni kahrolası bu senin anlıyamıyacağın bir işdir" diye cevap verdi. Fakat kız tekrar sorunca Amir kendi kendine "belki içinde bulunduğum güçlüğe bir çare bulabilir" diyerek "bak Allah'ın belası! Benden bir hunsanın miras hakkının nasıl olacağı soruluyor. Bunu, bir erkek mi yoksa bir kadın olarak mı kabul edelim. Tanrıya and içerim ki ne yapacağımı bilmiyorum. Bu işde bir hal yolu da göremiyorum" diye kıza durumunu anlattı. Bunun üzerine kız: "Allah Allah! Babasız kalasın. Hükmünü onun sidik akıdışına göre ver. Adamı çömelt, sidiğini bir erkek gibi akıtırsa
130 erkek, kadın gibi akıtırsa kadındır" dedi. // Bunun üzerine Amir kıza "Ey Suhayle! Artık bundan sonra ister akşamları geç dön ister sabahları geç git. Tanrıya and içerim ki bu işi hallettin" dedi. Amir sabahleyin halkın karşısına çıkıp çoban kızın kendisine anlattığı şekilde hüküm verdi.

Kilab Oğlu Kusay'ın Mekke İdaresini Ele Geçirişi Kureyş'i Toplaması ve Bu İşte Kudaa Kabilesinin Kendisine Yardımı

İbn-i İshak der ki: O yılda Sûfeliler, her yıl yaptıkları gibi Arafat dağından inerek hacca başlama iznini halka verdiler. Bütün araplar

Sûfelilerin bu hakkını tanırlardı. Cürhum ve Huzae kabilelelerinin hüküm sürdükleri süre boyunca bu hak arapların gönüllerinde bir dinî gelenek gibi yerleşmişti.

Kilab oğlu Kusay kendi kavmi Kureyşlilerle Kinane kabilelerinden ve Kudaa kabilesinden olup yanına aldığı kimselerle birlikte geçit yerinde Sûfelilerin karşısına çıkıp "bu ödevi yerine getirmeğe sizden ziyade biz daha layıkız" dedi. Bunun üzerine Sûfeliler onunla döğüştüler; her iki taraf güç ve çetin bir savaşa tutuştular. Sonunda Sûfeliler yenilip kaçtılar. Kusay'da onların elinde bulunan bu ödevi kendisi üzerine aldı.

Bundan sonra Huzae kabilesiyle Bekr boyu Kusay'dan ayrıldılar; çünkü onun, Sûfelilerin haklarını ellerinden aldığı gibi kendilerinin haklarını da alabileceğini, Kâbe'ye bakmalarına ve Mekke'yi idare etmelerine engel olacağını anladılar. Bunlar Kusay'dan ayrılınca Kusay da onlara karşı cephe aldı ve kendileriyle savaşmaya karar verdi. Kardeşi Rebia oğlu Rizah, kendi kavmi olan Kudaalılarla birlikte Kusay'ın yanında kaldı.

Huzae kabilesiyle Bekr boyu Kusay'ın üzerine yürüdüler. İki taraf
karşılaşıp el-Ebtah da çetin bir savaşa tutuştular. Her iki taraf çok ölü
verdiler. Sonunda birbirini barışa çağırıp aralarını bulmak üzere arap-
lardan bir hakem tayin etmeye karar verdiler. Hakem olarak, Kinane
oğlu Abd-u Menat oğlu Bekr oğlu Leys oğlu Amir oğlu Ka'b oğlu Avf
oğlu Ya'mur'u seçtiler. Hakem Ya'mur, Kusay'ın Kâbeye bakmaya ve
Mekkeyi idare etmeye Huzae kabilesinden daha layık olduğuna, // Ku- 131
say'ın, Huzae kabilesiyle Bekr boyundan öldürdüğü kimselerin kanlarını
ödememesine fakat Huzae kabilesiyle Bekr boyunun, Kureyş, Kinane ve
ve Kudaa kabilelerinden öldürdükleri kimselerin kanlarının ödenme-
sine ve Kusay'ın Kâbe'ye bakmakta ve Mekke'yi idare etmekte serbest
bırakılmasına hüküm verdi.

Bu hüküm gününden sonra hakem Avf oğlu Ya'mur'a ödetmediği kanlardan dolayı eş-Şeddah (ödetmeyen) lakabı verildi.

İbn-i Hişam diyor ki: eş-Şeddah yerine eş-Şudah da denir.

İbn-i İshak der ki: Bundan sonra Kusay, Kâbe'ye bakmayı ve Mekke'yi idare etmeyi kendi eline aldı. Kavmini kondukları yerlerden kaldırıp Mekke'ye topladı. Kavmi ile halkının başına hükümdar olarak geçti. Bunlar da onun bu durumunu kabullendiler. Böyle olmakla beraber Kusay bazı arap kabilelerinin ellerinde bulunan dinî ödevleri gene onlarda bıraktı, çünkü o, bunların değiştirilmemesi gereken bir din

geleneği olduğuna inanıyordu. Meselâ Safvan oğullarını, Advan boyunu, Nesee ödevini gören kimseleri ve Avf oğlu Murre'yi bu şekilde eski ödevlerinde bıraktı. Sonunda da İslâmiyet meydana çıkınca Tanrı emriyle bütün bu ödevler ortadan kalktı. Böylece Luey oğlu Kaab boyunda ilk defa hükümdarlığı ele geçiren ve kavmi tarafından kendisine itaat edilen şahıs Kusay olmuştu. Kusay Mekke'de Hicabe, Sıkaye, Rifade, Nedve ve Liva ödevlerini kendi üzerine aldı, bu suretle
132 de Mekke'nin bütün önemli ve şanlı işlerini elinde toplamış oldu. //

Kusay Mekke'yi ve çevresini kavmine paylaştırdı, herkesi kendi payına düşen yere yerleştirdi. Halkın dediğine göre Kureyş kabilesi kondukları yerlerde harem bölgesinin ağaçlarını kesmekten çekinmişler fakat Kusay ve adamları kendi elleriyle ağaçları kesmişler.

Kureyş kabilesi Kusay'a, kendilerini bir araya topladığı için Mücemmi' (toplayan) lakabını verdiler. Kureyşliler Kusay'a o kadar saygı ile bağlandılar ki erkekleri ve kadınları onun evinde nikâhlanır, başlarına gelen herhangi bir olayı onun evinde konuşurlar, başka kabilelere karşı savaş bayrağını onun evinde çekerlerdi. Bu bayrağı, gerektiği vakit Kusay'ın soyundan biri çekerdi. Olgunluk çağına gelen kızlara çarşaf giydirme işi de onun evinde yapılır, çarşafın aralık bırakılması gereken yeri orada yırtılıp kızın üzerine giydirilirdi ki kız çarşaf giydirildikten sonra buradan babasının evine yollanırdı. Kureyş kabilesi arasında Kusay'ın emirlerine kendisi sağken ve öldükten sonra din kuralları imiş gibi uyulur, bunların dışındakilere hiç önem verilmez idi. Kusay, Nedve denen toplantı yerini yaptırıp kapusunu Kâbeye doğru açtırdı. Kureyş kabilesi bütün önemli işlerini burada konuşup kararlaştırırdı.

İbn-i Hişam diyor ki: Bir şair bu konuda şu beyiti söylemiş: "Kendi başım üzerine and içerim ki Kusay'a Mücemmi' lakabı verilmiştir. Tanrı onun eliyle Fihr boylarını bir araya topladı."

İbn-i İshak der ki: Raşid oğlu Abdülmelik babasından naklen Maksurenin sahibi olan Habbab oğlu es-Sâib'in şunları söylediğini
133 bana anlattı: //

Hattab oğlu Ömer halife iken bir adamı kendisine, Kilab oğlu Kusay'ın hikayesini, kavmini bir araya toplamasını, Huzae kabilesi ile Bekr boyunu Mekkeden çıkardığını, Kâbe'ye bakma işiyle Mekke idaresini eline aldığını anlattığını işittim. Ömer adamın anlattıklarını ne red ne de inkâr etmedi.

İbn-i İshak der ki: Kusay savaşı bitirdikten sonra kardeşi Rebia oğlu Rizah, kavminden beraberinde bulunan kimselerle birlikte kendi yurduna gitti. Rizah, Kusay'ın kendisinden yardım isteyişine şu beyitlerle cevap vermişti: "Kusay'ın elçisi gelip -kardeşinizin yardımına yetişin deyince atlar üzerinde Kusay'a doğru gittik; tembel ve ağır davranışlı kimseleri geride bıraktık. Geceleri sabaha kadar atları sürer, gündüzleri, görünmemek için gizlenirdik. Atlarımız Kusay'ın elçisinin çağırışına yetişmek üzere bağırtlak kuşlarının suya inişleri gibi dört nala gidiyorlardı. Eşmezan kabilelerinden ve bütün boylardan bölükler topladık; ey sayısı binden fazla olarak geceleyin hızla gitmekte olan atlı alayı! Ne de güzel bir durumun var. Yolda atlarımız Ascede uğradılar, Mustenah'dan indiler, Varikan dağının eteğinden geçtiler Arç vadisinde konaklamış olan bir boyu geride bıraktılar. //Atlarımız el-Hill ağaçlarının 134
yanından geçerlerken bu ağaçlardan yemediler. Merr bölgesinde çetin bir gece geçirdiler. Kişneyişlerini etrafa duyurmamak için taylı kısrakların yanına yavrularını yaklaştırdık. Mekke'ye vardığımız zaman kabile kabile adamlar öldürdük. Orada onlara karşı kılıçlarla çarpıştık; her defasında onları şaşırtıp akıllarını başlarından aldık. Güçlü bir kimsenin şaşkın bir kimseyi kovalayışı gibi kuvvetli atlar üstün olduğumuz halde onları önümüze kattık . Huzae kabilesini kendi yurtlarında öldürdük. Bekr boyunu da, öbür boyları da öyle ettik. Bütün bunları hükümdarın (Kusay'ın) ülkesinden sürüp çıkardık; nitekim bunlar artık bundan sonra ovalık bir yere yerleşemezler. Bu kabilelerden aldığımız esir kadın ve çocuklar zincire vuruldular böylece her boydan öcümüzü alıp içimizdeki kini giderdik."// 135

Huzeym oğlu Sa'd oğlu el-Hâris oğlu Zubyan oğlu Abdullah oğlu Kudaalı şair Sa'lebe , Kusay'ın Kudaalıları yardıma çağırması ve onların da yardıma yetişmeleri konusunda şu beyitleri söylemiş: "Biz zayıf ve şahlanarak koşan atlar üstünde el-Cinab kumluklarından Tihame vadilerine geldik. Orada çölde kupkuru bir ovada düşmanlarla karşılaştık. Kadın gibi korkak olan Sûfeliler savaştan korktukları için yerlerini yurtlarını bırakıp kaçtılar. Ali boyu ise bizi gördükleri zaman yerlerini özlemiş develer gibi hızla fırlayarak kılıçlara sarıldılar."

Kilab oğlu Kusay gene bu konuda şunları söyledi: "Ben Luey boyunu koruyan kimselerin soyundanım. Yurdum Mekke'dir, orada doğup büyüdüm. Ülkem Batha'ya kadar uzanır. Maat kabileleri bunu tanırlar. Bu ülkeye ben razıyım. Bu ülkede Kayzer ile Nebit oğulları (İsmail Peygamberin oğulları) yerleşip çoğalmadıkça ben kendimi galip soyundan saymam. Rizah benim yardımcımdır; onunla övünürüm. Yaşadığım müddetçe hiç bir zulümden korkmam."// 136

Rebia oğlu Rizah kendi yurdunda yerleştikten sonra Tanrı onun soyu ile Hunn soyunu çoğalttı. Bunlar şimdi Uzre kabilesinin iki boyudurlar. Yurduna döndükten sonra bu Rebia oğlu Rizah ile Kudaa kabilesinin iki boyu olan Zeyd oğlu Nehd ve Eslum oğlu Havteke arasında bir olay ortaya çıktı. Rizah bunları korkuttu. Onlar da Kudaa kabilesinin yurdunu bırakarak Yemen'e göç ettiler ki hala şimdi Yemen'de yaşamaktadırlar.

Kilab oğlu Kusay Kudaa kabilesinin üreyip artmasını ve yurtlarında birlik halinde toplanmasını isterdi. Çünkü Rizah onun kardeşi idi. Kudaalılar da Kusay'ı kendilerini yardıma çağırdığı zaman yardımına yetişmişlerdi. Kusay bunun için Rizah'ın Kudaalılara yaptıklarını beğenmemiş ve bu konuda şu beyitleri söylemişti: "Rizah'a benden söyleyin ki ben ona iki olaydan dolayı kızdım: Biri, Zeyd oğlu Nehd boyunun olayıdır ki o boy ile beni birbirimizden ayırdı. İkincisi, Eslum oğlu Havteke boyunun olayıdır ki bu boya kötülük yapan kimse bana da kötülük yapmış olur."

İbn-i Hişam diyor ki: Bu beyitler Cenab oğlu Zuheyr el-Kelbî'ye de mal edilir.

İbn-i İshak der ki: Daha sonra Kusay yaşlandı, kemikleri inceldi. Abduddar onun ilk oğlu idi. Öbür oğulları Abdumenaf, Abduluzza ve ve Abd, babaları zamanında şeref sahibi olup ün salmışlardı. Kusay, oğlu Abduddara "Ey oğul! Tanrı'ya and içerim ki kardeşlerin şeref bakımından seni geçtilerse de ben seni onların derecesine yükselteceğim. Bak Kâbe'ye giren her kimseye kapıyı sen açacaksın. Kureyş kabilesinin savaş için çekeceği her bayrağı sen elinle çekeceksin. Mekke'de
137 herkes ancak senin elinden su içecek. // Hac mevsiminde herkes ancak senin yemeğini yiyecek. Kureyş kabilesi önemli işlerini ancak senin önünde görüşecek." Böylece sonra Kusay kendi evi olan Nedve binasını oğlu Abduddara verdi. Kureyş kabilesi bütün önemli işlerini bu evde görüşürdü. Üstelik Hicabe, Liva, Sikaye ve Rifade ödevlerini ona vermiş oldu.

Rifade, Kureyş kabilesinin her sene mallarından Kilab oğlu Kusay'a verdiği bir vergidir ki Kusay bu toplanan mallarla hacılara yemek hazırlar fakir ve azığı olmayan kimseler bu yemekten yerlerdi. Kusay bu vergiyi Kureyş kabilesine yüklediği zaman şu sözleri söylemişti: "Ey Kureyşliler! Siz Tanrının komşuları, onun kutlu evinin bakıcıları ve kutlu bölgenin halkısınız. Hacılar ise Tanrının misafirleri ve kutlu evin ziyaretçileridirler. Bunlar ikram edilmeye en layık misafirdirler. Bunun için yurdumuzdan ayrılıncaya kadar hac günlerinde

onlara yemek ve su verin." Kureyşliler Kusay'ın bu teklifini kabul edip dediğini yaptılar. Kureyşliler buna uyarak her yıl Kusay'a mallarından bir vergi verirlerdi; Kusay toplanan bu vergilerle Mina günlerinde halka yemek yedirirdi. Kusay'ın kurduğu bu gelenek cahiliye devrinde kavmi arasında devam etti. Sonra islâmiyet ortaya çıkınca bu gelenek günümüze kadar devam edegeldi. Şimdi her yıl hac günleri bitinceye kadar sultanın (halifenin) Mina günlerinde halka yedirdiği yemek budur.

İbn-i İshak der ki: Kilab oğlu Kusay'ın bu hikâyesini ve elinde bulunan ödevleri oğlu Abduddara verdiği zaman söylediklerini bana, Ebu Talib oğlu Ali oğlu Muhammed oğlu Hasan'dan naklen babam Yesar oğlu İshak anlattı. Dedi ki: "Adı geçen Hasan'ın bunları Abdüddar boyundan Kusay oğlu Abdüddar oğlu Abdümenaf oğlu Haşim oğlu, Âmir oğlu İkrime oğlu Amir oğlu Vehb oğlu Nubeyh adlı bir kimseye söylediğini duydum." Adı geçen Hasan şunları da ilave etmiş: "Böylece Kusay, kavminin idaresine ait ve elinde bulunan her türlü ödevleri oğlu Abdüddara vermiş. Kusay'a hiç karşı gelinmez, yaptığı hiç bir şeye itiraz edilmezdi." // 138

Kusay'dan Sonra Kureyşlilerin Arasında Çıkan Anlaşmamazlık ve El-Mutayyebun Antlaşması

İbn-i İshak der ki: Sonra Kilab oğlu Kusay öldü. Kusay'dan sonra kavmi ve öbür halk arasında onun kurduğu kuralları oğulları yürüttüler. Kusay önce Mekke'yi kavmi arasında paylaştırmıştı. Şimdi de oğulları burasını arsalar şeklinde bölüp kendi kavimlerine ve müttefikleri olan öbür halka satmaya başladılar.

Kureyş kabilesi bu şekilde aralarında hiç bir anlaşmamazlık baş göstermeden Kusay'ın oğullarının idaresi altında yaşadılar. Sonra Kusay oğlu Abdümenaf'ın oğulları Abdüşems, Haşim, Muttalib ve Nevfel, Kusay oğlu Abdüddarın oğullarının ellerinde bulunan ve vaktiyle Kusay'ın, oğlu Abdüddara verdiği Hicabe, Liva, Sıkaye ve Rifade ödevlerini Abdüddar'ın oğullarının ellerinden almaya karar verdiler. Bunlar kavimleri arasında Abdüddar oğullarından daha üstün ve şerefli oldukları için bu ödevleri yerine getirme hususunda kendilerini Abdüddar'ın oğullarından daha layık gördüler. İşte o zaman Kureyş kabilesi ayrılıp birbirlerine düştüler. Kabilenin bir kısmı, Abdümenaf oğullarının Kureyş arasındaki üstünlüklerine göre bu ödevleri yerine getirme hususunda Abdüddar oğullarından daha layık oldukları fikrini benimsediler. Kabilenin diğer kısmı, Abddüddar'ın oğullarının tara-

fını tutup Kusay'ın bunlara verdiği hakların ellerinden geri alınmaması gerektiğini söylediler.

Abdümenaf oğullarının başında Abdümenaf oğlu Abdüşems bulunuyordu ki bu zat Abdümenaf oğullarının en yaşlısı idi. Abdüddar oğullarının başında ise Abdüddar oğlu Abdümenaf oğlu Haşim oğlu Âmir bulunuyordu.

Kureyş kabilesinden Kusay oğlu Abdüluzza oğlu Esed oğulları, Kilab oğlu Zühre oğulları, Kaab oğlu Mürre oğlu Teym oğulları ile en-Nadr oğlu Malik oğlu Fihr oğlu el-Haris oğulları, Abdümenaf o-
139 ğullarının tarafını tuttular. //

Gene Kureyş kabilesinden Murre oğlu Yakaza oğlu Mahzum oğulları, Kâ'b oğlu Husays oğlu Amr oğlu Sehm oğulları, Ka'b oğlu Husays oğlu Amr oğlu Cumah oğulları ile Kâ'b oğlu Adiy oğulları, Abdüddar oğullarının tarafını tuttular. Kureyş kabilesinden Luey oğlu Amir oğulları ile Fihr oğlu Muharib oğulları hiç bir tarafa yanaşmayıp tarafsız kaldılar.

Bu taraflardan her biri kendi aralarında sonuna kadar birbirlerinden ayrılmamak ve birbirlerini yalnız bırakmamak üzere sıkı bir andlaşma kurdular. Abdümenaf oğulları kokulu su dolu bir kazan çıkarıp Kâbe'nin yanındaki mescidde müttefiklerinin önüne koydular. İddia ettiklerine göre bu kokulu suyu (tıyb) Abdümenaf oğullarının bazı kadınları temin etmişler. Müttefikler ellerini bu suya batırdıktan sonra and içtiler ve andlaşmayı böylece kurmuş oldular. Sonra andlarını pekiştirmek için ellerini Kâbe'ye sürdüler; bunun için bunlara el-Mutayyebun (koku sürülmüş olanlar) lakabı verildi. Öbür taraftan Abdüddar oğulları ile müttefikleri de Kâbenin önünde and içip birbirlerinden ayrılmamak ve yalnız bırakmamak hususunda sıkı bir andlaşma kurdular. Bunun için de bunlara el-Ahlaf (müttefikler) lakabı verildi.

Bundan sonra karşılıklı olarak bu taraflardan birinin bir kolu diğerinin bir koluyla savaşmak üzere tayin edildiler: Abdümenaf oğulları Sehm oğullarına karşı; Esed oğulları Abdüddar oğullarına karşı; Zühre oğulları Cumah oğullarına karşı; Teym oğulları Mahzum oğullarına karşı; Fihr oğlu el-Haris oğulları Kâ'b oğlu Adiy oğullarına karşı tayin edildiler. Bundan sonra "her boy, karşısına tayin edildiği boyu yok
140 etmeye çalışsın" dediler. //

Bu sırada Kureyş kabilesi savaşa tutuşmak kararını vermiş iken ansızın, uzlaşmaya varılması fikri ortaya çıktı. Sikaye ile Rifade ödevlerinin Abdümenaf oğullarına verilmesi, Hicabe, Liva ve Nedva ödev-

lerinin Abdüddar oğullarının elinde kalması şart koşuldu. İki taraf bu şartı kabul edip barış yaptılar ve savaştan vaz geçtiler. Her iki taraf müttefikleriyle yaptıkları andlaşmayı hiç bozmadan devam ettirdiler. İslâmiyet meydana çıkıncaya kadar böyle kaldılar. Tanrı elçisi bu andlaşmalar hakkında şu sözü söylemiştir: "Cahiliye devrinde yapılan herhangi bir andlaşmayı islâmiyet ancak pekiştirir".

El-Fudul Andlaşması

İbn-i Hişam diyor ki: el-Fudul andlaşmasına gelince bu konuda İshak oğlu Muhammed'den (İbn-i İshak) naklen Abdullah oğlu Ziyad
el-Bakkâî bana şunları anlattı: //"Kureyş kabilesinin bazı kolları kendi 141
aralarında bir andlaşma yapmak istediler; bunun için şerefli ve yaşlı olduğundan dolayı Luey oğlu Ka'b oğlu Murre oğlu Teym oğlu Sa'd oğlu Kâ'b oğlu Amr oğlu Cud'an oğlu Abdullah'ın evinde toplandılar ve bu zatın önünde andlaşmayı kurdular. Kureyş kabilesinden bu andlaşmayı kuran kollar şunlardır: Haşim oğulları, Muttalib oğulları, Abduluzza oğlu Esed oğulları, Kilab oğlu Zühre oğulları, Murre oğlu Teym oğulları. Bunlar Mekke halkından veya diğer kimselerden Mekke'ye gelen herhangi bir kimseye karşı zulüm edildiği takdirde bu zulüm görenin tarafını tutmayı, zulüm görenin hakkı geri alınıncaya kadar zulüm yapana karşı kendisiyle birlikte olmayı kararlaştırdılar. Kureyş kabilesi bu andlaşmaya el-Fudûl (haklar) adını verdiler.

İbn-i İshak der ki: Kunfuz oğlu el-Muhacir oğlu Zeyd oğlu Muhammed Teymî, Avf oğlu Abdullah oğlu Talha Zührî'nin şunları anlattığını duyduğunu bana söyledi: Tanrı elçisi demiş ki "ben Cud'an
oğlu Abdullah'ın evinde bir //andlaşma yapılırken bulundum ki bu and- 142
laşmayı güzel ve kızıl develere değişmem. İslâmiyette böyle bir andlaşmaya çağrılsam derhal kabul ederim."

İbn-i İshak der ki: el-Hâdî oğlu Usame oğlu Abdullah oğlu Yezid el-Leysi, el-Haris oğlu İbrahim oğlu Muhammed et-Teymî'nin kendisine şunları anlattığını bana söyledi: "Ebu Talib oğlu Ali oğlu Hüseyin ile Ebu Sufyan oğlu Utbe oğlu Velid arasında Zu'l-Merve köyünde bulunan bir mal hakkında bir anlaşmamazlık baş göstermiş. Adı geçen Velid o zaman, amcası Ebu Sufyan oğlu Muaviye tarafından Medineye vali tayin edilmiş bulunuyordu. Velid elinde bulunan yetkiye dayanarak hakkını elinden almak için Hüseyin'e baskı yapmış. Bunun üzerine Hüseyin kendisine şöyle demiş: "Tanrıya and içerim ki ya hakkımı verirsin yahut kılıcımı çekip Tanrı elçisinin mescidinde

durup el-Fudul andlaşması adına halkı yardıma çağırırım." Hüseyin Velid'e bu sözleri söylediği sırada Zubeyr oğlu Abdullah Velid'in yanında duruyormuş. O da şöyle demiş: "Tanrıya and içerim ki Hüseyin, el-Fudul andlaşması adına yardım isterse kılıcımı çekip hakkı geri verilinceye veya beraber ölünceye kadar kendisiyle birlikte çarpışırım." Bu olayı Zühre kolundan Nevfel oğlu Mahreme oğlu Misver bunu işitince o da Abdullah'ın sözlerini tekrar etmiş. Bu haber Teym kolundan Ubeydullah oğlu Osman oğlu Abdurrahman'ın kulağına gelince o da aynı sözleri söylemiş. Utbe oğlu Velid bunları duyunca Hüseyin'e hakkını geri vermiş, Hüseyin'de razı olmuş.

İbn-i İshak der ki: el-Hâris oğlu İbrahim oğlu Muhammed Teymî'den naklen el-Hâdî oğlu Usame oğlu Abdullah oğlu Yezid Leysî bana şunları anlattı: Abdümenaf oğlu Nevfel oğlu Adiy oğlu Mut'im oğlu Cübeyr oğlu Muhammed -ki bu zat Kureyş kabilesinin en çok bil-
143 gili adamı idi-// el-Hakem oğlu Mervan oğlu Abdülmelik'in yanına gelmiş, bu sırada Abdülmelik, İbn-i Zubeyr'i öldürtmüş, halk Abdülmelik'in etrafında toplanıp Halifeliğini kabul etmiş bir durumda bulunuyordu. Cübeyr oğlu Muhammed, Abdülmelik'in yanına girince Abdülmelik'in kendisine "ey Ebu Sa'it! Biz Abdümenaf oğlu Abdüşems oğulları ile siz Abdümenaf oğlu Nevfel oğulları el-Fudul andlaşmasına birlikte katılmamış mı idik" demiş, Muhammed "sen daha iyi bilirsin" cevabını vermiş, bunun üzerine Abdülmelik ona "ey Ebu Sa'it! Bu işte hakikati bana anlat" demiş. Muhammed'de "Tanrıya and içerim ki hayır bu andlaşmaya katılmadık; Biz de sız de bu andlaşmanın dışında kalmıştık" demiş. Bunun üzerine Abdülmelik ona "doğru söylüyorsun" cevabını vermiş.

El-Fudul andlaşmasına ait haberler bitti.

İbn-i İshak der ki: Kureyş kabilesinin kolları, aralarında barış kurduktan sonra Rifade ve Sikaye ödevlerini Abdümenaf oğlu Haşim kendi üzerine aldı. Çünkü Abdüşems Mekke'de fazla bulunmayan ve çoğu zaman seyahate çıkan bir adamdı. Üstelik yoksul olup ailesi de kalabalıktı. Haşim ise zengindi. Söylendiğine göre hacılar Mekke'ye geldikleri zaman Haşim Kureyşlileri toplayıp şöyle dermiş: "Ey Kureyşliler! Siz Tanrının komşusu ve kutlu evin bakıcısısınız. Her yıl bu mevsimde Tanrının ziyaretçileri ve kutlu evinin hacıları memleketinize geliyorlar. Bunlar Tanrının konuklarıdır. Konuklar arasında en çok ağırlanmaya layık olan da Tanrı konuklarıdır. Bunun için onların burada kalacakları günlerde yiyecekleri yemeği yapmaya yetecek kadar para toplayın. Tanrıya and içerim ki, bu yemeği kendi malımla

temin etmeye gücüm yetseydi bu işi sizin üzerinize yüklemezdim." Kureyşliler Haşim'in bu sözlerini işittikten sonra herkes gücünün yettiği kadar mallarından birer miktar verirlerdi. Haşim bu suretle verilenleri toplayıp hacılara yemek yapar ve Mekke'den ayrılışlarına kadar onlara yedirirdi.

Söylendiğine göre Kureyş kabilesinin, kış seyahati ve yaz seyahati diye anılan iki ticari seyahatini ilk defa tertip eden ve Mekke'de ilk defa tirit yemeğini yediren Haşim'dir. Haşim'in adı Amr idi. Fakat Mekke'de kavmine yedirmek üzere ekmeği et suyuna doğradığı için kendisine Haşim (ufalayan, doğrayan) lakabı verilmiştir.

Bu konuda Kureyş kabilesinden veya öbür arap kabilelerinin birinden bir şair şu beyitleri söylemiştir: // "O Amr ki Mekke'de aç ve zayıf 144
bulunan kavmine yedirmek üzere ekmeği et tiridine doğradı. Kışın ve yazın yapılan iki ticaret kafilesi yollama işini tertip eden odur[43]."

İbn-i İshak der ki: Sonra Abdümenaf oğlu Haşim Suriye topraklarında ticaret yaparken Gazze'de öldü. Haşim'den sonra Abdüşems ile Haşim'den daha küçük fakat kavmi arasında şeref ve faziletle tanınmış olan Abdümenaf oğlu Muttalib, Sıkaye ile Rifade ödevlerini kendi üzerine aldı. Kureyş kabilesi Muttalib'e cömertliği ve faziletinden dolayı el-Fayd (sel, feyz) lakabını verdi.

Abdümenaf oğlu Haşim önce Medineye gelerek orada en-Neccar oğlu Adiy boyundan bir kimse olan Amr'ın kızı Selma ile evlenmişti. // 145
Bu kadın daha önce Evs oğlu Malik oğlu Avf oğlu Amr oğlu Avf oğlu Kulfe oğlu Cahcebî oğlu el-Harîş oğlu-İbn-i Hişam diyor ki el-Harîş yerine el-Harîs de denir- el-Culah oğlu Uhayha'nın karısı idi. O'nun Uhayha'dan Amr adında bir oğlu olmuştu. Selma kavmi arasında şerefli olduğundan dolayı, ancak boşanma hakkının kendisine ait olmasını şart koşarak evlenirdi. Bu yüzden bir adamdan hoşlanmadığı zaman hemen ondan ayrılırdı.

Selma Haşim'den Abdülmuttalib'i doğurdu ve ona Şeybe adını verdi. Haşim , oğlu Şeybe'yi annesinin yanında bıraktı; çocuk delikanlı oluncaya kadar orada kaldı. Sonra amcası Muttalib onu alıp kendi memleketi ve kavmi yanına götürmek üzere Medine'ye geldi. Annesi Selma amcası Muttalib'e "Çocuğu seninle yollamam" dedi. Muttalib'de "Onu beraberimde götürmeden buradan ayrılmam. Yeğenim olgunluk çağına geldi. O burada kavmi olmayan kimseler arasında ya-

43 Burada İbn-i Hişam'ın şiir ilmiyle ilgili ve mana bakımından tarihi olay üzerinde bir tesiri bulunmayan bir işareti geçilmiştir.

bancı olarak yaşamaktadır. Biz kavmimiz arasında şerefli bir aileyiz. Kavmimizin bir çok idare işlerini üzerimize almış bulunuyoruz. Yurdunda kavmi ve ailesi arasında yaşaması, çocuk için başkaları arasında yaşamaktan daha iyidir" demiş. Veyahut da buna benzer sözler söylemiş. Söylendiğine göre Şeybe, amcası Muttalib'e "annem izin vermeden Medine'den ayrılmam" demiş. Annesi Şeybe'ye izin vererek amcasına teslim etmiş, amcası Şeybe'yi alıp devesinin arkasına bindirerek Mekke'ye girmiş. Muttalib'i gören Kureyşliler "bu delikanlı her halde Muttalib'in kölesi olmalı? Galiba onu yeni satın almış" dediler. Bundan dolayı Şeybe'ye o zamandan başlayarak Abdülmuttalib (Muttalib'in kölesi) dendi. Kureyşlilerin bu sözünü işiten Muttalib "yazıklar olsun size! Bu benim kardeşim Haşim'in oğlu olan yeğenimdir. O'nu Medineden getiriyorum" dedi.

Sonra Muttalib Yemen topraklarında Redman'da öldü. Bir arap şairi Muttalib'in arkasından ağlayarak şu beyitleri söyledi: "Evvelce hacılar, su dolup taşan kazanlardan kana kana içerlerken şimdi
146 Muttalib öldükten sonra susuz kaldılar. // Muttalib öldükten sonra isterse Kureyş kabilesi felakete uğrasın."

Kâ'b oğlu şair Matrud Huzâî, Abdümenaf oğulları arasında en son ölen Abdümenaf oğlu Nevfel'in ölüm haberi kendisine geldiği zaman Muttalib'in ve bütün Abdümenaf oğullarının arkalarından ağlıyarak şu beyitleri söyledi: "Ey acılarımı uyandıran gece! Sen geçirdiğim acıklı gecelerden birisin. Sen katlandığın kaygularla yakınlarımın ölümlerini bana hatırlattın. Kardeşim Nevfel'i hatırladığım zaman geçmiş günleri, kızıl elbiseler, sarı ve yeni abalar giyindiğimiz zamanları hatırlarım. Bu dört dostum kavimleri arasında ulu kimselerdirler ki babaları ve dedeleri de ulu idiler. Bunlardan biri Redman'da, ikincisi Selman suyunun yanında, üçüncüsü Gazze'de öldüler. Dördüncüsü ise Kâbenin doğusunda bir mezara gömüldü. Abdümenaf bunları tertemiz dünyaya getirdi ki bunlar her türlü kusurdan uzaktılar. Mugîre oğullarıyla onların soyundan gelenler halk arasında hem yaşayanların hem de ölmüş olanların en iyisidirler."

Abdümenaf'ın adı el-Mugîre idi. Abdümenaf oğullarından ilk
147 öleni, Suriye topraklarında Gazza'de ölen Haşim'dir. // Sonra Abdüşems Mekke'de öldü. Sonra Muttalib Yemen topraklarında Redman'da öldü. Nevfel ise Irak yakınlarında Selman suyu yanlarında öldü.

Söylendiğine göre bazı kimseler adı geçen şair Matrud'a şöyle demişler: "İyi şiir söyledin ama şiirin daha kuvvetli olsaydı daha iyi olurdu" şair de "öyle ise bana birkaç gün mühlet verin" demiş. Bir kaç

gün sonra da şu beyitleri söylemiş: "Ey gözlerim ağlayın! Bol bol göz yaşları akıtın. Mugîre oğullarından temiz soylu Kâ'b için ağlayın. Ey gözlerim devam edin dolu dolu göz yaşı akıtın. Felâket anlarında benim güvencim olan kimse için ağlayın. Cömert, güvenilir, cömertce bol bol ihsanlar veren temiz ruhlu gayretli, sabırlı, büyük işler yapan, korkunç bir düşman olan alçak ve başkasına dayanan bir kimse olmayan yiğit, cömert cemalini saçan, şahin gibi gözü pek ve soyca Kaab oğullarının şanlı şereflisi olan herkes için ağlayın. Sonra sel gibi cömert olan Muttalib için ağlayıp sel gibi ve göller dolusu göz yaşı dökün. O Redman'da garip kaldı. Kötüler arasında yazık oldu ona.

Ey Gözlerim! Yazıklar olsun size. Kâbenin doğusunda gömülü olan Abdüşems için ağlayın! Gazze'de, ıssız bir yerde rüzgarların üstüne kumlar yığdığı bir mezarda kalan Haşim için de ağlayın. Nevfel, kavmi arasında benim dostum ve güvencim idi. Şimdi ise çölde Sel- 148
man suyu yanında bir mezarda kaldı. // Bunlar beyaz develer üzerine bindikleri zaman ne araplar ne de acemler arasında bir benzerlerini göremezdim. Onlar gittikten sonra evleri şimdi boş kaldı. Halbuki daha önce onlar alayların süsü idiler. Onları zaman mı yok etti yoksa kılıçları mı körlendi? Yoksa her yaşayan kimse ölümle mi karşılaşacak? Onlar öldükten sonra ben insanların güler yüzlülükleri ve selamlarıyla yetinmeye başladım. Ey gözlerim! Saçları dağınık, üzüntülü, kırlarda bağıran aç develer gibi ağlayan kızların babaları için ağlayın. Bu kızlar insanlar arasında en asil kimseler için göz yaşları döküyorlar; onlar çok cömert olan, alçaklığa katlanmıyan felâketleri gideren kimseler için ağlıyorlar. Onlar, üstün, yumuşak tabiatlı, konuklarını gülümseyerek karşılayan Amr'ın arkasından zavallıca ve üzüntü içinde ağlıyorlar. Onların üzüntüleri ve ağıtları çok uzun sürecektir. // Onlar, felek kendilerini 149
açıkta bıraktığı, susuz kalan develer gibi yanakları karardığı için ağlıyorlar. Onlar feleğin başlarına getirdiği felâketlerden dolayı çalışmak üzere bellerine kuşaklar kuşanıyorlar. Üzüntümden geceleri uykusuz kalıp yıldız sayarak ağlıyorum; küçük kızlarım da bu üzüntüme katılarak benimle birlikte ağlıyorlar. Ölen dostlarımın, yiğitler arasında eşleri yoktur. Geride bıraktıkları çocuklarının da benzeri yoktu. Onların oğulları en iyi evlattırlar. Kendileri de felaket sıralarında en iyi kimselerdi. Onlar nice çevik atlar, ganimet olarak alınmış taylar, iyi yapılmış Hind kılıçları, kuyu iplerine benzeyen mızraklar ve kendilerine avuç açıldığı zaman nice ihsanlar vermişlerdir. Ben ne kadar saysam, hesapçılar da saysalar onların yapmış oldukları iyi işleri sayıp bitiremeyiz. Onlar soy bakımından öğünme sıralarında tertemiz soylarıy-

la üstün gelirler. Onlar, şimdi ıb-ıssız ve boş kalan evlerinin süsü idiler. Gözlerimin yaşı durmadan akarken derim ki bu felâket görmüşleri Tan-
150 rı esirgesin."[44] //

İbn-i İshak der ki: Şairin "dağınık saçlı üzüntülü kızların babası" sözü ile kasdettiği kimse Abdümenaf oğlu Haşim'dir. İbn-i İshak sözüne devam ederek şöyle der: Amcası Muttalib'den sonra Haşim oğlu Abdülmuttalib Sıkaye ve Rifade ödevlerini üzerine alarak bu ödevleri yerine getirdi. Kavmi arasında babalarının yerine getirdikleri bütün ödevleri kendisi de yerine getirmekte devam etti. Bundan dolayı Abdülmuttalib, kavmi arasında babalarından hiç bir kimsenin erişemediği büyük bir şerefe sahip oldu. Kavmi onu çok sevdi ve itibarı büyüdü.

Zemzem Kuyusunun Kazılması ve Bu Olay Dolayısıyla Ortaya Çıkan Anlaşmamazlıklar

Abdülmuttalib bir gün Kâbenin el-Hicr kısmında uyurken düşünde zemzem kuyusunu kazması kendisine emredildi.

İbn-i İshak der ki: Abdülmuttalib'e zemzem kuyusunu kazması ilk defa şöyle bildirilmiştir: Zureyr oğlu Abdullah el-Gâfikî'den duyan Abdullah oğlu Mersed el-Yezenî den naklen Ebu Habib oğlu Yezid
151 el-Mısrî bana şunları anlattı: // Adı geçen el-Gâfikî Ebu Talib oğlu Ali'nin, Abdülmuttalibin zemzem kuyusunu kazması kendisine bildirildiğini anlatırken işittiğini söyledi. Abdülmuttalib demiş ki: Bir gün Kâbe'nin el-Hicr adlı yerinde uyurken düşümde biri gelip bana "Taybe'yi kaz" dedi. Ben "peki Taybe nedir?" diye sordumsa da o birşey demeden bırakıp gitti. Ertesi gün aynı yere gelip uyudum. Düşümde gene bir gün evvelki gelen, bana "Berre'yi kaz" dedi. Ben "Peki Berre nedir?" diye sordum. Gene bir şey demeden bırakıp gitti. Üçüncü gün gene aynı yere gidip uyudum, o, gene gelip bana "el-Madnûne'yi kaz" dedi. "Peki el-Madnûne nedir?" diye sordum. Gene hiç bir cevap vermeden savuşup gitti. Dördüncü gün aynı yerde uyurken gene o gelip "Zemzem'i kaz" dedi. "Peki Zemzem nedir?" diye sorunca "O, Zemzem, hiç kurumayan, suyu azalmayan bir kuyudur ki bütün hacıları suya kandırır. Bu kuyu, kanların aktığı, ak kanatlı karga kuşunun gagaladığı, karınca yuvasının yanındaki yerdir" dedi.

---

44 Burada Arap diline ait ve çevirmenin gidişi ile manası ile ilgisi olmayan bir dil açıklaması çevrilmeden geçilmiştir

İbn-i İshak der ki: Zemzem kuyusunun durumu ve yeri Abdül-
muttalib'e bildirilip kendisi de düşünün doğruluğunu anlayınca kaz-
masını alıp, o zaman biricik oğlu olan el-Hâris'i yanına alarak kuyuyu
kazmaya başladı. Abdülmuttalib kazarken, kuyunun kapatıldığı taş-
lara raslayınca tekbir getirdi. Tekbir sesini işiten Kureyşliler Abdül-
muttalib'in,amacına ulaştığını anladılar.//Bunun üzerine kalkıp yanına 152
gelerek "Ey Abdülmuttalib! Bu kuyu, ceddimiz İsmail'in kuyusudur.
Bunda bizim de hakkımız vardır. Bunda bizi de ortak say" dediler.
Abdülmuttalib bu söze karşılık olarak "Hayır yapamam. Bu iş aranız-
dan ancak bana verildi" dedi ise de Kureyşliler "Hakkımızı vereceksin.
Yakanı bırakmayız; yoksa seninle mahkemeleşiriz." dediler. O zaman
Abdülmuttalib "İstediğiniz kimseyi bu iş için aramızda hakem seçin"
dedi. Kureyşliler "Peki. Bu hakem Sa'd-u Huzeym boyunun kâhinesi
olsun" dediler. Abdülmuttalib de "Hay hay olsun" cevabını verdi.

İbn-i İshak sözüne devam ederek şöyle der: Bu kâhine (Kâhin kadın), Suriye çölünün dağ kısmında yaşıyordu. Abdülmuttalib, yanında kendi kolu olan Abdümenaf oğullarından bazı kimseler bulunduğu halde yola çıktı. Kureyş kabilesinin her kolundan da bir kaç kimse Abdülmuttalib ile birlikte gittiler. Uzun yol boyuna geçtikleri yerler susuz ve boş bir çölden ibaretti. Bu susuz çölde Hicaz ile Suriye arasında bir yere geldikleri zaman Abdülmuttalib ile yanında bulunmakta olan kendi arkadaşlarının suları bitti ve susuzluktan ölüm tehlikesine düştüler. Kafilede bulunan öbür Kureyş boylarına bağlı kimselerden su istedilerse de vermediler ve dediler ki: "Biz bir çöldeyiz. Sizin başınıza gelen belanın bizim başımıza da gelmesinden korkarız." Abdülmuttalib Kureyşlilerin bu kötü hareketlerini görüp kendisinin ve arkadaşlarının korkunç durumunu düşünerek arkadaşlarına "bakın! Ne dersiniz, ne yapalım "diye sormuş, arkadaşları "biz, sen ne düşünürsen onu kabul ederiz. Ne düşünüyorsun söyle, öyle yapalım" dediler. Abdülmuttalib" öyle ise benim düşüncem şudur: Her biriniz şimdi biraz güce kuvvete sahip iken kendi mezarını kazsın. Aranızdan ölecek olan herkesi arkadaşları mezarına indirir ve gömerler. Böylece aranızda en son ölecek olanın ölüsü ortada kalmış olur. Elbette bir tek adamın gömülemeyip gayb olması, bütün bir kafilenin kayb oluşundan daha iyidir" dedi. Abdülmuttalib'in arkadaşları: "Çok iyi düşündün" dedikten sonra her biri kalkıp kendi mezarını kazdı ve sonra oturup susuzluktan ölecekleri anı beklemeye başladılar. Fakat bir müddet geçtikten sonra Abdülmuttalib arkadaşlarına şöyle dedi: "Tanrıya and içerim ki böyle kendimizi kendi ellerimizle ölüme teslim etmek ve kalkıp kendimiz için bir çare aramamak yılgınlıktır. Haydın gidelim. Umarım ki

Tanrı bir yerde bize su nasip eder" dedi. Bu sırada Kureyşliler uzaktan, Abdülmuttalib'in arkadaşlarının ne yapacaklarını seyrediyorlardı. Abdülmuttalib sözlerini bitirdikten sonra kalkıp devesine bindi. Deve silkinip ayağa kalktığı zaman ayağının altında tatlı bir su pınarı fışkırdı. Bunu gören Abdülmuttalib ve onun arkasından arkadaşları
153 tekbir getirdiler.// Sonra Abdülmuttalib devesinden inerek sudan içti; onun ardından da arkadaşları içtiler ve bütün tulumlarını su ile doldurlar. Sonra Abdülmuttalib öbür Kureyşlileri çağırarak "haydin suya gelin. Tanrı bize su verdi. İçin, tulumlarınızı doldurun" dedi. Kureyşliler gelip içtiler ve tulumlarını doldurdular. Sonra Abdülmuttalib'e dönüp şöyle dediler: "Ey Abdülmuttalib! Tanrıya and içeriz ki hüküm senin lehinde verildi. Zemzem kuyusu hakkında seninle artık çekişmeyeceğiz. Şu çölde bu suyu sana veren, Zemzem kuyusunu da vermiştir. Sen müsterih olarak Sıkaye ödevinin başına dön." Bunun üzerine Abdülmuttalib ile Kureyşliler Kâhin kadının yanına varmadan hep birlikte geri döndüler. Kureyşliler bundan sonra da zemzem kuyusu üzerindeki iddialarından vaz geçtiler.

İbn-i İshak der ki: Ebu Talib oğlu Ali'nin zemzem kuyusu hakkında ki bana ulaşan sözleri bunlardır.

Zemzem kuyusunu kazması Abdülmuttalib'e bildirildiği zaman şu beyitlerin kendisine ilham edildiği haberini duydum: "Sonra sen, temiz, bol ve her kutlu yerde Tanrının hacılarını suya kandıracak olan kuyuyu bul. Bu kuyu açıldıktan sonra ne kadar kalırsa hiç bir zarar vermez."

Bu beyitler kendisine ilham edildiği zaman Abdülmuttalib çıkıp Kureyşlilere şöyle demiş: "Biliniz ki zemzem kuyusunu sizin için kazmaklığım bana emredildi". Kureyşliler "Peki bu kuyunun nerede bulunduğu sana bildirildi mi?" diye sorunca Abdülmuttalib "hayır bildirilmedi" dedi. Bunun üzerine Kureyşliler: "Öyle ise düşü gördüğün yere geri dönüp uyu. Eğer bu ilham Tanrı tarafından gelen doğru bir şey ise kuyunun yeri sana bildirilir. Yok öyle değil de şeytandan gelen bir vesvese ise yeniden bir düş göremezsin" dediler. O zaman Abdülmuttalib Kâbedeki evvelce yatmış olduğu yere dönüp uykuya daldı. Uykuda biri gelip kendisine "Zemzem kuyusunu kaz. Onu kazarsan pişman olmazsın. Bu kuyu senin ulu dib dedenin mirasıdır. Bu kuyunun suyu ne azalır ne de kurur. Ürkmüş fakat dağılmamış deve kuşu sürüsü
154 gibi çok sayıdaki hacıları suya kandırır.//Bu kuyunun başında,mesut olacak biri için bir adak adanacak. Bu kuyu bir miras ve sımsıkı yapıl-

mış bir ant olarak kalacaktır. Bildiğin kuyular gibi değildir. Bu kuyu kanların akıtıldığı yerdedir" dedi.

İbn-i Hişam diyor ki: Bu sözler ile Ali'nin, zemzem kuyusuna dair daha önce geçen sözlerindeki "bu kuyunun suyu ne azalır ne de kurur" cümlesinden, "karınca yuvasının yanında" cümlesine kadar ki parça, şiir değil de bir çeşit secili sözlerdir.

İbn-i İshak der ki: Söylendiğine göre Abdülmuttalib bu sözleri işitince "Peki bu kuyu nerededir?" diye sormuş ve kendisine "Bu kuyu karınca yuvasının yakınında, yarın karganın gagalıyacağı yerdedir" cevabı verilmiştir. Bu anlatılanlardan hangisinin gerçek olduğunu Tanrı daha iyi bilir.

Abdülmuttalib o zaman biricik oğlu olan el-Hâris'i yanına alarak kuyuyu kazmak üzere evinden çıktı. Karınca yuvasını buldu ve karganın, İsaf ile Naile adlı putların arasında bulunan bu yuvayı gagaladığını gördü. Bu iki putun önünde Kureyşliler kurbanlarını keserlerdi. Abdülmuttalib bunları görünce kazmayı eline alıp, bildirilen yeri kazmak üzere hazırlandı. Bu sırada Kureyşliler Abdülmuttalib'in bu işte ciddi davrandığını anlayarak yanına gelip "Tanrıya and içeriz ki önlerinde kurbanlarımızı kestiğimiz bu iki putun arasındaki yeri sana kazdırmayız" dediler. Abdülmuttalib, oğlu el-Hâris'e "oğlum! Sen arkamı koru da ben kazayım. Tanrıya and içerim ki bana emredilen şeyi muhakkak yerine getireceğim" dedi. Kureyşliler, Abdülmuttalib'i bu işten vaz geçmiyeceğini anlayınca kuyuyu kazmaya devam etmesine ses çıkarmadılar. Ve onu kendi haline bıraktılar. Abdülmuttalib çok kazmadan, kuyunun daha önce kapatıldığı taşlara rasladı. O zaman tekbir getirdi ve gördüğü düşün doğru olduğunu anladı. Abdülmuttalib kazmaya devam ettiğinde iki altın ceylan heykeli buldu. Bu heykel, Mekke'den çıkışları sırasında Cürhum kabilesinin buraya gömdükleri heykellerdir. Bundan başka Abdülmuttalib, Kal'î kılıçlarla bir takım zırhlar da buldu. Bunu
gören Kureyşliler: // "Ey Abdulmuttalib! Bulduğun bu şeylerde bizim 155
de hak ve ortaklığımız var" dediler. Abdulmuttalib "hayır! Hakkınız yok ancak, gelin adil bir çareye baş vuralım, bunları kur'aya koyalım" dedi. Kureyşliler: "Pekı ama bu kura nasıl olacak?" deyince Abdülmuttalib "Kâbe için, benim için ve sizin için olmak üzere iki şer kur'a oku ayıralım. Kimin kur'a okuna ne çıkarsa onu alsın. Kur'a değmeyen taraf hiç bir şey almasın" dedi. Kureyşliler: "İyi doğru söylüyorsun" dediler. Bunun üzerine Abdülmuttalib Kâbe'ye sarı, kendine kara ve Kureyşlilere de ak renkte olmak üzere ikişer kur'a oku ayırdı. Sonra kur'a oklarını Hübel putunun önünde kur'a çekme işini yapan kimseye

verdiler. Hübel, Kâbenin içinde bulunan ve Kureyşlilerin en büyük putu idi. Harb oğlu Ebu Sufyân'ın Uhud savaşı günü "Ey Hübel! Dinini yücelt " sözü ile kasdettiği işte bu put idi. Kur'a çekilmeye başladığı sırada Abdülmuttalib Tanrıya yalvarmaya başladı. Kur'a oklarını çeken kimse kur'ayı çekti. Sonunda sarı oklar ceylan heykellerine çıktı ki bu suretle bunlar Kâbenin olmuş oldu. Kara oklar kılıç ve zırhlara çıktı ki bunlar da Abdülmuttalib'in payına düşmüş oldu. Kurreyşlilerin oklarına ise hiç bir şey çıkmadı.

Abdülmuttalib, payına düşen kılıçları döktürüp Kabeye kapı yaptırdı. Bundan başka Kâbenin payına düşmüş olan iki altın ceylan heykelini de döktürüp bu kapıyı süsletti. Söylendiğine göre bunlar Kâbeye altından yapılan ilk süslerdir. Bundan sonra Abdülmuttalib hacı-
156 lara zemzem suyunu içirmeye başladı.//

Kureyş Boylarının Mekkedeki Kuyuları

İbn-i Hişam diyor ki: İshak oğlu Muhammed'den naklen Abdullah oğlu Ziyad el-Bekkâî'nin bize anlattığna göre zemzem kuyusu kazılmadan önce Kureyş kabilesi Mekkede bir sürü kuyular kazmış bulunuyordu. Ziyad el-Bekkâî şöyle dedi: Abdümenaf oğlu Abdüşems, Yusuf oğlu Muhammed es-Sakafî'nin el-Beyda adlı evinin yanında ve Mekke'nin yukarı tarafında bulunan et-Taviy kuyusunu kazdırdı. Abdümenaf oğlu Haşim de, Ebu Talib mahallesinin ağzında bulunan el-Handeme dağının boyun noktası olan el-Mustenzer adlı yerindeki Bezzer kuyusunu kazdırdı. Söylendiğine göre Haşim bu kuyuyu kazdırdığı zaman "bu kuyuyu halka vakfediyorum" demiş.

İbn-i Hişam diyor ki: Bezzer kuyusuyla öbür kuyuları anarak bir şair şu beyiti söylemiş: "Tanrı yerlerini bildiğim suları gürleştirsin.
157 Bu sular Curab, Melkum, Bezzer ve el-Gamr kuyularıdır."//

İbn-i İshak der ki: Haşim bir de Secle kuyusunu kazdırmış. Bu kuyu Abdümenaf oğlu Nevfel oğlu Adiy oğlu el-Mut'im'in kuyusudur ki şimdi onun soyundan gelenler bu kuyuyu kullanmaktadırlar.Nevfel oğullarının söylediklerine göre el-Mut'im bu kuyuyu Haşim oğlu Esed'den satın almış. Haşim oğullarının söylediklerine göre ise zemzem kuyusu meydana çıkıp öbür kuyulara ihtiyaç kalmayınca Esed Secle kuyusunu el-Mut'im'e hibe etmiş.

Abdüşems oğlu Ümeyye, kendi nefsi için el-Hafr kuyusunu kazdırmış.

Abdül'uzza oğlu Esed oğulları, şimdi Esed kolunun kuyusu olan Sukayye kuyusunu kazdırdılar.

Abdüddar oğulları Ummu Ahrad kuyusunu kazdırdılar. // 158

Cumah oğulları, Vehb oğlu Halef'in kuyusu olan es-Sünbüle kuyusunu kazdılar.

Sehm oğulları, Sehm kolunun kuyusu olan el-Gamr kuyusunu kazdılar.

Mekke'nin dışında Ka'b oğlu Murre ile Murre oğlu Kilâb zamanlarında kazılmış bir sürü eski kuyular da vardı. Kureyş'in ilk büyükleri bu kuyulardan su alıp içerlerdi. Bunlardan Rumm adlı kuyu, Luey oğlu Ka'b oğlu Mürre'nin kuyusudur. Humm ile el-Hafr kuyuları Murre oğlu Kilab oğullarının kuyularıdır. Luey oğlu Ka'b oğlu Adiy oğullarından Gânim oğlu Şair Huzeyfe Humm ve el-Hafr kuyularını anarak şu beyiti söylemiş: "Eskiden uzun zaman başkalarına muhtaç olmadık. Ancak Humm ile el-Hafr kuyularından su alıp içtik."

İbn-i Hişam diyor ki: adı geçen şair Huzeyfe, Huzeyfe oğlu Ebu Cehm'in babasıdır.

İbn-i Hişam Diyor ki: Bu beyit şairin bir kasidesinden alınmıştır. Bu kasideyi inşallah sırası gelince anacağım.

İbn-i İshak der ki: Zemzem kuyusu ortaya çıkınca hacıların su içtikleri öteki kuyulara üstün geldi. Kutlu mescide yakın, diğer kuyulardan daha iyi ve İbrahim oğlu İsmail'in kuyusu olduğundan halk, öbür kuyuları bırakıp yalnız bu kuyudan su içmeye başladılar. Kuyunun sahibi olan Abdümenaf oğulları bu kuyu ile Kureyş kabilesine ve bütün araplara karşı öğünürlerdi. Abdümenaf oğlu Abdüşems oğlu Ümeyye oğlu Ebu Amr oğlu şair Müsafir Kureyş kabilesi arasında kendi kolunun Sıkaye ve Rifade ödevlerini yerine getirdikleri ve zemzem kuyusunu kendileri kazdıkları için Kureyş kabilesine karşı öğünerek
söylemiş: // "Biz şan ve şerefi babalarımızdan miras alarak yükseldik. 159
Hacılara su içirip onlar için besili ve sağmal develer kesmedik mi? Ölümlü savaşlarda yiğit ve cömert görünürüz. Bununla birlikte ölürsek hiç bir kimseye boyun eğmemiş olarak ölürüz. Zaten bizden önce kim sonsuz olarak yaşamış ki? Zemzem kuyusu bizim soyumuzun elindedir. Biz, bizi çekemiyenin gözünü patlatırız."

Abdümenaf oğulları bir tek kol teşkil edip bunların birinin elde ettiği şan, şeref ve fazilete hepsi ortak sayılırdı.

İbn-i Hişam diyor ki: Bu beyitler şairin bir kasidesinden alınmıştır.

İbn-i İshak der ki: Luey oğlu Ka'b oğlu Adiy boyundan Gânim oğlu şair Huzeyfe aynı konuda şu beyitleri söylüyor: "Hacılara su içiren bu adam iyilikle tanınmış Haşim ile Fihr'li ulu olan Abdümenaf'ın soyundandır. O, Kâbe yakınındaki zemzem kuyusunu kazdı. Bundan sonra onun Sıkaye ödevini yerine getirmesi, öğünen her kimseyi aşacak bir öğünç oldu."

İbn-i Hişam diyor ki: Şair bu beyitlerle Haşim oğlu Abdülmut-
talib'i kastediyor. Bu iki beyit Gânim oğlu şair Huzeyfe'nin bir kasi-
160 desinden alınmıştır ki inşallah yeri gelince anlatacağım. //

Abdülmuttalib'in Oğlunu Kurban Edeceğini Adaması

İbn-i İshak der ki: Tanrı daha iyi bilir ya, söylendiğine göre Haşim oğlu Abdülmuttalib zemzem kuyusunu kazdığı sıralarda Kureyş kabilesinin kendine yaptığı kötülükleri görünce on oğlu doğup yetişerek kendisini koruma durumuna gelirlerse içlerinden birini Tanrı adına Kâbenin önünde kurban edeceğini adamıştı. Abdülmuttalib, sonradan on oğlu olup artık kendisini koruyabilecek duruma geldiklerini anlayınca oğullarını topladı bu adak işini kendilerine anlattı ve Tanrı adına yapmış olduğu bu adağı yerine getirmek istedi. Oğulları bunu kabul ettikten sonra "Peki nasıl yapalım" dediler. Abdülmuttalib "her biriniz bir ok alıp üstüne kendi adınızı yazın, ondan sonra yanıma gelin" dedi. Çocuklar babalarının dediğini yaptılar ve onun yanında toplandılar. Abdülmuttalib çocuklarıyla birlikte Kâbenin içinde bulunan Hübel putunun yanına geldi. Bu put Kâbenin içinde kuyu gibi bir çukurun yanında bulunuyordu. Kâbeye hediye edilen her şey bu çukura konurdu. Hübel putunun yanında, üzerinde fal çekeceklerin isteklerine karşılık verecek şekilde çeşitli yazılar yazılı bulunan yedi ok dururdu. Meselâ bu oklardan birinin üstünde diyet (el-Akl) yazılı idi. Araplar, bir insanın diyetini kimin ödemesi gerektiği hakkında anlaşmamazlığa düştükleri zaman Hübel'in yanında duran bu okları çekerler, diyet oku kime çıkarsa diyeti o öderdi. Oklardan birinin üzerinde de, bir işin yapılabileceğini emreden Evet (Na'm) kelimesi yazılı idi. Araplar bir işi yapmayı tasarladıkları zaman bu okların birini çekerlerdi; üzerinde evet yazılı olan ok çıkarsa o işi yaparlardı. Başka bir ok üstünde de bir işin yapılmamasını emreden Hayır (Lâ) kelimesi yazılı idi. Araplar bir iş yapmayı tasarladıkları zaman ok çekerlerdi; üzerinde hayır kelimesi yazılı olan çıkarsa o işi yapmaktan vaz geçerlerdi.

Bir başka ok üstünde de sizdendir (Minkum) kelimesi yazılı idi. Diğer birinde ilişiktir (Mulsak), bir ötekisinde sizden değildir (Min gayriküm) kelimesi yazılı idi. Yedincisinde de Sular (el-Miyah) kelimesi yazılı idi. Araplar bir kuyu kazmayı tasarladıkları zaman ok çekerlerdi. Sular yazılı olan ok çıkarsa kuyuyu kazarlardı.

Araplar, bir çocuğu sünnet etmek, birinin nikâhını kıymak//bir 161
ölüyü gömmek, birinin soyundan şüphe edip bunu belirtmek istedikleri zaman yüz dirhem para ile bir genç deve alıp Hübel putunun yanına gelirlerdi. Paralarla deveyi fal oklarını çekme ödevini gören adama verdikten sonra şansını denemek istedikleri adamı putun yanına yaklaştırarak "Ey Tanrımız! İşte filan oğlu falan şu, şu işleri yapmayı tasarlılıyor; hakkında doğruyu bildir" derler; sonra da ok çeken adama dönüp okları çekmesini isterlerdi. Çıkan ok "sizdendir" yazılı bulunan ok ise adamın soyu temiz ve kendisiyle birlikte gelen kimselerin soyundan olduğu anlaşılırdı. Eğer çıkan ok üzerinde "sizden değildir" yazılı olan idiyse adam, soyca o kabileden değil yalnız o kabilenin müttefiki sayılırdı. Çıkan ok, üzerinde "ilişiktir" yazısı bulunan idiyse adam, ne soyca ne de müttefiklik yoluyla kabile ile ilgisi olmadığı halde ve durumunda hiçbir değişiklik olmadan bu kabile arasında eskiden olduğu gibi kalırdı.

Bu üç oktan başka bazı işlerde üzerinde evet yazılı olan ok çıkarsa tasarladıkları işi yaparlar, hayır yazılı olan ok çıkarsa bu işi gelecek yıla bırakıp o zaman yeniden bir daha ok çekerlerdi. Böylece araplar okların bildirdiği sonuçları kabul edip ona göre hareket ederlerdi.

Abdülmuttalib ok çeken adama "oğullarımın şu oklarını çek bakalım" dedikten sonra adama, adadığı adağın hikayesini anlattı. Abdülmuttalib'in oğullarının her biri kendi adı yazılı bulunan oku o adama verdiler. Abdülmuttalib oğlu Abdullah, kardeşlerinin en küçüğü idi. Abdullah ile kardeşleri Zubeyr ve Ebu Talib'in anneleri, Fihr oğlu Galib oğlu Luey oğlu Kâ'b oğlu Murre oğlu Yakaza oğlu Mahzum oğlu İmran oğlu Abd oğlu Âiz oğlu Amr'ın kızı Fatıma'dır.// 162

İbn-i Hisam diyor ki: Bu soy kütüğünde adı geçen Âiz, Mahzun oğlu İmran'ın oğludur.

İbn-i İshak der ki: Söylendiğine göre Abdullah, Abdülmuttalib'in en çok sevdiği oğlu imiş. Abdülmuttalib, Abdullahın adı yazılı olan ok çıkmadığı takdirde memnun olacağını düşünüyordu. Bu Abdullah, Tanrı elçisi Muhammed'in babasıdır.

Ok çeken adam, çekmek üzere okları topladığı zaman Abdulmuttalib, Hübel'in yanında ayakta durup Tanrıya yalvarmaya başladı. Bu sırada adam oku çekti; çıkan ok, Abdullahın adının yazılı bulunduğu oktu. Bunun üzerine Abdülmuttalib Abdullahı, elinden tutarak kılıcını eline alıp onu kesmek üzere İsaf ile Naile putlarının önüne götürdü. Bunu gören Kureyşliler, toplantı yerlerinden kalkıp koşarak Abdülmuttalib'in yanına geldiler ve "Ey Abdulmuttalib! Ne yapmak istiyorsun?" dediler. O da "Kurban edeceğim" deyince, bütün Kureyşliler ile Abdülmuttalib'in oğulları hep bir ağızdan "Tanrıya and içeriz Abdullah ile onun diyeti olan develer arasında ok çekmeden onu kesemezsin. Çünkü sen onu kesersen herkes artık oğlunu kurban edeceğini adar ve bu suretle onu keser. İş bu kerteye varırsa insanlar ne diye yaşıyorlar?" dediler. Abdullah'ın dayılarından olan Yakaza oğlu Mahzum oğlu Amr oğlu Abdullah oğlu el-Mugîre'de Abdülmuttalib'e "Tanrıya and içerim ki Abdullah ile onun diyeti olan develer arasında ok çekmeden onu kesemezsin, onun diyeti malınızdan olacaksa veririz" dedi. Bütün Kureyş kabilesiyle Abdülmuttalib'in oğulları da Abdülmuttalib'e "Yapma, onu kesme; haydi onu Hicaz bölgesinde bulunan kâhin kadına götür. O kâhin kadının emrinde bulunan bir cin var. İşinde tamamen serbest olduğun halde kâhin kadına bu durumu sorarsın; Abdullahı kesmeni söylerse kesersin; Yok hem senin için hem de Abdullah için iyi olacak bir iş yapmanı söylerse yaparsın dediler.

Hep birlikte Medine'ye geldiler. Söylendiğine göre, kâhin kadının Hayber'de bulunduğunu öğrendiler, tekrar hayvanlarına binip oraya gittiler ve durumu kâhin kadından sordular. Abdulmuttalib, kâhin kadına kendinin ve oğlu Abdullah'ın hikâyesini, onu adak ettiğini ve şimdi kesmek istediğini anlattı. Kâhin kadın Kureyşlilere "Bugün gidin. Bana bağlı olan cin gelsin, konuyu ondan sorayım" dedi. Kureyşliler kâhin kadının yanından çıktıkları zaman Abdülmuttalib bir yana çekilip Tanrıya yalvarmaya başladı. Ertesi gün kâhin kadının yanına tek-
163 rar gittiler. Kahin kadın onlara // "Haber geldi. Siz de bir insanın diyeti
ne kadardır?" diye sordu. Kureyşliler "10 devedir" dediler. Gerçekten de bir adamın diyeti Kureyşliler arasında o zaman 10 deve idi. Kâhin kadın "öyle ise yurdunuza dönün. Oradaki adak edilen adamla 10 deve arasında ok çekin. Ok adama çıkarsa, Tanrı razı oluncaya kadar develerin sayısını onar onar artırarak çekmeye devam edin. Ok develere çıkınca, bunları adamın diyeti olarak kurban edin; çünkü Tanrınız artık razı olmuş, adak edilen adam da kurtulmuş demektir" dedi.

Kureyşliler kâhin kadının yanından çıkıp Mekke'ye döndüler. Abdullah ile develer arasında ok çekmek istedikleri zaman Abdülmut-

talib ayağa kalkıp Tanrıya yalvarmağa başladı. Böylece Abdülmuttalib Hübel'in yanında Tanrıya yalvarırken Abdullah ile 10 deve arasında ok çektiler. Ok Abdullah'a çıktı. Bunun üzerine 10 deve daha artırarak deve sayısını yirmiye çıkardılar. Abdülmuttalib gene Tanrıya yalvarıyordu. Abdullah ile develer arasında ikinci defa olarak ok çekildi, ok gene Abdullaha çıktı. 10 deve daha artırılarak develerin sayısı 30 a çıkarıldı. Abdülmuttalib Tanrıya yalvarıyordu; ok çekildi, gene Abdullah'a çıktı. 10 deve daha ekliyerek deve sayısını 40 a çıkardılar. Abdülmuttalib Tarıya yavarıyordu; ok çekildi, Abdullah'a çıktı. 10 deve daha artırarak devlerin sayısını 50 ye çıkardılar. Abdülmuttalib Tanrıya yalvarıyordu. Ok çekildi, gene Abdullah'a çıktı. 10 deve daha artırarak develerin sayısını 60 a çıkardılar. Abdülmuttalib Tanrıya yalvarıyordu, ok çekildi, gene Abdullah'a çıktı. 10 deve daha artırarak develerin sayısı 70 e yükseltildi. Abdülmuttalib Tanrıya yalvarıyordu. Ok çekildi gene Abdullaha çıktı. 10 deve daha artırarak develerin sayısı 80 e yükseltildi, Abdülmuttalib Tanrıya yalvarıyordu. Ok çekildi, gene Abdullaha çıktı. 10 deve daha artırarak develerin sayısı 90 a yükseltildi. Abdülmuttalib Tanrıya yalvarıyordu. Ok çekildi, gene Abdullaha çıktı. 10 deve daha artırarak deve sayısı yüzü buldu. Abdulmuttalib Tanrıya
yalvarıyordu. Ok çekildi, bu sefer ok develere çıktı. // O zaman bütün 164
Kureyşliler ve orada hazır bulunanlar "Ey Abdülmuttalib tamam. Tan-Razı oldu" diye bağırıştılar. Söylendiğine göre Abdülmuttalib "Tanrıya and içerim ki hayır ok üç defa daha çekilmedikçe sonucu kabul etmem" demiş. Bunun üzerine Abdullah ile develer arasında yeniden ok çekildi. Bu sırada Abdulmuttalib Tanrıya yalvarıyordu. Ok develere çıktı. İkinci defa çektiler, bu sırada Abdülmuttalib gene Tanrıya yalvarıyordu. Ok gene develere çıktı. Üçüncü çektiler, bu sırada Abdülmuttalib gene Tanrıya yalvarıyordu. Ok bu sefer de develere çıktı. Bunun üzerine develer kesilip kesildikleri yerde bırakıldılar. Bu develerin etinden yemek isteyen herkese hiç kimse engel olmadı.

İbn-i Hişam diyor ki: söylendiğine göre bu develerin etinden yemek isteyen insanlara ve hayvanlara hiç bir kimse engel olmadı.

İbn-i Hişam diyor ki: Bu hikaye içinde Recez vezninde bir takım beyitler vardıysa da bu beyitlerin doğru olduğunu şiir bilginlerinden hiçbir kimse bize söylemedi.

Münasebette Bulunmak Amacıyla Abdülmuttalib Oğlu Abdullah'ın Önüne Çıkan Kadının Hikâyesi

İbn-i İshak der ki: Sonra Abdülmuttalib, oğlu Abdullah'ın elinden tutarak evine döndü. Söylendiğine göre yolda Kâbenin önünde, Fihr

oğlu Galib oğlu Luey oğlu Ka'b oğlu Murre oğlu Kilâb oğlu Kusay oğlu Abdüllüzza oğlu Esed boyundan bir kadının yanından geçtiler. Bu kadın Abdülüzza oğlu Esed oğlu Nevfel oğlu Varaka'nın kız kardeşi idi. Kadın Abdullah'ın yüzüne baktıktan sonra ona "Ey Abdullah! Nereye gidiyorsun?" diye söz attı. Abdullah "babamla gidiyorum" dedi. Kadın "Peki gel benimle cinsi münasebette bulun senin yerine kurban edilen develer kadar deve vereyim" dediyse de Abdulah "Ben şimdi babamla birlikteyim. Ondan ne ayrılabilirim, ne de sözünden çıkabilirim" cevabını verdi. Abdülmuttalib, oğlu Abdullah'ı o
165 zaman // soy ve şeref bakımlarından Zühre boyunun ulusu olan Fihr oğlu Galip oğlu Luey oğlu Ka'b oğlu Murre oğlu Kilab oğlu Zühre oğlu Abdümenaf oğlu Vehb'in yanına götürdü. Orada kendisini Vehb'in kızı Âmine ile nikâhladı. Âmine o günlerde soy ve şeref bakımlarından Kureyş kabilesinin en üstün kadını idi. Âmine'nin annesi Fihr oğlu Galib oğlu Luey oğlu Ka'b oğlu Murre oğlu Kilab oğlu Kusay oğlu Abdüddar oğlu Osman oğlu Abdüluzza'nın kızı Berre'dir. Berre'nin annesi de Fihr oğlu Galip oğlu Luey oğlu Ka'b oğlu Murre oğlu Kilab oğlu Kusay oğlu Abdüluzza oğlu Esed'in kızı Ummu Habib'dir. Ummu Habib'in annesi ise, Fihr oğlu Galib oğlu Luey oğlu Ka'b oğlu Adiy oğlu Uveyc oğlu Ubeyd oğlu Avf'ın kızı Berre'dir.

Söylendiğine göre Abdullah, Âmine ile nikahlandıktan sonra hemen orada kendisiyle cinsi münasebette bulunmuş, bundan sonra Âmine, Tanrı elçisi Muhammed'e gebe kalmış. Abdullah Âmine'nin yanından çıkıp, evvelce kendisiyle cinsi münasebette bulunmak teklif eden kadının yanına gelerek "hani, dünkü söylediğin sözleri bugün niçin söylemiyorsun?" diye sordu. Kadın "E... dün alnında parlayan nur sönmüş, artık sana ihtiyacım yok" cevabını verdi. Bu kadın, Hıristiyan dininde olup dinî kitaplara bakarak onlara uyan kardeşi Nevfel oğlu Varaka'nın "bu milletten bir peygamber ortaya çıkacaktır" dediğini zaman zaman işitmiş.

İbn-i İshak der ki: Babam Yesar oğlu İshak kendisine şunların söy-
166 lendiğini bana anlattı: // Abdullah, Vehb kızı Âmine ile birlikte evinde bulunan başka bir karısının yanına gelmiş. Gelmeden önce yapı ile uğraşmış olduğundan, üzerinde çamur lekeleri bulunuyormuş. Kadınla cinsi münasebette bulunmak üzere onu çağırmışsa da kadın, Abdullah'ın üzerinde bulunan çamur lekelerinden dolayı ona yaklaşmakta ağır davranmış. Bunun üzerine Abdullah kadının yanından çıkıp abdest almış ve üstündeki çamur lekelerini yıkayıp temizlemiş sonra Âmine'nin yanına gitmek üzere çıkmış. Çıkarken sözü edilen kadının yanın-

dan geçmiş; kadın Abdullah'ı çağırmışsa da, Abdullah yanaşmamış; böylece Âmine'nin yanına gidip onunla cinsi münasebette bulunmuş ve Âmine, Tanrı elçisi Muhammed'e gebe kalmış. Bundan sonra Abdullah gene sözü edilen öbür karısının yanına gelerek "Hadi bakalım! İster misin?" demiş. Kadın Hayır yanımdan geçerken alnında güzel ak ak bir benek vardı. Seni çağırdımsa da yanaşmadın. Sonra gidip Âmine ile yattın; böylece o güzel ak benek Âmineye geçmiş oldu" cevabını verdi.

İbn-i İshak der ki: Söylendiğine göre Abdullah'ın bu karısı şöyle dermiş: "Abdullah yanımdan geçtiği zaman alnında, atların alnında bulunan benek gibi ak bir benek vardı; bu güzel benek bana geçsin diye onu yanıma çağırdım fakat o yanaşmadı. Sonra Âmine'nin yanına gidip onunla münasebette bulundu, Âmine'de Tanrı elçisi Muhammed'e gebe kaldı."

Bu suretle Tanrı elçisi Muhammed, hem baba hem de ana tarafından soy ve şeref bakımlarından kavmi arasında üstün bir durum kazanmış oldu.

TANRI ELÇİSİ MUHAMMED'E GEBE KALDIĞI ZAMAN AMİNE'YE SÖYLENEN ŞEYLER

Tanrı daha iyi bilir ya, söylendiğine göre Tanrı elçisi Muhammed'-in anası Vehb kızı Âmine şunları anlatırmış: Tanrı elçisi Muhammed'e gebe bulunduğu sıralarda kendisine biri gelip "sen bu milletin ulusuna gebesin. O doğarken yere düştüğü zaman (çekemeyenlerin her türlü kötülüklerinden onu Tanrıya emanet ederim) de ve ona Muhammed adını ver" demiş. Gene Âmine Tanrı elçisi Muhammed'e gebe iken, ışığında, Suriye topraklarında bulunan Busra şehrinin saraylarını gör-
167 düğü bir nurun çıktığını görmüş.//

Bundan az sonra Tanrı elçisi Muhammed'in babası olan Abdülmuttalib oğlu Abdullah öldü. Annesi o sırada daha Muhammed'e gebe bulunuyordu.

Tanrı Elçisi Muhammed'in Doğumu ve Süt Anaya Verilişi

İbn-i İshak der ki: Tanrı elçisi Muhammed Fil savaşı yılı rebiulevvel ayının 12 nci pazartesi günü doğdu.

İbn-i İshak der ki: Mahreme oğlu Kays oğlu Abdullah oğlu el-Muttalib, babasından, o da kendi babası Kays'dan naklen bana şunları anlattı: "Ben ve Tanrı elçisi, Fil savaşı yılında doğduk. Bunun için iki-
168 miz yaşıtız".//

İbn-i İshak der ki: Zurare oğlu Sa'd oğlu Abdurrahman oğlu Abdullah oğlu Yahya el-Ensarî'den naklen Avf oğlu Abdurrahman oğlu İbrahim oğlu Salih bana dedi ki: Sabit oğlu Hassan'dan naklen kavmimden bazı kimseler şunları anlattılar: "Ben, yedi sekiz yaşlarında, duyduklarımı kavrayabilecek gürbüz bir çocuktum. Bir gün Yesrib'de (Medine) bir Yahudinin, müstahkem bir evin üstünden -Ey Yahudi milleti! diye bağırdığını duydum. Bu çağırma üzerine Yahudiler

çağıranın etrafında toplanıp ona- Hay Allah belanı versin ne var, dediler. Yahudi de-bu gece dünyaya gelen Ahmed'in yıldızı doğdu" dedi.

İshak oğlu Muhammed der ki: Ben, Sabit oğlu Hassan Abburrahman oğlu Sait'den "Tanrı elçisi Medineye geldiği zaman acaba Sabit oğlu Hassan kaç yaşında idi?" diye sordum. Sait "Hassan 60 yaşında idi. Tanrı elçisi de 53 yaşında iken Medine'ye geldi" dedi. Demek ki Hassan o Yahudinin sözlerini 7 yaşındayken işitmiş oluyor.

İbn-i İshak der ki: Annesi Tanrı elçisini dünyaya getirdiği zaman dedesi Abdülmuttalibe "bir torunun oldu. Gel gör" diye haber yolladı. Abdülmuttalib geldi çocuğu gördü. Muhammed'in annesi Abdülmuttalib'e, çocuğa gebe kaldığı zaman düşünde gördüklerini, bu düşde kendisine söylenen sözleri ve çocuğa Muhammed adını koymasını tembih ettiklerini anlattı.

Söylendiğine göre Abdülmuttalib çocuğu alıp Kabeye gitmiş. Orada Tanrıya yalvarıp bu ihsanından dolayı kendisine şükranlarını bildirmiş.// Sonra çocuğu getirip anasına vermiş. Bundan sonra Ab-
dülmuttalib çocuğa bir süt annesi aramaya başlamış[45]. 169

İbn-i İshak der ki: Abdülmuttalib çocuğa süt ana olarak, Bekr oğlu Sa'd boyundan Ebu Zueyb kızı Halime adında bir kadın buldu. Adı geçen Halimenin babası Ebu Zueyb'in soy kütüğü şöyledir: "Aylan oğlu Kays oğlu Hasafe oğlu İkrime oğlu Mansur oğlu Havazin oğlu Bekr oğlu Sa'd oğlu Nasr oğlu Fuseyye oğlu Nâsıra oğlu Rizam
oğlu Câbir oğlu Şicne oğlu el-Hâris oğlu Abdullah."// 170

Tanrı elçisinin süt anası Halime'nin kocası el-Haris'in soy kütüğü şöyledir: Hevazin oğlu Bekr oğlu Sa'd oğlu Nasr oğlu Fuseyye oğlu Nâsıra oğlu Mellan oğlu Rifaa oğlu Abdüluzza oğlu el-Hâris.

İbn-i Hişam diyor ki: Bu soy kütüğünde şu değişiklik olduğu da söylenir: Nâsıra oğlu Hilâl.

İbn-i İshak der ki: Tanrı elçisinin süt kardeşleri şunlardır: el-Haris oğlu Abdullah, el-Hâris kızı Uneyse ve eş-Şeyma lakabiyle anılan el-Haris kızı Huzafe. Bu kız, kabilesi arasında asıl adından ziyade eş-Şeyma lakabiyle tanınır. Bunların anneleri, Tanrı elçisinin süt anası olan el-Haris oğlu Ebu Zueyb Abdullah'ın kızı Halime'dir.

45 Burada arap diline ait bir kelime açıklanması atlanmıştır.

Anlattıklarına göre anası Halime ile memedeki Muhammed, sözü
edilen ve o sırada kocaya varmış bulunan eş-Şeyma'nın evine gittikleri
171 zaman, Şeyma Muhammed'i emzirirmiş. //
İbn-i İshak der ki: Ebu Talib oğlu Cafer oğlu Abdullah'dan veya
Abdullah'dan duyan başka birinden naklen Hatıb oğlu el-Hâris el-
Cumahî'nin kölesi Ebu Cehm oğlu Cehm bana, Tanrı elçisini emzirmiş
olan süt annesi Sa'd boyundan Ebu Zueyb kızı Halime'nin "ben, ko-
cam ve memedeki oğlumla birlikte Bekr oğlu Sa'd boyundan bir kaç
kadın ile beraber yurdumuzdan ayrılarak, emdirmek üzere çocuk ara-
maya çıktık. O yıl kurak bir yıldı; elimizde avucumuzda hiç bir şey
kalmamıştı. Ben bir boz eşeğe binmiştim. Yanımızda bir de kocamış
bir dişi devemiz vardı. Deve bir damla süt dahi vermiyordu. Açlıktan
ağlayan çocuğumuz geceleri bize uyku uyutmuyordu; çünkü ne meme-
lerimde ne de devede onu doyuracak süt yoktu. Ancak biz yağmurun
yağacağını ve bu sıkıntıdan kurtulacağımızı ümit ediyorduk. Ben eşeğe
binmiştim; eşek güçsüz takatsiz olduğu için kafileyi onun ayağına uy-
durarak yolda geciktirdim. Böylece küçük çocuk aramak üzere Mekke-
ye geldik. Bana ve yanımdaki bütün kadınlara, memede bulunan Mu-
172 hammed teklif edildiği zaman öksüz olduğu için almadık; // çünki
biz, alacağımız çocuğun babasından biraz yardım bekliyorduk; bunun
için "öksüzmüş; bunun anası ve dedesi bize ne gibi bir yardımda bulu-
nabilirler" deyip almaktan kaçındık. Sonunda benimle gelen kadınların
hepsi birer çocuk buldular; ben bulamadım. Dönmek istediğimiz za-
man kocama şöyle dedim: "Tanrıya and içerim ki arkadaşlarım ara-
sında yalnız ben, bir çocuk bulamadan eli boş dönmek istemiyorum.
Gidip o öksüz çocuğu alacağım." Kocam bana "Ziyanı yok, git al
belki Tanrı bizi onun yüzü suyu hürmetine bolluğa kavuşturur" dedi.
Bunun üzerine gidip o öksüz çocuğu aldım. Onu, sadece başka bir ço-
cuk bulamadığım için almış oldum. Çocuğu aldıktan sonra Mekkede
eşyamın bulunduğu yere döndüğümde onu kucağıma alıp emzirmek
istediğim zaman memelerimden dolu dolu süt aktı. Çocuk kana kana
emdi hatta kardeşi de doyana kadar emdi. Sonra her ikisi de uyudular;
halbuki çocuk bizi daha önce, günlerden beri açlıktan uyutmuyordu.
Bu sırada kocam devemizi sağmak üzere kalktığında devenin memelerini
sütle dolu buldu; deveyi sağdı, her ikimiz de doya doya içtik. O gece
rahat bir gece geçirdik. Ertesi günü kocam bana "Ey Halime! Bilki sen
kutlu ve hayırlı bir çocuk aldın" dedi. Ben de "Tanrıya and içerim
173 ki öyle olmasını ümit ediyorum" dedim. //
Sonra Mekke'den ayrıldık. Ben gene eşeğime binerek çocuğu yanı-
ma aldım. Tanrıya and içerim ki eşek kafilenin başında gidiyor ve ona

hiçbir eşek yetişemiyordu. O kadar ki, kadın arkadaşlarım bana "Ey Ebu Zueyb'in kızı yazıklar olsun sana. Bizi beklesene. Gelirken bindiğin eşek bu değil mi idi?" diye bağırıyorlardı. Ben onlara "Tanrıya and içerim ki elbette o eşektir" deyince kadınlar bana "Tanrıya and içeriz ki bu eşeğe bir şeyler olmuş" diyorlardı. Böylece Sa'd boyu yurdundaki evlerimize geldik. Bu ülkenin, Tanrının yeryüzünde yarattığı en çorak ülke olduğunu biliyorduk. Buna rağmen çocuğu beraber getirdikten sonra davarlarım akşamları karınları tok ve memeleri süt dolu olarak dönerlerdi. Biz davarlarımızı sağıp kana kana süt içtiğimiz halde komşulardan hiç bir kimse davarlarından bir damla olsun süt sağamıyorlardı. Onun için kabilemizden herkes çobanlarına "Hay Allah belanızı versin! Davarları Ebu Zueyb'in kızının çobanının güttüğü yerlere götürsenize" diye çıkışırlardı. Fakat onların davarları aç, susuz, göğüslerinde bir damla süt olmadan, benimkiler ise karınları tok, göğüsleri süt dolu dönerlerdi. Böylece Muhammd 2 yaşına gelip kendisini memeden kesinceye kadar üzerimize Tanrıdan bolluk ve bereket yağdı. Bu çocuk öbür çocuklardan daha iyi büyüyordu. Bunun için iki yaşını doldurduğu zaman bayağı koca bir çocuk haline geldi. İki yılını doldurduğu zaman çocuğu annesine getirdik; ama uğurluluğunu gördüğümüz için onu yanımızda bırakmayı içten arzuluyorduk. Bunun için annesiyle konuşup "Oğlumu büyüyünceye kadar yanımda bıraksan iyi olur. Ona Mekke vebası bulaşmasından korkarım" dedim. Annesi kabul edip çocuğu yeniden bize bıraktı.

Çocuğu alıp geri döndük. Dönüşümüzden bir kaç ay sonra, Mu-
hammed ile kardeşi evlerin arkasında kuzu güdüyorlardı. Kardeşi ko-
şarak gelip bana ve babasına: // "Üzerlerine ak elbiseler giyinmiş iki a- 174
dam o Kureyşli kardeşimi tutup yere yatırdılar ve karnını yardılar. Şimdi
de onun içini karıştırıyorlar" dedi. Bunun üzerine ben ve babası evden
çıkıp Muhammedin yanına vardık. Çocuğu yüzü sararmış bir durumda
ve ayakta bulduk. Ben ve babası onu kucaklayıp "Yavrum! Sana
ne oldu?" deyince o bize "üzerlerine ak elbiseler giyinmiş iki adam beni
tutup yere yatırdılar. Karnımı yardılar ve karnımda, ne olduğunu anla-
madığım bir şey aradılar" dedi. Bunun üzerine çocuğu alıp çadırımıza
getirdik.

Bu olaydan sonra babası bana "Ey Halime! Bu çocuğun başına bir şey gelmiş olmasından korkuyorum. Başına bir şey gelmeden onu ailesine götür" dedi. Bunun üzerine çocuğu alıp Mekke'ye annesinin yanına götürdük. Annesi "Onu niçin getirdin? önce yanında kalmasını ne kadar çok istiyordun" dedi. Ben de "Tanrı oğlumu büyüttü. Ben de

bana düşen ödevi yaptım. Şimdi başına bir kötülük gelmesinden kor-
karım. Bunun için onu sağ salim sana teslim ediyorum" dedim. Bunun
üzerine Muhammed'in annesi bana "Sen böyle değildin, ne oldu sana?
bana doğrusunu söyle" dedi. Ve kendisine herşeyi açıklamadan yakamı
bırakmadı. Hikayeyi işittikten sonra bana "Şeytanın ona bir zarar ver-
mesinden mi korktun?" diye sorunca ben "evet, öyle" dedim. O "Ha-
yır, korkma, şeytan ona bir zarar veremez. Çocuğumun bilinemeyen bir
tarafı var. O ileride büyük bir adam olacaktır. İstersen ben de onun bir
hikâyesini sana anlatayım" dedi. Ben "peki anlatın" dedim. Muham-
medin annesi "Ona gebe kaldığım zaman, benden, ışığında Suriye top-
raklarında bulunan Busra şehrinin köşklerini gördüğüm bir nur çıktı-
ğını farkettim. Bundan başka ben ona gebe iken karnımda, onun ağır-
175 lığını ve yükünü hiç duymadım. // O, doğar doğmaz yere, elleri yerde,
başı göğe doğru olarak doğmuştu. Şimdi sen onu bırak ve memleketine
dön " dedi.

İbn-i İshak der ki: Yezid oğlu Sevr , bilgili bir kimseden bana şun-
ları anlattı: -Bu kimsenin Ma'dan oğlu Halit el-Kelâî olduğunu sanı-
yorum- Tanrı elçisinin bazı arkadaşları kendisine "Ey Tanrı elçisi!
Kendi hayatınız hakkında bize bir şey anlatınız" demişler. Bunun
üzerine tanrı elçisi "Peki, olur" dedikten sonra şunları anlatmış:

Ben dib dedem İbrahim'in daveti ve kardeşim İsanın müjdesiyim.
Annem bana gebe kaldığı zaman kendisinden, Suriye köşklerini aydın-
latan bir nurun çıktığını görmüş. Sonra Bekr oğlu Sa'd boyunda süt
emdim. Bir gün çadırların arkasında süt kardeşimle kuzu güdüyorduk.
Bu sırada üzerlerine ak elbiseler giyinmiş iki adam bana geldi. Ellerin-
de, içi kar dolu bir leğen de vardı. Adamlar beni yatırıp karnımı yardılar;
yüreğimi dışarı çıkarıp onu da yardılar, içinden kara ve pıhtılaşmış bir
kan parçası çıkarıp attılar. Sonra o karla yüreğimi ve karnımı iyice yı-
176 kayıp temizlediler. Bu iş bitince adamlardan biri//arkadaşına -şimdi onu
milletinden 10 kişi ile tart, dedi. Adam tarttı. Ben ağır geldim. Sonra
birinci adam arkadaşına: onu milletinden 100 kişiyle tart, dedi. Adam
tarttı gene ben ağır geldim. Birinci adam arkadaşına: Onu milletinden
1000 kişi ile tart dedi. Adam tarttı. Gene ben ağır geldim. Bunun
üzerine, birinci adam arkadaşına : Tamam, artık onu bırak. Tanrıya
and içerim ki onu bütün milletiyle de tartsak gene de ağır gelecektir
dedi.

İbn-i İshak der ki: Tanrı elçisi, "bütün Tanrı elçileri koyun güt-
müşlerdir" demiş. Kendisine "Ey Tanrı elçisi! Peki ya sen?" diye sor-
dukları zaman "ben de güttüm" demiş.

İbn-i İshak der ki: Tanrı elçisi arkadaşlarına: Ben aranızda en koyu arabım. Çünkü Kureyşliyim; üstelik Bekr oğlu Sa'd boyunda süt emdim.

İbn-i İshak der ki: Tanrı daha iyi bilir ya halkın söylediğine göre Sa'd boyundan olan süt annesi, Tanrı elçisini Mekkeye getirdiği zaman onu ailesine götürürken kalabalıkta kaybetmiş. Ne kadar aradıysa bulamamış. Bunun üzerine dedesi Abdülmuttalib'e gelerek "bugün Muhammedi beraber getirdim; fakat Mekke'nin üst tarafına geldiğimiz zaman onu kaybettim. Tanrıya and içerim ki şimdi nerede olduğunu bilmiyorum" demiş. Bunun üzerine Abdülmuttalib Kâbeye gidip Muhammed'i bulması için Tanrıya yalvarmaya başlamış. Söylediklerine göre Esed oğlu Nevfel oğlu Varaka ile Kureyş kabilesinden başka bir adam, Muhammed'i bulup Abdülmuttalib'e getirerek "İşte torunun Onu Mekkenin üst tarafında bulduk, demişler. Abdülmuttalib Muhammedi alıp omuzlarına bindirmiş ve onu avsunlayarak ve kendisine dua
ederek Kâbeyi tavaf etmiş, sonra annesi Âmine'nin yanına yollamış.// 177

İbn-i İshak der ki: Bilgili bir kimse bana şunları anlattı: Sa'd boyundan olan süt annesinin Muhammed'i annesine getirişinde, süt annesinin anlattığı sebepten başka bir de şu sebep varmış: Süt annesi Muhammedi sütten kesip Mekkeye götürdüğü zaman onu Habeşistan Hıristiyanlarından bazı kimseler görmüşler. Kendisine dikkatle bakıp her tarafını incelemişler ve süt annesinden, çocuk hakkında bazı şeyler sormuşlar. Bundan sonra süt annesine, "bu çocuğu alıp kendi memleketimize, hükümdarımıza götüreceğiz; çünkü bu çocuğun, bizim bildiğimiz bir hali olacaktır" demişler.

Bu hikayeyi bana anlatanın söylediğine göre çocuğun süt annesi onu bu Hıristiyanların ellerinden güç kurtarabilmiş.

Amine'nin Ölümü ve Ondan Sonra Tanrı Elçisinin Dedesi Abdülmuttalib'in Yanında Kalışı

İbn-i İshak der ki: Tanrı elçisi, annesi Vehb kızı Âmine ile dedesi Haşim oğlu Abdülmuttalib'in yanında Tanrının himayesinde yaşıyordu. Tanrı onu ilerde Peygamber yapacağından dolayı iyi ve sıhhatli yetiştiriyordu. Tanrı elçisi 6 yaşına bastığı zaman annesi Vehb kızı Âmine öldü.

İbn-i İshak der ki: Hazm oğlu Amr oğlu Muhammed oğlu Ebu Bekr oğlu Abdullah bana şunları anlattı: Tanrı elçisinin annesi Âmine,

Muhammed 6 yaşındayken Mekke ve Medine arasında bulunen Ebva da öldü. Âmine, en-Neccar oğlu Adiy boyundan olan dayılarını görmesi için Tanrı elçisi Muhammedi Medine'ye götürmüştü; Tanrı elçisiyle birlikte bu seyahatten Mekke'ye dönerken yolda öldü.

İbn-i Hişam Diyor ki: Haşim oğlu Abdülmuttalib'in annesi, en-Neccar boyundan Amr kızı Selma'dır. İbn-i İshak'ın işaret ettiği gibi
178 Tanrı // elçisinin en-Neccar boyu ile dayılık yakınlığı işte bundan dolayıdır.

İbn-i İshak der ki: Tanrı elçisi, annesi öldükten sonra dedesi Haşim oğlu Abdülmuttalib'in yanında kaldı. Kâbe duvarının gölgesinde Abdülmuttalib için bir minder serilirdi. Abdülmuttalib çıkıp minderin üstüne oturuncaya kadar oğulları bu minderin etrafında oturur ve babalarına olan saygılarından dolayı, aralarından hiç biri bu minderin üstüne oturmazdı. İbn-i İshak sözüne devamla şöyle der: Ancak Tanrı elçisi, artık gelişmiş bir çocuk olduğu halde gelir ve Abdülmuttalib'in minderinin üstüne otururdu. Amcaları onu tutup minderden indirmek istedikleri zaman bunu gören Abdülmuttalib "oğlumu bırakın. Tanrıya and içerim ki ilerde bunun şanı büyük olacaktır" der, onu minderin üstüne, yanına oturtur, eliyle sırtını okşar ve onun böyle hareket etmesinden hoşlanırdı.

Abdülmuttalib'in Ölümü ve Onun Arkasından Ağıt Olarak Yazılan Şiirler

Tanrı elçisi 8 yaşına bastığı zaman dedesi Haşim oğlu Abdülmuttalib öldü. Bu olay Fil savaşından 8 sene sonra olmuştu.

İbn-i İshak der ki: Bazı akrabalarından naklen Abbas oğlu Ma'bed oğlu Abdullah oğlu Abbas bana şunu anlattı: Abdülmuttalib öldüğü zaman Tanrı elçisi 8 yaşında idi.

İbn-i İshak der ki: el-Musseyyib oğlu Sait oğlu Muhammed bana şunları anlattı: Abdülmuttalib ölüm sıralarında artık öleceğini anla-
179 yınca kızları // Safiyye, Berre, Âtike, Ummu Hakim el-Beyda, Umeyme ve Erva'yı yanına çağırmış ve onlara "benim için ağlayın! Ne söyleyeceğinizi ölmeden önce işitmek istiyorum" demiş.

İbn-i Hişam diyor ki: İbn-i İshak'ın anlattığı bu şiirleri, şiir bilginlerinden hiç bir kimse tanımıyor; ancak İbn-i İshak bunları el-Musseyyib oğlu Said oğlu Muhammed yoluyla anlattığı için biz de bunları eserimize, buraya alıyoruz.

Abdülmuttalib kızı Safiyye, babası için, ağlıyarak şu beyitleri
söyledi: "Toprağın içinde yatan adam için geceleyin ağlayan bir ses
duyarak uykusuz kaldım. O zaman gözyaşlarım inci gibi yanaklarıma
damladı. Bu göz yaşlarım asil, aşağı olmayan ve bütün insanlara iyi-
liği dokunan bir adam için dökülüyordu. Bu adam eli açık yüksek de-
ğerli, her türlü eli açıklığa varis olan, iyilik timsali olan babam Şey-
be'dir. O, güçlük anlarında azimli, ne hayırsız ne zayıf ne de iradesiz-
di. O, kuvvetli, heybetli iri yapılı, kabilesi arasında sözü dinlenen ve
ahlâkı beğenilen bir adamdı. O, evi yüce, alnı açık, iyilik sever ve kıtlık
yıllarında halkın yardımına koşan bir adamdır. Onun dedeleri de asıl
olup // soyunda bir leke yoktur. İnsanların hem yukarı tabakasından olan- 180
lar hem de alt tabakadakiler onu beğenirlerdi. O çok yumuşak huylu,
asil, eli açık, kuvvetli ve arslan gibi olan kimselerin soyundandır.
Bir insan şan ve şerefe dayanarak sonsuz olarak yaşayabilseydi -ki
bu da olur şey değildir- o, eski şan ve şerefinin üstünlüğünden dolayı
sonsuz olarak yaşardı."

Abdülmuttalib kızı Berre'de babası için ağlayarak şu beyitleri söy-
ledi: "Ey gözlerim! İyi soylu ve eli açık olan bir kimse için inci gibi göz-
yaşları akıtın. Dedeleri şanlı, başarılı, güzel yüzlü, kadri büyük, iyi-
liklerle şan ve şerefin kendisinde toplandığı kimse olan Şeybe için
ağlayın. O, yumuşak huylu, felâket anlarında keskin iradeli, iyi değerler
taşıyan ve eli açık bir kimse idi. O kavmi arasında ençok şerefe sahip
olup ay ışığı gibi parlardı. Ona ölüm geldi ve kaderin pençesi onu alıp
götürdü."

Abdülmuttalib'in kızı Âtike de babası için ağlayarak şu beyitleri
söyledi: "Ey gözlerim! Gece herkesi uyuttuktan sonra pek zayıf ve fazla
yaşlı olmayan bir adam için ağlayın! Yaşlar akıtın, yağmur gibi boşanın;// 181
O, felâket anlarında büyük bir adam olup iyi işler gören, sözünde duran,
başarılı ve doğru olan Şeybe'dir. O savaşta, çarpışma sırasında karşı-
sındaki düşmanını yere seren keskin bir kılıç gibidir. O, yumuşak huylu
eli açık, sözünde duran, iri yapılı, soyu temiz, iyilik sever bir kimsedir.
Onun soyu şanlı, evi de yücedir."

Abdülmuttalib'in kızı Ummu Hakim el-Beyda'da babası için ağ-
lıyarak şu beyitleri söyledi: "Ey Gözüm! Eli açık ve değerler sahibi
olan o kimse için ağla! Ey gözüm: kahrolasın. Akan yaşlarınla bana
yardım etsene. Bineklere binenin en iyisi, iyilik timsali, hızla giden su
akıntısı gibi olan babam için ağla. O, güçlü, değerler sahibi, iyi huylu,
bağışlar yapan Şeybe'dir. O, yakınlarını arayan, güzel yüzlü, kıtlık
yıllarında herkese yardımda bulunan, mızrakların çakıştığı zaman arslan

kesilen ve bakan gözlere hoş görünen kimsedir. O, Kinane kabilesinin koruyucusu, felek felâketler getirdiği zaman onların yardım bekledi-
182 ği // ve yıkıcı savaş olunca onların sığınacağı kimsedir. Bundan dolayı ey gözüm o'nun için ağla. Üzüntüden yılma ve canın bedeninde bulunduğu müddetce bütün kadınları da beraber ağlat."

Abdülmuttalib kızı Umeyme'de babası için ağlayarak şu beyitleri söyledi: "Eh... kabileyi güdüp gözeten, eli açık, hacılara su içiren, şan ve şerefi koruyan ve kıtlık zamanlarında yabancı ve zavallı misafirleri evine alan kimse artık öldü. Ey Şeybe! Sen daha delikanlı iken ancak yiğitlerin elde edebilecekleri şeylerin en iyisine ulaştın ve daha fazla yükseldin. Eli açık Ebu'l-Haris (Abdülmuttalib'in künyesi) yerini boş bıraktı. Herkes bu dünyadan uzaklaşıp gidecekse de sen uzaklaşıp gitmemelisin. Yaşadığım müddetçe onun arkasından ağlayıp hasret çekeceğim. O, bu üzüntüme layık bir kimse idi. İnsanların koruyucusu olan Tanrı onun mezarını yağmurlu bulutlarla sulasın. O, mezarda ölsede arkasından ağlıyacağım, çünkü o, bütün kabilesi için bir süs olup her türlü iyilikleri kendinde toplamıştı."

Abdülmuttalib kızı Erva babası için ağlıyarak şu beyitleri söyledi: "Gözlerim, utangaç tabiatlı, eli açık, yumuşak huylu, Kureyşli iyi ruhlu yükselmek isteyen, feyizli değerler sahibi, iyilik timsali ve eşsiz bir kimse olan babam Şeybe'nin arkasından ağladılar, bunda da haklı
183 idiler. // O, güçlü, sağlam yapılı, iyi konuşan, alnı nur gibi parlayan, ince belli, heybetli, iyilik sever, şan ve şeref sahibi, zulmü istemeyen, açık alınlı, güzel yüzlü, şanı gizlenemeyen Malik kabilesinin koruyucusu, Fihr kabilesinin baharı ve yargı anlarında onların yargıcı olan kimsedir. O, asaleti, eli açıklığı ve kanlar aktığı zaman gösterdiği güçlülüğü ile tam bir yiğit idi. Yiğitler ölümden korkup yürekleri titrediği zaman o, elinde keskin, üzerinde ince oluklu damarlar bulunan ve bakıldığı zaman göz kamaştıran kılıç ile ilerlerdi."

İbn-i İshak der ki: el-Museyyib oğlu Said oğlu Muhammed bana şunu anlattı: Abdülmuttalib bu şiirleri işittiği zaman dili tutulmuş olduğundan "evet benim için işte böyle ağlayın" der gibi başını sallamış.

İbn-i Hişam diyor ki: el-Museyyib'in soy kütüğü: Mahzum oğlu İmran oğlu Aiz oğlu Amr oğlu Vehb oğlu Hazm oğlu el-Museyyib'-
184 dir. //

İbn-i İshak der ki: Luey oğlu Kâ'b oğlu Adiy boyundan şair Ganim oğlu Huzeyfe Mekke'de 4000 dirhem ödeme cezasına çarptırıl-

mış. Şair orada dururken Abdülmuttalib oğlu Abdüluzza Ebu Leheb, yanından geçerken onu görmüş ve parayı ödeyerek kendisini kurtarmış. Bunun üzerine adı geçen şair Abdümenaf oğlu Haşim oğlu Abdülmuttalib arkasından ağlıyarak ve onun, Kusay'ın ve Abdülmuttalib'in oğullarının Kureyş kabilesi arasındaki üstünlüklerini anarak şu beyitleri söylemiş: "Ey gözlerim! Göksüme kadar inecek göz yaşları dökün. Yılmayın. Bol yağmur suları sizi beslesin. Her sabah, feleğin alıp götürdüğü bir adam için ağlamak üzere bol bol yaşlar akıtın. Kureyş kabilesinden, utangaç, namuslu, kuvvetli, kibirli, güzel yüzlü, zayıf ve geveze olmayan, şanlı, yiğit, eli açık, kıtlık ve güçlük anlarında Luey boyunun baharı olan kimse için bol bol, dizi dizi, sicim gibi yaşlar akı-
tın. // Ey Gözlerim! Maad kabilelerinin yalın ayak ve ayakkabı giymiş 185
kimselerinin en iyisi, iyi işler yapan, huyu ve suyu temiz olan, soy, değerler ve ün bakımlarından da onların en iyisi olan şan, yumuşaklık, akıllılık yönlerinden ve kıtlık yıllarında iyilik yapmaya onlardan daha layık olan, yüzü, gece karanlığını dolun ay gibi gideren ve hacılara su içiren Şeybe için ağlayın.

Sonra iyilik timsali Haşim ve Fihr'li ulu Abdümenaf için de ağlayın. Abdülmuttalib, Kabenin yanında zemzem kuyusunu kazdı ve böylece onun hacılara su içirme ödevi (Sikaye) bütün öğünenleri bastıracak bir öğünç yolu oldu. Sıkıntıya düşen herkesi ve Kusay boyunun bütün yoksulları ve zenginleri onun arkasından ağlasın. Onun soyundan gelenlerin yaşlıları ve gençleri seçkin kimselerdir. Onun dib dedesi Kusay, bütün Kinane kabilesine karşı durdu ve bollukda da kıtlıkda da onu korudu. Her ne kadar ölümün sert pençesi onu da alıp götürdüyse de o, hayatı boyunca başarılı ve sözü geçer bir kimse olarak yaşadı. Kendisi öldükten sonra da arkasında ulu, silahlı, yiğit ve kara mızraklar gibi dinç adamlar bıraktı. Bana bağışta bulunan açık alınlı, ak yüzlü ve asil kimselerden olan Ebu Utbe bunlardandır. Ay ışığı gibi, bağış
vermekten hoşlanan ve içi dışı temiz olan Hamza'da bunlardandır.// 186
Abdümenaf ise şanlı, kibirli, yakınlarını gözeten bir kimsedir. Bunların yaşlıları en iyi yaşlı kimselerdir. Soyları da hükümdar soyu gibi bitmez tükenmezdi. Bunlardan bir kimse yetiştiği zaman muhakkak dedelerinin yürüdüğü yoldan yürür. Geçmişte, iyilik yarışında bunlar Batha vadisini şan ve şerefle doldurdular. Bunlar arasında şan ve şerefin en yüksek basamağına ulaşan kimseler yetişti. Dedeleri Abdümenaf, felaketlere uğrayanların yardımcısı idi. Öyleki o, Fihr oğulları bizi yalnız bırakıp gittikleri zaman düşmanlarımızdan bizi korumak için kızını Avf ile evlendirdi. Bunun üzerine biz onun yardımıyle memleketin Tihame ve Necd ülkelerini dolaştık ki kafilelelerimiz denize kadar uzandı.

Bütün halk çölde kalıp orada yaşadıkları halde bunlar Mekkede barın-
178 dılar. Burada ise ancak Amr (Haşim) boyunun uluları yaşardı.//Bunlar
Mekke de bir çok evler yapıp hacıların ve başka kimselerin, kurban-
ların kesildiği gecenin sabahında su içmeleri için bol su veren kuyular
kazdılar. Hacıların binek hayvanları Ahaşib dağları ile Hicr adlı yer
arasında üç gün bağlı kalırdı. Daha önceleri biz ancak Humm ve el-
Hafr kuyularından su içerdik. Bu kimseler ceza vermeyi gerektiren
suçları ve kendilerine karşı yapılan küstahlığı ve söylenen kötü sözleri
bağışlarlar. Bütün Ahaşib andlaşmasına girmiş olan topluluğu dağıtan
ve Bekr boyunun külhanbeylerini bizden uzaklaştıranlar bu kimselerdir.
Ey Hârice![46] Ben öldükten sonra sen de, ölünceye kadar onlara şükret.
Lubnâ'ın oğlunun (Ebu Leheb'i kastediyor) yaptığını da unutma;
çünkü o, şükretmeye değer bir iyilik yaptı. Soy bahsi olduğu zaman
ey Lubnâ'ın oğlu! Sen Kusayy soyunun göbeğisin. Sen üstünlük ile
şan ve şerefi bir arada kendinde topladın. Eli açıklıkta bütün kavmini
geçtin ve daha çocuk iken her türlü şeref sahibi kimselere hükmettin.
Soy bilginleri herkesin soyunu aradıkları zaman annenin temiz soyunun
Huzaa kabilesinden bir cevher olduğunu görürler. O, soyca, kahraman
Sebe'lilere bağlanır. Bu soy ne kadar da asil bir soydur. Ebu Şemir,
188 Malik oğlu Amr,Zu Ceden ile Ebu'l-Cebr onun soyundandırlar.//İn-
sanlara 20 sene komuta eden ve her yerde zaferler kazanan Es'ad (Ti-
ban Es'ad) da onun soyundandır."

İbn-i Hişam diyor ki: Şair "annenin temiz soyunun Huzaa kabilesinden bir cevher olduğu anlaşılır" sözü ile Ebu Leheb'i kastediyor. Çünkü Ebu Leheb'in anası, Huzaa kabilesinden Hâcir kızı Lübnâ'dır. Şairin "dedelerinin yürüdüğü yoldan yürür" sözünü, İbn-i İshak'dan değil de başka yerden alıp buraya kaydettim.

İbn-i İshak der ki: Şair Kâ'b oğlu Matrud Huzâî Abdülmuttalib
ile Abdümenaf oğullarının arkasından ağlıyarak şu beyitleri söylemiş:
"Ey göç eden adam! Abdümenaf oğullarının nerede olduklarını sorup
oraya gitsene. Sen onların yurduna gitsen cinayetten korurlar ve şere-
finin aşağı düşmesine mani olurlar. Onların zengini yoksullarına bakar;
böylece yoksul kimse ihtiyaçsız yaşar. Onlar kıtlık zamanlarında ba-
ğışlarda bulunurlar, ticaret için seyahata çıkar, sabahtan güneş denizde
189 batıncaya kadar yemek dağıtır ve yedirirler. // Ey iyi işler yapan Abdül-
muttalib! Sen eğer öldü isen hayatta iken eşin emsalin yoktu. Ancak
meziyetler sahibi baban Haşim ile konuklar babası olan amcan Mutta-
lib seninle boy ölçüşebilir."

46 Hârice bu şiiri söyleyen şairin oğludur.

İbn-i İshak der ki: Haşim oğlu Abdülmuttalib ölünce zemzem kuyusunun idaresi ile Sikaye ödevini, Abdülmuttalib oğlu Abbas üzerine aldı. Abbas o sırada kardeşlerinin en küçüğü idi. Bu ödevler islâmiyet ortaya çıkıncaya kadar onun elinde kaldı. Tanrı elçisi bu ödevlerin islâmiyet devrinde gene onun elinde bıraktı. Bunun için bu ödevler bugüne kadar Abbas oğullarının elinde bulunmaktadır.

Ebu Talib'in Tanrı Elçisini Himayesine Alması

Tanrı elçisi, dedesi Abdülmuttalib öldükten sonra amcası Ebu Talib'in yanında kaldı. Söylendiğine göre Abdülmuttalib, Ebu Talib'e Tanrı elçisine bakmasını tavsiye etmiş çünkü Tanrı elçisinin babası Abdullah ile Ebu Talib, ana baba bir kardeş idiler. Anaları Mahzum oğlu İmran oğlu Abd oğlu Aiz oğlu Amr'ın kızı Fatıma'dır.

İbn-i Hişam diyor ki: Bu soy kütüğünde adı geçen Aiz, Mahzum
oğlu İmran'ın oğludur. // 190

İbn-i İshak der ki: Tanrı elçisini dedesinden sonra amcası Ebu Talib güdüp gözetmiştir. Tanrı elçisi her zaman onunla birlikte bulunur ve her hususta onun buyruğundan çıkmaz, ona bağlı kalırdı. İbn-i İshak sözüne devamla der ki: ez-Zubeyr oğlu Abdullah oğlu Abbad oğlu Yahya, babasından naklen bana şunları anlattı: Lihb boyundan -İbn-i Hişam diyor ki Lihb, Ezd-u Şenue kabilesinin bir boyudur- insan vücudundan fala bakan bir falcı vardı. Bu falcı Mekke'ye uğradığı zaman Kureyşliler, fallarına bakması için çocuklarını ona getirirlerdi. Birgün Ebu Talib de o zaman daha çocuk olan Tanrı elçisini, başka kimseler fala baktırırlarken bu falcıya göstermiş. Falcı Tanrı elçisine şöyle bir bakmış fakat bu arada başka bir şeyle meşgul bulunduğundan o işini bitirdikten sonra büyük bir merakla "hani o çocuk getirin bakayım" demiş, Ebu Talib falcının bu şiddetli merakını görünce Tanrı elçisini saklamış. Falcı "Kahrolasıcalar! Demin gördüğüm çocuğu bana getirin. Tanrıya and içerim ki o çocuğun ileride büyük bir şanı olacaktır" sözünü tekrarlayıp durduysada Ebu Talib çocuğu alıp uzaklaş-
mış. // 191

Rahib Bahira'nın Hikâyesi

İbn-i İshak der ki: Ebu Talib bir kafile ile birlikte ticaret amacı ile Suriyeye gitmek istedi; yola çıkmak için hazırlanıp yolculuğa karar verdiği zaman Tanrı elçisi üzülüp ona sarılarak kendisinden ayrılmak

istememiş. Bu duruma dayanamayan Ebu Talib "Tanrıya and içerim
ki onu yanıma alıp birlikte götüreceğim. O benden ayrılmıyacak ben
de ondan ayrılmıyacağım" veya buna benzer sözler söyledi. Böylece
onu yanında götürdü. Kafile, Suriye topraklarında bulunan Busra'ya
geldi. Burada Bahîra adlı bir rahib, küçük bir tapınakta yaşıyordu.
Bu rahip Hıristiyanlar arasında en bilgili bir kimse idi. Eskidenberi
bu küçük tapınakta bulunan bir kitap burada yaşayan rahiplere geç-
tiği için, eline bu kitap geçmiş olan her rahip Hıristiyanların en çok
bilgili kimsesi olurdu. Söylendiğine göre Rahibler bu kitabı, yaşlısı
gencine aktarmak suretiyle biribirinden devralırlardı. Bu ticaret kafi-
lesindeki Mekkeliler o yıl Bahîra'nın yanına indiler. Kureyş ticaret
192 kafileleri çoğu zaman bu rahib Bahîra'nın yanına uğrarlardı,// fakat
Bahîra onlarla hiç konuşmaz ve ilgilenmezdi. Söylendiğine göre bu se-
fer Kureyşliler, yanına uğradığında, tapınağından bakıp gördüğü bir
şeyden dolayı onlara yemek vermiş. Gene söylendiğine göre rahib, ta-
pınağından kafilenin gelişini seyrederken bir bulutun Tanrı elçisini
gölgelediğini görmüş. Kafile gelip bir ağacın altına konmuş. Bahîra,
bulutun, ağacın üstüne geldiğini, ağacın dallarının Tanrı elçisinin üs-
tüne eğilip gölge ettiğini de görmüş.

Bahîra bunu görünce tapınaktan inmiş, Kureyşli adamları çağırmış
ve onlara "Ey Kureyşliler! Size yemek yaptım. Bu yemeğe hepinizin,
büyüğünüzün küçüğünüzün, kölenizin ve hürrünüzün gelmenizi arzu
ederim" demiş. Bunun üzerine onlardan biri "Ey Bahîra! Tanrıya and
içerim ki bugün sende başka bir hal var. Biz sana her zaman uğrarız.
O zamanlar bize böyle bir şey yapmazdın Bugün sendeki bu hal nedir?"
diye sordu. Bahîra'da "evet doğru söyledin. Fakat ne de olsa siz konuk-
sunuz. Bunun için sizi konuklamak, yemek vermek istedim. Bu yemek-
ten hepiniz yiyiniz" dedi.

Bütün Kureyşliler yemek yemeye geldiler. Ancak Tanrı elçisi
küçük olduğu için adamların eşyalarının yanında ağacın altında kaldı.
Bahîra gelenler arasında onu ve tanıdığı alameti göremeyince "Ey Ku-
reyşliler! Aranızdan hiç biriniz eksik olmadan hepiniz soframda bulun-
malısınız" demiş. Kureyşliler "Ey Bahîra! Gelmesi gereken herkes gel-
di. Ancak aramızda en küçük yaşlımız olan bir çocuk eşyaların yanında
kaldı" dediler. Bahîra "Yapmayın, onu da çağırın; sizinle birlikte
yemekte bulunsun" dedi. Bunun üzerine Kureyşlilerden biri "el-Lat
ile el-Uzza adına and içerimki Abdülmuttalib oğlu Abdullah'ın oğlunun
bizimle birlikte bu yemeğe gelmeyişi bizim için küçük düşüştür. Onu
193 da birlikte getirmeliydik" dedikten sonra // kalkıp çocuğu kucaklayarak

getirip öbürlerinin arasına oturtmuş. Bahîra çocuğu görünce ona çok dikkatle bakmaya, vücudunda daha önce bildiği bazı yerleri kontrol etmeye başladı. Halk yemekten kalkıp dağıldıktan sonra Bahîra, çocuğa doğru gelip şöyle dedi: "Bak delikanlı! el-Lat ve el-Uzza hakkı için sana soracağım şeylerin cevabını ver". Bahîra Kureyşlilerin bu iki put üzerine and içtiklerini duyduğu için çocuğa böyle söyledi. Söylendiğine göre Tanrı elçisi Bahîra'ya "el-Lat ile el-Uzza adına benden bir şey isteme. Tanrıya and içerimki onlardan nefret ettiğim gibi hiç bir şeyden nefret etmem." Bunun üzerine Bahîra "peki Tanrı hakkı için sana soracağım şeylerin cevabını ver" dedi. Çocuk: "Öyleyse istediğini sor" dedi. Bundan sonra Bahîre çocuğa, uykusuna, durumuna ve bunlardan başka hallerine ve işlerine dair sorular sormaya başladı. Tanrı elçisi bu soruların cevabını verdi. Hepsi de Bahîra'nın önceden bildiği sıfatlara uyuyordu. Bahîra son olarak çocuğun sırtına da baktı ve iki omuzu arasında tas-tamam daha önce bildiği bir de Peygamberlik mührünü gördü.

İbn-i Hişam diyor ki: Bu mühür kan alma aletinin izi gibi bir şeydi.

İbn-i İshak der ki: Bahîra sorularını bitirdikten sonra çocuğun amcası Ebu Talib'in yanına gelip ona "bu çocuk senin neyin olur?" diye sordu. Ebu Talib "oğlumdur" cevabını verdi. Bahîra "Hayır! O senin oğlun değil. Bu çocuğun babası sağ olmamalıdır" dedi. Ebu Talib "doğru... O benim yeğenimdir" dedi. Bahîra "Peki babası ne oldu?"
dedi. Ebu Talib "annesi bu çocuğa gebe iken o öldü" dedi. // Bunun 194
üzerine Bahîra "doğru söyledin. Bu yeğenini hemen memleketine geri götür; Onu Yahudilerden koru. Tanrıya and içerim ki Yahudiler çocuğu görüp benim anladıklarımı anlarlarsa ona kötülük yaparlar. Çünkü senin bu yeğeninin ileride büyük bir şanı olacaktır, sen onu hemen geri memleketine götür" dedi.

Bunun üzerine çocuğun amcası Ebu Talib Suriyedeki ticaret işlerini bitirdikten sonra hemen çocuğu alıp Mekke'ye döndü. Halkın söylediklerine göre ehli kitaptan olan Zureyr, Temmam ve Deriz adlarındaki kimseler, Tanrı elçisinin, amcası Ebu Talib ile birlikte yaptığı bu seyahatinde Bahîra'nın gördüğü şeyleri görmüşler. Bu üç adam o şeyleri gördüklerinde çocuğa kötülük yapmak istemişler, fakat Bahîra onların bu niyetlerine karşı gelmiş, çocuğun adının, sözü geçen kitapta anıldığını ve sıfatlarının sayıldığını onlara hatırlatmış ve eğer ona dokunmak isterlerse bu işte başarı elde edemiyeceklerini söylemiş; böylece bu üç adam Bahîra'nın söylediklerini anlamış, onlara inanmış ve çocuğu bırakıp gitmişler.

Tanrı elçisi böylece, ileride kendisini Peygamber yapacağı için Tanrının kendisini himaye etmesi ve cahiliye devrinin kötülüklerinden korumuş olması sebebiyle esenlik içinde büyüyüp gitti. Sonunda yetişkin bir adam durumuna geldi ve kavmi arasında en mert, en iyi huylu, soyca en asil, komşuluk haklarını gözetme bakımından en iyi, en uysal, en çok doğru söz söyleyen en güvenilir ve kötülükten ve insanları alçaltan huylardan en uzak bulunan bir kimse idi. Tanrı onda bütün bu iyi sıfatları bir arada topladığı için Muhammed kavmi arasında el-Emin (kendisine güvenilir, doğru) lakabı ile tanındı. Bana anlatıldığına göre Tanrı elçisi, Tanrının kendisini küçüklüğünde, cahiliye devrinde nasıl koruduğunu anlatırken şöyle dermiş: "Bir gün Kureyş kabilesinden olan çocuklarla birlikte bir oyun oynamak üzere bir yerden bir yere taş taşıyorduk. Hepimiz elbiselerimizi çıkarıp boyunlarımıza asarak içine taş koyup taşıyorduk. Ben de bu şekilde taş taşımak üzere gidip gelirken birden bire kendisi görünmeyen fakat sadece sesi duyulan bir kimse tarafından yüzüme şiddetli bir şamar indirildi ve bana "giy şu elbiseni
195 bakayım" dedi.// Bunun üzerine hemen elbisemi giydim ve arkadaşlarım arasında yalnız ben giyinik olduğum halde taşları omuzlarımda taşımağa başladım."

Ficar Savaşı

İbn-i Hişam diyor ki: el-Ala' oğlu Ebu Amr'dan naklen dil bilgini Ebu Ubeyde'nin bana anlattığına göre Tanrı elçisi 14 veya 15 yaşların-
196 da iken // bir yandan Kureyş kabilesi ve onun tarafını tutan Kinane kabileleri, öte yandan Kays Aylan kabileleri arasında el-Ficar savaşı baş gösterdi.

Bu savaşın başlamasının sebebi şudur: Havazin oğlu Bekr oğlu Muaviye oğlu Sa'saa oğlu Âmir oğlu Rebia oğlu Kilab oğlu Ca'fer oğlu Utbe oğlu Urve er-Rahhal, Hire hükümdarı Münzir oğlu Nu'man'ın bir ticaret kervanını korumayı kendi üzerine almıştı. Kinane oğlu Abdümenat oğlu Bekr oğlu Damra boyundan Kays oğlu el-Berrad, adı geçen Urve'ye şöyle demiş: "Sen bu kervanı Kinane kabilesine karşı da mı koruyacaksın?" Urve'de "evet. Hatta bütün insanlara karşı koruyacağım" cevabını vermiş; sonra Urve er-Rahhal kervan ile birlikte yola çıkmış aynı zamanda, adı geçen Berrad'da fırsat kollayarak onun arkasından gitmiş. Kervan Necid ülkesinin dağlık bölgesindeki Teymen Zu Tılal adlı yere geldiği zaman Urve bir dikkatsizlik etmiş, Berrad da bunu fırsat bilerek, onu, savaşın yasak olduğu bir ayda öldürmüş. Bunun için de ona Ficar (düzeni bozma) lakabı verilmiş.

Bu olay hakkında Berrad şu beyitleri söylemiş: "Bu olay bütün insanların ilgilendiği büyük bir olaydır. Bunu yapmak için Bekr boyundan olan yardımcı arkadaşlarımla birlikte saldırdım. // Bu olayda Kilab 197
boyunun evlerini başlarına yıkıp kölelerini hayvanlardan süt emmek zorunda bıraktım. Zu Tılal da Urve'ye kılıçla öyle bir vuruş indirdimki o, kesilmiş bir ağaç gövdesi gibi yere yuvarlandı."

Gene bu olay hakkına Kilab oğlu Cafer oğlu Malik oğlu Rebia oğlu Lebid şu beyitleri söylemiş: "Felâketler birbirini kovaladığı halde Kilab ve Amir boylarına haber verin. Gene Numeyr boyu ile öldürülenin dayıları olan Hilal boyuna söyleyin ki Rahhal, Teymen Zu Tılal adlı yerde ölü olarak yatıyor".

Bu beyitler İbn-i Hişam'ın söylediğine göre şairin başka beyitleri arasından alınmıştır.

İbn-i Hişam diyor ki : Bir haberci gelip, savaşın yasak olduğu ayda Ukaz panayırında bulunmakta olan Kureyş kabilesine Berrad'ın Urve'yi öldürdüğünü haber verdi. Bunun üzerine Kureyş kabilesi, Havazin kabilesinin haberi olmaksızın oradan ayrıldılar. Sonra Havazin kabilesine de haber ulaşınca Kureyş kabilesinin arkasından koşup kutlu bölgeye girmeden onlara yetiştiler. Akşama kadar savaştılar. Sonra Kureyşliler kutlu bölgeye girdiler. O zaman Havazinliler savaşı bıraktılar. Bundan sonra başka günlerde de savaştılar. Her iki taraf ayrı ayrı boylar halinde savaşıyorlardı. Şöyle ki: Kureyş ve Kinane kabilelerinin her boyunun başında, kendilerinden olan bir başkan komuta ediyordu. Nitekim, Kays (Havazin) kabilesinin boylarının başında da kendilerinden bir başkan bulunuyordu.

Tanrı elçisi bu savaş günlerinden bazılarında savaşa katıldı. Onu amcaları savaşa birlikte götürmüşlerdi. // Tanrı elçisi bu hususta şöyle 198
demiş: "Bu savaşta düşmanların amcamgile attıkları okları kalkanla karşılıyordum.

İbn-i İshak der ki: Ficar savaşı başladığı zaman Tanrı elçisi 20 yaşında idi. Bu savaşa Ficar adının verilmesinin sebebi, Kinane ve Kays -Aylan kabilelerinin bir takım yasakları bozduklarından ötürüdür. Bu savaşda Kureyş ve Kinane kabilelerinin komutanı Abdüşems oğlu Umeyye oğlu Harb idi. Başlangıçta gündüzün ilk saatlerinde Kayslılar, Kinane kabilesine üstün geldilerse de öğleye doğru Kinane kabilesi Kays kabilesine üstün geldi.

İbn-i Hişam diyor ki: Ficar savaşlarının hikâyesi bu anlattıklarımdan daha uzundur ama Tanrı elçisinin hayatına dair olan haberler aksamasın diye uzun uzun anlatmayıp kısa kestim.

Tanrı Elçisinin Hatice İle Evlenmesi

İbn-i Hişam diyor ki: Ebu Amr el-Medenî'den naklen bazı bilginlerin bana anlattıklarına göre Tanrı elçisi 25 yaşına geldiği zaman Galib oğlu Luey oğlu Kâ'b oğlu Murre oğlu Kilab oğlu Kusay oğlu
199 Abdüluzza oğlu Esed oğlu Huveylid'in kızı Hatice ile evlenmiş.//

İbn-i İshak der ki: Huveylid'in kızı Hatice tüccar bir kadın olup şeref ve servet sahibi idi. O para ile adam tutup ticaret yapar ve muayyen bir kâr karşılığında onlara borç verirdi. Zaten bütün Kureyş kabilesi, ticaretle uğraşan bir kabile idi.

Hatice Tanrı elçisinin doğruluğunu, eminliğini, iyi huylu olduğunu duyduğu zaman ona haber yolladı. Meysere adındaki kölesi ile birlikte kendisine, evvelce kervanını götürenlere verdiğinden daha fazla ücret vermek şartiyle kervanını Suriyeye götürmesini teklif etti.

Tanrı elçisi bu teklifi kabul etti; Hatice'nin kervanını götürdü. Hatice'nin kölesi Meysere de onunla beraber gitti; Suriyeye vardılar.

Tanrı elçisi, bir rahibin kulübesinin (savmaa'sının) yakınında bulunan bir ağacın gölgesine kondu. Rahip Meysere'nin yanına gelip: "Şu ağacın altına konan adam kimdir?" diye sordu. Meysere - "bu adam kutlu bölge halkı olan Kureyş kabilesinden bir kimsedir" cevabını verdi.

Bunun üzerine rahip ona: "Şimdiye kadar bu ağacın altına ancak
200 Peygamberler konmuştur" dedi.// Tanrı elçisi getirdiği malları sattı (Mekke'ye götürmek üzere) istediği malları satın aldı, sonra Meysere ile birlikte Mekke'ye döndü.

Söylediklerine göre Meysere, öğle vakti sıcağın arttığı zamanlarda iki meleğin Tanrı elçisini, deve üstünde gittiği sıralarda güneşten gölgelediklerini görürmüş.

Tanrı elçisi Mekke'ye dönüp getirdiği malları Haticeye teslim etti. Hatice bu malları sattı, iki kat veya bu miktara yakın bir kâr elde etti. Meysere de rahibin sözlerini ve iki meleğin onu güneşten koruyarak gölge edişlerini Hatice'ye anlattı. Hatice, azimli, şerefli ve anlayışlı bir kadındı. Tanrı da ona ulu bir mertebe nasib etmek istemişti. Bunun üzerine Meysere ona gördüklerini ve duyduklarını anlattıktan sonra Hatice bir gün Tanrı elçisine haber yollayarak söylediklerine göre şöyle demiş: "Bak ey amcam oğlu! Aramızdaki akrabalık, senin kavmin arasındaki şerefin, emniyetli oluşun, iyi huyun ve doğruluğundan dolayı seni beğendim".

Hatice bundan sonra ona, kendisiyle evlenmesini teklif etti. // O 201
zamanlar Hatice, soy bakımından bütün Kureyş kadınlarının en üstünü, şeref bakımından onların en büyüğü, para bakımından da en zengini idi. Bütün kabilesi erkekleri ellerinden gelse onunla evlenmek isterlerdi.

Hatice'nin soy kütüğü şöyledir: Fihr oğlu Galib oğlu Luey oğlu Ka'b oğlu Murre oğlu Kilab oğlu Kusay oğlu Abdüluzza oğlu Esed oğlu Huveylid'in kızı Hatice.

Annesi: Fihr oğlu Galip oğlu Luey oğlu Âmir oğlu Mais (معيص) oğlu Abd oğlu Hacar oğlu Ravaha oğlu el-Esamm oğlu Zaide'nin kızı Fatıma'dır. Bu Fatıma'nın annesi de: Fihr oğlu Galib oğlu Luey oğlu Kaab oğlu Husays oğlu Amr oğlu Sehm oğlu Sa'd oğlu Suayd'ın kızı Kilâbe'dir.

Hatice kendisiyle evlenmesini Tanrı elçisine teklif edince Tanrı elçisi durumu amcalarına bildirdi. Bunun üzerine Tanrı elçisinin amcası Abdülmuttalib oğlu Hamza (Tanrı ona rahmet etsin) onunla birlikte kalkıp Esed oğlu Huveylid'in yanına gitti, Hatice'yi istedi ve böylece Tanrı elçisi Hatice ile evlenmiş oldu.

İbn-i Hişam diyor ki: Tanrı elçisi Hatice'ye kalınk (mehr) olarak 20 genç dişi deve verdi. Hatice Tanrı elçisinin ilk karısı idi. O, Hatice ölünceye kadar üstüne evlenmedi. Tanrı Haticeden razı olsun. // 202

İbn-i İshak der ki: İbrahim hariç, Tanrı elçisinin bütün çocukları Haticeden doğdu. Bunlar: Kasım-ki Tanrı elçisi bunun adıyle künyelenirdi- Tahir, Tayyib, Zeyneb, Rukayye, Ummu Kulsum ve Fatıma (onlara selam olsun) dırlar.

İbn-i Hişam diyor ki: Tanrı elçisinin erkek çocuklarının en büyüğü Kasım olup sonra, Tayyib, daha sonra Tahir doğmuştur. Kız çocuklarının en büyüğü ise Rukayye olup ondan sonra Zeyneb daha sonra Ummu Kulsum, en sonra da Fatıma doğmuştur.

İbn-i İshak der ki: Kasım, Tayyib ve Tahir cahiliye devrinde öldüler. Kızları ise, hepsi de İslâm devrine kadar yaşadılar müslüman oldular ve Tanrı elçisiyle birlikte Medineye göç ettiler.

İbn-i Hişam diyor ki: Tanrı elçisinin oğlu İbrahim'e gelince; onun annesi (mısırlı) Kıbtıye Mariye'dir. İbn-i Lahnia'dan naklen Vehb oğlu Abdullah bize şunu anlattı: İbrahim'in annesi Tanrı elçisinin cariyesi Mariye'dir. Bu kadın Mısır da Ensina bölgesinin Hafn köyünden olup Mukavkıs tarafından Tanrı elçisine hediye olarak yollanmıştı. // 203

İbn-i İshak der ki: Huveylid'in kızı Hatice, kölesi Meysere'nin Muhammed hakkında rahibden duyup anlattığı şeyleri ve iki meleğin onu güneşden gölgeleyip koruduğunu görmüş olduğunu Abdüluzza oğlu Esed oğlu Nevfel oğlu Varaka'ya anlattı. Varaka Hatice'nin amcası oğlu olup kendisi Hıristiyandı. Dinî kitapları okumuş ve halkın ağzında dolaşan bir çok bilgileri edinmişti. Varaka, Hatice'nin anlattıklarını işittiği zaman ona, "ey Hatice! Eğer bu söylediklerin doğru ise hiç şüphesiz Muhammed bu milletin Peygamberi olacaktır. Bu milletin içinden bir Peygamber çıkacağını biliyorum. Onun ortaya çıkma zamanı artık gelmiştir. Veya buna benzer şeyler" dedi.

İbn-i İshak sözüne devam ederek der ki: Bundan sonra Varaka,
Peygamberin ortaya çıkışını beklemekte sabırsızlanarak "daha ne za-
mana kadar bekleyeceğiz" dermiş. Varaka bu hususta şu beyitleri söy-
lemiştir: "Beni ağlatan bir kaygu ve Hatice'nin zaman zaman anlat-
tıklarından dolayı sabırsızlandım. Zaten hatıra işlerinde de sabırsızım.
Ey Hatice! Anlattıklarından ümitlenerek Peygamberin ortaya çıkışını
Mekke'de bekleyişim çok uzadı. Anlattıkların bir rahibin söyledikleridir
ki bunlar doğru olmaz diye korkuyorum. Muhammed bizim başımıza
geçecekmiş, kendisine karşı çıkacak olanı yenecekmiş. O, bütün memle-
kette nur saçacak, bu nurla halkın düzensizliğe düşmemesini sağlayacak-
204 tır. Onunla savaşan ziyan edecek, ona uyacak olan başarıya ulaşacaktır.//
Bu iş olacağı zaman keşke ben de hayatta olsam da ona ilk uyan olsam.
Kureyşliler Mekke'de gürültüler çıkarsalar bile ben onların nefret et-
tikleri (Muhammed'in tebliğ edeceği) dine girerdim. Onların nefret
edip alçaldıkları o din vasıtası ile ben Tanrıya yaklaşmayı ümit ederim.
Alçalmak, gökteki bütün burçları yaratanın seçtiği kimseyi inkâr
etmekten başka bir şey değildir. Onlar ve ben o zamana kadar (Muham-
med'in dinini tebliğ edeceği zamana kadar) yaşarsak kâfirlerin, karşısın-
da dayanamıyacakları olaylar ortaya çıkacaktır. Yok eğer ölürsem,
zaten ölüm herkesin başına gelecek bir felâkettir."

Kâbe'nin Onarılması ve Tanrı Elçisi (S. A. S) nin Hacer-i Esved'in Yerine Konmasında Kureyş Kabilesine Hakemlik Etmesi

İbn-i İshak der ki: Tanrı elçisi 35 yaşına geldiği zaman Kureyş
kabilesi Kâbe'yi yıkıp yeniden yapmaya kalkıştılar. Kureyşliler Kâbe'-
ye bir çatı yapmak için bu işe girişmek istiyorlardı; fakat onu yıkmak-
tan çekiniyorlardı. Kâbe, bir insan boyundan biraz yüksek, üstüste
205 konup dizilmiş taşlardan meydana gelen duvarlardan ibaretti.// Kureyş-

liler şimdi bu duvarları yükseltip üstüne bir de çatı kurmak istiyorlardı. Bunun sebebi, bazı kimselerin, Kâbe'nin bir definesini çalmalarıdır. Bu define, Kâbe'nin içinde bulunan bir çukurda saklanıyordu. Defineyi çalan kimse ise Huzae kabilesinden Amr oğlu Muleyh boyunun kölesi olan Duveyk adında bir adamdı.

İbn-i Hişam Diyor ki: Kureyş kabilesi Duveyk'in elini kesmekle onu cezalandırdı. Kureyşlilerin dediklerine göre defineyi çalanlar onu Duveyk'in yanına koymuşlar.

O sıralarda deniz Bizans tüccarlarından birinin gemisini Cudde kıyılarına sürüklemiş gemi de parçalanmıştı. Kureyşliler parçalanan geminin tahtalarını alıp Kâbeye bir çatı yapmak üzere hazırlanmışlardı. Mekke'de marangozluk yapan bir kıbti adam da yaşıyordu. Böylece Kureyşlilerin elinde Kâbe'yi onaracak herşey bulunuyordu. Fakat Kâbenin içinde bulunan ve içine hergün hediye edilen şeylerin konduğu çukurda bir yılan yaşıyordu. Bu yılan hergün çıkıp Kâbenin duvarında güneşlerdi. Kureyşliler bu yılandan korkarlardı; çünkü ona bir kimse yaklaştığı zaman hemen başını kaldırır, ağzını açar ve ıslık çalmaya başlardı. İşte bunun için Kureyşliler ondan korkarlardı. Günün birinde bu yılan her gün yaptığı gibi gene Kâbenin duvarlarının üstünde güneşlerken Tanrı ona bir kuş musallat etti. Kuş onu kapıp götürdü. Bunun üzerine Kureyşliler "Tanrının, yapmayı tasarladığımız işten dolayı razı olduğunu ümit ederiz. İşte elimizde iyi bir yapı ustası ve tahta var, Tanrı da bizi yılandan kurtardı" dediler.

Kureyşliler Kâbe'yi yıkıp, yeniden yapmaya karar verdikleri zaman
Mahzum oğlu İmran oğlu Abd oğlu Aiz oğlu Amr oğlu Ebu Vehb
-ibn-i Hişam diyor ki Aiz, Mahzum oğlu İmran'ın oğludur- kalkıp
Kâbenin duvarından bir taş aldı; taş elinden sıçrayarak yerine döndü. // 206
Bunun üzerine Ebu Vehb "Ey Kureyşliler! Kâbenin yapılışında kazan-
cınızdan ancak helâlını sarfedin. Masrafa, bir orospunun ücreti, riba
geliri ve zulüm yoluyla bir kimseden alınan para karışmasın" dedi.
Halk bu sözleri, Mahzum oğlu Ömer oğlu Abdullah oğlu Mugîre oğlu
Velid'e de atfederler.

İbn-i İshak der ki: Ebu Nüceyb oğlu Abdullah el-Mekkî, Luey oğlu Kaab oğlu Husays oğlu Amr oğlu Cumah oğlu Huzafe oğlu Vehb oğlu Halef oğlu Umeyye oğlu Safvan oğlu Abdullah yoluyla kendisine şunların anlatıldığını bana söyledi: "Safvan oğlu Abdullah, Amr oğlu Ebu Vehb oğlu Hubeyre oğlu Ca'de'nin bir oğlunu, Kâbeyi tavaf ederken görmüş, kim olduğunu sormuş, bu Hubeyre oğlu Ca'de'nin oğludur demişler. Bunun üzerine Safvan oğlu Abdullah şöyle demiş: Bu-

nun dedesi -Ebu Vehb'i kastediyor- Kureyş kabilesi Kâbeyi yıkmaya karar verdiği zaman Kâbe duvarından bir taş almıştı. Taş elinden sıçrayıp yerine dönmüştü. Bunun üzerine o: Ey Kureyş kabilesi! Kâbenin yapımında ancak helâl kazancınızdan sarfedin. Masrafa bir orospunun ücretini, riba gelirini ve zulüm yoluyla bir kimseden alınan parayı karıştırmayın, demiş.

İbn-i İshak der ki: Adı geçen Ebu Vehb Tanrı elçisinin babasının dayısıdır. O şerefli bir adamdı. Araplardan bir şair şu beyitleri ona söylemiş: "Ben devemi Ebu Vehb'in kapısı önünde ıhtırsaydım onun yanından heybem dolu olarak dönerdim. O, hem ana hem baba tarafından Galib oğlu Luey'in soyundan gelen ak bir kimsedir. Soylar incelendiği zaman onun soyu yüksek soylar arasında yer alır. O, mert, mazlum hakkını alan, cömertlikten rahatlık duyan ve her iki dedesinin
207 iyi kimseler soyu arasından iyi yer alan bir kimsedir. // Onun ocağının külü çoktur[47]. O (evindeki) tahta sinilerini, üzerinde ak kumaşlar gibi yağlı et bulunan pidelerle doldurur".

Bundan sonra Kureyş kabilesi Kâbeyi yıkıp yeniden yapmak üzere birer parça aralarında paylaştılar. Kapı tarafı Abdümenaf ve Zuhre boylarına düştü. Hacer-i Esved'in bulunduğu köşe ile Yemen köşesi arasındaki kısım Mahzum boyu ile Kureyş boylarından bunlara iltihak edenlere düştü. Kâbenin arka tarafı, Luey oğlu Kaab oğlu Husays oğlu Amr'ın oğulları Cumah ve Sehm boylarına düştü. Hatim adiyle anılan Hicr tarafı ise Kusay oğlu Abdüddar, Kusay oğlu Abduluzza oğlu Esed ve Luey oğlu Kaab oğlu Adiy boylarına düştü.

Bundan sonra halk Kâbeyi yıkmaktan çekinip korktular. Bunun üzerine Mugîre oğlu Velid, yıkma işine ben başlıyacağım deyip kazmayı eline alıp "Ey Tanrım! Korkma -ibn-i Hişam diyor ki: Başka bir söylentiye göre 'korkma' yerine 'biz sapmadık' -Ey Tanrım! biz ancak iyilik istiyoruz" diyerek Kâbenin duvarına çıktı. Sonra Hacer-i Esved'in bulunduğu köşe ile Yemen köşesi arasında yer alan (ve Mahzum boyuna düşen) kısımdan biraz yıktı. Halk, o gece yıkma işine devam etmeyip beklediler ve "bekliyelim, Velid'in başına bir şey gelirse yıkmayız ve Kâbeyi gene eski haline getiririz. Onun başına bir şey gelmezse Tanrı yaptığımız işi kabul etmiş demektir. O zaman yıkarız" dediler. Ertesi günü Velid sapasağlam kalkıp Kâbeye gidip yıkma işine devam etti. Bu defa halk da onunla birlikte yıkmaya başladılar. Hz. İbrahim'-

47 Ocağında fazla ateş yandığı, dolayısiyle fazla yemek piştiği, sonuç olarak da çok mısafir geldiği ifade edilmek isteniyor.

in (A. S.) vaktiyle attığı temele ulaşıncaya kadar duvarları yıktılar ki temelin bu kısmına gelince, birbirleriyle kaynaşmış deve sırtı gibi yeşil taşlarla karşılaştılar. // 208

İbn-i İshak der ki: Hadis rivayet eden biri bana şunları anlattı: Kâbe duvarlarını yıkanlardan Kureyşli bir adam, bu kaynaşmış taşlardan birini sökmek için iki taş arasına bir külünk yerleştirmiş, taş yerinden oynayınca bütün Mekke sarsılmış; bunun üzerine yıkmak için daha aşağı inmemişler.

İbn-i İshak der ki: Bana şunlar da anlatıldı: Kureyşliler Kâbenin köşesinde süryanca bir yazı bulmuşlar, ne olduğunu bilememişler. Yahudi bir adam yazıyı okumuş. Orada şunlar yazılı imiş: Ben Bekke[48] sahibi Tanrıyım. Onu gökler ile yeri yarattığım ve güneş ile ayı meydana getirdiğim gün yaptım. Onu yedi iyi melek ile kuşattım. O, ancak Mekke'nin iki Ahşeb'i ortadan kalktığı zaman yok olur. Su ve süt o şehrin halkına hayırlı olsun.

İbn-i Hişam diyor ki: Mekke'nin iki Ahşeb'i denmekle Mekke'nin bu adı taşıyan iki dağı kastediliyor.

İbn-i İshak der ki: Bana şu da anlatıldı: Kâbe makamında Kureyşliler bir yazı bulmuşlar. Bu yazıda şunlar söyleniyormuş: Kâbe Tanrının kutlu tapınağıdır. Bu şehrin rızkı üç yoldan gelir. Onun kutluluğunu kendi halkından önce kimse bozmayacaktır.

İbn-i İshak der ki: Ebu Suleym oğlu Leys, şunu ileri sürer: Kureyşliler Tanrı elçisinden 40 yıl önce Kâbede bir taş bulmuşlar. Bu taşın üzerinde şunlar yazılı imiş: İyilik eken sevinç biçer. Kötülük eken ise nedamet biçer. Kötülük yaparsanız iyilikle mi mükafatlandırılırsınız. Evet, nitekim dikenden üzüm alınmaz. // 209

İbn-i İshak der ki: Bundan sonra Kureyş boyları Kâbeyi yapmak üzere her boy ayrı ayrı taş topladı. Sonra yapıya başladılar. Yapı Hacer-i Esved'in bulunduğu yere geldiği zaman Kureyş kabilesi boyları arasında anlaşmamazlık çıktı; her boy, bu taşı kendisi yerine koymak istiyordu. Sonunda birbirlerinden ayrılıp andlaşmalar yapıp döğüşe hazırlandılar. Bu sırada Abdüddar boyu meydana kan dolu bir kazan çıkardılar, sonra Luey oğlu Kâ'b oğlu Adiy boyu ile ölünceye kadar birlikte çarpışmaya sözleştiler; andlarını sağlamlaştırmak için ellerini, o kan dolu kazana batırdılar. Bundan dolayı bunlara "kan yalayanlar" adı verildi. Kureyş kabilesi 4 veya 5 gün bu halde kaldı; sonunda

48 Mekke'nin eski adı

mabette toplanıp aralarında görüştüler ve birbirlerini uyuşmaya çağırdılar.

Rivayet anlatanlardan bir kimse şöyle söyler: O yıl Kureyş kabilesinin en yaşlısı olan Mahzum oğlu Ömer oğlu Abdullah oğlu Mugîre oğlu Ebu Umeyye şöyle demiş: Ey Kureyşliler! Anlaşamadığınız bu işte mabedin şu kapısından ilk gireni aranızda hakem yapın, o kimse bu işi bir sonuca bağlasın.

Kureyşliler bu teklifi kabul edip öyle yaptılar. Mabedin kapısından içeriye onların yanına ilk giren, Tanrı elçisi oldu. Kureyşliler onu görünce, işte doğru adam (el-Emin). Kabul ettik, işte Muhammed geldi.

Muhammed onların yanına gelip kendisini hakem yaptıklarını anlayınca bana bir bez parçası getirin dedi. Getirdiler. Tanrı elçisi Hacer-i Esved'i alıp eliyle bu bez parçasının içine koydu; sonra her boydan bir
210 kimse bez parçasının bir tarafından tutsun sonra bunlar hep birlikte yukarı kaldırsınlar dedi. Kureyşliler Tanrı elçisinin dediği gibi yaptılar.// Bu suretle kureyşlilerin kaldırdıkları bez parçasının içindeki Hacer-i Esved , konacağı yerin hizasına gelince Tanrı elçisi onu kendi eliyle alıp yerine yerleştirdi ve üzerine yapı yaptı.

Kureyşliler kendisine vahiy gelmeden önce Tanrı elçisine, doğru adam (el-Emin) lakabını vermişlerdi. Kureyşliler Kâbeyi istedikleri gibi yapıp bu işi bitirdikten sonra Abdülmuttalib oğlu Zubeyr, Kâbenin içinde yaşayan yılan ve Kureyşlilerin bu yılanın bulunuşundan doyı Kâbeyi yapmaktan korkmaları hakkında şu beyitleri söyledi: "Yılanın davrandığı bir sırada yılancıl kuşunun yukarıdan ona saldırışına hayret ettim. Yılan bazan ıslık çalar bazan da üzerimize sıçrardı. Kâbeyi yapmaya kalktığımız zaman üzerimize saldırır, bizi korkuturdu. O gerçekten de korkunç bir hayvandı. Sonunda Tanrının azabından korkmaya başladığımız zaman suratle gökten inen bir yılancıl kuşu gelip yılanı kapıp gitti. Tanrı böylece Kâbeyi yapmak hususundaki engelleri kaldırmış oldu. Bundan sonra temelleri ve toprağı bizim olan bir binayı yapmaya toplu olarak kalktık. (daha rahat çalışabilmek
211 için) Elbiselerimizi soyunmuş olarak temelleri atıp yükselttik.//Tanrı, bu yapı ile Luey oğullarını şereflendirdi. Bu şeref artık onlardan hiç gitmiyecektir. Nitekim Adiyy ve Murre boyu, önlerinde Kilab boyu olduğu halde savaşmak üzere adam topladılar. Fakat Tanrı bizi gene de şerefe ulaştırdı. Şeref daima Tanrıdan istenir."

İbn-i Hişam diyor ki: "Elbiselerimizi soyunmuş olarak" yerine "mahrem yerlerimiz örtülü olmadığı halde" şekli de söylenir.

Kâbe Tanrı elçisinin zamanında 18 arşın yüksekliğinde idi. O zamanlar kabâtî denilen ak mısır kumaşı ile örtülürdü. Sonra onu Burd denilen işlemeli Yemen kumaşı ile örtmeye başladılar. Kâbe'yi Dibaç denilen ipekli kumaşla ilk örten adam Haccac b. Yusuf'tur.

Humscular

İbn-i İshak der ki: -Fil savaşından önce miydi sonra mıydı bilmem- Kureyş kabilesi Humscular meselesi fikrini icad edip ortaya atmış ve ona göre hareket etmeye başlamıştı. Kureyşliler birbirlerine söyle demişler: Biz Hz. İbrahim'in soyundan gelen, Kutlu yerin halkı olan, Kâbeye hizmet ve himaye eden ve Mekke'de barınan kimseleriz. Bunun için, hiç bir arap kabilesi bizim bu hak ettiğimiz şeref mertebesine ulaşamaz. // Bütün araplar bize tanıdıkları hakları başka hiç bir kabileye 212
tanımazlar. Bundan dolayı kutlu bölgeye (Harem) gösterdiğiniz saygıyı kutlu olmayan (Halal = Hill) bölgenin hiç birine göstermeyin. Çünkü eğer böyle yapmazsanız Araplar sizin saygılı durumunuzu küçümserler. Gene Kureyşliler demişler ki Araplar kutlu bölgeye gösterdikleri saygıyı kutlu olmayan bölgeye de gösterdiler.

Bütün bunlardan dolayı Kureyşliler Arafat dağında durmayı ve oradan hacca başlamak üzere inmek adetini terkettiler. Halbuki onlar bu adetlerin de hac şartlarından ve Hz. İbrahim (S. A. S.) dininden olduğunu bilirlerdi ve öbür Arap kabilelerinin Arafatta durmalarını ve hacca başlamak üzere oradan inme adetlerini hoş görürlerdi. Fakat buna rağmen Kureyşliler birbirlerine şöyle dediler: "Biz kutlu bölgenin (Harem) halkıyız. Bunun için biz kutlu bölgenin halkı olan Humslar bu bölgeden çıkmamalıyız ve bu bölgeye gösterdiğimiz saygıyı başka hiç bir yere göstermemeliyiz."

Sonra Kureyşliler kutlu olan ve olmayan bölgede kendi soylarından gelenlere de bu hakları tanıdılar. Kendi soylarından geldikleri için Kureyşlilere helâl olan şeyi bunlara da helâl saydılar. Kureyşlilere haram olan şeyi bunlara da haram saydılar. Kinane ve Huzae kabileleri Kureyş kabilesiyle birlikte bu durumu kabul ederek bu haklara ortak oldular.

İbn-i Hişam diyor ki: Dil bilgini Ebu Ubeyde bana şunları anlattı: Havazin oğlu Bekr oğlu Muaviye oğlu Sa'saa oğlu Âmir boyu da bu durumu kabul edip aynı haklara ortak oldular. Ebu Ubeyde bu hususta bana Ma'dikerib oğlu Amr'ın şu beyitini okudu: "Ey Abbas! Teslis adlı yerde atlarımız semiz olsaydı, benden sonra Ehamislilerle çekişmezdik".

İbn-i Hişam diyor ki: Teslis, Sa'saa oğlu Âmir boyunun yurdunda bir yer adıdır.[49] Yukarıki beyitte geçen Ehamis kelimesiyle Sa'saa oğlu Âmir boyu, Abbas kelimesiyle de Mirdas oğlu Abbas Sulemî kastediliyor. Abbas, Teslis adlı yerde bulunan Zübeyd boyuna saldırmıştı. Bu beyit adı geçen şair Amr'ın bir kasidesinden alınmıştır.

Gene dil bilgini Ebu Ubeyde, şair Zurare oğlu Lakıyd Dârimî'nin
213 Cebele savaşında söylediği şu beyiti bana okudu://"Yeter kes artık! Çünkü bunlar Humslular topluluğuna katılmış olan büyük Abs boyudurlar." Bu Abs boyu Cebele savaşı gününde Sa'saa oğlu Âmir boyunun müttefiki idi. (Bunun için de şair bu boyu Humslulardan sayıyor).

Cebele savaşı ise, Temim oğlu Zeyd-u Menat oğlu Malik oğlu Hanzala boyu ile Sa'saa oğlu Âmir boyu arasında geçen bir savaştır. Bu savaşta Sa'saa oğlu Âmir boyu Hanzala boyunu yendi. O gün Udus oğlu Zurare oğlu Lakıyd öldürüldü. Udus oğlu Zurare oğlu Hâcib esir edildi, Hanzala oğlu Malik oğlu Dârim oğlu Abdullah oğlu Zeyd oğlu Udus oğlu Amr oğlu Amr'da savaş meydanını bırakıp kaçtı. Bunun için şair Cerir, bu boydan olan şair Ferezdak'ı kınayarak şu beyiti söylemiştir: "Sanki sen, Lakiyd, Hâcib ve Amr oğlu Amr'ın (Ey Dârim! Yardıma yetiş) diye bağırıştıklarını duymadın." Bu beyit şairin bir kasidesinden alınmıştır.

Bu iki boy daha sonra Zu Neceb savaşında karşılaştılar. Bu defa Hanzala boyu Âmir boyunu yendi. O gün Muaviye oğlu Hassan el-Kindî öldürüldü ki bu zat Kebşe'nin oğludur; Saak oğlu Yezid Kilâbî esir edildi; ve Tufeyl oğlu Âmir'in babası olan Kilab oğlu Cafer oğlu Malik oğlu Tufeyl'de savaş meydanından kaçtı. Şair Ferezdak bu konuda şu iki beyiti söylemiştir: "Malik oğlu Tufeyl, Kurzul adlı atın
214 üstünde ve son hızla kaçıp kurtuldu.//Biz Huveylid'in oğlunun kellesini uçurduk; böylece öcü alınmamış başların sayısını artırdık." Bu iki beyit şairin bir kasidesinden alınmıştır.

Şair Cerir de bu konuda şu beyiti söylemiş: "Biz, İbn-i Kebşe'nin başını kanlara buladık. O savaş meydanında atların birbirine karıştığı sırada öldürücü darbeler savuran bir yiğitle karşılaştı." Bu beyit şairin bir kasidesinden alınmıştır.

Cebele ve Zu Neceb savaşlarının hikayesi burada anlattığımdan daha uzundur, fakat Ficar savaşı konusunda ileri sürdüğüm sebepler, bu savaşları da uzun uzun anlatmaktan beni alakodu.

---

49 Burada Arap diline ait ve konu ile ilgisi olmayan küçük bir dil açıklaması atlanmıştır.

İbn-i İshak der ki: Kureyşliler daha sonra bu konuda hakları olmayan bir takım hükümler icad ettiler. Meselâ dediler ki Humslular ihramda bulundukları halde çökelek (ekıt) ve kızarmış yanmış yememelidir; ihramda bulundukları müddetçe yünden yapılmış çadırlara girmemelidirler. Güneşten korunmak isterlerse ancak deriden yapılmış çadırlar altında korunmalıdırlar. Kureyşliler bu konuda daha da ileri gidip şöyle dediler: Hac veya Umre maksadiyle kutlu olmayan bölgeden gelenler, bu bölgeden kutlu olan bölgeye beraberlerinde getirdikleri yemekleri yememelidirler. Bunlar Kâbe etrafında ilk tavaflarını ancak Humslulardan alıp giydikleri elbiselerle yapabilirler. Ancak bu elbiseleri elde edemedikleri takdirde Kâbe etrafında çıplak tavaf etmelidirler. Şukadar ki bunlardan bir adam veya bir kadın Kâbe etrafında çıplak tavaf etmekten çekinir ve Humslulara ait elbiselerden bulamazsa kutlu olmayan bölgeden getirdiği elbiselerle tavaf eder, fakat tavafı bitirdikten sonra bu elbiseleri soyunup atar, onları bir daha hiç giymez,
ne kendisi ne de başkası hiç bir zaman bu elbiselere el süremez. // Arap- 215
lar bu şekilde çıkarılıp atılan elbiselere, atılmış (leka) adını verirlerdi.

Kureyşliler bütün arapları bu hükümlere uymaya mecbur ettiler. Araplar da buna boyun eğdiler. Böylece araplar Arafat'ta durur, hacca başlamak üzere oradan aşağı iner ve Kâbe etrafında çıplak tavaf ederlerdi. Erkekler tamamen çıplak tavaf ederlerdi. Kadınlar ise bütün elbiselerini çıkarır, üzerlerinde yalnız yukardan aşağı yırtmaçlı olan bir gömlek olduğu halde tavaf ederlerdi. Bu şekilde Kâbe etrafında tavaf eden bir arap kadını bu hususta şu beyiti söylemiş: "Bugün ud (mahrem) yerlerimin hepsi veya bir kısmı görünecektir; fakat bu görünecek kısmı kimseye dokundurmayacağım." Araplardan bir kimse kutlu olmayan bölgelerden getirdiği elbiselerle tavaf ederse tavaftan sonra bu elbiseleri atar ve bunları bir daha ne kendisi, ne de başkası giyemezdi. Elbiselerini sevdiği halde onları bırakmağa ve bir daha onlara dokunmamağa mecbur olan bir arap bu elbiseleri anarak şu beyiti söylemiş: "Zaman zaman o elbiselere yaklaşmam, beni üzmeye yeter. Sanki onlar tavaf edenlerin önüne atılmış haram elbiselerdir." Bu beyitle bu adam, tavaftan sonra atılmış elbiselerin dokunulmaz oluşunu ifade etmek istiyor.

Tanrı elçisi Muhammed Tanrı tarafından gönderilinceye kadar Kureyşliler bu durumu devam ettirdiler; Tanrı Muhammed'in dinini tamamlayıp ona hac kaidelerini bildirdiği zaman şu ayeti indirdi: "Sonra halkın hacca başlamak üzere indikleri yerden siz de hacca başlamak üzere ininiz. Tanrıdan af dileyiniz, Tanrı bağışlayıcı ve esirge-
yicidir." // 216

Tanrı bu ayetle Kureyşlileri kastediyor. Ayette geçen (Halk) da Araplardır. Tanrı bu ayetle Kureyşlileri hac işinde Arafata gitmeye, orada durmaya ve hacca başlamak üzere oradan inmeye mecbur etti. Kureyşlilerin ve halkın, Mekkedeki yemekleri ve Kâbe etrafında tavaf ederken giyecekleri elbiseler hakkında icad ettikleri hükümleri, halkın çıplak tavaf etmeleri ve Kureyşlilerin halkın kutlu olmayan bölgelerden getirdikleri yiyecekleri yemelerini yasak etmeleri hakkında Tanrı Muhammed'e şu ayetleri indirdi: "Ey adem oğulları! Her mabedin yanında (elbiseler giyinip) süsleniniz; yiyiniz içiniz, ancak israf etmeyiniz. Tanrı müsrifleri sevmez. De ki Tanrının, kullarına verdiği elbiseleri, ziynetleri ve iyi (ve temiz) yiyecekleri kim haram etmiştir. De ki bu ziynet ve nimetler, bu dünyada inananlara öte dünyada tertemiz verilecekdir. Nitekim böylece biz, anlayan kimseler için açık olarak hükümler bildiririz."

Böylece Tanrı, elçisini gönderdiği zaman İslâm dini vasıtasıyla Humslular meselesini ve Kureyşlilerin icad edip halka kabul ettirdikleri hükümleri ortadan kaldırdı.

İbn-i İshak der ki: Mut'im oğlu Cubeyr oğlu Ebu Süleyman oğlu Osman'dan naklen Hazm oğlu Amr oğlu Muhammed oğlu Ebu Bekr oğlu Abdullah bana şunları anlattı; Osman bunları amcası Cubeyr oğlu Nafi'den, o da babası Mut'im oğlu Cubeyr'den nakletmiş: Kendisine vahiy gelmeden önce ben Tanrı elçisini gördüm; O bir deve üzerinde kabilesi arasında halkla birlikte Arafat dağında duruyordu. O Tanrının yardımıyla buradan hacca başlamak üzere orada duruyordu.
217 Tanrı onu ve yakınlarını esirgesin ve bol bol esenlikler versin. //

Arap Kâhinlerinin Yahudi Hahamlarının ve Hıristiyan Papaslarının (Tanrı Elçisinin Ortaya Çıkacağı Hakkında) Verdikleri Haberler

İbn-i İshak der ki: Tanrı elçisini, daha gönderilmeden, ortaya çıkışı zamanı yaklaştığı sıralarda Yahudi Hahamları, Hıristiyan papasları ve Arap Kâhinleri onun hakkında söz söyleyip haberler ortaya attılar. Yahudi Hahamlarıyla Hıristiyan papasları kutsal kitaplarında Tanrı elçisinin gelmesi zamanı ve onun vasıfları hakkında gördükleri şeylerle bu hususta onların peygamberlerinin kendilerine bıraktıkları vasiyetlere dayanarak bu konuda söz söylüyorlardı. Arap Kâhinlerine gelince: Bu haberleri bunlara (gökte olup bitenleri) gizlice dinleyen şeytanlar ve cinler getiriyorlardı. Çünkü bu cinler ve şeytanlar o zaman

yıldızlarla taşlanmak suretiyle henüz gökten kovulmuyorlardı. Her kadın ve erkek kâhin ara sıra Tanrı elçisi hakkında bazı haberler ortaya atardı. Araplar bu haberlere önem vermezlerdi. Sonunda Tanrı, Peygamberi gönderdi. Kâhinlerin daha önce vermiş oldukları haberler gerçekleşti, o zaman da araplar bu haberlerin gerçek olduğunu anladılar.

Tanrı elçisinin gönderilmesi zamanı yaklaşınca şeytanlar (gökte
olup bitenleri) dinlemekten ve gizlice dinlemek üzere oturdukları yer-
lere oturmaktan men edildiler ve yıldızlarla taşlandılar. O zaman cin-
ler, bu işin Tanrı tarafından kullar hakkında hazırlanan bir olaydan
dolayı yapıldığını anladılar. Kutlu ve Yüce Tanrı, elçisini gönderdiği
zaman, cinlerin gökte olup bitenleri gizlice dinlemekten men edildik-
lerini, onların bu dinlemekten men edilişlerinin neden ileri geldiğini
anladıklarını ve gördükleri bu şeylerden dolayı hayret ettiklerini kendi-
sine şöyle diyor: "De ki bana vahy edildi ki cinlerden bir topluluk
Kur'an'ı dinleyip dediler ki: Biz eşine raslanmıyan ve doğru yola götü-
ren bir Kur'an dinledik.// Ona inandık. Bundan sonra Tanrımıza ortak 218
koşmayacağız. Şanı yüce olan Tanrımız, çocuk ve aile sahibi olmamış-
tır. Aramızdaki bazı küstahlar Tanrı hakkında ileri geri sözler söylü-
yorlardı. Biz ise insanların da, cinlerin de Tanrıya karşı yalan söyle-
mediklerini sanıyorduk. İnsanların bazıları cinlerden bazı kişilere sığı-
nırlardı. Bu durum da cinlerin azgınlıklarını artırıyordu." Tanrı devam-
la şöyle buyuruyor: "Biz, dinlemek üzere, gökte bulunan bazı yerlerde
otururduk; şimdi ise dinlemek isteyen cin, kendine atılmak üzere hazır
bir kuyruklu yıldızla karşılaşır. Bilmiyoruz acaba (gökte tasarlanan
şeylerle) yer yüzünde yaşayanlar için kötülük mü isteniyor yoksa Tan-
rıları onlar için iyilik mi düşünüyor."

Daha sonra cinler Kur'an'ı dinlediklerinde, vahyin gökten gelen haberlere karışmaması ve Tanrı tarafından yer yüzünde yaşayanlara gelen şeylerde karışıklık olmaması için (gökte olup bitenleri) dinlemekten men edildiklerini anladılar; çünkü Tanrıdan gelen şeylerde delil ve kesinlik vardır. Bunun için cinler Kur'an'a inanıp onu doğru buldular. Sonra "Kavimlerini korkutmak üzere yanlarına gittiler. Dediler ki: Ey Kavmimiz! Biz, Musa'dan sonra vahy olunan ve Musa'nın elinde bulunan kitapları tasdik eden, doğruya ileten, dosdoğru yola götüren bir kitap dinledik."[50]

"İnsanların bazıları cinlerden bazı kişilere sığınıyorlardı. Bu durum da cinlerin azgınlıklarını artırıyordu" ayetinin manası şudur:

50 Tırnak içindeki kısım ayettir.

Kureyş kabilesinden ve öbür araplardan bir kimse sefere çıktığında bir
vadide konaklayıp geceyi orada geçirmek istediği zaman şöyle dermiş:
Bu vadide bulunanların kötülüğünden bu gece bu vadinin sahiplerinin
219 ulusuna sığınıyorum[51].//

İbn-i İshak der ki: Ahnes oğlu Mugîre oğlu Udbe oğlu Yakup,
kendisine şunların anlatıldığını bana söyledi: Araplardan yıldızlarla
taşlama işinden (kuyruklu yıldızların düşmesi kastediliyor) ilk irkilen
Sakif kabilesi olmuştur. Sakifliler kuyruklu yıldızların düştüğünü gör-
düklerinde aralarında 'İlaç boyundan bir kimse olan Ümeyye oğlu
Amr adlı birinin yanına geldiler. Adı geçen Amr arapların en dahisi ve
en doğru görüşlüsü idi. Sakifliler ona: Ey Amr şu gökte cereyen eden
yıldızlarla taşlama işini görmedin mi? diye sordular. Amr onlara:
Evet gördüm. Bakın, atılan yıldızlar, insanların karada, denizde yol-
larını tayin ettikleri, yazın veya kışın havanın, yağmurun durumlarını
bildikleri ve yaşayışlarını düzenlemek için faydalandıkları yıldızlar ise
Tanrıya and olsun biliniz ki bu, dünyanın harap olmasına ve insanların
220 yok olmasına bir alâmettir.// Yok, atılan yıldızlar başka yıldızlar olup,
öteki yıldızlar yerlerinde duruyorsa biliniz ki bu, Tanrının insanlar
için yapmak istediği bir işe alâmettir. Acaba bu iş ne olabilir?

İbn-i İshak der ki: Ensardan bazılarının, Abbas oğlu Abdullah'a anlattıkları, onun da Ebu Talib oğlu Ali oğlu Hasan oğlu Ali'ye anlattığı şu sözleri Şihab oğlu Müslim oğlu Muhammed Zührî bana nakletti: Tanrı elçisi Ensara: Atılan kuyruklu yıldızları gördüğünüzde ne derdiniz? diye sordu. Onlar, ey Tanrının Peygamberi! Onların atıldığını gördüğümüzde, ya bir hükümdar öldü, ya da bir hükümdar tahta çıktı veya bir kimse doğdu veyahutta biri öldü, derdik dediler. Bunun üzerine Tanrı elçisi onlara şöyle dedi: "Hayır! Bu zanlarınız doğru değildir. Kutlu ve yüce Tanrı, yaratıkları hakkında bir karar verdiği zaman Arşı taşıyan Melekler bu kararı işitir dua etmeye başlarlardı. Bunlardan bir derece aşağıda bulunan melekler duayı işittiklerinde kendileri de dua etmeye başlarlardı. Böylece dua basamak basamak aşağı inerek en aşağıdaki göğün meleklerine ulaşır onlar da dua etmeye başlarlardı. Sonra dönüp yukarıdakilere ne diye dua ettiniz diye sorarlardı; onlar : Üstümüzdekiler dua ettiler de biz de ettik, derlerdi. Peki üstünüzdekilerin niçin dua ettiklerini sorsanıza? derlerdi. Bu suretle soru en üsttekilere ulaşır, onlar da: Tanrı yaratıkları hakkında bir karar aldı da onun için dua ediyoruz derler. Bu haber gökten göğe inerek en

51 Burada arap diline ait ve konu ile ilgisi olmayan bir dil açıklaması çevrilmemiştir.

aşağıdaki göğün meleklerine ulaşır. Bunlar kendi aralarında bu haber hakkında konuşur, şeytanlar da bunların konuştukları sözleri kuruntulu ve değişik olarak duyarlar, sonra bu duyduklarını yer yüzü halkından kâhinlere, bazan doğru bazan da yanlış olarak ulaştırırlardı. Kâhinler de bu haberleri gene bazan doğru bazan yanlış olarak başkalarına anlatırlardı. Sonunda, aziz ve ulu Tanrı şeytanları, atılan kuyruklu yıldızlarla, gökte olup bitenleri dinlemekten men etti. Bundan dolayı zamanımızda kâhinlik ortadan kalktı. Artık bundan böyle kâhinlik olmayacaktır."// 221

İbn-i İshak der ki: Ali oğlu Hasan oğlu Ali (R.A.) nin, Zuhrî'nin yukarda anlattığımız rivayetine benzer bir rivayetini, Ebu Lebibe oğlu Abdurrahman oğlu Muhammed'den naklen Ebu Cafer oğlu Amr bana anlattı.

İbn-i İshak der ki: Bilgili bir kimse bana şunları anlattı: Sehm boyundan Gaytale adında bir kadın cahiliye devrinde kâhinlik yapardı. Bu kadının cinlerden olan habercisi yanına gelip ayaklarına kapanarak Edri günü gelecektir. Edri nedir? (diye sorarsan) o gün bir çok kimseler kesilip öldürülecektir dedi. Bu sözler Kureyşlilerin kulağına gelince kendi kendilerine, bu cin haberci ne demek istiyor? dediler.

Cin haberci başka bir gece, gene bu kadının yanına gelip ayaklarına kapanarak Şuub günü gelecektir. Şuub nedir? (diye sorarsan) o gün Kaab boyu halkı yerlere serilecektir. Bu sözler Kureyş kabilesinin kulağına gelince// kendi kendilerine bu cin haberci ne demek istiyor? 222
her halde o bu sözleri, yakında cereyan edecek bir olay için söylemiştir. Bakalım bu olay nedir?

Kureyş kabilesi ancak Bedr savaşı ile Uhud dağı vadisinde cereyan eden Uhud savaşından sonra bu olayın ne olduğunu anladılar. O zaman cin habercinin kâhin kadına söyledikleri sözlerin o olaylarla ilgili olduğunun farkına vardılar.

İbn-i Hişam diyor ki: Gaytale adındaki kadın, Murre oğlu Mudlic boyunun kardeşleri olan Kinane oğlu Abdümenaf oğlu Murre boyundandır. Bu kadın , Gayatil boyunun dib nenesi olup Ebu Talib bu boyu şu beyitinde anmaktadır: "Bizimle Gayatil boyuna Halef boyunu üstün tutan kimseler bunda isabetsizlik etmişlerdir." Gaytale'nin soyundan gelenlere Gayatil adı verilmiştir. Bunlar, Husays oğlu Amr oğlu Sehm boyundandırlar. Ebu Talib'in bu beyiti, inşaallah sırası gelince yazacağım bir kasidesinden alınmıştır.

İbn-i İshak der ki: Nafi' oğlu Ali Curaşî bana şunları anlattı: Yemen boylarından Cenb boyunun cahiliye devrinde bir Kâhini varmış. Tanrı elçisinin gelişi haberi ortaya çıkıp araplar arasına yayılınca Cenb boyu bu Kâhinin yanına gidip: "Şu adamın işine bir bak da ne olduğunu bize söyle" dediler ve Kâhinin barındığı dağın eteğinde toplandılar. Kâhin , güneş doğduğu zaman onların yanına indi, karşılarında yüksek bir yerde durdu; elindeki yayına dayandı, başını kaldırıp uzun uzun gök yüzüne baktı, sonra hoplayıp zıpladı, nihayet "ey ahali! Tanrı, Muhammed'i (başkalarına) üstün tutarak, Peygamber olarak seçti. Onun yüreğini ve içini temizledi. Ey ahali! Muhammed'in aranızda yaşayacağı süre kısadır" deyip, geldiği yoldan geri
223 dönüp barındığı dağa çıktı. //

İbn-i İshak der ki: Doğruluğuna inandığım bir kimse bir gün Osman b. Afvan'ın kölesi olan Kaab oğlu Abdullah'tan naklen bana şunları anlattı: Ömer b. Hattab bir gün Tanrı elçisinin mescidinde oturuyormuş; bir arap Ömer b. Hattab'la görüşmek üzere ansızın mescide girmiş, Ömer (R. A.) bu arabı görünce "Şu adam kâfirdir, halâ kâfirlikten ayrılmamıştır veya o, cahiliye devrinde bir kâhindi" demiş. Adam gelip, Ömer'e selâm verip yanına oturmuş. Ömer (R. A.) ona: Müslüman oldun mu? diye sormuş. Adam: Evet ey Emir el-Müminin demiş. Ömer ona: Peki cahiliye devrinde kâhinlik yaptın mı? diye sormuş O da (gücenmiş bir halde) Allah Allah ey Emir el-Müminin hakkımda kuruntuya düştün ve Halife olduğun zamandan beri uyruğunda bulunan hiç bir kimseye söylemediğin bir sözü bana söyledin dedi. Bunun üzerine Ömer, beni bağışla Tanrım, cahiliye devrinde bundan daha kötüsünü yapardık. Putlara tapardık. (Kutsal tanıdığımız) taşları saygı ile kucaklardık. Sonunda Tanrı bizi, elçisi ile ve İslâmiyet yoluyla (sapıklıktan kurtarıp) üstün kıldı dedi. Adam "Ey Emir el-Müminin! Tanrıya and içerim ki öyledir. Ben cahiliye devrinde kâhinlik yapardım." Ömer: "Öyle ise senin cin habercin Peygamber hakkında neler söylerdi anlat bakalım" dedi. Adam: İslâmiyetten bir ay veya daha az bir müddet önce bana gelip şöyle demişti: Cinlerin zilletle sustuklarını, dinlerinden ümit kestiklerini ve (Mekke'ye gitmek üzere) develere
224 bindiklerini görmedin mi?" dedi. //

İbn-i Hişam diyor ki: Cin habercinin söylediği bu sözler şiir olmayıp sadece seci'li cümlelerdir.

Kaab oğlu Abdullah der ki: O zaman Ömer b. Hattab halka yönelerek şöyle dedi: Bir gün Kureyş kabilesinden bir toplulukla birlikte cahiliye devrinde taptığımız putlardan birinin yanında duruyorduk.

Bir arap ona bir buzağı kurban etmişti. Biz, adamın kurban etini dağıtmağa başlayıp bize de pay vermesini bekliyorduk. Bir de buzağının karnından öyle bir ses çıktığını işittimki ömrümde bu sesden daha kuvvetli bir ses duymadım. Bu olay, islâmiyetin ortaya çıkışından bir ay veya bir aydan daha az bir müddet önce cereyan etmişti. Bu ses şöyle diyoryordu: Ey Zerih! Başarılı bir iş vuku bulacaktır. Bu işi Tanrıdan başka Tanrı yoktur diye çağıran bir adam yapcaktır.

İbn-i Hişam diyor ki: "Bu işi, açık bir dil ile, Tanrıdan başka Tanrı yoktur diye çağıran bir adam yapacaktır" şekli de rivayet edilir.

Şiirde bilgi sahibi olan bir adam bana şu iki beyiti okudu: "Cinlerin zilletle susmalarına ve (binmek üzere) develerin üstüne havutlarını vurmalarına[52] hayret ettim. Onlar, doğruyu bulmak üzere hızla Mekke'ye doğru koşuyorlardı. Elbette inanan cinler, (inanmayan) pis cinler gibi olmazlar." // 225

İbn-i İshak der ki: Arap kâhinlerinden (Peygamber hakkında) bize gelen haberler işte bunlardan ibarettir.

Yahudilerin Tanrı Elçisinin Ortaya Çıkacağı Hakkındaki Haberleri

İbn-i İshak der ki: Katade oğlu Ömer oğlu Âsım, kendi kabilesinden bazı kimselerden naklen bana şunları anlattı: Tanrının rahmet ve hidayeti ile birlikte bizi İslâmiyeti kabul etmeye teşvik eden şeylerden biri de Yahudi dininden olan bazı kimselerden işittiğimiz haberlerdir. Biz Tanrıya ortak koşar, putlara tapardık. Yahudiler ise kitap sahibi idiler. (Tanrı hakkında) bizim bilmediğimiz şeyleri bilirlerdi. Yahudilerle aramızda zaman zaman bir takım kavgalar olurdu. Onları yendiğimiz zaman onlar bize "Tanrı tarafından gönderilecek olan bir Peygamberin gelme zamanı yaklaştı. Bu Peygamber ortaya çıktığı zaman onunla birlik olup Ad ve İren kabileleri sizi öldürüp yok edeceğiz" derlerdi. Biz bu tehdidi zaman zaman Yahudilerden işitirdik. Sonra Tanrı elçisi ortaya çıkıp bizi Yüce Tanrıya inanmaya çağırınca kabul ettik ve Yahudilerin bizi korkutmalarının sebebini anladık. Bunun için onlardan daha önce davranıp Tanrı elçisine inandık; Yahudiler ise inanmadılar. Bizimle Yahudiler hakkında Bakara suresinden şu ayetler indirildi: "Onlara (Yahudilere) ellerindeki kitabı (Tevrat'ı) doğrulayan bir kitap Tanrı tarafından gönderildi. Yahudiler evvelce o kitapla kâ-

52 Havut Türkçemizde deve semerine denir.

firlere karşı yardım isterlerdi. Şimdi bildikleri o kitap gelince inkâr ettiler. Bundan dolayı Tanrının lâneti kâfirler üzerine olsun." (II,89)

İbn-i Hişam diyor ki:[53]

İbn-i İshak der ki: Bedir savaşına katılanlardan Vakş oğlu Selame oğlu Seleme'nin anlattığı şu rivayeti, Abdüleşhel boyundan Lebid oğlu Mahmud'dan naklen Avf oğlu Abdurrahman oğlu
226 İbrahim oğlu Salih bana söyledi: // Abdüleşhel boyu mahallesinde bizim bir Yahudi komşumuz vardı. Bu yahudi bir gün evinden çıkıp Abdüleşhel boyunun toplandıkları yere geldi-Seleme der ki: o zaman ben Abdüleşhel boyunun delikanlılarından idim. Üzerimde Yemen kumaşından yapılmış bir aba vardı. Ben abaya bürünerek bizim boyun avlusunda yere uzanmıştım- Yahudi, kıyamet gününden, ölülerin tekrar dirilmesinden, Ahiret hesabından, mizandan, Cennet ve Cehennemden bahsediyordu. O bunları kâfir olan, putlara tapan ve insanların ölümden sonra tekrar dirileceklerine inanmayan kimselere anlatıyordu. Onlar Yahudiye dönüp -ey filân kahrolasın! İnsanların ölümden sonra tekrar dirilip işledikleri işlerin karşılığını görmek üzere Cennet veya Cehenneme gideceklerine inanıyor musun? Yahudi- Evet, Tanrıya and içerim ki inanıyorum. Oradaki Cehennemde yakılacağım süre yerine bu dünyada en büyük tandırı ısıtıp beni de içine atıp sonra ağzını kapatıp sıvasalar oradaki cehennem azabından kurtulmak için kabul ederdim. Onlar Yahudiye - Ey filân kahrolasın! Peki bu söylediğin şeylerin bir delili yok mu? Yahudi -Evet var. Şu ülkelerden çıkacak olan bir Peygamber (onun delili) dir, dedi ve eliyle Mekke ve Yemen tarafına işaret etti. Onlar Yahudiye -Peki bu Peygamberin ne zaman ortaya çıkacağını tahmin ediyorsun? Yahudi bana baktı -ki ben o zaman orada bulunanların en küçük yaşlısı idim- ve "Şu çocuk sağ kalırsa onu görecektir" dedi.

Seleme der ki: Tanrıya and içerim ki uzun zaman geçmeden Tanrı, elçisi Muhammed'i gönderdi. O Yahudi o zaman hala aramızda yaşıyordu. Biz Tanrı elçisine inandık , Yahudi ise azgınlığı ve çekememezliği yüzünden ona inanmadı. Bunun üzerine biz ona: -Ey filan kahrolasın! Bu Peygamberin geleceğini bize anlatan sen değil mi idin? deyince -Evet bendim. Ama bu o değildir cevabını verdi.

İbn-i İshak der ki: Kurayza kabilesinden bir ihtiyardan naklen Katade oğlu Ömer oğlu Asım bana şunları anlattı: İhtiyar, Asım'a demiş ki: Kurayza kabilesinin Hedel boyundan Sa'ye oğlu Sa'lebe, Sa'ye

53 Burada Arap diline ait ve konu ile ilgili olmayan bir dil açıklaması çevrilmemiştir.

oğlu Esid ve Ubeyd oğlu Esed'in neden müslüman olduklarını bilir misin? // Bu kimseler cahiliye devrinde boylarının inandıkları şeylere 227
inanırlardı. Sonra İslâmiyetde onların ileri gelenleri oldular.

Ben ihtiyara -Tanrıya and içerim ki(bu söylediklerini) bilmiyorum dedim. İhtiyar bana - İslâmiyetden şöyle bir kaç sene önce Suriye Yahudilerinden İbn-i Heyyeban adında bir adam buraya gelip aramızda yerleşti. Tanrıya and içerim ki beş vakit namazı kılmıyanlar[54] arasında ondan iyisini görmemiştik. Bu adam yanımızda yerleşip kaldı. Yağmur yağmadığı zamanlarda ona gidip "Ey İbn-i Heyyeban! Kalk da bizim için yağmur duası et" derdik. O bize, "Tanrıya and içerim ki çıkmam. Ancak bu iş uğruna bir sadaka verirseniz çıkarım" derdi. Biz ona "Peki ne kadar verelim" der, o da "Eh bir sağ hurma ve iki mud arpa yeter" derdi. Biz de onun istediği bu sadakayı verirdik. Bundan sonra o bizimle birlikte dağlarımızın dışına çıkar ve bizim için Tanrıya yağmur duası ederdi. Tanrıya and içerim ki o, duayı bitirip döner dönmez bulutlar toplanır yağmur yağmaya başlardı. Bu adam bu işi bir, iki, üç defa değil defalarca yaptı. Sonunda aramızda yaşamakta iken ölüm yatağına düştü. Öleceğini anlayınca bize dedi ki: Ey Yahudi topluluğu! içkiler ve bolluklar ülkesinden çıkıp yoksulluk ve açlık ülkesine gelişimin sebebini bilir misiniz? dedi. Biz ona: Hayır, sen daha iyi bilirsin, deyince o bize: "Ortaya çıkması yakın olan bir Peygamberin gelmesini beklemek üzere bu şehre geldim. Bu şehir (Medine) onun göçeceği yurt olacaktır. Onun daha evvel gönderilmesini, benim de kendisine uymamı
isterdim. // Onun geleceği zaman yaklaştı. Ey Yahudi topluluğu, sakın 228
sizden önce ona başka kimseler inanmış olmasınlar. O kendisine karşı gelecek olanların kanlarını akıtmağa, çoluklarını çocuklarını ve kadınlarını esir almaya memurdur. Bu husus sizin ona inanmanıza engel olmasın" dedi.

Sonra Tanrı elçisi Tanrı tarafından gönderilip Kurayza kabilesini kuşattığı zaman adlarını yukarda saydığımız üç şahıs -ki o zaman genç yaşta idiler- kabileleri halkına şöyle dediler: Ey Kurayza kabilesi! Tanrıya and içeriz ki bu kimse (Peygamber) İbn-i Heyyeban'ın kendisine inanmanızı tavsiye ettiği Peygamberdir.

Kurayza kabilesi bunlara -Hayır, bu onun söylediği Peygamber değil dediler. O üç kişi -Evet Tanrıya and içeriz ki bu, bütün sıfatlarıyla o Peygamberdir, deyip aşağı indiler, müslüman oldular ve bu suretle canlarını, mallarını ve ırzlarını kurtardılar.

---

54 Gayr-i müslimler arasında demek istiyor.

İbn-i İshak der ki: Yahudi haberlerinden bize kadar gelen şeyler işte bunlardır.

Selman (R. A.) ın İslam Oluşu Hikâyesi

İbn-i İshak der ki: Lebid oğlu Mahmud yoluyla Abbas oğlu Abdullahtan naklen Katade oğlu Ömer oğlu Asım, bana şunları anlattı, dedi ki: Ben bizzat Selman-ı Farisî'nin ağzından şunları duydum: Ben İranlı bir kimse olup Isfahan şehrinin Cey adlı köy halkından idim. Babam bu köyün ağası (Dihkan) idi. Babam beni herkesden çok severdi. O kadar severdi ki sanki bir kız imişim gibi beni eve kapatıyordu. Mecusiliğe o kadar kendimi vermiştim ki babamın yaktığı ateşin bakıcısı
229 oldum. Babam, bir an olsun bu ateşi söndürmezdi. // Babamın, ayrıca bir çiftliği vardı. Babam bir gün bir yapı işiyle meşgul bulunurken bana dönüp "bak oğlum! Ben bu gün şu yapı işi ile meşgulüm, çiftliğe gidemedim. Bari sen git de oranın işiyle ilgilen" dedi ve o çiftlikte yapılmasını istediği bazı işler hakkında bana emirler verdi, sonra "yalnız sakın ha geç kalma. Çünkü geç kalırsan beni, çiftlikten daha çok sen merakta bırakırsın ve her işimden geri bırakırsın" diye ilave etti.

Babamın yolladığı çiftliğe gitmek üzere evden çıktım, yolda, Hıristiyan kiliselerinden birine rasladım. Orada ibadet eden Hıristiyanların seslerini duydum. Babam beni daima evde kapalı bulundurduğundan halkın durumu hakkında hiç bir şey bilmiyordum. Şimdi Hıristiyanların kiliseden gelen seslerini işitince onların ne yaptıklarını öğrenmek üzere kiliseye girdim. Onları görünce ibadet edişleri hoşuma gitti, dinlerine girmek istedim ve kendi kendime "Tanrıya and içerim ki, bu din bizim inandığımız dinden daha iyidir" dedim. Tanrıya and içerim ki, o gün akşama kadar Hıristiyanların yanından ayrılmadım, babamın çiftliğine gitmedim. Sonra dönüp Hıristiyanlara, bu dinin asıl yurdu neredededir? diye sordum. Onlar, Suriyededir, cevabını verdiler. Bundan sonra babamın yanına döndüm. Babam beni merak etmiş, arkamdan adamlar yollamış ve benim yüzümden her işinden geri kalmıştı. Yanına geldiğimde bana: oğlum nerede kaldın? sana yapman için bir sürü iş havale etmedim mi diye çıkıştı. Ben ona: Baba! Kiliselerinde namaz kılan bazı kimselere rasladım. Dinleri hoşuma gitti. Tanrıya and içerim ki akşama kadar yanlarında kaldım dedim. O bana: oğlum o dinde bir iyilik yoktur. Senin ve babalarının dini ondan daha iyidir, dedi. Ben ona: Tanrıya and içerim ki öyle değil; o din bizim dinimizden daha iyidir dedim. Bunun üzerine babam benden korktu, ayaklarıma zincir vurup eve kapadı. Ben Hıristiyanlara haber yollayıp: Suri-

yeden yanınıza bir kafile gelirse bana haber verin diye tembih ettim. Az bir müddet sonra Hıristiyan tacirlerinden Suriyeden bir kafile onların yanına gelmiş bana haber verdiler. Bunun üzerine onlara "kafile mensupları işlerini bitirip yurtlarına dönmek istedikleri zaman bana bildirin diye haber yolladım. Suriyeli Hıristiyan tacirler yurtlarına dönmek istedikleri zaman Hıristiyanlar bana haber ulaştırdılar. Ben de ayaklarıma vurulan zincirleri çıkarıp attım ve kaçıp kafileye katıldım, onlarla birlikte Suriyeye gittim. Oraya varınca bilgi bakımından bu
dinin mensuplarından en kuvvetlisi kimdir? diye sordum. // Kilisede 230
bulunan baş papasdır dediler.

Baş papasın yanına varıp kendisine: Ben sizin dininize girdim, senin yanında kalmak istiyorum. Kilisede sana hizmet eder, senden bilgi öğrenir ve seninle birlikte ibadet ederim, dedim. O bana: Peki kiliseye gir (yanımda kal) dedi. Ben de bunun üzerine kiliseye girip yerleştim. Hizmetine girdiğim baş papas kötü bir adamdı. Halka sadaka vermeyi tavsiye edip teşvik eder, halk sadakaları toplayıp kendisine verdiği zaman o bunları kendine ayırır, yoksul ve düşkünlere bir şey vermezdi. Bu suretle o yedi küp altın ve gümüş toplamıştı. Yaptığı bu kötü hareketten dolayı ben bu adamı sevmedim, kendisinden çok nefret ettim. Sonunda baş papas öldü. Onu gömmek üzere Hıristiyanlar toplandı. O zaman ben kendilerine dönüp "Bu adam kötü bir insandı. Size sadaka vermeyi tavsiye edip teşvik eder, bu sadakaları kendisine getirdiğiniz zaman bunları kendi nefsi için ayırır, yoksullara ve düşkünlere hiç bir şey vermezdi" dedim. Bu sözümü duyan Hıristiyanlar bana: Peki böyle olduğunu nasıl anladın? diye sordular. Ben de kendilerine: "Ben size onun hazinelerini göstereceğim" dedim. Onlar da peki, hadi göster dediler. Bunun üzerine ben de onlara baş papasın hazinesinin yerini gösterdim. Hıristiyanlar buradan altın ve gümüş dolu yedi küp çıkardılar. Küpleri görünce kendi kendilerine: Tanrıya and içeriz ki bu adamı asla gömmeyeceğiz dediler. Sonra onu asıp taşladılar, aralarından bir adam secip onun yerine baş papaslığa tayin ettiler.

Selman, hikayesine devam ederek şöyle diyor: Beş vakit namazı kılmayanlar arasında[55] bu yeni görevlendirilen baş papasdan daha iyi, dünya mallarına karşı daha zahit, öte dünyaya daha düşkün ve gece gündüz daha çok ibadet eden bir kimseyi görmemiştim. Bunun için daha önce hiç bir kimseyi sevmediğim bir şekilde ona bağlandım. Uzun zaman onun yanında kaldım, sonunda kendisi ölüm döşeğine düşünce

55 Yani gayr-i müslimler arasında demek istiyor.

ona: ey filan! Biliyorsun ki uzun zaman yanında kaldım. Şimdiye kadar seni sevdiğim kadar kimseyi sevmedim. Gördüğün gibi Yüce Tanrının emri geldi (ölmek üzeresin), beni kime bırakacaksın? ne yapmamı emrediyorsun? dedim. O bana: Ey oğlum! Tanrıya and içerim ki benim gibi bir adamın şu zamanda bulunacağını sanmıyorum. Çünkü iyi insanlar ölüp gittiler. Geriye kalanlar da iyi huylarını değiştirerek inandıkları prensiplerin çoğunu bıraktılar. Ancak, Musul'da filan adında bir adam vardır. O adamın hareketleri benim hareketlerime benzer.
231 Sen onun yanına git dedi. //

Baş papas ölüp gömüldükten sonra ben Musul'da bulunan adamın yanına gittim. Ona ey filan! Falan adam ölürken bana, senin yanına gelmemi tavsiye etti. Senin hareketlerinin onun hareketlerine benzediğini söyledi dedim. Adam bana: Peki yanımda kal, dedi. Ben o adamın yanında kaldım. Onun, (kendisini tavsiye eden Suriyedeki) arkadaşı gibi çok iyi bir adam olduğunu gördüm. Fakat adam az sonra ölüverdi. Ölüm yatağına düştüğünde ona: Ey falan! Falan adam beni sana bıraktı, yanına gelmemi emretti. Gördüğün gibi Yüce Tanrının emri geldi (ölmek üzere bulunuyorsun) sen beni kime bırakacaksın? ne yapmamı emredersin? dedim. O bana: Ey oğlum! Tanrıya and içerim ki hareketleri benim hareketime benzeyen bir adamın bulunacağını bilmiyorum; ancak Nuseybin'de falan adında bir adam vardır . Onun yanına git dedi.

Adam ölüp gömüldükten sonra ben Nuseybin'deki adamın yanına gittim. Kendisine başımdan geçenleri ve Musullu arkadaşının tavsiye ve emrini anlattım. Adam bana: Peki yanımda kal, dedi. Ben de onun yanına yerleştim. Onun, Musullu ve Suriyeli arkadaşları gibi iyi bir adam olduğunu gördüm. Böylece çok iyi bir adamın yanında kalmış oldum Yalnız adam, az bir zaman sonra ölüp gitti. Ölüm yatağına düştüğünde ona: "Ey filan! Falan adam ölürken beni falana tavsiye etti; o da ölürken beni sana tavsiye etti: şimdi sen beni kime bırakacaksın? ne yapmamı emrediyorsun?" dedim. Adam bana, Ey oğlum! Tanrıya and içerim ki hareketleri bizim hareketlerimize benzeyen bir adamın bulunacağını bilmiyorum ki onun yanına gitmeni emredeyim. Yalnız Bizans topraklarında Ammuriye şehrinde bir adam vardır. O adamın hareketleri bizim hareketlerimize benzer. İstersen onun yanına git, çünkü o bizim yolumuzdadır dedi.

Bu adam da ölüp gömüldükten sonra Ammuriye de bulunan adamın yanına gidip ona başımdan geçenleri anlattım. Adam bana: peki yanımda kal dedi. Ben de arkadaşlarının gidişinde olan çok iyi bir in-

sanın yanına yerleşmiş oldum. Bu sırada para da kazandım, bir kaç inek
ve küçük bir davar sürüsüne sahip oldum. Sonunda, yanında bulun-
duğum bu adamın başına da Yüce Tanrının emri gelip çattı. Ölüm
döşeğinde iken ona: Ey falan! ben falanın yanında idim. O beni falana
tavsiye etti; o da ölürken Beni falana tavsiye etti. O da ölürken beni
sana tavsiye etti. Şimdi sen beni kime bırakacaksın? ne yapmamı
emredersin? dedim. // O bana: Ey oğul! Tanrıya and içerim ki şu za- 232
manda insanlar arasında hareketleri bizim hareketlerimize benzeyen
birini bilmiyorum ki onun yanına gitmeni tavsiye edeyim. Ancak, bir
Peygamberin ortaya çıkış zamanı yaklaştı. Bu peygamber, Hz. İbra-
him dini ile gönderilip Arap topraklarında ortaya çıkacaktır. Onun
hicret edeceği yer, aralarında alâmetleri belli olan Hurma bahçeleri
bulunan iki kara dağ (Harre) arasında bir yerdir. Bu Peygamber ken-
disine verilen hediyeden yer, sadakaya dokunmaz, iki omuzu arasında
Peygamberlik mühürü bulunacaktır. Gidebilirsen o ülkelere git, ora-
larda yerleş, dedi.

Sonra adam öldü ve mezara gömüldü. Ben epey bir müddet Ammuriye şehrinde kaldım. Bir gün Kelb kabilesinden bazı tüccarlar bu şehirde bana rasladılar. Onları görünce kendilerine: "Size şu ineklerimle şu küçük davar sürümü vereyim beni arap ülkesine götürün" dedim. Onlar, "Peki olur, götürürüz" dediler. Bu tüccarlara ineklerimle davarlarımı verdim, onlar da beni yanlarına alıp götürdüler. Kafile Vadi'ül-Kura denilen yere geldiğinde, birlikte gitmekte olduğumuz tüccarlar bana haksızlık edip beni bir Yahudiye köle olarak sattılar. Ben de o yahudinin hizmetinde kalmış oldum. Burada Hurma bahçelerini gördüm. Bunun için burasının, Ammuri'yedeki adamın bana anlattığı yer olduğunu sandım ama kesin olarak bilemedim. Yahudinin yanında bulunduğum sıralarda bir gün, onun, Medinede bulunan Kurayza kabilesinden olan amcası oğullarından biri yanına geldi. Beni kendisinden satın alıp beraberinde Medineye götürdü. Tanrıya and içerim ki bu şehri görür görmez Ammuriyedeki adamın anlattığı yerin özelliklerine dayanarak o yerin burası olduğunu anladım. Bu şehirde yahudinin yanında kaldım.

Bu sırada Tanrı elçisi gönderilmiş, Mekke'de uzun zaman kalmış, ben de köle olarak bir sürü işlerde çalıştırıldığımdan dolayı onun hakkında bir haber alamamıştım. Sonra Tanrı elçisi Medine'ye göç etmiş. Bir gün yanında köle olarak bulunduğum yahudiye ait olan bir hurma ağacının üstünde iş görüyordum. Sahibim olan yahudi, aşağıda ağacın altında oturuyordu. Ansızın onun bir amcası oğlu yanına gelip durarak

ona: Ey falan! Allah Kayle boyunu kahretsin. Tanrıya and içerim ki onlar şimdi Kuba'da bugün Mekke'den yanlarına gelen ve Peygamber olduğunu söyledikleri bir adamın etrafında toplanmış bulunuyorlar.

İbn-i Hişam diyor ki: Adı geçen Kayle, Kudaa oğlu el-Hâf oğlu Eslüm oğlu Sevd oğlu Leys oğlu Zeyd oğlu Sa'd oğlu Uzre oğlu Kâhil'-
233 in kızı olup bu kadın Evs ve Hazreç kabilelerinin dib neneleridir.//

Beşir oğlu Nu'man Ensarî, Evs ve Hazreç kabilelerini överek (ve bu **Kayle'yi** anarak) şu iki beyiti söylemiştir: "Onlar, Kayle'nin çocuklarından olup büyük kimselerdirler. Aralarında yaşayan bir dost onların dostluklarında bir kusur bulamaz. Bu kimseler, cömert, kahraman kimseler olup bağışlamaktan (bir şeyler vermekten) zevk duyarlar. Babalarının gittiği yoldan gitmeyi bir borç bilirler". Bu iki beyit Nu'man'ın bir kasidesinden alınmıştır.

İbn-i İshak der ki: Lebid oğlu Mahmud yoluyla Abbas b. Abdullah'dan naklen Katade oğlu Ömer oğlu Asım Ensarî bana şunları anlattı: Selman hikayesine devam ederek şöyle demiş: Yanında köle olarak bulunduğum Yahudinin amcası oğlunun ona söylediklerini işittiğim zaman bana bir titreme geldi. -ibn-i Hişam diyor ki:[56]- O kadar ki nerede ise (ağacın altında oturan) kölesi bulunduğum yahudinin üstüne düşecektim. Hemen Hurma ağacından inip yahudinin amcası oğluna "Ne diyorsun ne diyorsun?" diye sormaya başladım. Kölesi bulunduğum yahudi bu hareketime sinirlenerek bana şiddetli bir tokat vurdu ve "senin bu konu ile ne ilgin var? hadi işine bak" dedi. Ben "hiç bir ilgim yok. Sadece onun söylediklerinin doğru olup olmadığını anlamak istedim" dedim.

Yanımda biriktirdiğim azıcık öteberi vardı. Akşam olunca bunları aldım ve Kuba'da bulunan Tanrı elçisine götürdüm. Onun yanına gidip kendisine: "Senin iyi bir adam olduğunu işittim. Yanında göçmen ve muhtaç arkadaşların da varmış. İşte sadaka olarak vermek üzere yanımda bulunan şu şeyleri getirdim. Sizi bunlara, başkalarından daha çok layık buldum" deyip getirdiğim şeyleri onun yanına koydum. Bunun üzerine Tanrı elçisi arkadaşlarına: "Sizler yiyiniz" dedi. Amma kendisi elini uzatıp bir lokma bile almadı. O zaman kendi kendime: İşte (Ammuriyedeki adamın söylediği özelliklerin) biri doğru çıktı, dedim. Sonra Tanrı elçisinden ayrıldım ve gene birşeyler tedarik ettim. Bu sırada Tanrı elçisi Medine şehrine gelip yerleşmiş bulunuyordu. Tedarik ettiğim şeyleri alıp yanına götürdüm ve bu defa kendisine "sadakadan yemedi-

56 Burada arap diline ait ve metinle ilgisi olmayan bir dil açıklaması çevrilmemiştir.

ğinizi gördüm; // işte size ikram olmak üzere şu hediyeyi getirdim" 234
dedim. O zaman Tanrı elçisi getirdiğim şeylerden yedi, arkadaşlarına da, kendisiyle birlikte yemelerini emretti. Bunun üzerine kendi kendime, işte (Ammuriyedeki adamın söylediği alametlerin) ikincisi de doğru çıktı, dedim. Bundan bir müddet sonra bir arkadaşın cenazesine katılmış olan Bakı' el-Garkad mezarlığında bulunan Tanrı elçisinin yanına geldim. Üzerimde iki parçadan yapılma elbisem vardı. Tanrı elçisi ise arkadaşları arasında oturmakta idi. Ben yaklaşıp ona selam verdim sonra Ammuriyedeki adamın söylediği Peygamberlik mührünü görebilmek için dönüp Tanrı elçisinin arkasına baktım. Tanrı elçisi, arkasına geçtiğimi farkedince daha önce bana anlatılan bir şeyi gözümle görmek için uğraştığımı anlayıp sırtından abasını çıkardı. Böylece ben de omuzları arasındaki Peygamberlik mührünü gördüm, onun Peygamber olduğunu artık anladım. Kendisini kucaklayıp öpmeye ve ağlamağa başladım. Bunun üzerine Tanrı elçisi bana "Çekil" dedi. Ben çekilip onun karşısında oturdum ve ey İbn-i Abbas! Tıbkı sana anlattığım gibi başımdan geçenleri ona anlattım. Söylediklerimi arkadaşlarının duyması Tanrı elçisinin hoşuna gitti.

Bundan sonra Selman, Köle oluşu sebebiyle işleriyle meşgul olduğundan Tanrı elçisiyle birlikte Bedir ve Uhud savaşlarına katılamadı.

Selman hikâyesine devam ederek şöyle diyor: Sonra Tanrı elçisi bir gün bana: "Ey Selman! Kölelikten kurtulmak için, kölesi bulunduğun Yahudi ile bir kesim üzerine anlaş[57] dedi. Bunun üzerine, kendisine, 300 hurma ağacı yetiştirmek ve 40 Vakiyye para[58] vermek şartiyle

---

57 Arapçada Mükâtebe terimi ile ifade edilen bu kesim, kölenin kölelikten kurtulmak için Kölesi bulunduğu adamla yaptığı anlaşmaya denir.

58 Vakıyye: İslâm ülkelerinde, özellikle araplar arasında kullanılan ve başka yerlerde değişik ağırlıkta eski bir ölçüdür. Genellikle 40 dirhem yani 128.280 gram sayılır.

Yeri gelmişken, eski çağlarda islâm ülkelerinde türlü işler için kullanılan bazı ağırlık ölçülerinin karşılıklarını buraya yazıyoruz. Bu ölçüler, küçükten büyüğe doğru sıralanmıştır:

1- Zerre : 0.0015 gram.
2- Habbe : Bir dirhemin kırksekizde biridir. Yarım tasuc'a eşit yani 0.0668 gram
3- Tasuc : 2 habbe veya yarım kırat yani 0.1002 gram.
4- Krat : Miskalın yirmidörtte biridir. 4 keçiboynuzu çekirdeği ağırlığı olarak hesap edilir. 0.2004 gram.
5- Denk (veya danık): yani 0.80175 gram.
6- Dirhem : 4 denk yani 3.207 gram.
7- Miskal : 24 kırat yani 4.81 gram.
8- Astar : 0.6 vakıyye yani 77 gram.

kölelikten kurtulmak üzere kölesi bulunduğum yahudi ile bir kesim kararlaştırıp anlaştık. Tanrı elçisi arkadaşlarına "arkadaşınıza yardım edin" dedi. Onlar da bana, hurma fidanları vermek suretiyle yardımda bulundular. Her adam gücü yettiği kadar bana
235 30,20,15 veya 10 fidan verdiler. // Böylece üçyüz fidan topladım. Bundan sonra Tanrı elçisi bana "Ey Selman! Şimdi de git, çukur kaz, çukurları kazıp bitirdikten sonra gelip bana haber ver de fidanları kendi elimle dikeyim" dedi. Gidip çukurları kazdım, bu işte arkadaşlarım da bana yardım ettiler. Çukurları kazdıktan sonra gelip Tanrı elçisine haber erdim. O'da benimle çukurların bulunduğu yere geldi. Biz fidanları kendisine veriyor, O da kendi eliyle dikiyordu. Böylece hepsini diktik. Selman'ın ruhu elinde bulunan Tanrıya and içerim ki bu fidanlardan hiç biri şaşmadan tuttu. Bu suretle kölesi bulunduğum yahudiye teslim ettim. Sadece paranın ödenmesi kaldı. O sıralarda bir tavuk yumurtası büyüklüğünde bir altın külçesi, bir maden ocağından çıkarılıp Tanrı elçisine getirilmişti. Tanrı elçisi "Hani şu, kölesi bulunduğu yahudi ile anlaşma yapan İranlı adam ne yaptı? diye sormuş. Bunun üzerine beni onun yanına çağırdılar. Yanına vardığımda bana: "Ey Selman! Al şu altın külçesini de bununla borcunu öde" dedi. Ben "Ey Tanrı elçisi peki ama bu altın külçesi benim borcumun yanında hiç bir şey değilki" dedim. O zaman Tanrı elçisi bana "Sen onu al. Tanrı onunla senin borcunu öder" dedi. Bunun üzerine o külçeyi aldım. Selman'ın ruhu elinde bulunan Tanrıya and içerim ki bu külçeden kölesi bulunduğum Yahudiye 40 Vakiyye tartıp verdim; bu suretle borcum ödendi. Selman da kölelikten kurtuldu. Bundan sonra hür olarak Tanrı elçisiyle

---

9- Vakıyye : Yukarda yazdığımız gibi 40 dirhem yani 128.280 gramdır.
10- Mud : 122 dirhem yani 391.25 gram.
11- Rıtl (veya ratl): 12 vakıyye (480 dirhem) yani 1539.36 gram.
12- Kafiz : 2 mekük ağırlığında bir ölçüdür.
13- Mekük : başka başka yerlerde değişik ağırlıklardadır. Bazı yerlerde 1,5 sağ (1560 dirhem), bazı yerlerde yarım ratl yani 240 dirhem, bazı yerlerde de 8 vakıyye yani 320 dirhemdir (1026.24 gram).
14- Man : 2 ratl yani 960 dirhemdir (3078.75 gram).
15- Kilce : 8 mud veya 976 dirhemdir (3130 gram).
16- Sağ : Ramazan ayında verilen fitreler, fetva mecmualarında genellikle bu ölçü üzerinden hesaplanır. 1040 dirhemdir (3.335 Kgr. dır)
17- Batman : Bazı eski metinlerde man ile batman'ın aynı olduğu yazılı ise de kullanışta değişik ağırlıktadırlar. Bugün batman 7.697 Kgr. olarak hesaplanır.
18- Vibe : 22 veya 24 mud, veya 3 kilce yani 2928 dirhemdir (9.390 Kgr.)
19- Okka : 400 dirhem yani 1.282 Kgr. dır.
20- Kantar : 44 okka yani 56.449 Kgr. dır.
21- Çeki : 4 kantar yani 225.798 Kgr. dır.

birlikte Hendek savaşına katıldım. Daha sonra da Tanrı elçisiyle birlikte bütün gazvelerine katılmaktan geri kalmadım.

İbn-i İshak der ki: Abdülkays kabilesinden bir adam yoluyla Selman'dan naklen Ebu Habib oğlu Yezid bana şunları anlattı: Selman "Ey Tanrı elçisi bu altın külçesi benim borcumun yanında hiç bir şey değil ki" dediğinde o, külçeyi alıp diline dokundurdu sonra bana "Sen bunu al da bununla borcunu öde" dedi. Bunun üzerine ben külçeyi aldım. Götürüp kölesi bulunduğum yahudiye teslim ederek bütün borcumu ödedim. Borcum 40 Vakiyye idi. // 236

İbn-i İshak der ki: Sözüne güvendiği bir kimse yoluyla Mervan oğlu Abdülaziz oğlu Ömer'den (Ömer b. Abdülaziz) naklen Katade oğlu Ömer oğlu Âsım bana şunları anlattı: Selman-ı Farisî Tanrı elçisine başından geçenleri anlattığında Ammuriyedeki adamın kendisine söylediğini nakletmiş: Suriye topraklarında falan yere git. Orada iki koruluk arasında bir adam vardır. Her yıl bir koruluktan çıkıp öteki koruluğa geçer. Hastalıklı kimseler onun yolunu beklerler. Dua ettiği herkes hastalıktan kurtulur. Sen aradığın din hakkında ondan bilgi edin. O sana bilgi verir. Selman hikayesine devam ederek der ki: Ben Ammuriyeden çıkıp adamın tarif ettiği yere geldim. Halkın, hastalalarıyla birlikte orada toplandıklarını gördüm. Bir koruluktan öbürüsüne geçmek üzere o adam o gün çıktı. Halk yanlarında hastaları olduğu halde onun etrafını sardılar. Dua ettiği her hasta, hastalıktan kurtuluyordu. Böylece halk, adamla görüşüp tanışmama engel oldu; ancak, girmek istediği koruluğa vardığında adama yetiştim. Ormana girmek üzere iken omuzundan tuttum. O, "Kim o" deyip bana döndü. Ben ona, "Tanrı seni esirgesin, Hz. İbrahim'in dini olan Haniflik hakkında bana bilgi ver" dedim. Bunun üzerine adam bana, "Sen halkın bu zamanda sormadıkları bir şey hakkında bilgi istiyorsun? ne ise. Kutlu bölge halkından bu din ile gönderilecek bir Peygamberin zamanı geldi. Sen o Peygambere git. O sana bu dini öğretir" deyip ormana girdi.

Selman bunları Tanrı elçisine anlatınca, O Selman'a dönüp "Ey Selman! Eğer bana söylediklerin doğru ise sen Meryem oğlu İsa ile karşılaşmışsın. Peygamberimize ve İsa'ya selâm olsun demiş. // 237

Abdüluzza Oğlu Esed Oğlu Nevfel Oğlu Varaka, Cahş Oğlu Ubeydullah, Huveyris Oğlu Osman ile Nufeyl Oğlu Amr Oğlu Zeyd'in Hikâyesi

İbn-i İshak der ki: Bir bayram günü Kureyş kabilesi, saygı gösterdikleri, adına kurban kestikleri, yanında ibadet ettikleri ve çevresinde

dolaştıkları bir putun yanında toplandı. Bu bayram, Kureyş kabilesinin her yıl kutladığı bir bayram idi. Ancak 4 kişi, kabileden ayrılıp gizlice birbirlerine: Dost olalım, birbirimize karşı doğru davranalım. Durumumuzu da gizli tutalım dediler. Bunlar: Luey oğlu Ka'b oğlu Murre oğlu Kilab oğlu Kusay oğlu Abdüluzza oğlu Esed oğlu Nevfel oğlu Varaka, Huzeyme oğlu Esed oğlu Dûdan oğlu Ganm oğlu Kebir oğlu Murre oğlu Sabire oğlu Ya'mer oğlu Riab oğlu Cahş oğlu Ubeydullah -ki bunun annesi Abdülmuttalib'in kızı Umeyme'dir-, Kusay oğlu Abdüluzza oğlu Esed oğlu Huveyris oğlu Osman ile Luey oğlu Kaab oğlu Adiy oğlu Rizah oğlu Riyah oğlu Kurt (قرط) oğlu Abdullah oğlu Abdüluzza oğlu Nufeyl oğlu Amr oğlu Zeyd'dirler. Bu dört
238 kişi bir araya gelip birbirlerine: // Bilmeliyiz ki kavmimizin benimsediği din doğru bir din değildir. Onlar, dedeleri Hz. İbrahim'in dininden ayrıldılar. Çevresinde döndüğümüz bu taş parçası nedir? O, ne duyar, ne görür ne de bir kimseye bir zararı veya faydası dokunabilir. Bakın arkadaşlar kendimize bir din arayalım. Yoksa Tanrıya and olsunki benimsediğimiz şu din doğru bir din değildir, dediler. Bundan sonra Hz. İbrahim'in dini olan Haniflik dinini aramak üzere başka başka memleketlere dağıldılar.

Nevfel oğlu Varaka ise Hıristiyanlığı benimsedi. Hıristiyanlardan aldığı kitaplara merak sardırdı ve böylece ehl-i kitabın bilgilerini elde etmiş oldu.

Cahş oğlu Ubeydullah ise, tereddüt içinde kaldı. Sonunda müslüman oldu ve müslümanlarla birlikte Habeşistana göç etti. Bu göç sırasında yanında, müslüman olan karısı Ebu Süfyan kızı Ummu Habibe de vardı. Ubeydullah Habeşistana varınca Hıristiyan olup müslümanlıktan ayrıldı. Sonunda orada Hıristiyan olarak öldü.

İbn-i İshak der ki: Zübeyr oğlu Ca'fer oğlu Muhammed bana şunları anlattı: Cahş oğlu Ubeydullah Hıristiyan olduktan sonra Tanrı elçisinin Habeşistanda bulunan arkadaşlarının yanından geçtiği zamanlarda "Biz gözlerimizi açtık. Siz hala gözlerinizi açmak için kırpıştırıyorsunuz fakat ışığı göremiyorsunuz" dermiş. Ubeydullah bu sözü ile: Biz hakikatı gördük, siz görmek istiyorsunuz henüz göremediniz demek istemiştir.[59]

İbn-i İshak der ki: Ubeydullah öldükten sonra Tanrı elçisi onun karısı olan Harb oğlu Ebu Sufyan'ın kızı Ummu Habibe ile evlendi.

---

59 Burada arap diline ait ve konu ile ilgisi olmayan bir dil açıklaması çevrilmemiştir.

İbn-i İshak der ki: Hüseyin oğlu Ali oğlu Muhammed bana şunları anlattı: Tanrı elçisi Ummu Habibeyi almak üzere Necaşiye, Umeyye oğlu Amr Damrî'yi yolladı. Amr, Ummu Habibeyi Necaşî'den istedi. Necaşî Ummu Habibe'nin nikâhını kıydı ve Tanrı elçisi yerine ona 400 dinar kalıng (مهر) verdi. Ali oğlu Muhammed der ki: Mervan oğlu Abdülmelik'in, kadınların kalıngının en çok 400 dinar olmasını kararlaştırmış olması Ummu Habibe'nin kalıngının 400 dinar oluşundan
dolayı olsa gerektir. // 239

Ummu Habibe'yi Tanrı elçisine eş olarak veren kimse Âs oğlu Said oğlu Halid idi.

İbn-i İshak der ki: Huveylis oğlu Osman ise, Bizans imparatorunun yanına gidip Hıristiyan dinine girdi ve imparatorun yanında iyi bir mevkiye yükseldi.

İbn-i Hişam diyor ki: Huveyrlis oğlu Osman'ın Bizans imparatoru yanında kalışı hakkında uzun br hikaye vardır. Ficar savaşı konusunda ileri sürdüğüm şeylerden dolayı bu hikâyeyi de anlatmıyacağım.

İbn-i İshak der ki: Nufeyl oğlu Amr oğlu Zeyd ise ne Yahudiliğe ne de Hıristiyanlığa girmedi. Böyle olmakla beraber kavminin dininden ayrıldı, putlara tapmadı, murdar kan ve putlara kurban edilen hay-
vanların etini yemedi. // Kızların diri diri gömülmesi adetinin doğru ol- 240
madığını söyledi. "Ben Hz. İbrahim'in Tanrısına tapıyorum" diye söylüyordu. Kavminin benimsediği dinin kusurlarını yüzlerine vururdu.

Hz. Ebu Bekir'in kızı Esma'nın torunu Hişam, nenesi Esma'dan naklen babası Urve'den bana şunları anlattı.

İbn-i İshak der ki: Babası yoluyla onun annesi Ebu Bekir kızı Esma (Tanrı ikisinden de razı olsun) dan, Urve oğlu Hişam bana şunları anlattı: Ben Nufeyl oğlu Amr oğlu Zeyd'i çok ihtiyar bulunduğu bir sırada sırtını Kabe duvarına dayamış olduğu halde dururken gördüm. O "Ey Kureyşliler! Amr oğlu Zeyd'in canı elinde bulunan Tanrı ya and içerim ki benden başka hiç biriniz Hz. İbrahim'in dininde değilsiniz" demiş, "Ey Tanrım! Sana ne şekilde ibadet edilmesini istediğini bilsem o şekilde ibadet ederdim, ama bunu bilmiyorum" diye ilave etmiş, sonra da elini yere koyup avucunun içine secde etti.

İbn-i İshak der ki: bana anlatıldı ki Zeyd'in oğlu, Nufeyl oğlu Amr oğlu Zeyd oğlu Said ile amcası oğlu olan Ömer b. Hattab Tanrı elçisine gelip ona "Amr oğlu Zeyd adına, kendisini bağışlaması için Tanrıdan af dileyebilir miyiz?" diye sormuşlar, Tanrı elçisi de onlara "Evet, dile-

yebilirsiniz. Çünkü o kendi başına doğru bir dine inanmış olarak haşr
241 olunacaktır" buyurmuştur.//

Nufeyl oğlu Amr oğlu Zeyd , kavminin inandığı dinden ayrılmış ve bu uğurda kavminin kendisine yaptığı işler hakkında şu şiiri söylemiştir: "Yollar ayrıldıktan sonra ben bir Tanrıya mı yoksa bin Tanrıya mı inanacağım. Lât ile Uzza'dan yüz çevirdim. Zaten sabırlı bir adam da böyle yapar. Uzza ile onun iki kızına inanmam. Amr boyunun iki putunu da ziyaret etmem. Hübel'e de inanmam. Halbuki o, eski zamanda henüz aklım ermediği sıralarda bizim Tanrımız idi. Gecelerle gündüzlerin geçişinde aklı başında olan bir kimsenin fark edeceği, hayret edilecek nice hikmetler vardır. Ben de hayret ettim. Tanrı, işleri güçleri fenalık olan bir çok kimseleri yok etti. Bazı kimselerin yüzü suyu hürmetine başkalarını yaşattı ve böylece bunların çocukları yetişip büyüdü. Bir zaman olur ki zayıflamış bir insan yeniden sıhhat kaza-
242 nıp üzerine çiğ düşmüş ağaç dalı gibi canlanır.// Ben, o bağışlayıcı Tanrı suçlarımı bağışlasın diye esirgeyici Tanrıma tapıyorum. Tanrınızın dinine sımsıkı sarılın. Zira ona bağlı kaldığınız müddetçe ziyan etmezsiniz. İnanan kimselerin oturacağı yer cennet, kâfirlerin oturacağı yer ise gürül gürül yanan cehennemdir. Kâfirler için hayatta yüz karası vardır. Öldükten sonra da onlar dayanamıyacakları şeylerle karşılaşacaklardır." Gene Nufeyl oğlu Amr oğlu Zeyd bu konuda şu beyitleri söylemiş-İbn-i Hişam diyor ki: Bu beyitler Ebu's-Salt oğlu Umeyye'nin olup onun bir kasidesinde geçmektedir. Ancak ilk iki beyit ve sonuncu beyit Umeyye'nin değildir. Birinci beyitin ikinci mısrağı İbn-i İshak'dan değil de başka birinden rivayet edilmiştir-: "Övgümü ve zamanın sonuna kalacak olan düzgün sözlerimi Tanrıya sunuyorum. O Tanrı ki ne onun üstünde ne de onun ayarına yakın başka bir Tanrı yoktur. Ey insan oğlu ölümün sonucunu akıldan çıkarma. Sen yaptığın şeyleri Tanrıdan saklıyamazsın. Sakın Tanrıya ortak koşma. Apaçık doğru yol önünde besbellidir. Tanrım beni esirge. Sen Tanrımsın. Cinlerin ümidi sende, benim ümidim de sendedir. Ey Tanrım! Tanrı olarak seni tanıdım. Artık bundan sonra senden başka ikinci bir Tanrıya inanmı-
243 yacağım.// Ben, kendisine dua edenlerin duasını duyan Tanrıya inanırım. Duayı duymayan bir tanrıya (putlara) asla inanmam. Bir bağış ve rahmet olarak Hz. Musa'ya bir elçi melek gönderen sensin. O melek yoluyla ona dedinki: Ey Musa! Harunla birlikte gidip şu zalim Firavunu Tanrıya inanmaya çağırın. Ona: Şu yer yüzünü yapıp direksiz olarak durduran sen misin? Şu gök kubbeyi direksiz çatan sen misin? eğer sen isen ne iyi bir ustasın. Geceleyin o gök yüzünü aydınlatan ve bu suretle halka yol gösteren sen misin? Doğduğunda ışığının üzerine düştüğü

her şeyi aydınlatan güneşi her sabah doğduran kimdir? Meyveleri,
sebzeleri tab taze yetişen tohumları toprakta filizlendiren ve bunların
üzerinde yeniden tohum yaratan kimdir? Bütün bunlarda aklı başında
olan kimse için (Tanrının varlığını gösteren) nice deliller vardır, deyin.
Ey Tanrım! Yunus balığının karnında günlerce kalan Yunus Peygam-
beri bir bağışlama eseri olarak kurtaran sensin. Ey Tanrım! Senin
adınla dua ediyorum; sen de bağışlıyorsun. Gene suçlarım çoğalıyor.// 244
Ey kulların Tanrısı bana bağışta bulun, beni esirge, çocuklarımı artır ve
malıma bereket kat."

Gene Amr oğlu Zeyd , karısı Hadramî kızı Safiyye'ye sitem ede-
rek şu beyitleri söylemiş:

İbn-i Hişam diyor ki: Hadramî'nin künyesi: Ekber oğlu İmad oğ-
lu Abdullah olup kendisi Sadif boyundandır. Sadif'in künyesi de Malik
oğlu Amr olup kendisi Kindî oğlu Eşres oğlu Sekûn boyundandır.
Kindî yerine Kinde de denilip bunun soy kütüğü şöyledir: Sebe'
oğlu Kehlân oğlu Zeyd oğlu Arib oğlu Amr oğlu Mihsa' oğlu Zeyd
oğlu Uded oğlu Murre oğlu Haris oğlu Adiy oğlu Afir oğlu Merda'
oğlu Sevr oğlu Kinde. Bu soy kütüğünde şu değişiklik de söylenir:
Sebe' oğlu Kehlân oğlu Zeyd oğlu Malik oğlu Merda'.

İbn-i İshak der ki: Amr oğlu Zeyd, Hz. İbrahim (S. A.S.) dini olan
Hanifliği aramak üzere Mekkeden çıkıp yer yüzünde gezip dolaşmayı
kararlaştırmıştı. Karısı Hadramî kızı Safiyye onu her defasında Mekke
den çıkmak için hazırlanmış gördüğünde gidip Nufeyl oğlu Haddab'a
haber verirmiş. Nufeyl oğlu Haddab Zeyd'in amcası oğlu ve aynı za-
manda anabir kardeşi olup kavminin dininden ayrıldığı için Zeyd'e
sitem edermiş. Haddab Zeyd'i Safiyye'nin kontrolu altına bırakıp
Safiyye'ye "Zeyd'in Mekkeden çıkmaya kalktığını görür görmez bana
haber ver" demiş. Bunun için de Amr oğlu Zeyd karısına sitem ederek
yukarıda zikri geçen şu beyitleri söylemiştir: "Ey Safiyye! Beni hor gör-
me. Horlukla benim hiç bir ilgim yok. Ben horluğa düşeceğimden
korktuğum zaman çabucak çekip giderim. // Ben hükümdarların kapı- 245
larına vurup yanlarına girerim, ıssız çölleri aşıp geçerim. Aramızdaki
bağları kolayca koparırım ha. Horluğu ancak derisi yüzülen yaban
eşeği kabul eder. Bununla beraber o bile, kesildikten sonra böğür-
lerini yere çarpmakla, hayır ben horluğu kabul etmem demek ister.
Anabir kardeşim, sonra amcamın oğlu olan kimsenin sitemli sözleri
de pek hoşuma gitmiyor. O, kötü sözlerle bana sitem ettiği zaman ken-
disine cevap vermem. Bu durumda beni üzer. Ama istesem onu sus-
turacak cevaplar verebilirdim."

İbn-i İshak der ki: Nufeyl oğlu Amr oğlu Zeyd'in yakınlarından naklen bana şunlar anlatıldı: Zeyd mabedin içinde Kâbeye yöneldiği zaman şöyle dermiş: Ey Tanrım! İbadet ederek ve boyun eğerek temiz niyetle sana geldim. Hz. İbrahim'in Kıbleye yönelerek ayakta durup sığındığı Tanrıya ben de sığındım der sonra "Ey Tanrım! Sana karşı boynum büküktür. Üzerime ne yüklesen katlanırım. Ben kibiri değil iyiliği arıyorum. Güneşin altında yürüyen, gölgede uyuyanla bir
246 olamaz" diye ilave edermiş. //

İbn-i Hişam diyor ki: Zeyd'in geçen son sözleri "iyilik daha geç unutulur. Kibir ise çabuk unutulur. Güneşte yürüyen kimse ile gölgede uyuyan bir olamaz" şeklinde de söylenir. Yezid'in geçen sözlerindeki "Kâbeye yönelerek" sözü bazı bilgi sahipleri yoluyla rivayet edilmiştir.

İbn-i İshak der ki: Nufeyl oğlu Amr oğlu Zeyd gene bu konuda şu beyitleri söylemiştir: "Üzerinde ağır kayalar taşıyan yer yüzünün inandığı Tanrıya inandım. O Tanrı yer yüzünü dümdüz edip su üstünde durdurduğunu görünce üzerine dağları koydu. Tatlı su taşıyan bulutların inandığı Tanrıya inandım. O bulutlar bir şehre yöneltildiği zaman boyun eğip gider ve bardaktan boşanırcasına oraya yağmur yağdırır."

Hattab, Zeyd'e eziyet edip onu Mekkenin üst tarafına çekilmek zorunda bırakmıştı. Zeyd, Mekkenin karşısında bulunan Hıra dağına çekildi. Hattab, Zeyd'i gözetlemek için Kureyş kabilesinin bazı gençleri ile bazı külhanbeylerini görevlendirip onlara "Zeyd'i Mekkeye sokmayınız" diye tembih etti. Bu sebeple Zeyd , ancak gizli olarak Mekkeye giriyordu. Kendisini gözetlemekle görevlendirilen gençler onun Mekkeye girdiğini öğrenince hemen Hattab'a haber verir ve onu yeniden Mekkeden çıkarır, üstelik eziyette ederlerdi. Bunlar Zeyd Kureyşlileri dinlerinden ayartmasın ve bir kimse dininden ayrılıp ona uymasın diye ona karşı böyle sert davranıyorlardı. Bunun üzerine Zeyd, kavminden kendisine tecavüz edenlere, kutlu bölge halkından olduğunu hatırlatarak şu mısraları söylemiştir: "Ey Tanrım! Ben kutlu olmayan bölgeden değil kutlu bölge halkındanım. Evim de herkes tarafından bilinen Safa tepesi yanında, kutlu bölgenin ta ortasında bulunmaktadır."

Sonunda Zeyd, Hz. İbrahim (A. S.) in dinini bulmak üzere Mekkeden çıkıp gitti. Zeyd Hıristiyan papasları ile Yahudi hahamlarına sora sora giderek Musul ve Cezire bölgelerine geldi. Oraları gezdikten sonra Suriyeye varıp orayı da gezip dolaştı, sonunda Belka bölgesinde bir tepede barınan bir papasın yanına geldi. Dediklerine göre papas, Hı-
247 ristiyanların en büyük bilgini imiş. // Zeyd papasdan Hz. İbrahim'in

dini olan Hanifliği sordu. Papas ona: sen öyle bir din arıyorsun ki, bu zamanda onu sana bildirecek bir kimseyi bulamazsın. Ancak çıkıp geldiğin memleketinde ortaya çıkacak olan bir Peygamberin gelmesi zamanı yaklaştı. Bu peygamber, Hz. İbrahim'in dini olan Haniflik ile gönderilecektir. Sen gene o memlekete git. Zira bu Peygamber bu günlerde gelecektir. Artık onun ortaya çıkışı zamanı çok yakındır. Zeyd daha önce Yahudilik ile Hıristiyanlığı incelemiş, fakat bu iki dinde de kendisini tatmin edecek bir şey bulamamıştı. Bunun için şimdi papasın kendisine söylediklerini duyar duymaz Mekkeye dönmek üzere çabucak yola çıktı. Yolda Lahm kabilesinin yurdunun ortalarına vardığında bu kabile halkı kendisine saldırıp öldürdüler. Bunun üzerine Esed oğlu Nevfel oğlu Varaka , Zeyd'in arkasından ağlıyarak şu beyitleri söyledi: "Ey Amr'ın oğlu! Doğru yolu buldun, yükseldin, böylece gürül gürül yanan bir ateş tandırında yanmaktan kurtuldun. Şöyle ki, benzeri olmayan bir Tanrıya inandın. Tanrı yerine tapılan putları oldukları gibi bıraktın, istediğin dini buldun. Tanrıyı bir tanımaktan hiç şaşmadın. Bunun için şimdi sen iyi bir yurtta barınıp orada saygı içinde içip eğlenmektesin. Orada, Tanrının sevgilisi (İbrahim Peygamber) ile buluşursun. Sen halk arasında durup kırıcı ve cehenneme gidecek cinsten bir kimse değildin. Eh, insan yetmiş kat yerin altında bile olsa Tanrının rahmeti ona ulaşır."

İbn-i Hişam diyor ki: Bu şiirin ilk iki beyiti ile son beyiti şair Ebu's-Salt oğlu Umueyye'ye atfedilip, onun bir kaidesinde geçmektedir. Bu şiirde geçen "Tanrı yerine tapılan putlar" sözü de İbn-i İshak tarafından değil başka biri tarafından rivayet edilmiştir. // 248

İncil'de Hazreti Muhammed'e Ait İşaretler

İbn-i İshak der ki: Meryem oğlu İsa'nın, kendisine Tanrı tarafından gönderilen İncil'de zikrettiği Tanrı elçisinin sıfatı, onun kutsal kitabından İncil'i ayırıp yazan Yuhanna'nın Tanrı elçisi hakkında tesbit ettiği şeyler bana ulaştı. İsa (İncil'de) şöyle demiş: Beni sevmeyen, Tanrıyı da sevmemiş olur. Ben onların katında benden önce kimsenin yapmadığı işleri yapmasaydım onların hiç bir suçları olmazdı; ama onlar şimdiden şımarıp bana ve Tanrıya üstün geleceklerini sandılar, fakat ilâhi kanunda söz muhakkak yerine gelecektir. Onlar beni haksız olarak sevmediler. Tanrının göndereceği Munhamenna ve gene Tanrı tarafından gelen Ruhulkudus gelseydi o bana tanıklık ederdi. Siz de

ederdiniz; çünkü eskiden beri benimle beraberdiniz.[60] Bunları size söyledim ki sonra şikayet etmiyesiniz.[61]

Burada geçen Munhamenna, Süryanicede Muhammed (Hamd edilmiş = övülmüş) manasına gelmektedir. Bunun Rumca karşılığı
249 Baraklitus'tur.//

Tanrı Elçisinin (S. A. S) Peygamber Olarak Yollanışı

İbn-i İshak der ki: Tanrı elçisi Muhammed (S.A.S.) 40 yaşına geldiğinde Yüce Tanrı onu bütün insanlara bir rahmet ve müjdeleyici olarak yolladı. Kutlu ve Yüce Tanrı Muhammed'den önce gönderdiği her Peygambere, kendilerine inanılacağını, tasdik edileceğini ve muhaliflerine karşı yardım edileceğini söz vermişti. Buna karşılık onlardan, kendilerine inanacak ve tasdik edecek herkese dinlerini ulaştırmaya söz almıştı. Bu Peygamberler üzerlerine düşen hak ve ödevleri yerine getirdiler. Yüce Tanrı bu konuda Muhammed'e (S.A.S.) şöyle diyor: "Hani Tanrı Peygamberlerden söz almış, onlara: Size kitap ve hikmet verdim; bu verdiğim kitapları tasdik eden bir Peygamber gelince ona muhakkak inanıp kendisine yardım edeceksiniz, bunu kabul edip size verdiğim ağır ödevi üzerinize alır mısınız? demiş, onlar da, evet kabul ederiz demişler. Bunun üzerine Tanrı onlara: Öyle ise (birbirinize) tanıklık edin, ben de sizinle beraber tanıklık ederim, buyurmuştu." (III, 81) Böylece Tanrı bütün Peygamberlerden, kendilerine inanılmak ve karşı gelenlere karşı yardım edilerek, söz almıştır. Peygamberler de iki kitap halkından (Tevrat'a ve İncil'e inananlar) kendilerine inanıp sözlerini doğrulayanlara dinlerini bildirdiler.

İbn-i İshak der ki: Zubeyr oğlu Urve yoluyla Ayşe'den (R.A.) naklen Zuhrî şunları anlattı: Tanrı kullarına Muhammed yoluyla iyilik ve rahmet etmek istediği zaman, Peygamberlikten Tanrı elçisine ilk verilen şey doğru düş (rüya) idi. O zamanlarda Tanrı elçisinin uykusun-
250 da gördüğü her düş güneş doğar gibi doğru çıkardı. //Ayşe sözüne devam ederek o zaman Tanrı kendisine yalnız kalmayı da sevdirdi; bunun için o yalnız kalmayı herşeyden çok seviyordu, demiş.

İbn-i İshak der ki: Bilgi sahiplerinden naklen haberleri hatırında iyi tutan bir kimse olan Câriye oğlu Ala' oğlu Ebu Süfyan oğlu Abdul-

60 Yuhanna İncili bab XV ayet 23-26. Burada 26 ncı ayette geçen Munhamenna veya Yunancasındaki Baraklitus kelimesi tesellici diye tercüme edilmiş.

61 Yuhanna İncil'i bab XVI ayet 1.

lah oğlu Abdülmelik Sakafî bana şunları anlattı: Tanrı Muhammed'e üstünlük mertebesini vermek isteyip kendisini Peygamberlikle görevlendirdiğinde Tanrı elçisi (A. S.) bazı işleri için evinden çıkıp şehirden uzaklaşıp Mekke dağlarının arasına ve ovalarının ekinliklerine dalardı. Buralarda Tanrı elçisinin (A. S.) ras geldiği her taş ve ağaç kendisine "Ey Tanrı elçisi sana selâm olsun derdi. Bunu duyan Tanrı elçisi (A. S.) etrafına, sağına, soluna ve arkasına bakınır fakat ağaç ve taşlardan başka bir şey görmezdi. Tanrı elçisi, doğru düş göre göre ve bunları duya duya epey bir zaman geçti. Sonunda Ramazan ayında Hıra dağında (bir mağarada) bulunduğu bir sırada Cebrail (A.S.) ona, Tanrının üstünlük payesi olan Peygamberliği bildirdi.// 251

İbn-i İshak der ki: Zübeyr ailesinin kölesi olan Keysan oğlu Vehb bana şunları anlattı: Abdullah İbn-i Zübeyr'in Katade oğlu Umeyr oğlu Ubeyd Leysî'ye "Ey Abdullah! Anlat bakayım Tanrı elçisine (A.S.) Cebrail (A.S.) yoluyla Peygamberlik geldiği zaman bu işin başlangıcı nasıl olmuş?" dediğini işittim. Ben hazır bulunduğum halde Ubeyd, Abdullah İbn-i Zübeyr ile onun yanında bulunanlara anlatarak söze başladı: "Tanrı elçisi her yıl bir ay müddetle Hıra dağında inzivaya çekilirdi. Bu adet Kureyş kabilesinin cahiliye devrinde arınmak ve Tanrıya yaklaşmak için baş vurduğu bir adetti.[62]"

İbn-i İshak der ki: Kureyşin bu adetini anarak Ebu Talib şu beyiti söylemiştir: "Sevr dağına, Sebir dağını yerine oturtana ve Hıra dağına çıkıp inene and içerim ki"

İbn-i Hişam diyor ki:[63] Ebu Talib'in bu beyiti onun bir kasidesinden alınmıştır ki sırası gelince bu kasideyi inşaallah zikredeceğiz.// 252

İbn-i Hişam diyor ki:[64]

İbn-i İshak der ki: Keysan oğlu Vehb de şunları anlattı: Ubeyd sözlerine devam ederek şöyle dedi: Tanrı elçisi (A.S.) her yıl o ayda inzivaya çekilir kendisine gelen yoksullara yemek yedirirdi. Tanrı elçisi (S.A.S.) yalnızlığa çekilme süresi olan bu ayı geçirip dağdan iner, inişinde evine gitmeden önce ilk yaptığı iş Kâbeye gidip onun etrafında 7 defa veya daha az yahut daha fazla dolaşmak olurdu. Sonra evine giderdi. Muhammed'in Tanrı tarafından gönderildiği yılda Tanrının ona

62 Burada Arap diline ait ve metinle ilgisi olmayan bir dil açıklaması çevrilmemiştir.

63 Burada Arap diline ait ve metinle ilgisi olmayan bir dil açıklaması çevrilmemiştir.

64 Burada Arap diline ait ve metinle ilgisi olmayan bir dil açıklaması çevrilmemiştir.

üstünlük payesini vermek istediği ay -ki bu ay Ramazan ayıdır- gelip çatınca Tanrı elçisi (S.A.S.) herzaman yaptığı gibi bu defa da ailesiyle birlikte Hıra dağında yalnızlığa çekildi. Tanrının Muhammed'i Peygamberlikle üstün kıldığı ve bütün kullara merhamet ettiği gece gelince Cebrail (A.S.) Yüce Tanrının emriyle ona geldi. Tanrı elçisi şöyle der: Uyuyordum, elinde atlas bir kab içinde bir kitab olduğu halde Cebrail bana geldi: "Oku" dedi. Ben: "Ne okuyayım" dedim. O zaman Cebrail elindeki kitabla göksüme çöktü. (Bu anda) o kadar bunaldımki ölüyorum sandım. Sonra beni bırakıp (tekrar) "Oku" dedi. Ben ona "ne okuyayım" dedim. O zaman Cebrail elindeki kitapla göksüme çöktü o kadar bunaldımki ölüyorum sandım. Sonra beni bırakıp (gene) "Oku" dedi. Ben ona "ne okuyayım" dedim O zaman Cebrail (üçüncü defa) elindeki kitapla göksüme çöktü, o kadar bunaldım ki ölüyorum san-
253 dım. Sonra beni bırakıp "Oku" dedi. // Ben ona "ne okuyayım" dedim. Cebrail göksüme çökmesin diye her defasında ona "ne okuyayım" diye soruyordum. Sonunda o bana şunları oku dedi: "Yaratan Tanrının adıyla oku; O Tanrı ki insanı bir atmıktan yaratmıştır. En üstün olan Tanrın adına oku; O Tanrı ki kalemle (yazmayı öğretmiş) insana bilmediğini belletmiştir." (XCVII, 1-5). Ben bunları (ayetleri) okudum. Sonra Cebrail beni bırakıp gitti. Ben uykudan uyandım, okuduğum ayetler sanki kalbime yazılmış gibi hatırımda kalmıştı. Bulunduğum mağaradan çıktım, dağın ortalarına geldiğim zaman gökten gelen bir ses işittim; bu ses bana: "Ey Muhammed! Sen Tanrı elçisisin, ben de Cebrailim" diyordu. Ben başımı gök yüzüne kaldırıp baktım Cebraili, ayaklarını gök yüzünün ufuklarına germiş bir adam şeklinde gördüm. O bana halâ "Ey Muhammed! Sen Tanrı elçisisin ben de Cebrailim" diyordu. Ben durup ona baktım. Ne bir adım ileri ne de bir adım geri gidebiliyordum. Gözlerimi , gök yüzünde gezdirmekle ondan ayırmağa çalışıyor fakat nereye baksam onu hep o şekilde görüyordum. Ne ileriye bir adım ne geriye bir adım atmadan orada donup kaldım. Sonunda Hatice beni aramak üzere adamlarını yollamış; bu adamlar beni arayarak Mekke'nin üst tarafına kadar gidip tekrar Hatice'nin yanına dönmüşler. Ben hala aynı yerde duruyordum. Sonunda Cebrail beni bırakıp gitti. Bundan sonra ben karımın yanına gelip onun kucağına oturarak sımsıkı sarıldım. O bana: "Ey Ebu'l-Kasım! Nerede idin? Tanrıya and içerim ki seni aramak üzere arkandan adamlarımı yolladım, bunlar seni araya araya Mekkeye kadar gidip geldiler" dedi. Bunun üzerine ben ona gördüklerimi anlattım. O zaman Hatice bana "Ey amcam oğlu sana müjde olsun. Bu işde diren. Hatice'nin canı elin-

de bulunan Tanrıya and olsun ki senin bu milletin Peygamberi olacağını umuyorum" dedi. // 254

Sonra Hatice kalkıp üstünü başını düzelti ve amcası oğlu olan Kusay oğlu Abdüluzza oğlu Esed oğlu Nevfel oğlu Varaka'nın yanına gitti. Varaka daha önce Hıristiyanlığı kabul etmiş din kitaplarını okumuş, Tevrat ve İncil'i bilir kimselerin sözlerini işitmişti. Hatice ona, Tanrı elçisinin (S.A.S.), görüp işittiğini kendisine anlattığı şeyleri nakletti. Bunun üzerine Nevfel oğlu Varaka Hatice'ye "kutlu olsun, kutlu olsun. Varaka'nın canı elinde bulunan Tanrıya and olsun ki ey Hatice bana anlattıkların doğru ise Muhammed'e gelen, evvelce Musa Peygambere gelmiş olan elçi Melek (Namus-ı Ekber) olmalıdır; Muhammed de bu milletin Peygamberi olacaktır. Ona söyle: bu işte direnşin" dedi.

Bundan sonra Hatice, Tanrı elçisi (A.S.) nin yanına dönüp Nevfel oğlu Varaka'nın söylediklerini anlattı. Tanrı elçisi (S.A.S.) inziva süresini bitirip Mekkeye döndüğünde her zaman yaptığı gibi hareket etti. Önce Kâbeye gidip tavaf etti, Kâbeyi tavaf ederken, Nevfel oğlu Varaka ona raslayıp "Ey kardeşimin oğlu! Gel bakalım şu görüp işittiklerini bana da anlat" dedi. Bunun üzerine Tanrı elçisi (S.A.S.) görüp işittiklerini ona anlattı. Bunları dinleyen Varaka Muhammed'e "Varakanın canı elinde bulunan Tanrıya and olsunki sen bu milletin Peygamberisin. Sana gelen Melek daha önce Musa Peygambere gelmiş olan elçi melek (Namus-ı Ekber) dir. Sana yalancısın diyecekler, eziyet edecekler, yerinden yurdundan çıkaracaklar ve seninle döğüşecekler. O güne kadar yaşarsam Tanrıya öyle yardım ederim ki" diyerek uzanarak Muhammed'in başından öptü. Bundan sonra Tanrı elçisi (S.A.S.) evine döndü.

İbn-i İshak der ki: Zübeyr ailesinin kölesi olan Ebu Hakîm oğlu İsmail, Hatice (R.A.) yoluyle kendisine şunların anlatıldığını bana söyledi: // 255

Hatice Tanrı elçisine (S.A.S.) "Ey Amcam oğlu! Şu sana gelen melek bir daha gelirse bana haber verebilir misin?" demiş. Tanrı elçisi ona: "Evet haber verebilirim" demiş. Hatice ona: "Öyle ise bir daha sana geldiği zaman bana haber ver" demiş. Çok geçmeden Cebrail (A.S) her defasında yaptığı gibi gene ona gelmiş. Tanrı elçisi (S.A.S.) Hatice'ye dönüp "ey Hatice! İşte Cebrail geldi" demiş. Hatice ona "ey amcam oğlu kalk da sol dizimin üstüne otur" demiş. Bunun üzerine Tanrı elçisi (S.A.S.) kalkıp Hatice'nin sol dizinin üstüne oturmuş. O zaman Hatice ona "Onu görüyor musun?" diye sormuş, Tanrı elçisi "evet göyorum" demiş. Hatice ona "öyle ise kalk sağ dizimin üstüne otur"

demiş. Tanrı elçisi (S.A.S.) kalkıp Hatice'nin sağ dizinin üstüne oturmuş. O zaman Hatice ona "şimdi de onu görüyormusun? diye sormuş. Tanrı elçisi "evet görüyorum" demiş. Hatice ona "Peki öyleyse kalk kucağıma otur" demiş. Tanrı elçisi (S.A.S.) kalkıp Hatice'nin kucağına oturmuş. Hatice ona "hala onu görüyor musun?" diye sormuş o da "evet görüyorum" demiş. O zaman Hatice, kucağında Tanrı elçisi (S.A.S.) oturmuş bulunduğu halde yüzünü açıp peçesini indirmiş ve Muhammed'e "nasıl hala onu görüyor musun?" diye sormuş o da "hayır, artık görmüyorum" demiş. Bunun üzerine Hatice Muhammed'e "ey amcam oğlu! Müjde olsun. Bu işte diren, Tanrıya and olsun ki bu bir melektir, şeytan olamaz" demiş.

İbn-i İshak der ki: Ben bu sözleri Hasan oğlu Abdullah'a anlattım. O da bana dedi ki: "Ben annem olan Hasan kızı Fatıma'nın Hatice'den naklen bu sözleri anlattığını işittim. Ancak annemin şöyle dediğini de duydum: Hatice gömleğini sıyırıp Tanrı elçisini (S.A.S.) çıplak vücuduna çekip kucaklamış. O zaman Cebrail gitmiş. Bunun üzerine Hatice Tanrı elçisine (S.A.S.): "Bu bir melektir. Şeytan olamaz"
256 demiş. //

Kur'an'ın İndirilmesinin Başlayışı

İbn-i İshak der ki: Kur'an-ı Kerim Tanrı elçisine (S.A.S.) Ramazan ayında indirilmeye başladı. Aziz ve Yüce Tanrı bu hususu şu ayette açıklıyor: "Ramazan ayı ki o ayda, insanları doğruya götürücü ve içinde doğruluğa ve doğruluk ile sapıklık arasını ayıran deliller bulunan Kur'an indirildi (II, 185). Yüce Tanrı gene bu hususta şu sureyi indirmiştir: "Biz onu (Kur'an-ı) Kadir gecesinde indirdik. Kadir gecesinin ne olduğunu bilir misin? O gece bin aydan daha iyidir. O gece de meleklerle Cebrail Tanrının emriyle her emri yerine getirmeye hazırlıklı bir durumda inerler. O gece tan yeri ağarıncaya kadar (her türlü belâdan) esenlik gecesidir." (XCVII) Bu hususta gene Yüce Tanrı şu ayetleri inmiştir: "Hâ, mim, açık kitap hakkı için. Biz insanları eğri yolun sonucundan kurtarmak için Kur'an'ı kutlu bir gece de indirdik. O kutlu gecede her iyi iş bizden bir emir olarak sonuca bağlanır. Biz insanlara elçiler yollarız." (LXIV, 1-6).

Gene bu hususta Yüce Tanrı şu ayeti indirmiştir: "Eğer Tanrıya ve onun doğruluğu sapıklıktan ayırdığı gün yani iki topluluğun karşı karşıya geldiği gün kuluna indirdiklerine inandıysanız..." (VIII, 41). İki topluluğun karşı karşıya geldiği o gün Tanrı elçisi (S.A.S.) ile Tanrıya ortak koşanların Bedir savaşında karşılaştıkları gündür.

İbn-i İshak der ki: Hüseyin oğlu Ali oğlu Ebu Cafer Muhammed bana şunu söyledi: Tanrı elçisi ile Tanrıya ortak koşanlar Bedir savaşında Cuma günü Ramazan ayının onyedisinin sabahında karşılaştılar.

İbn-i İshak der ki: Bundan sonra Tanrı elçisine (S.A.S.) sürekli olarak vahiy geldi. Tanrı elçisi (S.A.S.) Tanrıya inanmış, Tanrı tarafından kendisine geleni tasdik edip kabul etmişti. Bu uğurda kulların rızasıyla da nefretiyle de karşılaşmıştı. Zaten Peygamberlik ağır bir ödev ve yüktür. Yüce Tanrının yardımı ile Peygamberlerden ancak kudret ve azim sahibi olan kimseler böyle bir ödevin altından kalkabilirler; çünkü halk bunlara eziyet eder ve Tanrı tarafından bu Peygamberlere gönderilen şeyleri red ederler.

İbn-i İshak sözüne devam ederek "Tanrı elçisi, kavminden gördüğü karşı koyma ve eziyete rağmen Tanrının buyruklarını yerine getirmeye devam etti." // 257

Huveylid Kızı Hatice'nin İslâm Oluşu

Huveylid kızı Hatice Muhammed'e inanıp Tanrı tarafından ona geleni tasdik edip Peygamberlik ödevini yerine getirmekte Peygambere yardım etti. Bu kadın Tanrıya, onun elçisine (S.A.S.) ve Tanrı tarafından gelen şeylere ilk inanan kimse idi. Bu vesile ile Tanrı, elçisinin ödevinin ağırlığını hafifletti. Tanrı elçisi, reddetme ve yalancı çıkarma gibi sevmediği şeyler işitip üzüldüğü zaman onun yanına döner dönmez Tanrı Hatice vasıtasiyle onun üzüntüsünü giderirdi. Hatice Tanrı elçisine (S.A.S.) direnmesini söyler, teselli eder, tasdik eder halkın yaptıklarını hoş görmesini tavsiye ederdi. Yüce Tanrı ona rahmet etsin.

İbn-i İshak der ki: Urve oğlu Hişam, babası Zubeyr oğlu Urve yoluyla Ebu Talib oğlu Cafer oğlu Abdullah (R.A.) dan naklen bana şunları söyledi: Tanrı elçisi (S.A.S.) şöyle demiş: "Hatice'ye, Cennette, içinde gürültü ve yorgunluk olmayan inciden yapılmış bir ev ayrılmış bulunduğunu müjdelemeye görevlendirildim."

İbn-i Hişam diyor ki:[65].

İbn-i Hişam diyor ki: Sözünün doğruluğuna güvendiğim bir kimse şunları anlattı: Cebrail (A.S.) Tanrı elçisine (S.A.S) gelip ona "Hatice'ye Tanrının selamını söyle" demiş, Tanrı elçisi de "Ey Hatice! İşte

65 Burada arap diline ait ve asıl konu ile ilgisi olmayan bir dil açıklaması çevrilmemiştir.

Cebrail (A.S.), sana Tanrının selâmını getirmiş" demiş. Bunun üzerine Hatice "Selam Tanrının kendisidir. Selâm ondan gelir . Cebraile de selâm" cevabını vermiş.

İbn-i İshak der ki: Bundan sonra bir müddet Tanrı elçisine vahiy gelmez oldu. Bu durum Tanrı elçisine ağır geldi ve onu üzdü. Sonra Cebrail ona Duha suresini getirdi. Bu surede, kendisini peygamberlikle
258 üstün kılan Tanrı// Peygamberini bırakıp unutmamış olduğuna and içiyor. Tanrı buyuruyor ki "Kuşluk vaktine ve sessiz geceye and olsun ki Tanrın seni bırakmadı, unutmadı da" (XCIII, 1-3). Burada Tanrı elçisine, Tanrın seni bırakmadı ve sevdikten sonra senden nefret etmedi demek istiyor. Gene Tanrı, elçisine diyor ki: "Öte dünya senin için bu dünyadan daha iyidir" (XCIII, 4). Yani sonunda yanıma dönüp göreceklerin bu dünyada sana verdiğim üstünlükten daha iyidir. Gene Tanrı, elçisine: "Tanrın sana, sen gönülden razı oluncaya kadar verecektir." (XCIII, 5) der. Yani bu dünyada başarı, öte dünyada sevap verecektir. Gene Tanrı, elçisine: "O seni öksüz bulup ev bark sahibi etmedi mi? Seni yolunu görmez bir halde bulup da doğru yola yöneltmedi mi? Seni yoksul bulup zengin etmedi mi?" (XCIII, 6-8), buyuruyor. Tanrı, bu ayetlerde elçisini dünyada ilk önce üstün kıldığını, öksüzlüğünde, yoksulluğunda ve doğru yolu görmediği zamanlarda kendisine acıyıp bunlardan onu rahmetiyle kurtardığını bildirmek istiyor.

259 İbn-i Hişam diyor ki:[66]//

Gene Tanrı, elçisine (S.A.S.) "sakın öksüze zulmetme, el avuç açan yoksulu azarlama" (XCIII, 9-10) buyuruyor. Yani gururlu, kibirli ve Tanrının düşkün kullarına karşı sert ve haşin davranma, demek istiyor. Gene Tanrı, elçisine: "Tanrının sana verdiği nimetlerini ise her yerde anlat da anlat" (XCIII, 11) buyuruyordu. Yani Tanrının sana verdiği nimet ve üstünlük payesi olan Peygamberliği anarak insanları buna davet et, demek istiyor.

Bundan sonra Tanrı elçisine aile halkından güvendiği kimselere Tanrının kendisine ve kendi vasıtasıyla bütün kullara nimet olarak verdiği Peygamberliğini gizlice anlatmağa başladı.

Namazın Farz Oluşunun Başlangıcı

Namaz Tanrı elçisine (S.A.S.) farz olundu. Bunun üzerine o, namaz kıldı. Tanrı onu ve yakınlarını esirgesin, ona ve yakınlarına esen-
260 lik, rahmet ve kutluluk bağışlasın.//

66 Burada arap diline ait ve asıl konu ile ilgisi olmayan bir dil açıklaması çevrilmemiştir.

İbn-i İshak der ki: Keysan oğlu Salih, Zubeyr oğlu Urve yoluyla Ayşe (R.A.) den naklen bana şunları anlattı: İlk önce her namaz iki rik'at olmak üzere namaz Tanrı elçisine farz olundu. Sonra Yüce Tanrı, bir yerde yerleşik bulunma halinde her namazı dört rik'ata çıkardı, yolculuk halinde her namazı gene iki rik'at olarak bıraktı.

İbn-i İshak der ki: Bilgi sahibi bir kimse bana şunları anlattı: Namaz Tanrı elçisine farz olduğu zaman Cebrail Mekke'nin üst tarafında bulunduğu bir sırada onun yanına geldi, derenin bir kenarında topuğuyla toprağı eşti, oradan bir pınar fışkırdı. Akan sudan Cebrail (A.S.) abdest aldı, bu sırada Tanrı elçisi (S.A.S.) hep ona bakıyordu. Cebrail bu hareketiyle namaz kılmak için nasıl temizleneceğini Tanrı elçisine göstermek istiyordu. // 261

Bundan sonra Tanrı elçisi kalkıp Cebrailden gördüğü gibi abdest aldı. Sonra Cebrail kalkıp onunla birlikte namaz kıldı. Tanrı elçisi (S.A.S.) namazı Cebrailin kıldığı gibi kıldı. Sonunda Cebrail (A.S.) onu bırakıp gitti.

Bunun üzerine Tanrı elçisi (S.A.S.) Hatice'nin yanına gidip namaz için nasıl temizleneceğini ona göstermek üzere Cebrail (A.S.) in kendisine gösterdiği gibi Hatice'nin önünde abdest aldı. Bunu gören Hatice, Tanrı elçisi (S.A.S.) nin yaptığı şekilde abdest aldı. Bundan sonra da Tanrı elçisi (S.A.S.) tıpkı kendisi ile Cebrailin yaptığı gibi Hatice ile birlikte namaz kıldı; Hatice Tanrı elçisinin (S.A.S.) yaptığı gibi namaz kıldı.

İbn-i İshak der ki: Teym boyunun kölesi olan Muslim oğlu Utbe rivayetinin çokluğu ile ün salmış olan Mut'im oğlu Cübeyr oğlu Nafi' yoluyla İbn-i Abbas'dan naklen bana şunları anlattı: Tanrı elçisine namaz farz olduğu zaman Cebrail (A.S.) onun yanına gelip güneş biraz batıya sallandığında onunla birlikte öğle namazını kıldı. Sonra gölgesi iki kat olduğunda onunla birlikte ikindi namazını kıldı. Güneş batınca da onunla birlikte akşam namazını kıldı. Daha sonra gök yüzündeki karartılar geçip aydınlıklar kaybolduktan sonra onunla birlikte yatsı namazını kıldı. En son olarak şafak sökünce onunla birlikte sabah namazını kıldı. Ertesi günü Cebrail (A.S.) gene Tanrı elçisinin (S.A.S.) yanına gelip gölgesi tam boyu kadar olduğunda onunla birlikte öğle namazını kıldı. // Gölgesi iki kat olunca onunla birlikte ikindi namazını 262
kıldı. Sonra güneş battıktan sonra tam bir gün önçeki vakitte onunla birlikte akşam namazını kıldı. Daha sonra gecenin üçte biri geçtikten sonra onunla birlikte yatsı namazını kıldı. En son olarak da gökyüzünün aydınlandığı fakat güneşin henüz doğmadığı sırada (şafak vakti)

da onunla birlikte sabah namazını kıldı. Bundan sonra kendisine "Ey Muhammed namazları dünkü vakitlerle bugünkü vakitlerde kıl" dedi.

Ebu Talib Oğlu Ali'nin (R. A.) Erkekler Arasında İlk Müslüman Oluşunun Hikâyesi

Daha sonra halktan Tanrı elçisine inanıp onunla birlikte namaz kılıp Yüce Tanrı tarafından ona gelen şeyleri tasdik eden ilk erkek Haşim oğlu Abdülmuttalib oğlu Ebu Talib oğlu Ali olmuştur. Tanrı ondan razı olsun ve üzerine esenlik versin. Ali o zaman 10 yaşında idi. Tanrının, Ebu Talib oğlu Ali (R.A.) ye olan nimetlerinden biri de, Ali'nin islâmiyetten önce Tanrı elçisinin (S.A.S.) himayesinde bulunması olmuştur.

İbn-i İshak der ki: Haccac'ın babası Cebr oğlu Mucahid'den naklen Ebu Necih oğlu Abdullah bana şunları anlattı: Tanrının Ebu Talib oğlu Ali'ye olan bir nimeti ve onun hakkında istediği bir iyilik şöyle
263 olmuştur: // Kureyş kabilesi bir kıtlık zamanında yiyecek bulmak hususunda çok sıkıntıya düşmüş. Ebu Talib çok çoluk çocuğu olan bir adamdı. Bunu bilen Tanrı elçisi (S.A.S.) Haşim oğullarının en zenginlerinden olan amcası Abbas'a gidip "Ey Abbas! Görüyorsun ki kardeşin Ebu Talib'in çoluğu çocuğu çoktur. Halkın başına şu gördüğün kıtlık sıkıntısı çökmüştür. Hadi gel gidelim de onun kalabalığını azaltalım. Oğullarından birini sen, birini de ben yanıma alıp bakalım" demiş. Bu sözleri dinleyen Abbas ona: "Peki, olur" demiş. Bunun üzerine her ikisi kalkıp Ebu Talib'in yanına gelmiş ve ona "Şu halkın başına çökmüş olan sıkıntı geçinciye kadar kalabalığını azaltmak istiyoruz" demişler. Ebu Talib onlara "Bana Akîl'i bırakın da ne yaparsanız yapınız" demiş. -İbn-i Hişam diyor ki: "Bana Akîl ile Talib'i bırakın da..." sözü de rivayet edilir.- Bunun üzerine Tanrı elçisi (S.A.S.) Ali'yi, Abbas da Cafer'i kendi yanlarına aldılar. Kutlu ve Yüce Tanrı, Muhammed'i peygamber olarak gönderinceye kadar Ali Tanrı elçisinin (S.A.S.) yanında kaldı. O şimdi Peygamber olunca Ali (R.A.) ona uydu, inandı ve tasdik etti. Cafer ise müslüman olup, amcası Abbas'ın bakımına ihtiyacı kalmıyacak bir duruma gelinceye kadar onun yanında kaldı.

İbn-i İshak der ki: Bazı bilgi sahipleri derler ki, namaz vakti gelince Tanrı elçisi Mekke dağlarına çıkarmış. Ebu Talib oğlu Ali'de babası Ebu Talib, bütün amcaları ve kavminden gizli olarak onunla

birlikte çıkarmış Tanrı elçisiyle (S.A.S.) Ali namazları bu dağlarda
kılarlarmış. Akşam olunca her ikisi de Mekke'ye geri dönerlermiş.
Uzun müddet namaz kılmaya bu şekilde devam ettiler. Sonra bir gün
namaz kılarlarken Ebu Talib onları görmüş. Ebu Talib Tanrı elçisine
(S.A.S.) "Ey kardeşimin oğlu! Senin inandığını gördüğüm bu din ne-
dir?" diye sormuş. Tanrı elçisi (S.A.S.) de ona "Ey Amca! Bu din Tan-
rının onun meleklerinin, elçilerinin ve dedemiz İbrahim'in dinidir.
-veya buna benzer şeyler- Tanrı beni bu din ile kullara elçi olarak gön-
derdi.// Bak ey amca! Öğüt vereceğim, doğru yola çağıracağım kimselerin 264
en layıkı sensin. Bu dine girecek ve yayılmasında bana yardım edecek
kimselerin de en layıkı sensin" veya buna benzer şeyler söylemiş. Bun-
ları duyan Ebu Talib ona "Ey kardeşimin oğlu! Ben dedelerimin dinin-
den ve inandıkları şeylerden ayrılamam. Ancak Tanrıya and olsun ki
ben yaşadıkça sana hiçbir kimse bir kötülük yapamıyacaktır" demiş.

Söylediklerine göre Ebu Talib Ali'ye "Ey oğul! İnandığın bu din nedir?" diye sormuş. O da "babacığım! Ben Tanrıya, onun elçisine (S.A.S.) inandım. Getirdiği dini tasdik ettim. Onunla birlikte Tanrıya namaz kılıp kendisine uydum" demiş. Söylediklerine göre Ebu Talib Ali'ye "gerçekten o seni ancak bir iyiliğe çağırmıştır. Sen onunla birlikte kal" demiş.

Erkeklerden İkinci Olarak Harise Oğlu Zeyd'in İslâm Oluşu

İbn-i İshak der ki: Sonra Tanrı elçisinin (S.A.S.) kölesi olan İmru'ul-Kays oğlu Abdülüzza oğlu Kaab oğlu Şurahbil oğlu Harise oğlu Zeyd-i Kelbi müslüman oldu. Zeyd, Ebu Talib oğlu Ali'den sonra müslüman olup namaz kılan ilk erkektir.

İbn-i Hişam diyor ki: Adı geçen Zeyd, Vebre oğlu Kelb oğlu Sevr oğlu Rufeyde oğlu Zeydullât oğlu Uzre oğlu Avf oğlu Bekr oğlu Kinane oğlu Avf oğlu Abduved oğlu Amir oğlu Nu'man oğlu Amir oğlu İmru'ul-Kays oğlu Abdülüzza oğlu Kâ'b oğlu Şerahil oğlu Harise oğlu Zeyd'dir.

Huveylid oğlu Hizam oğlu Hakîm Suriye'den bir kaç köle getirmişti. Bunlar arasında hizmetçi olarak Harise oğlu Zeyd'de bulunuyordu. Hakîm'in halası Huveylid kızı Hatice bir gün bu yiğeninin evine gitmiş. Hatice bu sırada Tanrı elçisinin eşi bulunuyordu. Hakîm halası Hatice'ye "Ey halacığım! Şu kölelerden istediğini seç, senin olsun" demiş, bunun üzerine Hatice köleler arasından Zeyd'i seçip almış. Tanrı elçisi (S.A.S.) Zeyd'i Hatice'nin yanında görüp onu kendisine

265 vermesini istemiş, Hatice de vermiş.// Tanrı elçisi Zeyd'i aldıktan sonra onu azad edip evlat edinmiş. Bu olaylar Tanrı elçisine (S.A.S.) vahiy gelmeden olmuştu.

Zeyd'in babası Harise, oğlunun esir olarak götürüldüğünü duyunca çok merak edip ağlamış ve şu şiiri söylemiş: "Zeyd'in arkasından ağlarım. Onun ne olduğunu bilmem. Sağ mı ki geri gelmesini bekleyeyim. Yoksa ölüm onu alıp götürdü mü? Tanrıya and olsun ki hiç bir şey bilmiyorum. Soruyorum, ovada mı öldün, yoksa dağda mı kaldın? bir gün döneceğini bilseydim o zaman dönüşün dünyada bana yeterdi. Güneş doğduğu zaman onu bana hatırlatır, gün batarken gene o hatırıma gelir. Rüzgarlar estikce hep onu hatırlatırlar. Onun kayboluşundan dolayı çok, hem de pek çok üzülüp kaygı duyuyorum. Hayatım boyunca yeryüzünde devemi koşturup gayretle onu arayacağım. Devem bıkıncaya kadar onu aramak için dönüp dolaşmaktan asla bıkmıyacağım. Yahut da ölüm beni alıp götürür; zaten ümit insanı aldatsa bile sonunda insan oğlu yok olup gidecektir."

Sonra Zeyd Tanrı elçisinin (S.A.S.) yanında bulunduğu sırada
babası haber alıp oraya gelmiş. Tanrı elçisi (S.A.S.) Zeyd'e "istersen
benim yanımda kal, istersen babanla beraber git" demiş, bunun üzerine
Zeyd ona "Hayır ben senin yanında kalacağım" demiş. Böylece Zeyd,
Tanrı elçisinin (S.A.S.) yanında kalmış, Tanrı onu elçi olarak gönder-
diğinde ona inanmış, İslâm olmuş ve onunla birlikte namaz kılmış,
daha sonra aziz ve yüce Tanrı "evlatlıkları kendi öz babalarının ad-
larıyla künyelendirin" (XXXIII, 5) ayetini indirince Zeyd "Ben Harise
266 oğlu Zeyd'im" demiş.//

Ebu Bekr Sıddık (R. A.) ın İslâm Oluşu

İbn-i İshak der ki: Bundan sonra da Ebu Kuhafe oğlu Ebu Bekr islâm oldu. Ebu Bekr'in asıl adı Atiyk'dir. Babası Ebu Kuhafe'nin asıl adı da Osman olup soy kütüğü şöyledir: Fihr oğlu Galip oğlu Luey oğlu Murre oğlu Teym oğlu Sa'd oğlu Kaab oğlu Amr oğlu Âmir oğlu Osman.

İbn-i Hişam diyor ki: Ebu Bekr'in asıl adı Abdullah'tır. Atiyk ise yüzünün güzelliği ve asaleti sebebiyle verilmiş bir lakabdır.

İbn-i İshak der ki: Ebu Bekr (R.A.) İslâm olunca İslâm olduğunu
açıkca ilan etti ve halkı Tanrıya ve onun elçisine (S.A.S.) inanmaya
267 çağırdı.// Ebu Bekr kavmi arasında munis, sevimli, yumuşak huylu bir

kimse idi. O, Kureyş kabilesinin soyunu en iyi bilen kimse idi. Bu kabilenin soyunu ve eskidenberi gelip geçmiş iyiliklerini, kötülüklerini herkesden daha iyi bilirdi. Ebu Bekr (R.A.) aynı zamanda tüccar bir kimse olup, iyi huylu ve cömert idi. Kavminden olan kimseler onunla bilgili, tüccar ve hoş sohbetli oluşundan dolayı hep yanına gelir, onunla düşüp kalkardı. Ebu Bekr Kureyşlilerden kendi yanına gelen ve meclisinde bulunan kimselerden güvendiklerini Tanrıya ve islâm dinine çağırmağa başladı.

Ebu Bekr (R.A.) in Daveti İle İslâm Olan Ashabın Zikri

İbn-i İshak , sözüne devam ederek şöyle der: Duyduğuma göre Ebu Bekr'in daveti ile müslüman olanlar şunlardır: Galib oğlu Luey oğlu Kâ'b oğlu Murre oğlu Kilab oğlu Kusay oğlu Abdümenaf oğlu Abdüşems oğlu Umeyye oğlu Ebu'l-Âs oğlu Affan oğlu Osman.

Luey oğlu Kâ'b oğlu Murre oğlu Kilab oğlu Kusay oğlu Abdüluzza oğlu Esed oğlu Huveylid oğlu Avvam oğlu Zubeyr. // 268

Luey oğlu Kâ'b oğlu Murre oğlu Kilab oğlu Zühre oğlu Hâris oğlu Abd oğlu Abdüavf oğlu Avf oğlu Abdurrahman.

Ebu Vakkas oğlu Sa'd. Ebu Vakkas'ın asıl adı Malik olup soy kütüğü şudur: Luey oğlu Ka'b oğlu Murre oğlu Kilab oğlu Murre oğlu Zühre oğlu Abdümenaf oğlu Uheyb oğlu Malik.

Luey oğlu Kâ'b oğlu Murre oğlu Teym oğlu Sa'd oğlu Kâ'b oğlu Amr oğlu Osman oğlu Ubeydullah oğlu Talha. // 269

Bu beş kişi Ebu Bekr'in (R.A.) davetini kabul ettikleri zaman Ebu Bekr onları Tanrı elçisinin (S.A.S.) yanına götürmüş, bunlar orada İslâm olup namaz kılmışlar, duyduğuma göre Tanrı elçisi (S.A.S.) "İslâm dinine girmesi için çağırdığım herkes muhakkak düşünür, taşınır, tereddüt ederdi. Ancak Ebu Kuhafe oğlu Ebu Bekr'i İslâm dinine girmeğe çağırdığımda hiç tereddüt etmeden kabul etti" demiş.

İbn-i Hişam diyor ki: Yukarıda geçen "Ebu Bekr'in (R.A.) daveti ile" sözünü İbn-i İshak'dan başka biri yoluyla söylüyorum.

İbn-i Hişam diyor ki: [67]

İbn-i İshak der ki: Bu sekiz kişi[68] herkesden önce İslâm dinine

67 Burada arap diline ait ve asıl konu ile ilgisi olmayan bir dil açıklaması çevrilmemiştir.

68 Yani Ali, Zeyd, Ebu Bekr, Osman, Zübeyr, Abdurrahman, Sa'd ve Talha.

girdiler , namaz kıldılar ve Tanrı tarafından Tanrı elçisine (S.A.S) bildirilen şeylere inandılar. Bunlardan sonra şunlar islâm oldular:

Cerrah oğlu Ebu Ubeyde: Ebu Ubeyde'nin asıl adı Âmir olup soy kütüğü şöyledir: Fihr oğlu Hâris oğlu Dabbe oğlu Uheyb oğlu Hilâl oğlu Cerrah oğlu Abdullah oğlu Âmir.

Ebu Seleme: Bunun asıl adı Abdullah olup soy kütüğü şöyledir: Luey oğlu Kâ'b oğlu Murre oğlu Yakaza oğlu Mahzum oğlu Ömer
270 oğlu Abdullah oğlu Hilâl oğlu Abdülesed oğlu Abdullah. //

Ebu'l-Erkam oğlu Erkam. Bunun asıl adı Abdümenaf olup soy kütüğü şöyledir: Luey oğlu Kâ'b oğlu Murre oğlu Yakaza oğlu Mahzum oğlu Ömer oğlu Abdullah oğlu Esed oğlu -bu Esed'e Ebu Cundub lakabı verilirdi- Abdümenaf.

Luey oğlu Kâ'b oğlu Husays oğlu Amr oğlu Cumah oğlu Huzafe oğlu Vehb oğlu Habib oğlu Maz'un oğlu Osman.

Osman'ın iki kardeşi: Habib oğlu Maz'um'un oğulları Kudame ve Abdullah.

Luey oğlu Kâ'b oğlu Murre oğlu Kilab oğlu Kusay oğlu Abdü-
271 menaf oğlu Muttalib oğlu Hâris oğlu Ubeyde. //

Luey oğlu Kâ'b oğlu Adiy oğlu Rezah oğlu Riyah oğlu Kurd oğlu Abdullah oğlu Abduluzza oğlu Nufeyl oğlu Amr oğlu Zeyd oğlu Saît.

Bunun eşi ve Hattab oğlu Ömer'in kız kardeşi Luey oğlu Kaab oğlu Adiy oğlu Rezah oğlu Riyah oğlu Kurd oğlu Abdullah oğlu Abdüluzza oğlu Nufeyl oğlu Hattab kızı Fatıma.

Ebu Bekr kızı Esma.

Ebu Bekr kızı Ayşe ki o zaman Ayşe küçük yaşta idi.

Zühre boyunun müttefiki olan Erett oğlu Habbab.

İbn-i Hişam diyor ki: Erett oğlu Habbab Temim kabilesinden-
272 dir. Huzae kabilesinden olduğu da söylenir. //

İbn-i İshak müslümanların adlarını anmağa şu şekilde devam eder:

Ebu Vakkas oğlu Sa'd'ın kardeşi Ebu Vakkas oğlu Umeyr.

Zühre boyunun müttefiki olan Huzeyl oğlu Sa'd oğlu Temim oğlu Haris oğlu Kahil oğlu Sahile oğlu Mahzum oğlu Şemh oğlu Haris oğlu Mes'ud oğlu Abdullah.

Kaarî oğlu Mes'ud, bu Mes'ud Kaare kabilesinden olup soy kütüğü şöyledir: Huzeyme oğlu el-Hûn oğlu Subey' oğlu Aize oğlu Mu-

hallim oğlu Galib oğlu Hammâle oğlu Abdülüzza oğlu Sa'd oğlu Amr oğlu Rebia oğlu Mes'ud.

İbn-i Hişam diyor ki: Kaare adı bu kabilenin lakabıdır. Şu mısra bu kabile hakkında söylenmiştir: // "Ok atıcılıkta Kaare kabilesi ile boy 273
ölçüşenler, ona karşı insaflı davranmış olurlar" çünkü bu kabile ok atıcı bir kabile idi.

İbn-i İshak müslüman olanların adlarını anmağa şu şekilde devam eder:

Fihr oğlu Galib oğlu Luey oğlu Amir oğlu Hisl oğlu Malik oğlu Nasr oğlu Abdüved oğlu Abdüşems oğlu Amr oğlu Selit.

Selit'in kardeşi: Amr oğlu Hâtıb.

Luey oğlu Kâ'b oğlu Murre oğlu Yakaza oğlu Mahzum oğlu Ömer oğlu Abdullah oğlu Mugîre oğlu Ebu Rebia oğlu Ayyaş.

Ayyaş'ın eşi Muharribe oğlu Selâme kızı Temimli Esma. // 274

Luey oğlu Kâ'b oğlu Husays oğlu Amr oğlu Sehm oğlu Sa'd oğlu Adiy oğlu Kays oğlu Huzâfe oğlu Huneys.

Vail oğlu Anz kabilesinden ve Abdülüzza oğlu Nufeyl oğlu Hattab ailesinin müttefiki olan Rebia oğlu Âmir.

İbn-i Hişam diyor ki: Adı geçen Vail oğlu Anz kabilesi Vail oğlu Bekr kabilesinin kardeşi olup bu kabile Nizâr oğlu Rebia kolundandır.

İbn-i İshak müslüman olanların adlarını sıralamağa şu şekilde devam ediyor: Huzeyme oğlu Esed oğlu Dudan oğlu Ganm oğlu Kebir oğlu Murre oğlu Sabire oğlu Ya'mer oğlu Riab oğlu Cahş oğlu Abdullah ile bunun kardeşi Cahş oğlu Ebu Ahmed. Bu iki kardeş Abdüşems oğlu
Umeyye boyunun müttefikleri idiler. // 275

Ebu Talib oğlu Cafer.

Cafer'in eşi, Has'am kabilesinden Kuhafe oğlu Malik oğlu Kaab oğlu Nu'man oğlu Umeys kızı Esma.

Luey oğlu Kaab oğlu Husays oğlu Amr oğlu Cumah oğlu Huzafe oğlu Vehb oğlu Habib oğlu Ma'mer oğlu Hâris oğlu Hâtıb.

Hâtıb'ın eşi, Fihr oğlu Galib oğlu Luey oğlu Amir oğlu Hisl oğlu Malik oğlu Nasr oğlu Abdüved oğlu Ebu Kays oğlu Abdullah oğlu Mucellil kızı Fatıma.

Hâtıb'ın kardeşi: Haris oğlu Hattab.

Hattab'ın eşi Yesar kızı Fukeyhe.

Luey oğlu Kâ'b oğlu Husays oğlu Amr oğlu Cumah oğlu Huzafe
276 oğlu Vehb oğlu Habib oğlu Ma'mer oğlu Haris oğlu Ma'mer.//

Vehb oğlu Habib oğlu Maz'un oğlu Osman oğlu Sâib.

Luey oğlu Kâ'b oğlu Murre oğlu Kilab oğlu Zuhre oğlu Haris oğlu Abd oğlu Abdüavf oğlu Ezher oğlu Muttalib.

Muttalib'in eşi: Luey oğlu Kâ'b oğlu Husays oğlu Amr oğlu Sehm oğlu Sa'd oğlu Suayd oğlu Subeyre oğlu Ebu Avf kızı Remle.

Nahham, Nahham Luey oğlu Kâ'b oğlu Adiy boyundan olup asıl adı Nuaym ve soy kütüğü: Esid oğlu Abdullah oğlu Nuaym'dır.

İbn-i Hişam diyor ki: Adı geçen Nuaym'ın soy kütüğü şöyledir: Luey oğlu Kâ'b oğlu Adiy oğlu Avic oğlu Abid oğlu Abdüavf oğlu Esid oğlu Abdullah oğlu Nuaym. Nuaym'a Nahham lakabının verilmesi, Tanrı elçisinin Nuaym hakkında "Onun sesini (Nahm) Cennette işittim" demesinden ileri gelmiştir.

277 İbn-i Hişam diyor ki:[69]//

İbn-i İshak müslüman olanların adlarını anmağa şöyle devam eder:

Ebu Bekr Sıddık'ın kölesi olan Füheyre oğlu Amir.

İbn-i Hişam diyor ki: Fuheyre oğlu Amir Esd boyunun melezlerinden karabenizli bir kimse olup vaktiyle Ebu Bekr onu Esd boyundan satınalmıştı.

İbn-i İshak müslüman olanların adlarını anmağa şöyle devam eder:

Luey oğlu Kaab oğlu Murre oğlu Kilab oğlu Kusay oğlu Abdümenaf oğlu Abdüşems oğlu Umeyye oğlu Âs oğlu Sait oğlu Halid.

Halid'in eşi Huzae kabilesinden Amr oğlu Muleyh oğlu Sa'd oğlu Cu'sume oğlu Subey' oğlu Beyada oğlu Amir oğlu Es'ad oğlu Halef kızı Umeyne.

İbn-i Hişam diyor ki: Halef kızı Humeyne de denir.

İbn-i İshak müslüman olanların adlarını sıralamağa şöyle devam eder: Fihr oğlu Galib oğlu Luey oğlu Amir oğlu Hisl oğlu Malik oğlu Nasr oğlu Abdüved oğlu Abdüşems oğlu Amr oğlu Hâtib.

---

69 Burada arap diline ait ve asıl konu ile ilgisi olmayan bir dil açıklaması çevrilmemiştir.

Ebu Huzeyfe, bunun asıl adı Mihşem olup soy kütüğü -ibn-i Hişam'ın dediğine göre- şöyledir: Luey oğlu Kâ'b oğlu Murre oğlu Kilab oğlu Kusay oğlu Abdümenaf oğlu Abdüşems oğlu Rebia oğlu Udbe oğlu Mihşem.// 278

Kâ'b oğlu Adiy 'in müttefiki olan Temim oğlu Zeydumenat oğlu Malik oğlu Hanzala oğlu Yerbu' oğlu Sa'lebe oğlu Arin oğlu Abdümenaf oğlu Abdullah oğlu Vâkid.

İbn-i Hişam diyor ki: Bâhile kabilesi adı geçen Vâkid'i (esir olarak Mekkeye) getirmişler orada kendisini Nufeyl oğlu Hattab'a satmışlar. Hattab Vâkid'i evlat edinmiş, sonra yüce Tanrı "evlatlıkları babalarının adlarıyla künyelendirin" (XXXIII, 5) ayetini indirince Ebu Amr Medenî'nin dediğine göre Vâkid "ben Abdullah oğlu Vâkid'im" demiş.

İbn-i İshak müslüman olanların adlarını sıralamağa şöyle devam eder:

Kâ'b oğlu Adiy boyunun müttefikleri olan Kinane oğlu Abdümenat oğlu Bekr oğlu Leys oğlu Sa'd oğlu Gıyere oğlu Nâşib oğlu Abdüyalil oğlu Bükeyr oğulları Halid, Amir, Âkil ve İyas. // 279

Yakaza oğlu Mahzum boyunun müttefiki olan Yâsir oğlu Ammar. İbn-i Hişam diyor ki: Yasir oğlu Ammar, Mezhic kabilesinin Ans boyundandır.

İbn-i İshak müslüman olanların adlarını sıralamağa şöyle devam eder:

Murre oğlu Teym boyunun müttefiki ve Kâsıt oğlu Nemir kabilesinden Sinan oğlu Suheyb.

İbn-i Hişam diyor ki: Nemir, Nizar oğlu Rebia oğlu Esed oğlu Cedile oğlu Efsa oğlu Hind oğlu Kâsıt oğlu Nemir'dir. Bu soy kütüğünde şu değişiklikte söylenir: Esed oğlu Cedile oğlu Du'miy oğlu Efsâ da denir. // 280

Adı geçen Suheyb de Teym oğlu Sa'd oğlu Kâ'b oğlu Amr oğlu Cud'an oğlu Abdullah'ın kölesi olduğu da söylenir. Suheyb'in Kâsıd oğlu Nemir kabilesinden olduğunu söyliyenlerin bazıları, onun Bizans topraklarında esir olduğunu, sonra onlardan satın alındığını söylerler. Peygamberden nakledilen hadislerde de "Suheyb Bizanslılardan (Rum) ilk müslüman olandır" şeklinde bir hadis geçer.

Tanrı Elçisinin (S. A. S.) Kavmini Açıkça İslama Çağırması ve Onların Buna Karşı Yaptıkları Hareketler

İbn-i İshak der ki: Sonra halk, erkekli kadınlı sürü sürü islâm dinine girdiler. Bu suretle bu dinin zikri Mekke'de yayılıp toplantılarda sözü edilir oldu. Bundan sonra Aziz ve Yüce Tanrı, elçisine gönderdiği vahiyleri halka bildirmesini, halkı açıkça İslâma ve Tanrıya inanmaya çağırmasını emretti. Duyduğuma göre Tanrı elçisinin Peygamberliğini gizlediği günler Yüce Tanrının dinini açıkça bildirmesini emretmesine kadar üç yıl geçmiştir. Bu üç yıl geçttikten sonra Yüce Tanrı ona "sana emredileni bildir. Tanrıya ortak koşanlardan yüz çevir"
281 (XV, 94) demiş. //

Gene Yüce Tanrı ona "Yakın akrabalarını eğri yolun sonucundan korkut. Sana uyan müminlere yumuşak davran. Sözlerini dinlemeyip sana karşı gelirlerse de ki: Ben sizin yaptıklarınızdan sorumlu değilim" (XXVI, 214-16)[70] demiş.

İbn-i Hişam diyor ki:[71]

İbn-i İshak der ki: Tanrı elçisinin arkadaşları namaz kılmak istedikleri zaman dağlara çekilip oralarda kavimlerinden gizli olarak namaz kılarlardı. Birgün Ebu Vakkas oğlu Sa'd ile Tanrı elçisinin bazı arkadaşları Mekke dağlarının birinde namaz kılarlarken Tanrıya ortak
282 koşanlardan bir topluluk onları bu durumda görmüşler. // Bunlar müslümanlarla çatışıp yaptıklarını kötülediler. Sonunda döğüştüler. O gün Ebu Vakkas oğlu Sa'd Tanrıya ortak koşanlardan birinin başını bir deve çene kemiği vurup yarmış. Bu da İslâm dini yüzünden ilk akan kan olmuştur.

İbn-i İshak der ki: Tanrı elçisi kavmini açıkça İslâm dinine çağırmağa ve Tanrının emirlerini onlara bildirmeğe başladığı zaman duyduğuma göre kavmi kendisine kötü gözle bakmamış, kendisiyle tartışmayıp söylediklerini reddetmemişler. Ancak Tanrı elçisi onların Tanrılarını işe karıştırıp bu Tanrıları kötüleyince kavmi onun bu işini büyük bir olay sayıp ona çatmışlar ve ona karşı gelmeye ve düşman olmaya karar vermişler. Ancak müslüman olmakla Yüce Tanrının koruduğu kimseler bu karara karışmamışlar, zaten bunların sayısı az olup üstelik müslüman olduklarını gizliyorlardı . Tanrı elçisinin amcası Ebu Talib Muhammed'e şefkat edip kendisini korumuş böylece Tanrı elçisi

70 Arapça metinde bu ayetlerin üçüncüsünün metni"deki ben eğri yolun sonucundan korkutucu, doğru yolu göstericiyim" şeklinde yanlış olarak değiştirilmiştir.

71 Aıap diline ait bir açıklama çevrilmemiştir.

(S.A.S.) Tanrının emrine uyarak kendisine hiçbir şey engel olmaksızın Peygamberlik ödevini yerine getirmeye devam etmiş. Tanrı elçisinin , kendi dinlerinden ayrılmak ve Tanrılarını kötülemek gibi hareketlerinden şikayetlerine aldırış etmediğini amcası Ebu Talibin de ona şefkat edip koruduğunu ve kendilerine teslim etmediğini gören Kureyş kabilesinin ileri gelenlerinden bir kaç kişi Ebu Talib'in yanına vardılar. Bu kimseler şunlardır: Galib oğlu Luey oğlu Kaab oğlu Murre oğlu Kilab oğlu Kusay oğlu Abdümenaf oğlu Abdüşems oğlu Rebia'-
nın iki oğlu Utbe ile Şeybe. // 283

Fihr oğlu Galib oğlu Luey oğlu Kaab oğlu Murre oğlu Kilab oğlu Kusay oğlu Abdümenaf oğlu Abdüşems oğlu Umeyye oğlu Harb oğlu Ebu Sufyan.

İbn-i Hişam diyor ki: Ebu Süfyan'ın asıl adı Sahr'dır.

İbn-i İshak Ebu Talib'e giden kimselerin adlarını sıralamağa şöyle devam eder: Ebu'l-Bahterî, bunun asıl adı Âs olup soy kütüğü: Luey oğlu Kaab oğlu Murre oğlu Kilab oğlu Kusay oğlu Abdüluzza oğlu Esed oğlu Hâris oğlu Hişam oğlu Âs'dır.

İbn-i Hişam diyor ki: Ebu'l-Buhterî, Haşim oğlu Âs'tır.

İbn-i İshak Ebu Talib'e giden kimselerin adlarını sıralamağa şöyle devam eder: Luey oğlu Kâ'b oğlu Murre oğlu Kilab oğlu Kusay oğlu Abdüluzza oğlu Esed oğlu Muttalib oğlu Esved.

Luey oğlu Kâ'b oğlu Murre oğlu Yakaza oğlu Mahzum oğlu Ömer oğlu Abdullah oğlu Mugîre oğlu Hişam oğlu Ebu Cehil -Ebu Cehil'in asıl adı Amr olup ona Ebu'l-Hakem lakabı verilirdi-.

Luey oğlu Kâ'b oğlu Murre oğlu Yakaza oğlu Mahzum oğlu Ömer oğlu Abdullah oğlu Mugîre oğlu Velid.

Luey oğlu Kâ'b oğlu Husays oğlu Amr oğlu Sehm oğlu Sa'd oğlu Huzeyfe oğlu Amir oğlu Haccac'ın iki oğlu Nubeyb ile Münebbih.

Vâil oğlu Âs.

İbn-i Hişam diyor ki: Adı geçen Âs, Luey oğlu Kâ'b oğlu Husays oğlu Amr oğlu Sehm oğlu Suayd oğlu Haşim oğlu Vâil oğlu Âs'tır.

İbn-i İshak der ki: (adlarını saydığım) bunlar veya Kureyş kabilesinden bu heyete katılanlar Ebu Talib'in yanına varmışlar. Ona "Ey Ebu Talib! Yeğenin Tanrılarımıza söğdü; dinimizi kötüledi, bizim akılsız olduğumuzu, babalarımızın, dedelerimizin eğri yolda gitmiş olduk-

284 larını söyledi. // Şimdi sen ya onu bunları yapmaktan ala ko, yahut da aradan çekil. Zira sen de tamamen bizim gibi, ona uymuyorsun. Bırak da seni ondan kurtaralım" demişler. Bunları duyan Ebu Talib, tatlı sözler söyleyerek onların gönüllerini almış, iyilikle başından savmış onlar da çekilip gitmişler.

Tanrı elçisi ise Tanrının dinini yaymakta ve bu dine inanmaya çağırmakta devam etmiş. Sonunda kendisi ile Kureyş kabilesi arasında iş büyümüş, o kadar ki Muhammed'in tarafını tutanlarla Kureyş kabilesinin diğer kısmı ikiye bölünüp birbirlerine düşman olmuşlar. Kureyş kabilesi kendi aralarında daima Tanrı elçisinin sözünü edip onu ortadan kaldırmak için birbirlerini kışkırtmışlar. Sonra ikinci defa olarak Ebu Talib'in yanına gidip ona "Ey Ebu Talib! Sen bizim yaşlılarımızdan, ileri gelenlerimizden ve aramızda saygı sahibi bir kimsesin.Yeğenini yaptıklarından vazgeçirmeni istedik sen bunu yapmadın. Tanrıya and olsun ki babalarımıza ve dedelerimize sövmesine, bize akılsızlar demesine ve Tanrılarımızı kötülemesine artık katlanmıyacağız. Sen, ya onu bunları yapmaktan vaz geçirirsin yahut da, iki taraftan biri yok oluncaya kadar onunla da seninle de döğüşürüz" veya buna benzer şeyler söylemişler, sonra bırakıp gitmişler. Ebu Talib kavminin kendisinden ayrılıp düşman olmasına üzülmüşse de öte yandan Tanrı elçisini onlara teslim edip kendisine yardım etmemeğe gönlü razı olmamış.

İbn-i İshak der ki: Ahnes oğlu Mugire oğlu Utbe oğlu Yakub kendisine şunların anlatıldığını bana söyledi: Kureyş kabilesi halkı Ebu Talib'e bu sözleri söyleyince o, Tanrı elçisini (S.A.S.) çağırtıp kendisıne "Bak ey kardeşimin oğlu! Kavminin halkı yanıma geldi, bana şöyle şöyle dediler. Sen bu işi bırak da hem beni hem de kendini koru. Altından kalkamıyacağım bir şeyi bana yükleme" demiş. Bunları duyan Tanrı elçisi (S.A.S.) amcasının kendisini koruma işinde fikrini değiştirdiğini, kendisine yardım etmiyeceğini, Kureyş halkına teslim
285 edeceğini ve kendisini korumak hususunda aciz kaldığını sanmış.// Amcasına "Bak ey amcacığım! Bu işten vaz geçmem için güneşi sağ elime ayı da sol elime verseler dahi Tanrı bu dini üstün getirinceye kadar veya ben ölünceye kadar vaz geçmiyeceğim" demiş ve ağlamış. Sonra ayağa kalkmış, arkasını dönüp gitmek üzere yürüyünce Ebu Talib onu "gel ey kardeşimin oğlu" diye çağırmış. Tanrı elçisi (S.A.S.) dönüp gelmiş, Ebu Talib de ona: "Ey kardeşimin oğlu! Git istediğini söyle. Tanrıya and olsun ki seni asla onlara teslim etmem" demiş.

İbn-i İshak der ki: Kureyş kabilesi halkı Ebu Talib'in Tanrı elçisine yardım etmekten vaz geçmiyeceğini, onu kendilerine teslim etmiye-

ceğini ve bunun için kendilerinden ayrılıp düşman olacağını anladıkları zaman Mugîre oğlu Velid oğlu Umare'yi onun yanına götürüp kendisine "ey Ebu Talib! İşte Kureyş kabilesinin en kuvvetli ve en yakışıklı genci olan Velid oğlu Umare. Onu al zekasından ve yardımından faydalan. Onu evlat edin, senin olsun. Senin ve dedelerinin dinine karşı gelen ve kavminin birliğini bozan onlara akılsızsınız diyen şu yeğenini bize teslim et onu öldürelim. İşte sana adam yerine bir adam veriyoruz" demişler. Bunları duyan Ebu Talib onlara "Tanrıya and olsun ki siz bana çok kötü bir teklifte bulunuyorsunuz. Nasıl olur? Siz oğlunuzu bana, yetiştirmem için veriyorsunuz, benimkini ise öldürmek için istiyorsunuz, öyle değil mi? Tanrıya and olsun ki bu asla olamaz" demiş. Bunun üzerine Kusay oğlu Abdümenaf oğlu Nevfel oğlu Adiy oğlu Mut'im Ebu Talib'e "Ey Ebu Talib! Tanrıya and olsun ki kavmin sana insaflı bir teklifte bulundu. Hoşuna gitmeyen şu durumdan seni kurtarmak için çalıştılar ama senin onlardan hiç bir şey kabul etmek istemediğini
görüyorum" demiş. // Ebu Talib Mut'im'e dönüp "Tanrıya and olsun ki 286
kavmim bana karşı insaflı davranmadı. Fakat görüyorum ki sen beni bırakıp bana karşı olanlarla birlik olmaya karar vermiş görünüyorsun. Elinden ne gelirse onu yap" veya buna benzer şeyler söylemiş. Bunun üzerine iş büyümüş döğüş başlayıp kızışmış taraflar birbirinden tamamiyle ayrılmış ve birbirlerine saldırmaya başlamışlar.

Bu sıralarda Ebu Talib, Adiy oğlu Mut'im'i Abdümenaf boyundan kendisini bırakanları Kureyş boylarından kendisine düşman olanları kendisine yaptıkları teklifi ve aralarında ortaya çıkan ayrılığı anarak şu şiiri söylemiş: "Amr, Velid ve Mut'im'e deki sizden bana gelecek olan yardım yerine keşke cılız, kısa boylu, fazla bağıran işerken bacaklarını ıslatan, su içmeye giderken sendeleye sendeleye arkadan gelen ve ortalıkta göründüğü zaman ada tavşanı diye parmakla gösterilen bir devem olsaydı daha iyi olurdu. Hem baba hem ana tarafından öz soyumuzdan olan ve kardeşimiz olan bu iki boya ne yapılacağı sorulduğu zaman onlar, biz bilemeyiz, bu işin halli başkalarıyla ilgilidir derler. Hayır bu işin halli o iki kardeş boyun elindedir ama Zu Alâk dağının tepesinden kayalar nasıl yuvarlanıp düşerse onlar da öyle düş-
tüler. // Bu sözlerimle bilhassa Abdüşems ile Nevfel boylarını kastedi- 287
yorum ki bu boylar bizi şeytan taşlamak için atılan çakıl taşları gibi bize attılar. Kureyş kabilesi katında kardeşleri olan iki boyu (Haşim oğullarıyla Muttalib oğullarını) küçük düşüren işte bu iki boydur. Böylece kardeşlerinin yardımlarını kaybetmiş oldular. Halk arasından soyu belli olmayan ve kendilerinden ancak dudak bükülerek bahsedilen kimleri şan ve şerefimize ortak koşan gene bu iki boydur. Teym, Mahzum

ve Zühre boyları da bu işe katıldılar. Halbuki bu boylar yardım etmek gerektiği zaman bizim kölelerimiz sayılırlar. Tanrıya and olsun ki aramızdaki düşmanlık soyumuzdan hayatta yaşayan bir kimse kaldıkça sürüp gidecektir, çünkü onların akılları ve anlayışları başlarından gitmiştir. Böylece onlar, memeden kesilip yeni otlamağa başlayan kuzulara benzediler. Böyle bir kuzunun yapacağı hareketler de çok kötü olur."

İbn-i Hişam diyor ki: Manâları kötü olan iki beyiti bu şiirden çıkardık.

İbn-i İshak der ki: Bundan sonra Kureyş kabilesi halkı birbirlerini, Tanrı elçisine (S.A.S.) uyup müslüman olan arkadaşlarına eziyet etmeğe kışkırttılar. Bunun üzerine her boy kendi aralarında bulunan müslümanlara saldırıp eziyet ettiler ve dinlerinden dönmeleri için zorladılar. Tanrı, amcası Ebu Talib'in yardımıyla elçisini onlara karşı korudu. Ebu Talib Kureyş kabilesi halkının yaptıklarını görünce Haşim ve Muttalib boylarını toplayıp onların kendisinin yaptığı gibi Tanrı elçisini korumağa çağırdı. Bu iki boy halkı Ebu Talib'in etrafında toplandılar, onunla birlik oldular ve teklifini kabul ettiler. Ancak, Tanrının lanet edilmiş düşmanı olan Ebu Leheb, Ebu Talib'in teklifini kabul etmeyerek bu birliğe katılmadı.

Ebu Talib kendi öz kavmi tarafından kendisine yapılan yardımı ve gösterilen şefkati görüp sevindi. Bunun için onları övüp eski şan ve şereflerini, Tanrı elçisinin (S.A.S.) aralarındaki değerini itibarını anarak şu şiiri söyledi; Ebu Talib bu hareketiyle kavminin azmini artırmak ve Tanrı elçisinin (S.A.S.) işine yardım etmelerini sağlamak iste-
288 miştir.//

"Kureyş kabilesi halkı günün birinde övünmek için toplanırsa Abdümenaf kolu şeref bakımından bu kabilenin en üstünü, soyca da en asili sayılır. Abdümenaf kolunun ileri gelenleri sayılırsa bunların çoğunun ve bu kolun eski şanının Haşim boyunda olduğu görülür. Kureyş kabilesi bir gün öğünecek olursa Muhammed şeref bakımından onlar arasında en seçkin ve en asil görülür. Kureyş kabilesinin iyisi de aşağılığı da bize karşı birleştiler, fakat bir şey yapamadılar, akılları başlarından gitti. Biz ta eskiden beri aramızda bir zulüm işlenmesine meydan vermezdik. Bir kimse kibirle baş kaldırırsa hemen başını bastırırdık. Her kötü günde kabilenin şerefini korur, onun harimi ismetine saldırmak isteyeni, başına vura vura geri çevirirdik. Kurumuş çöpler bizim cömertliğimizle yeşerir, kökleri bizim yakınlarımızda yetişip büyür."

Mugîre Oğlu Velid'in Kur'an'ı Nasıl Vasıflandıracağını Bilemeyişi

Bir gün, Kureyş kabilesinden bir topluluk Mugîre oğlu Velid'in
yanında toplandılar. Velid yaşlı ve saygılı idi. O sırada hac mevsimi
gelmişti. Velid etrafında toplanmış olan kimselere "Ey Kureyşliler!
İşte hac mevsimi geldi. Arapların heyetleri bu mevsimde yurdumuza
gelecekler. Bunlar şu Peygamber Muhammed'in meselesini işitmişlerdir.
Bunun için Muhammed hakkında bir fikir etrafında toplanalım. An-
laşmazlığa düşmeyelim. Yoksa birbirimizi yalan çıkarmış ve sözleri-
mizin bir kısmı öbür kısmını yalanlamış olur" dedi. Bunun üzerine Ku-
reyşliler Velid'e "Öyle ise Ebu Abdüşems sen düşün bize bir yol gös-
ter o şekilde hareket edelim" dediler. Velid onlara "Hayır, siz söyleyin,
ben size uyarım" // Onlar- "Öyle ise Muhammed'in kâhin olduğunu söy- 289
leyelim" dediler. Velid -"Tanrıya and olsun ki hayır o bir kâhin değil-
dir. Kâhinleri gördük Muhammedin okuduğu şeyler öyle kâhin mı-
rıldanışı ve tekerlemeleri cinsinden değil" dedi. Kureyşliler: "Öyle ise
deli olduğunu söylüyelim" dediler. Velid "Hayır o bir deli değil ki.
Deliliği görmüşüz biliriz. Halbuki Muhammed'in durumu deliliğin in-
sanda yarattığı baygınlık, titreyiş ve vesveseye benzemiyor" dedi.
Kureyşliler - "Peki öyleyse şair olduğunu söyleyelim" dediler. Velid
-"Hayır. O bir şair olamaz ki. Biz şiirin her çeşidini Recez'ini, Hezec'-
ini Karid'ini, Makbud'unu ve Mebsut'unu biliriz. Muhammed'in söz-
leri ise şiir değildir" dedi. Kureyşliler -"Öyleyse büyücü olduğunu söy-
leyelim" dediler. Velid "Hayır, o büyücü değil. Biz büyücüleri ve
yaptıkları büyüleri gördük. Muhammed'in sözleri büyücülerin okuyup
üfürmelerine ve düğüm düğümlemelerine benzemiyor" dedi. O zaman
Kureyşliler Velid'e -"Ey Abdüşems! Peki ama ne söyleyelim?" deyince
Velid onlara "Tanrıya and olsun ki onun sözlerinde bambaşka bir tat-
lılık vardır. Sözlerinin başlangıcı sağlam bir hurma ağacına benzer.
Sonları da o ağacın meyvelerine benzer - İbn-i Hişam diyor ki: Akan
suya benzer şekli de söylenir- siz Muhammed hakkında bu saydığınız
vasıflardan her hangi birini söylerseniz doğru olmadığı anlaşılır. Bana
kalırsa en iyisi Muhammed'in büyücü olduğunu, sözlerinin, oğulu
babasından, kardeşi kardeşten, eşi eşinden ve insanı ailesinden ayıran
bir büyü olduğunu söyleyelim" dedi.

Kureyşliler Velid'in bu görüşünü kabul edip ondan ayrıldılar.

Bundan sanra Kureyşliler Hacca gelen halkın yollarını bekleyip önlerine çıkarak ras geldikleri herkese Muhammed'den sakınmasını

söylemeye ve onun durumunu anlatmağa başladılar. Bunun üzerine Yüce Tanrı Muğire oğlu Velid ile bu durum hakında şu ayetleri indirdi: "Benim yarattığım o kimsenin işini bana bırak. Ona bol bol mal vermiştim. Ona çocuklar da verdim. Her yolu kendisi için dümdüz ettim. O daha da vermemi isterdi. Asla vermem. Çünkü o ayetlerimize karşı geldi (LXXIV, 16) yani düşman oldu.

290 İbn-i Hişam diyor ki:[72] //

(Bu ayetler şöyle devam etmektedir): Ben de onu, takatini tak edecek azaba uğratacağım. Çünkü o düşündü, taşındı, ölçtü biçti. Ama nasıl ölçtü biçti kahrolası? tekrar kahrolası nasıl ölçtü biçti? sonra derin derin baktı. Kaşlarını çattı, surat astı" (LXXIV, 17-22)

İbn-i Hişam diyor ki:[73]

(Bu âyetler şöyle devam etmektedir): "Sonra arkasını dönüp çekip gitti, büyüklük tasladı. Bu ancak ağızdan ağıza söylenip gelen büyüden, insan sözünden başka bir şey değildir dedi" (LXXIV, 22-25).

İbn-i İshak der ki: Yüce Tanrı Velid ile birlikte Tanrı elçisi ve Yüce Tanrı tarafından kendisine indirilen şeyler hakkında laf uyduran kimselere dair şu ayetleri indirdi: "Nitekim bu, birbirlerinden fikir soranlara, Kur'an'ı parçalara ayıranlara azap göndermiştik. Tanrı hakkı için biz onların hepsini yaptıklarından dolayı sorumlu tutacağız". (XV, 90-94)

291 İbn-i Hişam diyor ki:[74] //

İbn-i İshak der ki: Tanrı elçisi hakkında laf uyduran bu kimseler hac mevsiminde halka bunları söylemeye başladılar. Hac mevsimi bittikten sonra Araplar Tanrı elçisinin meselesini duymuş, öğrenmiş olarak yerlerine yurtlarına döndüler. Böylece Tanrı elçisinin (S.A.S.) meselesi bütün arap bölgelerine yayılmış, duyulmuş oldu.

Ebu Talib Arap halkı topluluklarının kendi kavmi ile birlikte üzerine yüklenmelerinden korktu. Bunun için o meşhur kasidesini söyledi. Bu kaside de Mekke'nin kutsallığına sığındığını, kendisinin bu kutlu bölgedeki üstün durumunu söylüyor ve kavminin ileri gelenlerini kendi tarafına çekmek istiyordu. Bununla beraber şiirinde Tanrı elçisini (S. A.S.) ölünceye kadar teslim etmiyeceğini ve bırakmıyacağını hem kendi kavmine hem de başkalarına hatırlatıyordu: "Kavmimin bana sevgi

72 Dile ait bir açıklama çevrilmedi.

73 Dile ait bir açıklama çevrilmedi.

74 Dile ait bir açıklama çevrilmedi.

ve yakınlık göstermediklerini anladım. Onlar aramızdaki her türlü bağları koparıp attılar. Açıkça düşmanlık gösterdiler ve eziyet ettiler; üstelik uzak düşmanla bir olup arkamızdan, sinirlendiklerinden parmaklarını ısıran ve soyları karışık olan kimselerle bize karşı anlaştılar. Ben uzun esmer mızrağım ile hükümdarların bana bıraktıkları keskin ve beyaz kılıcımla onları sabırla karşıladım. Yakınlarımı ve kardeşlerimi Kâbenin yanında topladım ve onun örtülerinin saçaklarına yapıştım. Yakınlarım ve kardeşlerim Kâbenin kapısı önünde herkesin and içtiği yerde, ayak üstünde toplandılar. İsaf ile Naile putları arasında sellerin aktığı yerde ve hacıların develerini ıhtırdığı yerde toplandılar. Bu develerin omuzları ve boyunları enlenmişti; terbiye edilmiş olup
her biri sekiz dokuz yaşlarında idiler.// Sadefler, mermer parçaları ve süs 292
için takılan diğer şeyler ağaç dalları gibi develerin boynuna takılmış sallanıyordu. Hakkımızda kötü söz söyleyen ve haksız olarak bize kötülük eden herkesden insanların Tanrısına sığınırım. Sevr dağına, Sebir dağını yerinde durdurana ve inzivaya çekilmek üzere Hira dağına çıkıp inene sığınırım. Mekke ovasında bulunan eve (Kâbe) ve hiçbir şey gözünden kaçmayan Tanrıya sığınırım. Sabah, akşam etrafında toplanıp ellerini sürdükleri kara taşa (Hacer-i Esved) sığınırım. Hz. İbrahim'in kayada bıraktığı ayak izine sığınırım. Safa ve Merve tepeleri arasındaki koşma yerine ve burada bulunan putlara sığınırım. Binek üstünde, yaya ve adak adamış olarak Tanrının evine hac eden herkese sığını-
rım.// Arafat dağına, İlâl tepesine ve oradaki karşılıklı sel yataklarına 293
sığınırım. Hacıların akşam üstü elleriyle develerinin döşlerine dayanarak dağ tepelerinde duruşlarına sığınırım. Muzdelife de gece duruşuna ve bütün Mina duraklarına sığınırım. Bu yerlerden daha kutlusu olur mu? Asîl atların yağmur sağanağından çıkar gibi hızla geçtikleri Müzdelife'ye sığınırım. Hacıların durup şeytan taşladıkları yere sığınırım. Vail oğlu Bekr kabilesi hacılarının hac etmek üzere inmeye izin verdikleri ve akşam üstü şeytan taşlamak için duran Kinde kabilesine sığınırım. Bu iki kabile birbirleriyle müttefik olup aralarındaki anlaşmayı sağlamlaştırıp başka başka bağlarla pekiştirdiler. Bu iki kabilenin, ürkmüş deve kuşları gibi koşan ve dağ yamaçlarının ağaçlarını ve ot-
larını çiğneyip geçen topluluklarına sığınırım.// Sığınmak isteyen bir 294
kimse için bunlardan başka sığınacak bir şey var mı? bizim gücümüzle düşman kahrolunur. Halbuki onlar Türk ve Kâbil kapılarına[75] kadar

75 İbn-i Hişam'ın arapça metnini neşredenler buradaki Türk ve Kâbil kelimelerini Ebu Zer Husenî'nin Sire Şerhine dayanarak iki dağ diye açıklamışlarsa da metinde "Türk ve ve Kâbil kapılarına" şekli mevcud olduğundan bu iki kelimeyi biz Türk ve Kâbil şeklinde anladık.

uzaklaşmamızı isterler. Tanrının kutlu evine and olsun ki siz yalan
söylüyorsunuz. İşlerinizi karmakarışık etmeden Mekke'den çıkıp
gitmiyeceğiz. Tanrının kutlu evine and olsun ki mızrak ve okla döğüş-
meden Muhammed'i yalnız bırakmıyacağız. Onun etrafında ölmeden,
uğrunda döğüşerek çocuklarımızı ve eşlerimizi dahi unutmadan onu
teslim etmiyeceğiz. Lıkır lıkır eden su tulumlarının yüklü olduğu de-
velerin kalkıp yürüdükleri gibi demir zırhlara bürünmüş kimseler sa-
vaşa katılmadan, içi kin dolu düşman vurulup topallaya topallaya yüz
üstü düşmeden onu (Muhammed'i) ele vermiyeceğiz. Tanrı hakkı için
bu iş savaşa dökülürse yiğit, yıldız gibi parlak, güvenilir namusunu ko-
rur ve cesur kimseler elindeki kılıçlarımız aylarca günlerce, bir yıl
içinde ve onun arkasından gelen yıl içinde dahi ileri gelen kimselerin
295 başlarını koparacaktır.// Bir kavim, namusunu koruyan dili arı, işine
sahip bir yiğidi nasıl olur da düşmana bırakır. Muhammed ak benizli
olup onun yüzü suyu hürmetine Tanrıdan yağmur istenir. O, öksüzleri
besler, dulları korur. Haşim boyunun fakirleri ona sığınır; Onun yanın-
da merhamet ve iyilik görürler. Başım hakkı için Esid ile onun büyük
oğlu herkesi bizden nefret ettiriyor. Bizi çiğ çiğ yemek isteyen düşma-
na karşı birliğimizi bozdu. Osman ile Kunfuz da bu işde geri kalmayıp
öbür boyların emirlerine boyun eğdiler. Ubey ile Abduyagus oğlunun
sözlerine kanıp hakkımızda söylenen kötü sözleri incelemeden inandı-
lar. Subey' ile Nevfel'den de kötülük gördük. Bunların her ikisi de bizden
yüz çevirip gittiler, nezaket göstermediler. Eh bir gün gelir teslim olur
veya Tanrı onları bizim elimize düşürürse onlara, yaptıklarının karşı-
lığını öderiz. İşte Ebu Amr, bizi davar doluk sahibi araplar içine sürmek
için o da bizden nefret etmektedir. O sabah, akşam aleyhimizde konu-
şup halkı üzerimize kışkırtıyor. Ey Ebu Amr! Elinden geleni yap, hile
dolaplarını istediğin kadar çevir. Ebu Amr bunları yaptıktan sonra
gelip bir de bizi aldatmadığına and içiyor. Hayır onun yaptıklarını apa-
çık görüyoruz. O bizden nefret edip sıkıntısından canı Ahaşib dağları
arasındaki tepelere ve dağ başlarındaki kalelere bile sığmaz oldu. Ey
Ebu'l-Velid! Sor bakalım aleyhimize hareket edip hileci bir kimse gibi
296 bizden yüz çevirip gitmekle bize sanki ne yapabildin?// Halbuki sen
aramızda görüşüne güvenilir, merhameti beklenir, cahil olmayan bir
kimse idin. Ey Utbe! Bizi çekemeyen hasetçi, yalancı, kinci ve içi kötü-
lükle dolu bir kimsenin hakkımızda söylediği sözlere kanma. Ebu Süf-
yan da büyük bir hükümdarmış gibi benden yüz çevirip çekip gitti.
O hem Necid'de soğuk sulu yaylalara kaçıyor hem de sizi hatırımdan
çıkarmıyacağım diyor. Sonra öğüt verici dost bir kimse gibi bizi sev-
diğini söylüyor, ama içinde gürül gürül kaynayan kinler gizliyor. Ey

Mut'im! Yardıma muhtaç olduğun günlerde ve büyük meselelerle karşılaştığında yardımımı senden esirgemedim. Sana denk olan azgın ve sert düşmanlarına karşı seninle birlik oldum. Ey Mut'im! Halk sana kötü bir iş teklif ettiler. Ben yenilirsem sen kurtulacak değilsin. Tanrı bir arpa ağırlığı kadar dahi yanlışlık yapmayan adil terazisiyle Abdüşems ve Nevfel boylarına bir an evvel ettikleri kötülüğün cezasını versin.// Bizi 297
ve Gaytal boyunu bırakıp yerimize Halef boyu ile birleşen kimselerin akılları yoktur. Halbuki biz felaketler karşısında Haşim oğullarının ve Kusay boyunun soylarının en üstünüyüz. Sehm ve Mahzum boyları da aleyhimize hareket edip soysuz ve şerefsiz kimselerden meydana gelen düşmanları üzerimize kışkırttılar. Ey Abdümenaf oğulları! Siz kavminizin en üstünüsünüz. Sizden olmayanları işinize karıştırmayınız. Başım üzerine and içerim ki siz bu işte aciz davranıp yanlış yola saptınız. Halbuki daha önce bir tek amaç uğruna çalışırdınız. Şimdi ise birbirinizi bırakıp dağıldınız. Hakkımızı inkâr etmeleri, yardım etmemeleri ve sıkışık zamanlarda bizi yalnız bırakmalarından dolayı Abdümenaf oğullarını tebrik ederiz(!) biz şerefli bir kavim isek yaptıklarımızın öcünü sizden muhakkak alacağız. O zaman siz bu yapmış olduklarınızdan bir kâr elde edemiyeceksiniz. Bize karşı cephe almış olan topluluklar, Galib oğlu Luey soyundan gelenler arasında sığıntı durumunda idiler. Onlar, şahin gibi yiğit kimseler tarafından sürülerek bize sığınmışlardı. Nufeyl topluluğu ise Maad kabileleri arasında yer yüzünde yaşayan en kötü ve en aşağılık topluluktu. Ey arkadaş! Kusay soyundan gelen kimselere aramızdaki anlaşmamazlığın herkes tarafından bilineceğini söyle. Onların bizden sonra düşman karşısında zayıf kalacaklarını kenlerine müjdele. Halbuki bir gece Kusay soyundan gelenlerin başına bir felâket gelse biz onları korurduk. Evlere kapanıp saklanmazdık. // 298
Onlar şereflerini korumak için evleri arasında erkekçe döğüşselerdi, bizde çocuklu kadınlar yanında yiğitlik örneği olurduk. Kara gün için yardımlarını dilediğimiz her dost ve yeğenin başım hakkı için şimdi bunun tersine hareket ettiklerini gördük. Ancak Murre oğlu Kilab boyundan bir topluluk bize yapılan bu nankörlüğe katılmadılar. Biz onların karşısında dayandık, yılmadık. Sonunda onların adamları dağıldı ve her zalim ve cahil olan kimse başımızdan savuşup gitti. Sıkayet ödevini gören bizdik. Galib soyunun yalçın kayaları ve arslan gibi yiğitleri gene biz idik. Biz koku sürünen (Mutayyibun) müttefiklerden sayılan Haşim soyundan gelen ve ustaların elinde beyaz kılıçlar gibi genç yiğitleriz. Düşmanlar ise ancak aşağılık kabilelerle anlaştılar; fakat genç yiğitlerin, koca et parçaları üzerinde boğuşan yırtıcı arslanlar gibi karşılaştıkları savaşta bir kimsenin kanını akıtamadılar, hiç bir faide elde

edemediler. Onların anlaştıkları kimseler, elden ele dolaşmış bir hintli cariyenin soyundan gelen ve Âkil oğlu Kays boyunun zavallı köleleri olan Cumah boyudur. Biz ise temiz bir nesil olup şerefli kimseler soyundan gelmişiz. Aferin yeğenimiz Zuheyr'e ki o yalın kılıç gibi çok iyi bir insandı. O, alnı açık bir kimse olup şan ve şeref yönünden yücedir. Hayatım hakkı için Muhammed'in ve onun yakın akrabalarının
299 sevgileri kalbimde yer etmiştir. // Tanrıdan dilerim ki o dünyada, insanlar için ve Tanrının sevdiği kimseler için bir güzellik numunesi ve bir süs olarak yaşasın, kalsın. İnsanlar arasında hakemlerin iyiyi kötüden ayırmak istedikleri zaman ümit vericilikte onun bir eşi bulunur mu? O, yumuşak huylu, çok akıllı, adil, yaptığını bilen bir kimse olup hiç bir zaman kendisinden gafil olmayan bir Tanrıya uymuştur. Tanrıya and olsun ki babalarım ve dedelerim hakkında, halkın toplantı yerlerinde sözü edilecek bir suç işlemiş bir duruma gireceğimi bilmeseydim her ne olursa olsun, şaka tarafı bir yana herşeyde Muhammed'e uyardım. Düşmanlarımız iyi bilirler ki bizce oğlumuz yalancı değildir. Aslı olmayan bir fikirle de uğraşmaz. Muhammed aramızda öyle yüksek bir derece sahibidir ki ona kötülük yapmak isteyen bir kimse kendisine ulaşamaz. Ben kendim ona şefkat edip korudum ve her ne pahasına olursa olsun himaye ediyorum. Bütün kulların Tanrısı ona yardım etsin, onun doğru olan dinini üstün getirsin. Biz asil, gözü pek kimseleriz. Asil babalarımız bizi iyilik yapmak için yetiştirmiştir. Kâ'b soyu ile Luey soyu arasında yakınlık varsa da muhakkak birgün olup insanlar birbirlerinden uzaklaşacaklardır."

İbn-i Hişam diyor ki: Bu kasidede doğruluğuna inandığım beyitler bunlardır. Bazı şiirden anlayan kimseler ise bunların çoğunun, Ebu
300 Talib'in olduğunu kabul etmiyorlar. //

İbn-i Hişam diyor ki: Sözüne güvendiğim bir kimse bana şunları anlattı: Medine halkı kıtlık sıkıntısına düştüler. Bunu üzerine Tanrı elçisinin (S.A.S.) katına gelip ona dert yandılar. Tanrı elçisi (S.A.S.) mimbere çıkıp yağmur yağdırması için Tanrıya dua etti. Az sonra çok yağmur yağdı. O kadar ki etraf halkı Tanrı elçisine (S.A.S.) gelip sel baskınlarından şikayet ettiler. Bunun üzerine Tanrı elçisi (S.A.S.): "Ey Tanrım yağmuru Medinenin etrafına yağdır, üzerimize yağdırma" diye dua etti. O zaman bulutlar Medinenin üzerinden sıyrılıp şehrin etrafında, şehrin üzeri bulutsuz olmak üzere çepe çevre bir daire şeklinde toplandılar. Bunu gören Tanrı elçisi (S.A.S.) "Ebu Talib bugüne kadar yaşayıp bu olayı görseydi sevinirdi" dedi. Sahabilerin bazıları Tanrı elçisine "Ey Tanrı elçisi! Sen bu sözünle herhalde onun şu beyitine

telmihte bulunuyorsun" dediler: "Muhammed ak benizli olup onun yüzü suyu hürmetine Tanrıdan yağmur dilenir. O öksüzlere bakar, dulları korur" Tanrı elçisi (S.A.S.) onlara: "Evet öyledir" cevabını verdi.

İbn-i Hişam Diyor ki: Ebu Talib'in yukarıdaki şiirinde geçen "ve otlarını" kelimesi İbn-i İshak'dan başka birinin yoluyla rivayet edilmiş-
tir. // 301

İbn-i İshak der ki: Ebu Talib'in yukarıdaki şiirinde geçen Gaytallar, Husays oğlu Amr oğlu Sehm boyundandırlar. Bu şiirde geçen Ebu Sufyan ise Umeyye oğlu Harb oğlu Ebu Sufyan'dır. Mut'im ise: Abdümenaf oğlu Nevfel oğlu Adiy oğlu Mut'im'dir. Zuheyr ise: Mahzum oğlu Ömer oğlu Abdullah oğlu Mugîre oğlu Ebu Ümeyye oğlu Zuheyr'dir. Bu Züheyr'in annesi, Abdülmuttalib kızı Âtike'der.

İbn-i İshak der ki: Ebu Talib'in yukarıdaki şiirinde geçen Esid'-in büyük oğlu ise Kusay oğlu Abdümenaf oğlu Abdüşems oğlu Ümeyye oğlu Ebu'l-Iys oğlu Esid oğlu Attab'dır. Osman ise: Ubeydullah oğlu Talha Teymî'nin kardeşi olan Ubeydullah oğlu Osman'dır. Kunfuz ise Murre oğlu Teym oğlu Sa'd oğlu Kaab oğlu Amr oğlu Cud'an oğlu Umeyr oğlu Kunfuz'dur. Ebu Velid ise: Rebia oğlu Utbe'dir. Ubey ise: Kilab oğlu Zühre boyunun müttefiki olan Şerîk oğlu Ahnes Sakafî'dir.

İbn-i Hişam diyor ki: Adı geçen Ubey'e, Ahnes (geri çekilen) lakabının verilişinin sebebi, onun Bedir savaşında Kureyşlileri geri çekmesidir. Asıl adı ise Ubey'dir. Ubey, İlaç boyundan bir kimsedir. Bu boyun soy kütüğü: Ukbe oğlu Avf oğlu Ebu Seleme oğlu İlaç'dır.

Ebu Talib'in yukarıdaki şiirinde geçen Esved ise: Kilab oğlu Zühre oğlu Abdümenaf oğlu Vehb oğlu Abdüyagus oğlu Esved'dir. Subey' ise: Fihr oğlu Be'l-Hâris boyunun kardeşi olan Halid oğlu Subey'dir. Nevfel ise: Kusay oğlu Abdüluzza oğlu Esed oğlu Huveylid oğlu Nevfel'dir. Bu Nevfel Adeviyye adı verilen Adiy boyundan olan kadının oğlu olup kendisi Kureyş kabilesinin haydutlarından idi. Müslüman olduklarında Ebu Bekr-i Sıddık ile Ubeydullah oğlu Talha'yı (Tanrı onlardan razı olsun) bir ipe bağlayan işte bu Nevfel'dir. Bu olaydan dolayı Ebu Bekr ile Talha'ya iki eş (karinan) lakabı verilmiştir. Nevfel'i, Ebu Talib oğlu Ali (A.S.) Bedir savaşında öldürdü. Ebu Amr ise: Abdümenaf oğlu Nevfel oğlu Abdüamr oğlu Kurayza'dır.

Gene Ebu Talib'in yukarıdaki şiirinde geçen "Soyları karışık olan kimselerle" sözünde kastedilen kavim, Kinane oğlu Abdümenat oğlu

Bekr boyudur. Ebu Talib'in şiirinde arap kabilelerinden olarak zikrettiği kimseler işte bunlardır.

Tanrı elçisinin (S.A.S.) meselesi araplar arasında yayılıp uzak şehirlerde duyulunca Medine'de de toplantılarda anılmağa başladı. Tanrı elçisinin (S.A.S.) meselesi yayıldığı sıralarda ve ondan önce, arap kabileleri arasında onun hakkında en çok bilgiye sahip olan kabileler Evs ve Hazreç kabileleri idi. Çünkü bu iki kabıle, yanaşık oldukları ve memleketlerinde birlikte yaşadıkları Yahudi hahamlarından
302 Tanrı elçisi hakkında bilgiler edinmişlerdi. // Şimdi Medinede onun sözü edilmeye ve onun yüzünden Kureyş kabilesi arasında anlaşmamazlık çıktığı konuşulmağa başlayınca Vâkıf boyundan Eslet oğlu Ebu Kays (aşağıda göstereceğimiz) şu şiiri söyledi:

İbn-i Hişam diyor ki: İbn-i İshak burada adı geçen Ebu Kays'ı Vâkıf boyundan sayıyor. Fil savaşı hikâyesinde ise onu Hatme boyundan saymıştı; bu olabilir; zira araplar bir kimseyi dedesinden daha tanınmış olan dedesinin kardeşine nisbet ederler.

İbn-i Hişam diyor ki: (bu hususta) Ebu Ubeyde bana şunları anlattı: Amr oğlu Hakem Gıfârî, Gıfar'ın kardeşi olan Nuayle'nin soyundandır. Gıfar, Müleyl oğlu Gıfar'dır. Nuayle ise Abdümenat oğlu Bekr oğlu Damre oğlu Müleyl oğlu Nuayle'dir.[76]

Gazvan oğlu Utbeye de Sülemî nisbeti verilmiştir. Halbuki Utbe, Mansur oğlu Mazin soyundandır. Süleym ise Mansur oğlu Süleym'dir[77]

İbn-i Hişam diyor ki: Adı geçen Eslet oğlu Kays hakikatte Vâil boyundandır. Vâil, Vâkıf ve Hatme ise Evs kabilesinin üç kardeş boyudur.

İbn-i İshak der ki: Eslet oğlu Kays, Kureyş kabilesini severdi. Çünkü o bu kabileninin hısımı olup Kusay oğlu Abdüluzza oğlu Esed kızı Erneb ile evlenmişti. Ebu Kays eşi ile birlikte senelerce Kureyş kabilesi arasında kalmıştı. Bunun için o, Kureyş kabilesine hitaben adı geçen kasidesini söylemiştir. Ebu Kays bu kasidede Kâbenin kutsallığını yücelterek belirtiyor. Kureyş kabilesine birbirlerinden ayrılıp savaş etmemelerini tavsiye diyor. Birbirlerine karşı düşman olmamalarını söylüyor, onların şeref, üstünlük ve akıllılıklarını anıyor. Tanrı elçisine (S.A.S.) dokunmamalarını istiyor. Tanrının onları koruduğunu,

---

76 Burada görüldüğü üzere Amr oğlu Hakem, Nuayle soyundan olmasına rağmen onun kardeşi olan Gıfar'a nisbet edilmektedir. Çevirenler.

77 Burada görüldüğü gibi Utbe, Mâzin soyundan olmasına rağmen onun kardeşi olan Süleym'e nisbet edilmektedir. Çevirenler.

Fil ordusunu ve onun şerrini üzerlerinden uzaklaştırdığını onlara hatırlatıyor. Ebu Kays'ın söylediği şiir şudur:

"Ey yolcu! Galib oğlu Luey boyuna uğradığın zaman şu mektubu onlara ver.// Onlara de ki, ben aranızdaki anlaşmamazlıkdan dolayı 303
merak etmiş, üzülmüş ve takattan düşmüş uzakta bulunan bir adamın elçisiyim. O size şöyle söylüyor: Başımda bir sürü dert olduğu halde bunlar yetmiyormuş gibi şimdi sizin ikiye ayrılıp her iki tarafın savaşa çağıran birer sözcüsünün ortaya çıktığını işittim. Bu kötü işlerden ve birbirinize yaptığınız saldırıştan ve akrep gibi ortalığı karıştıranlardan, kötü huy göstermekten ve tığ gibi delen acı sözler sarfetmekten Tanrı sizi korusun. Siz şu savaştan vaz geçin, nasıl olsa, Tanrı ne istiyorsa o olacaktır. Savaşa tutuşursanız kötü duruma düşersiniz. Bu savaş uzak ve yakın akrabalarınız için bir ölüm olur. Bu savaş bütün akrabalık bağlarını koparır. Koca bir kabileyi yok eder, malı mülkü siler süpürür. Savaşa tutuşursanız güzel Yemen elbiseleri yerine sert kumaştan yapılmış elbiseler ve üzerinde demir pası bulunan savaşçı elbiseleri giyinir, sefalete düşersiniz. Misk ve kafur kokuları yerine, halkaları çekirge gözleri gibi parlayan uzun ve tozlu zırhların kokusunu koklarsınız. // Sakın savaşa yanaşmayın, savaş acı, pis bir su ile dolu bir havuz 304
gibidir. Sakın ona yanaşmayın. O, güzel bir kadın gibi insanların karşısında süslenir fakat sonra çirkin bir koca karı olduğu anlaşılır. O her şeyi kasıp kavurur. Pençesi zayıf kimseleri avlamakta şaşmaz. Şerefli kimseleri de ölüme sürükler. Dâhis ve Hâtib savaşlarında olanları bilmiyor musunuz? Bunlardan ibret alsanıza. Savaş, nice şerefli, evi yüce, konuk sever, eli açık, yaptıkları övülür temiz huylu ve yiğit kimseleri alıp götürür. Savaş, boş yere dökülüp kuzey ve güney yellerinin alıp götürdüğü bir suya benzer. Ben savaşı görmüş, denemiş bir kimse olarak onu size anlatıyorum. Mızraklarınızı başka savaşçılara satınız. Öte dünyada vereceğiniz hesabı düşününüz. Zira Tanrı en iyi hesap sorandır. O, bir adamı seçmiş, bu seçilen de bir din getiriyor. Sakın, yıldızların Tanrısından başka biri sizin Tanrınız olmasın. Siz bize, doğru bir din kurunuz, zira bizim için arkasına düşülecek örnek sizsiniz. Siz bu halk için ışık ve koruyucu kimselersiniz. Herkes size sığınır. Üstelik aklı başında kimselersiniz. İnsanlar gözden geçirildiğinde sizin cevher olduğunuz görülür. Batha vadisinin en iyi yerleri sizin elinizdedir. Yüzünüz ak alnınız açıktır. // Siz asil, temiz ve karışık olmayan bir 305
soydansınız. Yoksul ve muhtaç kimseler küme küme, evlerinize doğru gelirler. Herkes bilir ki sizin ileri gelenleriniz insanların en iyisi, en doğru görüşlüsü, en üstün düşüncelisi ve toplantılarda en doğru sözü söyleyenlerdir. Hadi kalkın, Tanrınıza dua edin, Ehaşib dağları arasındaki

şu kutlu evin duvarlarına el sürün; bu kutlu evin, sizin üzerinizde bir hakkı vardır. Siz alaylar güden Ebu Yeksum'dan, onun yüzü suyu hürmetine kurtuldunuz. Ebu Yeksum'un ordusu vadiyi doldurmuş, yaya askerleri dağ başlarını tutmuştu. Fakat, Tanrının yardımı gelince onun melekleri (askerleri) düşman askerlerini toza toprağa bulamış olarak geri püskürttüler. Habeşliler çabucak kaçıp geri döndüler. Onlardan ancak bir kaç bölük yurtlarına dönebildi. Ey Kureyşliler! Siz yok olursanız biz de yok oluruz. Üstelik insanların yaşamasına sebep olan hac mevsimleri de ortadan kalkmış olur. Size söylediğim bu sözler yalancı olmayan bir adamın sözleridir."

İbn-i Hişam diyor ki: Ebu Kays'ın bu şiirindeki "Savaş, boş yere dökülüp kuzey ve güney yellerinin alıp götürdüğü bir suya benzer", "mızraklarınızı başka savaşçılara satınız", "o bir adamı seçmiş" beyitleri ile "yaya askerleri dağ başlarını tutmuştu" mısraını, Ebu Zeyd Ensarî ile başkaları bana söylediler.

İbn-i Hişam diyor ki: "Dâhis savaşında olanları bilmiyor musu-
306 nuz?" mısraı hakkında // Ebu Ubeyde Nahvî bana şunları anlattı:

Dâhis, Gatafan oğlu Reys oğlu Bagıyt oğlu Abs oğlu Kutay'a oğlu Mâzin oğlu Hâris oğlu Rebia oğlu Ravaha oğlu Cezime oğlu Zuheyr oğlu Kays'ın bir atının adıdır. Kays bu atını, Gatafan oğlu Reys oğlu Bagî oğlu Zubyan oğlu Fezâre oğlu Adiy oğlu Sa'lebe oğlu Levzan oğlu Cueyye oğlu Zeyd oğlu Amr oğlu Bedr oğlu Huzeyfe'nin Gabrâ adındaki kısrağı ile yarışa çıkarmış. Fakat Huzeyfe bazı kimseleri pusu kurdurup onlara Dâhis önde geldiği takdirde onun yüzüne vurarak geri kalmasını sağlamalarını tembih etmiş. Yarışta Dâhis önde gidiyormuş. Pusudaki adamlar Kays'ın kendilerine dediklerini yapmışlar bu suretle Gabrâ, Dâhis'i geçmiş. Yarıştan sonra Dâhis'in binicisi Kays'a gelip durumu anlatmış. Bunun üzerine Kays'ın kardeşi Zuheyr oğlu Malik gidip Gabrâ'nın yüzüne vurmuş. O zaman Huzeyfe'nin kardeşi Bedr oğlu Hamel kalkıp Malik'in yüzüne bir şamar indirmiş. Bu olaydan sonra Ebu Cuneydib Absî, Huzeyfe oğlu Avf ile bir yerde karşılaşmış ve onu öldürmüş. Daha sonra Fezare kabilesinden bir adam, Malik ile bir yerde karşılaşmış ve onu öldürmüş. Bunun üzrine Bedr oğlu Huzeyfe'nin kardeşi Bedr oğlu Hamel bu olayları anarak şu beyiti söylemiş: "Avf'ın karşılığı olarak biz de Malik'i öldürdük. Zaten almak istediğimiz öç de bu idi. Fakat siz bizden, hakdan başka birşey isterseniz sonunda pişman olursunuz."

Bu beyit Hamel'in bir kaç beyitinden alınmıştır.

Gene bu olaylar hakkında Ziyad oğlu Rebi' Absî şu beyiti söylemiştir: "Zuheyr oğlu Malik'in ölümünden sonra kadınlar kocalarını beklemesinler" bu beyit, Rebi'in bir kasidesinden alınmıştır.

Bu olaydan sonra Abs ve Fezâre kabileleri arasında savaş başladı. Bu savaşlarda Bedr oğlu Huzeyfe ile Bedr oğlu Hamel öldürüldüler. Bunun üzerine, Huzeyfenin ölümüne üzülen Cezime oğlu Züheyr oğlu Kays onun arkasından ağlıyarak şu beyitleri söylemiştir: "Binici olmadıkları halde nice biniciler yardıma çağırdılar. Hebae[78] adındaki yerde ise gerçek bir binici vardır. Huzeyfe'nin arkasından ağlayın. Zira , henüz hayata gelmemiş kabileler ortaya çıkıp yok oluncaya kadar onun eşi bulunmayacaktır." Bu iki beyit, şair Kays'ın birkaç beyitinden alınmıştır. Gene Züheyr oğlu Kays şu beyiti söylemiştir://"Ancak 307
yiğit olan Bedr oğlu Hamel bize saldırarak zulmetti. Zulmün ise pistir." Bu beyitde onun birkaç beyitinden alınmıştır. Gene bu konuda Zuheyr oğlu Kays'ın kardeşi Zuheyr oğlu Hâris şu beyiti söylemiştir: "Öğünmek gibi olmasın ama ben Hebae'de, yanında mızrak kırıkları olduğu halde Huzeyfeyi yerde serili bıraktım." Bu beyitde Hâris'in bir kaç beyitinden alınmıştır.

İbn-i Hişam diyor ki: Sözü geçen at yarışında bir yandan Kays'ın Dâhis ve Gabrâ adlarındaki atlarını öte yandan da Huzeyfe'nin Hattar ile Hanfa adlı atlarını yarışa çıkardıkları da söylenir. Bu iki söylentiden birincisi daha doğrudur. Bu yarış meselesi uzun bir hikâyedir. Tanrı elçisinin (S.A.S.) hayatına ait olan hikayemizi aksatacağından uzun uzun anlatmıyacağım.

İbn-i Hişam diyor ki: Ebu Kays'ın şiirinde geçen "Hâtıb savaşı" sözüne gelince, Amir Hâtıb adıyla, Evs oğlu Malik oğlu Avf oğlu Amr oğlu Avf oğlu Malik oğlu Muaviye oğlu Umeyye oğlu Hâris oğlu Heyşe oğlu Kays oğlu Hâris oğlu Hâtıb'ı kastediyor . Adı geçen Hâtıb, Hazreç kabilesinin himayesinde bulunan bir Yahudiyi öldürmüş. Bunun için, Hazreç oğlu Hâris oğlu Hazreç oğlu Kâ'b oğlu Sa'lebe oğlu Harise oğlu Ahmer oğlu Malik oğlu Kays oğlu Hâris oğlu Yezid -Yezid'e İbn-i Fushum denir. Fushum onun annesi olup Cesr oğlu Kayn kabilesinden bir kadındır- Hazreç oğlu Hâris boyundan bir kaç kişi ile birlikte geceleyin çıkıp Hatıb'ı öldürmüşler. Bu olay üzerine Evs Hazreç kabileleri arasında savaş başlamış, iki kabile çetin bir savaşa girişmişler sonunda, Hazreç kabilesi Evs kabilesini yenmiş. Bu savaşta, Evs oğlu Malik oğlu Avf oğlu Amr oğlu Habib oğlu Havt oğlu Atiyye oğlu

78 Hebae, öldürülen Huzeyfe'nin oturduğu yerdir.

Halid oğlu Samit oğlu Suveyd öldürülmüş. Onu, Hazreç oğlu Avf boyunun müttefiki olan Ziyad oğlu Mucezzer Belevî öldürmüş. Adı
308 geçen Mücezzer'in asıl adı Abdullah'tır. //

Uhud savaşında Ziyad oğlu Mucezzer Tanrı elçisi (S.A.S.) ile birlikte savaşa katılmıştır; Sâmit oğlu Suveyd oğlu Hâris'de Tanrı elçisiyle birlikte bu savaşa katılmıştı. Bu savaş sırasında Suveyd oğlu Hâris, bir puntuna getirerek babasının öcü olarak Mucezzer'i öldürmüş. Bu hikayeyi inşallah sırası gelince anlatacağım. Bundan başka Hazreç ve Evs kabileleri arasında başka savaşlarda olmuştur. Bu savaşları ve bu hikâyeyi, Dâhis savaşı hikayesinde ileri sürdüğüm sebeplerden dolayı uzun uzun anlatamıyacağım.

İbn-i İshak der ki: Müslümanlığı kabul etmiş olan ve Umeyye boyunun müttefiki bulunan Evkas oğlu Harise oğlu Umeyye oğlu Hakîm Sulemî, Tanrı elçisine (S.A.S.) karşı kararlaştırdıkları düşmanlıktan vaz geçirmek için kendi kavmine hitaben şu beyitleri söylemiştir. Adı geçen Hakîm, kavmi arasında şeref sahibi ve sözü dinlenir bir kimse idi. "Doğru söz söyleyip ona göre hareket eden kimse yok mu? Sinirli olan kimseler doğruyu işitip onu anlamıyacaklar mı? Kabilenin iyilik beklediği uzak dostlarını ve yakın akrabalarını bir araya toplayacak bir başkan yok mu? Sizden yüz çevirdim; ancak Saba yelini idare eden Tanrıdan yüz çevirmem. Aranızda ileri geri söyleyenler bulunduğu müddetçe sizi bırakıp uzaklaşırım. Dostumdan gelecek olan kötülüklerden korksam bile her işimi Tanrıya bırakır dilimi onun uğruna kullanırım.

Tanrı Elçisi'nin (S. A. S.) Kabilesinden Çektikleri

İbn-i İshak der ki: Bundan sonra Kureyş kabilesi Tanrı elçisine (S.A.S.) ve onunla birlikte İslâm olanlara karşı daha şiddetli davranmaya başladılar. Bu durum, Tanrı elçisine (S.A.S.) düşmanlıkta düştükleri bir sefalet idi. Kureyşliler aşağılık adamlarını Tanrı elçisine (S.A.S.) kışkırttılar. Bunlar onu yalancı çıkarıp kendisine eziyet ettiler ve şairlik, büyücülük, kâhinlik ve delilikle itham ettiler. Buna rağmen Tanrı elçisi (S.A.S.) Tanrının emrini yerine getirmeye devam ediyor, hiç bir şeyi gizlemiyor, Kureyşlilerin dinini ayıplamak işinde onların sevmedikleri şeyleri kendilerine söylüyor, onların putlarından uzaklaşıyor, tapmıyor ve onları kendi kafirliklerinde bırakıp dinlerin-
309 den ayrılıyordu. //

İbn-i İshak der ki: Zubeyr oğlu Urve oğlu Yahya, babası Zubeyr oğlu Urve yoluyla Âs oğlu Amr oğlu Abdullh'tan naklen bana şunları anlattı: Ben (yani Urve) ona (yani Abdullah'a) "Kureyşlilerin Tanrı elçisine (S.A.S.) karşı düşmanlıklarından senin gördüğün en büyük düşmanlık nedir? diye sordum. Bunun üzerine o bana şunları anlattı: 'Bir gün Kureyş kabilesinin ileri gelenleri Hıcr adlı yerde toplanmışlardı. Ben de orada bulunuyordum. Kureyşliler Tanrı elçisi (S.A.S.) hakkında konuşmaya başladılar. Aralarında biz bu adamın işinde sabrettiğimiz şekilde hiç bir şeye sabır göstermedik. Bu adam bizi akılsızlıkla itham etti. Babalarımıza dedelerimize sövdü. Dinimizi ayıpladı, birliğimizi dağıttı ve Tanrılarımıza sövdü. Gerçekten biz onun yaptığı bu kadar kötü şeylere sabrettik dediler. Veya buna benzer şeyler söylediler. Kureyşliler böyle konuşurlarken birden bire ileriden, Tanrı elçisi (S.A.S.) göründü. Yürüyerek geldi. Hacer-i Esved'i öptü. Sonra Kâbeyi tavaf etmek üzere onların yanından geçti. Kureyşliler Tanrı elçisi (S.A.S.) yanlarından geçerken ona laf attılar. Bu olay Tanrı elçisine (S.A.S.) tesir etti onu üzdü; bu üzüntüyü onun yüzünde fark ettim. Tanrı elçisi (S.A.S.) tavafa devam etti. İkinci defa Kureyşlilerin yanından geçerken onlar gene kendisine laf attılar. Tanrı elçisi (S.A.S.) buna da üzüldü. Üzüntüsünü yüzünden fark ettim. Tanrı elçisi (S.A.S.) üçüncü defa Kureyşlilerin yanından geçerken gene kendisine laf attılar; bunun üzerine Tanrı elçisi (S.A.S.) durdu onlara dönüp "Ey Kureyşliler! Sözlerimi duyuyor musunuz? Canımı elinde tutan Tanrıya and olsunki başınıza felaket gelecektir" dedi. Onun bu sözü Kureyşliler üzerinde büyük bir tesir yarattı. Başlarına kuş konmuş gibi hiç biri kımıldamadı; sonunda, daha önce onun hakkında en çok konuşup arkadaşlarını kışkırtanlar bile en iyi sözlerle ve "haydi güle güle git ey Ebu'l-Kasım. Tanrıya and olsun ki sen kendini bilmez bir adam değilsin" diyerek Tanrı elçisinin (S.A.S.) gönlünü almaya çalıştılar. O zaman Tanrı elçisi oradan uzaklaşıp gitti. Ertesi günü Kureyşliler gene Hıcr adlı yerde toplandılar ben de aralarında bulunuyordum. // 310
Onlar birbirlerine "Muhammed'in size yaptıklarını ve onun hakkında size verilen kötü haberleri sayıp döküp duruyorsunuz fakat o gelip karşınıza dikilerek yüzünüze kötü şeyler söylediği zaman ona dokunmuyor ve serbest bırakıyorsunuz" dediler. Bu sırada onlar böyle konuşurlarken öteden Tanrı elçisi (S.A.S.) çıkageldi. Hemen kalkıp etrafını aldılar ve onun kendi Tanrılarını ve dinlerini kötülemesinden söz açarak ona "hakkımızda şu şu sözleri söyleyen sen misin?" dediler. Tanrı elçisi (S.A.S.) "Evet, bunları söyleyen benim" dedi; o zaman onlar arasından bir kişinin Tanrı elçisinin (S.A.S.) yakasına yapış-

tığını gördüm. Bunun üzerine Ebu Bekr (R.A.) Tanrı elçisini (S.A.S.) korumak için onların önüne durdu ve ağlayarak onlara "bir adamı, Tanrım Allah'tır dediği için nasıl öldürürsünüz" dedi. Bundan sonra Kureyşliler Tanrı elçisini (S.A.S.) bırakıp dağıldılar. Bu olay Kureyş kabilesinin Tanrı elçisine (S.A.S.) yaptıklarını gördüğüm en kötü olaydı."

İbn-i İshak der ki: Ebu Bekr kızı Ummu Kulsum'un torunlarından biri Ummu Kulsum'un şöyle demiş olduğunu bana anlattı: "Yukarıki olayın geçtiği gün, Kureyşlilerin Ebu Bekr'i sakalından ve saçından çektiklerinden dolayı, eve döndüğünde alnından yaralanmış bulunuyordu. Ebu Bekr, saçları çok gür bir adamdı."

İbn-i Hişam diyor ki: Bilgi sahibi bir kimse bana şunları anlattı: Tanrı elçisinin (S.A.S.) Kureyş kabilesinden gördüğü en kötü muamele şudur: "Tanrı elçisi (S.A.S.) bir gün sokağa çıkmış. Sokakta karşılaştığı hür veya köle olan herkes kendisini yalanlamış ve eziyet etmiş. Bundan sonra Tanrı elçisi (S.A.S.) evine dönmüş ve kendisine yapılan muameleden hırpalandığından yatağına girip yorgana bürünmüş. Bunun üzerine Yüce Tanrı şu ayetleri indirmiş: "Ey örtüsüne bürünmüş adam! Hadi kalk (eğri yolda olanları kötü sonuçtan) korkut" (Müd-
311 dessir, LXXIV, 1-2). //

Hamza'nın (Tanrı Onu Yarlığasın) İslâm Oluşu

İbn-i İshak der ki: Eslüm kabilesinden kulağı delik ve aklı başında bir adam bana şunları anlattı: Bir gün Ebu Cehil Safa tepesinin yanında Tanrı elçisine (S.A.S.) ras gelmiş. Ona söğüp sayarak dinini ayıplamak ve işini küçümsemek gibi sevmediği şeyler söyleyip bu suretle incitmiş. Tanrı elçisi (S.A.S.) Ona birşey söylememiş. Bu olay sırasında Murre oğlu Teym oğlu Sa'd oğlu Kaab oğlu Amr oğlu Cud'an oğlu Abdullah'ın bir kadın kölesi oraya yakın bulunan evinden, Ebu Cehil'in sarfettiği sözleri duymuş daha sonra Ebu Cehil Tanrı elçisini (S.A.S.) bırakıp Kâbenin yanında Kureyşlilerin bir toplantı yerine gitmiş ve orada bulunanların arasına girip oturmuş.

Az sonra Abdülmuttalib oğlu Hamza, omuzunda yayı olduğu halde avdan dönmüş. Hamza avlanmayı sever, bunun için sık sık ava giderdi.//
312 Avdan döndüğü zaman Kâbeyi tavaf etmeden evine gitmezdi. Tavaf ederken Kureyşlilerin her toplantı yerine gelince durur orada bulunanları selamlâr ve konuşurdu. Hamza Kureyş kabilesinin en güçlü kuvvetlisi ve en yiğit genci idi. Hamza avdan döndüğünde o kadın kölenin

evinin yanından geçmiş bu sırada Tanrı elçisi (S.A.S.) evine dönmüş bulunuyordu. Köle kadın Hamza'ya şöyle demiş: "Ey Ebu Umare! Yeğenin Muhammed'e biraz önce Hişam oğlu Ebu'l-Hakem[79] in yaptığı hakareti ah bir duysaydın... Ebu'l-Hakem yeğenini burada otururken gördü ona sövüp saydı, onun sevmediği şeyleri söyledi ve incitti sonra bırakıp gitti. Muhammed ise ona hiç bir şey demedi".

Tanrı Hamza için iyilik ve üstünlük istediğinden dolayı Hamza kadının söylediği şeylerden dolayı çok kızmış ve içerlemiş ve hiç kimsenin yanında durmadan hızlı adımlarla yürüyüp gitmiş. Ebu Cehil'i görürse ona çatıp kendisini dövmeyi kafasında kurmuş. Hamza mescide girdiğinde Ebu Cehil'i Kureyşliler arasında otururken görmüş, ona doğru ilerlemiş, yanına vardığında yayını kaldırıp kafasına indirmiş ve onu kötü bir şekilde yaralamış, sonra kendisine "Muhammed'e sövüp sayarsın ha! İşte ben de onun dinindeyim; onun söylediklerini ben de söylüyorum. Elinden gelirse bana da cevap ver, bana da söv say bakalım" demiş. O zaman Mahzum boyundan olan bazı kimseler Ebu Cehil'e yardım etmek üzere davranmışlarsa da Ebu Cehil onlara "Ebu Umare'yi bırakın. Onun hakkı var çünkü ben and olsun yeğenine çok fena bir şekilde sövüp saydım" demiş. Bundan sonra Hamza tam müslüman olmuş ve Tanrı elçisinin (S.A.S.) sözlerini Ebu Cehil'e tekrar ettikten sonra bu sözleri benimsemekte sabit kalmış. Hamza böylece islâm olunca Kureyş kabilesi, Tanrı elçisinin (S.A.S.) kuvvetleneceğini, korunacağını Hamza'nın onu koruyacağını anlamışlar ve ona karşı yaptıkları hareketlerin bazılarından vazgeçmişler. // 313

Rebia Oğlu Utbe'nin Tanrı Elçisi (S.A.S.) nin İşi Hakkındaki Sözleri

İbn-i İshak der ki: Kâ'b oğlu Muhammed Kurazî'den naklen Ziyad oğlu Yezid bana şunları anlattı. Muhammed Kurazî şöyle demiş "bana şunları anlattılar: Kureyş kabilesinin ileri gelenlerinden olan Rebia oğlu Utbe bir gün Kureyş kabilesinin bir toplantı yerinde oturuyormuş; o sırada Tanrı elçisi yalnız başına mescitte bulunuyormuş. Rebia oğlu Utbe Kureyşlilere dönüp şöyle demiş: "Ey Kureyşliler! Muhammed'in yanına gidip onunla konuşsam ve kendisine bazı tekliflerde bulunsam ne dersiniz? belki o bu tekliflerin bir kısmını kabul eder biz de bunlardan istediğini kendisine veririz. Kendisi de bize yaptıklarından vaz geçer." Utbe'nin bu teklifi Hamza'nın islâm olu-

79 Yani Ebu Cehil. Kendisinin asıl adı Amr'dır.

şu ve Kureyşlilerin, Tanrı elçisinin (S.A.S.) arkadaşlarının çoğaldığı
sıralarda yapılmıştır. Toplantı yerinde bulunan Kureyşliler Utbe'ye
"Olur ey Ebu'l-Velid. Kalk git onunla konuş" dediler. Bunun üzeri-
ne Utbe kalkıp Tanrı elçisinin (S.A.S.) yanına varıp oturmuş. Sonra
kendisine "Ey kardeşimin oğlu! Sen aramızda kabile içinde şeref bakı-
mından ve soy üstünlüğü yönünden bildiğin derecedesin.Sen kavminin
başına büyük bir iş aştın. Bu işle onların birliğini dağıttın, akılsız olduk-
larını söyledin gene bu işle onların Tanrılarını ve dinlerini kötüledin
ve onların göçüp gitmiş olan babalarını, dedelerini kâfir saydın. Beni
dinle. Sana bazı tekliflerde bulunacağım. Bunları düşünüp incele belki
bunlardan bir kısmını kabul edersin" demiş. Tanrı elçisi Utbe'ye
"Peki söyle Ey Ebu'l-Velid! Seni dinliyorum" demiş. Utbe ona "Ey
kardeşimin oğlu sen ortaya attığın bu mesele ile eğer mal istiyorsan
mallarımızdan sana hisse ayıralım hepimizin en zengini olasın; bir şe-
ref peşinde isen seni kendimize başkan yapalım sen olmadıkça hiç bir
işe karar vermiyelim; yok saltanat istiyorsan seni kendimize hükümdar
yapalım. Yok şu sana gelen cini kendinden uzaklaştıramıyorsan seni
tedavi ettirelim. Bu uğurda seni iyi edinceye kadar mallarımızı harcı-
yalım; zira böyle cinler insanın içini kaplar ve ondan ancak tedavi ile
314 kurtulunur." // Veya buna benzer şeyler söylemiştir. Utbe sözlerini
bitirmiş Tanrı elçisi (S.A.S.) onu dinledikten sonra kendisine dönüp
"söyleyeceklerin bukadar mı Ey Ebu'l-Velid" demiş O da "evet" ceva-
bını vermiş. Tanrı elçisi (S.A.S.) ona "öyle ise dinleyin" deyince Utbe
"Peki dinliyorum" demiş. O zaman Tanrı elçisi (S.A.S.) "Esirgeyen
ve yarlıgayan Tanrının adıyla Ha, mim bunlar yarlıgayan ve esirgeyen
Tanrıdan indirilen sözlerdir. Bu öyle bir kitaptır ki ayetleri, bilen kim-
seler için müjdeleyici ve korkutucu arapça bir Kur'an olarak açık-
lanmıştır. Ancak insanların çoğu ondan yüz çevirip duymaz oldular
ve bizim kalblerimiz senin bizi çağırdığın şeye karşı kapalıdır dediler"
(Fussilet, XLI, 1-6). ayetlerini okumuş ve Utbe için sureyi okumaya
devam etmiş. Sureyi işiten Utbe dikkatle dinlemiş iki elini arkasına
yere dayayıp dinlemeye devam etmiş. Tanrı elçisi (S.A.S.) surenin secde
yerine gelince secdeye kapanmış sonra Utbe'ye dönüp "Ey Ebu'l-Ve-
lid! Okuduklarımı duydun artık ötesini sen düşün" dedi. Bundan sonra
Utbe kalkıp arkadaşlarının yanına gitti. Onlar (Utbe'nin öteden geldi-
ğini görünce) birbirlerine "Tanrıya and içeriz ki Ebu'l-Velid çehresi de-
ğişik olarak dönüyor" dediler. Utbe gelip yanlarına oturunca onlar
kendisine "Ey Ebu'l-Velid! Ne haberler getirdin bakalım" diye sordu-
lar. Utbe onlara "getirdiğim haberler şunlardır ki Tanrıya and olsun
ben ömrümde benzerini hiç işitmediğim sözler duydum. Tanrıya and ol-

sun bu sözler ne şiir, ne büyü, ne de bir kâhinin söylediği sözlerdir. Ey Kureyş topluluğu! Beni dinleyin de hatırım için bu işin ardına varmayın, bu adamdan vaz geçin, istediğini yapsın. Ondan uzak durun. Ona dokunmayın. Tanrıya and olsun ki kendisinden işittiğim sözlerin büyük bir sonucu olacaktır. Araplar onu ortadan kaldırırlarsa sizden başkalarının eliyle ondan kurtulmuş olursunuz; yok kendisi arapları idaresi altına alırsa onun saltanatı sizin saltanatınız ve onun şerefi sizin şerefiniz demektir. Siz onunla insanların en mesudu olursunuz" demiş. Bunun üzerine Kureyşliler Utbe'ye "Ey Ebu'l-Velid! Gene o seni dili ile büyülemiş" demişler. Utbe onlara "Evet ben de bu düşüncedeyim; ne isterseniz onu yapın" cevabını vermiş. // 315

Tanrı Elçisi (S.A.S.) İle Kureyş İleri Gelenleri Arasında Geçen Sözler ve Kehf Suresinin Tefsiri

İbn-i İshak der ki: Bundan sonra İslâmiyet Mekke'de Kureyş kabilesi boylarında erkek ve kadınlar arasında yayılmaya başladı. Bu sırada Kureyş kabilesi müslüman olanlardan güçleri yettiğini sıkıştırıp müslümanlıktan döndürüyor ve gene güçleri yettiğine eziyet ediyorlardı. Sonra, Cübeyr oğlu Sait ile İbn-i Abbas'ın kölesi olan İkrime yolu ile Abdullah b. Abbas'dan naklen bilgi sahibi bir kimsenin bana anlattığına göre Kureyş kabilesinin her boyunun ileri gelenleri toplanmışlar Muhammed'le konuşmaya karar vermişler. Bu kimse olayın hikayesini şöyle anlatıyor: Rebia oğlu Utbe, Rebia oğlu Şeybe, Harb oğlu Ebu Süfyan, Abdüddar boyundan Kelede oğlu Hâris oğlu Nadr, Hişam oğlu Eba'l-Buhterî, Esed oğlu Muttalib oğlu Esved. Esved oğlu Zemea, Mugire oğlu Velid, Hişam oğlu Ebu Cehil, Ebu Umeyye oğlu Abdullah, Vail oğlu Âs, Sehm boyundan Haccac oğulları Nubeyh ile Munebbih ve Halef oğlu Ümeyye toplandılar veya Kureyş kabilesi ileri gelenlerinden toplananlar bir araya geldiler. Bunlar bir gün güneş battıktan sonra Kâbenin arka tarafında buluşup birbirlerine "Muhammed'e haber yollayıp onunla konuşalım ve ileride mazur ve haklı olmak için kendisiyle münakaşa edelim" dediler. Bunun üzerine Peygambere (S.A.S.) "Kavminin ileri gelenleri seninle konuşmak üzere toplandılar, onların yanına gel" diye haber yolladılar. Tanrı elçisi (S.A.S.) hemen yanlarına geldi; kendilerine söylemiş olduğu sözler hakkında iyi bir şey düşündüklerini sanıyordu. Zira Peygamber (S. A.S.) onların müslüman olmalarını çok istiyor, doğru yola gelmelerini candan arzu ediyor ayak direyip durmaları gücüne gidiyordu. Tanrı elçisi (S.A.S.) gelip onların yanına oturdu. Kureyşliler kendisine şöyle

dediler: "Ey Muhammed! Seninle konuşmak için sana haber yolladık. Tanrıya and olsun ki biz, araplar arasında, senin kavminin başına getirdiğin meselenin benzerini kavminin başına getiren bir adam bilmiyoruz. Sen babalarımıza ve dedelerimize sövüp saydın, dinimizi kötüledin, Tanrılara dil uzattın, bize akılsızlar dedin, birliğimizi dağıt-
316 tın.// Sonra aramızda yapmadığın kötü iş kalmadı. -veya buna benzer şeyler söylediler- Sen ortaya attığın bu sözlerle mal ele geçirmek istiyorsan mallarımızdan sana bir şeyler toplayalım, hepimizin en zengini olasın. Yok sen bu hareketinle şeref peşinde isen seni kendimize başkan yapalım. Sen bir saltanat istiyorsan seni kendimize melik edinelim. Yok şu sana gelen cin içini kapladıysa[80] ki bu bazan olabilir, seni tedavi ettirmek için mallarımızı harcayalım, seni iyi ettirelim veya ödevimizi yapmış olup sorumlu durumdan kurtulalım."

Bu sözleri duyan Tanrı elçisi (S.A.S.) onlara "Dediğiniz şeyler bende yok; Beni cin de kaplamış değildir. Sonra sizin için ortaya attığım mesele ile ne mallarınızı ne de aranızda şeref sahibi olmayı, ne de başınızda hükümdar bulunmayı istemiyorum. Ancak Tanrı beni size bir elçi olarak yolladı, bana bir kitap indirdi; sizin için müjdeleyici ve korkutucu olmamı bana emretti. Ben de Tanrımın bana yüklediği peygamberlik ödevlerini size bildirdim. Size öğüt verdim; şimdi siz, size bildirdiklerimi benimserseniz dünyada ve ahirette saadete ulaşmış olursunuz, yok istemezseniz Tanrının emrini yerine getirmek uğrunda herşeye katlanacağım. Tanrı benimle sizin aranızda hükmünü verecektir" dedi veya buna benzer şeyler söyledi.

Peygamberin sözlerini işiten Kureyşliler kendisine "Ey Muhammed sana yaptığımız tekliflerden birini veya bir kısmını kabul etmiyorsan sen, insanlar arasında memleketimizin en dar memleket olduğunu, suyumuzun en az olduğunu, yaşayışımızın en güç olduğunu bilirsin. Bunun için seni bize gönderen Tanrına söyle de bizi sıkıştıran şu dağları kaldırıp uzaklaştırsın. Memleketimizi genişletsin, bu memlekette Suriye ve Irak ırmakları gibi ırmaklar akıtsın, babalarımızdan, dedelerimizden bu dünyadan göçüp gitmiş olanları yeniden diriltsin ve dirilenler arasında Kilab oğlu Kusay da bulunsun, çünkü o doğru bir başkan idi. Onlar dirilince kendilerine senin söylediklerinin doğru olup olmadığını soralım; onlar seni tasdik ederlerse ve sen de istediklerimizi yerine getirirsen sana inanırız. Bu şartların yerine gelmesiyle Tanr'nın yanındaki durumunu, değerini anlarız; Onun seni dediğin gibi bir elçi olarak gönderdiğini bilmiş oluruz" dediler.

---

80 Kısa bir kelime açıklaması atlanmıştır.

Tanrı elçisi (S.A.S.) onlara "Ben bunları yapmak için size gönderil-
medim. Ben ancak Tanrının bana emrettiği şeyleri size bildirdim. İşte
bildirilmesi için gönderildiğim şeyleri size haber veriyorum. Siz bunları
benimserseniz dünya ve ahirette mesut olursunuz, yok istemezseniz
Tanrının emrini yerine getirmek uğrunda herşeye katlanırım.// Tanrı 317
sizinle benim aramda hükmünü verecektir" demiş. Onlar "bunları yap-
mazsan kendin için birşeyler iste (mesela)Tanrından iste de sana bir me-
lek göndersin bu melek senin söylediklerini tasdik etsin, seni bizden
korusun. Gene Tanrından, sana bağ, bahçe, saraylar ve altın ile gümüş-
ten hazineler vermesini iste. Tanrın bunlarla hayatını kazanmak için
çalışmaktan seni kurtarmış olur; zira sen bizim yaptığımız gibi çarşılar-
da alış veriş ediyorsun, gene bizim gibi hayatını kazanmak istiyorsun.
(Halbuki Tanrın istediğini verirse) o zaman eğer sen dediğin gibi ger-
çek bir Tanrı elçisi isen Tanrının yanında değerini anlamış oluruz"
demişler. // Tanrı elçisi Kureyşlilere "Bunları yapmıyacağım. Ben Tan- 318
rısından bunları isteyecek bir kimse değilim. Zaten size bunlar için
gönderilmedim, ancak Tanrı beni bir müjdeleyici ve korkutucu olarak
gönderdi. -veya buna benzer şeyler- Eğer size bildirdiklerimi kabul eder-
seniz dünya ve ahirette mesut olursunuz. Yok kabul etmiyecek olursanız
ben, Tanrı benimle sizin aranızda hükmünü verinceye kadar Tanrının
emrini yerine getirmek uğrunda herşeye katlanacağım" demiş.

Kureyşliler Tanrı elçisine (S.A.S.) "öyle ise göğü parça parça üstümüze yık, hani Tanrım isterse bunu yapar demiştin. Zira bunu yapmadan sana inanmayız" demişler. Tanrı elçisi (S.A.S.) Kureyşlilere "Bu iş Tanrının elindedir. O göğü üzerinize yıkmak isterse yapar" cevabını verdi. Kureyşliler Tanrı elçisine "Ey Muhammed! Tanrın, bizim seninle oturup bunları sana soracağımızı ve biraz evvel senden istediklerimizi isteyeceğimizi bilmiyor muydu? Niçin bize vereceğin cevapları daha önceden sana öğretmedi. Bize bıldirdiğin şeyleri kabul etmediğimiz takdirde onun bize ne yapacağını niçin sana söylemedi. İşittiğimize göre bunları sana Yemame de bulunan ve Rahman adı verilen bir adam öğretiyormuş. Tanrıya and olsun ki biz asla Rahman'a inanmayız. Ey Muhammed bil ki sana karşı sorumluluğumuz kalmadı (vebal bizden gitti).Tanrıya and olsun ki bir daha bize birşey yapmana müsaade etmiyeceğiz. Gene aynı şekilde hareket etmeye devam edersen ya seni öldürürüz, yahut da sen bizi yok edersin" demişler. İçlerinden biri, "Biz meleklere tapıyoruz; onlar da Tanrının kızlarıdır" demiş. Gene içlerinden biri "Tanrı ile melekleri bir arada önümüze getirmezsen sana inanmayız" demiş.

Kureyşliler Tanrı elçisine (S.A.S.) bunları söyledikleri zaman o yanlarından kalkıp uzaklaşmış. Abdülmuttalib'in kızı Atike'nin oğlu olup Tanrı elçisinin (S.A.S.) halası oğlu bulunan Mahzum oğlu Ömer oğlu Abdullah oğlu Mugire oğlu Ebu Umeyye oğlu Abdullah da Tanrı elçisiyle (S.A.S.) birlikte gitmiş. Abdullah Tanrı elçisine şöyle demiş: "Ey Muhammed kavmin sana bazı tekliflerde bulundu, kabul etmedin; sonra dediğin gibi Tanrının katındaki değerini anlamak ve sana inanıp uymak için senden kendileri için bir şeyler istediler gene kabul etmeedin; sonra kendilerine karşı senin üstünlüğünü ve Tanrı yanındaki değerini anlamak için kendi şahsına ait olacak bir şeyler edinmeni istediler sen gene kabul etmedin; sonra kendilerini sonucundan korktuğun azapların bir kısmını şimdi başlarına getirmeni istediler gene kabul etmdin. -veya buna benzer şeyler- Tanrıya and olsun ki sen göğe bir merdiven kurup ona tırmanıp ve gözümün önünde göğe çıkıp oradan, dediğin gibi peygamber olduğuna tanıklık edecek dört melek getirmeden asla sana inanmam. Tanrıya and olsun ki bunu yapsan dahi inanacağımı sanmıyorum."

Abdullah bunları söyledikten sonra Tanrı elçisini (S.A.S.) bırakıp
319 uzaklaşmış.// Tanrı elçisi (S.A.S.)de, kavmi kendisini çağırdıklarında kendilerini yola getirebileceği ümidinin boşa çıkması ve onların kendisinden uzaklaşmalarından dolayı üzüntü ve gönül kırgınlığı içinde evine dönmüş.

Tanrı elçisi (S.A.S.) Kureyş kabilesi büyüklerinin yanından ayrılınca Ebu Cehil kalkıp şöyle demiş "Ey Kureyşliler! Muhammed dinimizi kötülemek, babalarımıza ve dedelerimize sövüp saymak, bize akılsızlar demek ve Tanrılarımıza dil uzatmaktan başka hiçbirşey kabul etmedi. Tanrıya söz veriyorum ki yarın, çok güçlükle taşıyabileceğim bir taş alarak oturup onu bekliyeceğim -veya buna benzer şeyler- Muhammed gelip secdeye kapandığı zaman bu taşla kafasını ezeceğim. Ondan sonra siz beni ister ele verin ister koruyun. O zaman Abdümenaf oğulları istediklerini yapsınlar."

Kureyş kabilesinin büyükleri Ebu Cehil'e: "Tanrıya and olsun ki seni asla ele vermeyiz. Haydi istediğini yap" demişler.

Ertesi gün sabah olunca Ebu Cehil, dediği gibi bir taş alıp oturup Tanrı elçisini (S.A.S.) beklemiş. Tanrı elçisi (S.A.S.) hergün yaptığı gibi sabahleyin mescide gelmiş. Tanrı elçisi (S.A.S.) Mekke'de iken kıble olarak Suriyeye doğru yönelirmiş[81]. Bunun için namazı Yemen

81 Yani Kudüs'e doğru

köşesi ile Hacer-i Esved arasında kılar ve Kâbeyi, Suriye tarafı ile kendi durduğu yer arasına alırmış. O gün Tanrı elçisi (S.A.S.) gelip namaza durmuş. Kureyşliler toplantı yerlerine gelip oturmuş ve Ebu Cehil'in ne yapacağını beklemişler. Tanrı elçisi (S.A.S.) namazda secdeye kapandığı zaman Ebu Cehil taşı kaldırıp ona doğru ilerlemiş. Yanına yaklaşınca kaçarak benzi sararmış korkmuş elleri taşın üzerinde katılmış
bir şekilde geri dönmüş.//Taşı elinden atmış bütünKureyş kabilesi hal- 320
kı ona doğru koşup "Ey Ebu'l-Hakem sana ne oldu?" diye sormuşlar. Ebu Cehil onlara "dün size anlattığım gibi Muhammed'i öldürmek üzere kalktım. Yanına yaklaştığımda onunla benim aramda önüme bir erkek deve çıktı. Tanrıya and olsunki bu devenin kafası, boynu ve dişleri gibi, hiç bir devede görmedim. Deve beni yemek istedi" demiş.

İbn-i İshak der ki: Tanrı elçisinin (S.A.S.) "O Cebrail idi; Ebu Cehil yaklaşsaydı onu alıp götürürdü" dediğini bana anlattılar.

Ebu Cehil yukarıdaki sözleri Kureyşlilere söyleyince, Kusay oğlu Abdüddar oğlu Abdümenaf oğlu Alkame oğlu Kelede oğlu Hâris oğlu Nadr ayağa kalkmış;

İbn-i Hişam diyor ki: Bu soy kütüğü: Abdümenaf oğlu Kelede oğlu Alkame oğlu Hâris oğlu Nadr şeklinde söylenir.

İbn-i İshak der ki: Nadr şöyle demiş: "Ey Kureyşliler! Tanrıya and olsun ki hâlâ çaresini bulamadığınız bir iş ile karşı karşıyasınız. Muhammed küçük bir delikanlı iken onu aranızda en iyiniz, en sözü doğrunuz ve en emin adamınız sayardınız. Şimdi şakaklarına ak düşünce ve size dinini bildirince ona büyücü dedınız. Tanrıya and olsunki Muhammed bir büyücü değildir. Biz büyücüleri gördük. Onların üfürükcülüklerini ve düğüm bağlamalarını biliriz. Ona kâhin de dediniz. Tanrıya and olsun ki o bir kâhin değildir. Biz kâhinleri gördük. Onların (cezbeye tutulup) titreyişlerini biliriz; secili sözlerini de işittik. Ona şair de dediniz. Hayır, Tanrıya and olsun ki o bir şair değildir. Şiiri gördük. Recez ve hezec gibi bütün çeşitlerini işittik. Ona deli de dediniz. Hayır, Tanrıya and olsun ki o bir deli değildir. Biz deliliğin ne olduğunu gördük. Muhammed'in durumu, delinin baygın düşmesine, vesvesesine ve saçmalamasına benzemiyor. Ey Kureyşliler! Durumunuzu iyi düşünüp inceleyin; zira Tanrıya and olsun ki başınıza büyük
bir iş gelmiştir." // 321

Hâris oğlu Nadr Kureyş kabilesinin külhanbeylerinden olup Tanrı elçisine (S.A.S.) eziyet eden ve düşmanlık gösteren kimselerden sayılıyordu. Nadr bir zaman Hîre'ye gitmiş ve orada İran hükümdarları

ile Rüstem ve İsfendiyar hakkında bazı haberler ve hikâyeler öğrenmişti. Bunun için Tanrı elçisi (S.A.S.) oturup halka Tanrıyı anmalarını söylediği ve kavmine kendilerinden önce Tanrının öfkesine uğrayan milletlerin sonuçlarını anlatıp korkuttuğu toplantılardan sonra Nadr onun yerine geçer ve "Ey Kureyşliler! Tanrıya and olsun ki ben ondan daha iyi konuşurum. Haydi gelin beni dinleyin. Ben onun size anlattığı şeylerden daha iyisini anlatırım" dermiş. Sonra İran hükümdarları ile Rustum ve İsfendiyar hakkındaki haberleri anlatıp onlara "Muhammed nesi ile benden daha iyi konuşurmuş" dermiş.

İbn-i Hişam diyor ki: Bana söylendiğine göre "Tanrının indirdiği şeylerin benzerini ben de indireceğim" sözünü işte bu Nadr söylemiş.

İbn-i İshak der ki: Bana dediklerine göre İbn-i Abbas şöyle dermiş: Bu Nadr hakkında Kur'an'dan sekiz ayet indirilmiştir. Bunların biri Tanrının "bizim ayetlerimiz ona okunduğu zaman o: Bunlar geçmiş milletlerin hurafeleridir, der" (LXVIII, 15) (Mutaffifîn, LXXXIII, 13) sözüdür. Diğerleri Kur'an'da, içinde hurafeler (Esatîr) kelimesinin geçtiği ayetlerdir.

Hâris oğlu Nadr (yukardaki sözlerini) Kureyşlilere söyleyince Kureyşliler kendisi ile Ebu Muayd oğlu Ukbe'yi Medine yahudilerinin din bilginlerine yolladılar. Kureyşliler Nadr ile arkadaşı Ukbe'ye şöyle dediler: Muhammed'i Yahudi bilginlerinden sorun, sıfatlarını onlara anlatın ve sözlerini nakledin; zira ilk kitap onlara gönderilmiştir ve Peygamberler hakkında bizim bilmediğimiz şeyleri onlar bilirler. Bunun üzerine Nadr ile Ukbe Mekkeden çıkıp Medineye gittiler. Orada Muhammed'i Yahudi bilginlerinden sordular. Durumunu anlattılar, bazı sözlerini naklettiler ve onlara: "Siz elinde Tevrat bulunan kimselersiniz. Şu bizim Peygamber hakkında sizden bir haber almak için geldik" dediler. Yahudi bilginleri Nadr ile Ukbe'ye şöyle dediler: "Size söyliyeceğimiz üç mesele hakkında ondan sorun. Eğer bunları bilirse o, Tanrı tarafından gönderilmiş gerçek bir Peygamber demektir; yok bilmezse o yalancı bir adamdır. O zaman ona istediğinizi yaparsınız (bu üç mesele şunlardır): 1- Eski zamanlarda kaybolmuş birkaç adamın ne olduğunu ondan sorun. Bu adamların çok garip bir hikâyeleri vardır. 2- Yer yüzünün doğu ve batı bölgelerini dolaşan gezici
322 adamın haberini ondan sorun. // 3- Sonunda ruhun ne olduğunu sorun. Bu üç konu hakkında cevap verebilirse ona uyun çünkü o takdirde gerçek bir Peygamberdir. Yok cevap veremezse o yalancı bir adam demektir o zaman ona istediğinizi yapınız."

Bundan sonra Haris oğlu Nadr ile Kusay oğlu Abdümenaf oğlu Abdüşems oğlu Umeyye oğlu Ebu Amr oğlu Ebu Muayd oğlu Ukbe Mekkeye Kureyş kabilesinin yanına döndüler Kureyşlilere şöyle dediler: "Ey Kureyşliler! Sizinle Muhammed arasındaki anlaşmamazlığın hal çaresini bulup getirdik. Yahudi bilginleri, bize söyledikleri bazı şeyleri ondan sormamızı bize bildirdiler. Muhammed size sorulan şeyleri cevaplandırırsa o gerçek Peygamber demektir, aksi takdirde yalancı bir adamdır. o zaman kendisine istediğinizi yapınız dediler."

Bunun üzerine Kureyşliler Tanrı elçisine (S.A.S.) gelip ona "Ey Muhammed! Eski zamanlarda, acayip bir hikayeleri olan kaybolmuş bir kaç adam hakkında ve yeryüzünün doğu ve batı bölgelerini dolaşan gezici bir adam hakkında haber ver ve ruhun ne olduğunu bize anlat" dediler. Tanrı elçisi (S.A.S.) Kureyşlilere: "sorduklarınız hakkında yarın size bilgi veririm demiş ve bu sözünü bir şartla değil kesin olarak[82] söylemiş. Bunun üzerine Kureyşliler çekilip gitmişler. Dediklerine göre Tanrı elçisine (S.A.S.) onbeş gün Tanrı tarafından vahiy gönderilmemiş, Cebrail de gelmemiş. Bunun için Mekke halkı dedi kodu ve ve kötü haberler yaymaya başlamışlar ve "Muhammed yarın diye bize söz vermişti, işte onbeş gün geçti, sorduğumuz şeyler hakkında hiçbir bilgi vermiyor" demişler. Vahyin gönderilmeyişi Tanrı elçisini üzdü. Mekke halkının dedi koduları da ona ağır geldi, sonunda Cebrail, Aziz ve Yüce Tanrı tarafından Ashab-ı Kehf suresini getirdi. Bu söze de Tanrının, üzüldüğünden dolayı Peygambere sitemi ile Kureyşlilerin Peygambere sordukları ve Tanrının işi olan şeylerin haberi yani kaybolan adamların, gezici adamların ve ruh konusunun haberi geldi. // 323

İbn-i İshak der ki: Bana dendi ki Cebrail geldiğinde Tanrı elçisi (S.A.S.) ona "Ey Cebrail! Bana gelmekte geç kaldın, bayağı kuşkulanmıştım" demiş bunun üzerine Cebrail ona "biz ancak senin Tanrının emriyle iner geliriz. Önümüzde, ardımızda ve her ikisinin arasında her ne varsa hepsi onundur; Tanrın asla unutkan değildir" (Meryem Suresi, XIX, 64) cevabını vermiş.

Kutlu ve Yüce Tanrı bu sureye[83] kendi hamd ve senası ile Kureyşliler Muhammed'in Peygamberliğini tanımadıklarından dolayı onun Peygamberliğinin zikri ile başlamıştır. Şöyle buyurmuş "Kendi kuluna kitabı indiren o Tanrıya Hamd olsun" (Kehf, XVIII, 1) Tanrı bununla Muhammed'i kastederek sen benim tarafımdan gönderilmiş bir elçisin

82 Yani İnşallah demeden kesin olarak "yarın bildiririm" demiş.
83 Yani Kehf suresine.

demek istiyor. Yani bu söz Peygamberliğinin hakkında sorduklarının tasdikidir. "Tanrı o kitabda hiç bir eksiklik bırakmamıştır" (Kehf, XVIII, 1) yani onu eksiksiz, içinde ihtilaf bulunmaz bir şekilde düzenlemiştir. "Taki Peygamber Tanrı tarafından gelecek bir belanın sonucundan korkutsun" (Kehf, XVIII, 2) yani seni elçi olarak gönderen Tanrının dünyada vereceği ivedi ceza ile ahirette çarptıracağı acıtıcı azaptır. "Taki iyi işler işleyen insanlara da içinde ebedi kalacakları iyi mükafatı müjdelesin" (Kehf, XVIII, 2-3) Yani Cennet kastediliyor. Başkalarının seni yalanladıkları gibi yapmayıp senin bildirdiklerine inanan ve emrettiğin şeyleri yerine getirenler bu Cennette asla ölüm tadı tatmazlar. Taki Tanrı evlat edindi diyenleri korkutsun" (Kehf, XVIII, 4) Yani (biz meleklere tapıyoruz; melekler de Tanrının kızlarıdır) diyen Kureyşliler kastediliyor. (Tanrı evlat edindi) diyenlerin ne kendilerinin ne de babalarının bu hususta bir bilgileri yoktur." (Kehf , XVIII, 5) Burada müslümanların kendilerinden ayrılıp dinlerini kötüledikleri Kureyşliler kastediliyor. "Onların ağızlarından çıkan laf çök kötü bir laftır" (Kehf, XVIII, 5) Yani onların (Melekler Tanrının kızlarıdır) sözü kastediliyor. "Onlar ancak yalan söylerler. Sen onların bu Kur'an'a inanmayışlarından dolayı" ey Muhammed "üzüle üzüle kendini mi öldüreceksin?" burada Peygamberin Kureyşlileri inanca getirebileceği ümidinin kırılmasından doğan üzüntü kastediliyor; yani üzülme denmek isteniyor.

324 İbn-i Hişam diyor ki: [84] //

"Biz yeryüzündeki herşeyi, yer için bir süs yaptık ki insanları deneyelim, bakalım hangisinin işi daha iyidir" (Kehf, XVIII, 7).

İbn-i İshak der ki: Yani insanların hangisi emrime daha çok uyacak, bana daha çok bağlanacak. "Biz onun üstünde olanları kupkuru, dümdüz bir duruma getiririz" (Kehf, XVIII, 8) burada yeryüzü ile onun üstünde bulunan şeylerin yok edileceği kastediliyor. Tanrı, sonunda bana döneceksiniz, o zaman herkese yaptıkları işlerin karşılığını vereceğim; sen üzülme; duydukların ve gördüklerin seni incitmesin demek istiyor. İbn-i Hişam diyor ki: [85]

İbn-i İshak der ki: Bundan sonra Tanrı, Kureyşlilerin Peygambere sordukları kaybolmuş adamların (Ashab-ı Kehf'in) hikayesini ele alarak şöyle demiş: "Yoksa sen Kehf ile (hikayelerinin yazılı bulunduğu) levha sahiplerini bizim hayret verici ayetlerimizden mi sandın?"

84 Dile ait bir açıklama çevrilmemiştir.
85 Dile ait bir açıklama çevrilmemiştir.

(Kehf, XVIII, 9) yani (benim varlığıma delil olmak üzere kullara gösterdiğim ayetler arasında bundan daha hayret vericisi vardı) denmek isteniyor.

İbn-i Hişam diyor ki:[86] // 325

İbn-i İshak der ki: Bundan sonra Yüce Tanrı "Hani o yiğitler mağaraya sığındılar ve ey Tanrımız! Bizi esirge; işimizde bize doğruyu göster dediler. Bunun üzerine biz de onların o mağarada kulaklarına uzun yıllar perde gerdik, onları uyuttuk. Sonra, iki taraftan hangisinin, bunların bu mağarada ne kadar zaman uyuduklarını daha iyi bileceğini anlamak için o yiğitleri tekrar dirilttik" (Kehf, XVIII, 10-12) diyor. Sonra gene Yüce Tanrı "Gerçek olarak onların hikayelerini biz sana anlatıyoruz" (XVIII, 13) buyuruyor. Yani onların hikayelerini doğru vererek denmek isteniyor. "Onlar tanrılarına inanmış yiğitlerdi. Biz onların doğru yolda oluşlarını sağlamlaştırıp yüreklilikler ini artırdık. Bu yiğitler ortaya çıkıp Tanrımız göklerle yer yüzünün Tanrısıdır, ondan başka bir Tanrıya tapmıyacağız; tapacak olursak sözlerimizde yalan söylemiş ve sınırı aşmış oluruz" (XVIII, 13-14) Yani bildiğimiz şeyleri bana ortak koştuğunuz gibi onlar bana ortak koşmadılar denmek isteniyor. İbn-i Hişam diyor ki:[87].

"Kavmimiz o Tanrıdan başka bir takım Tanrılara tapıyorlar; bu Tanrıların gerçekliklerine açık bir delil verseler bari!" (XVIII,15)

İbn-i İshak der ki: Yani kandırıcı bir delil verseler denmek isteniyor. "Tanrıya karşı yalan uydurandan daha sapık biri olabilir mi? Onlardan ve onların taptıkları bütün şeylerden yüz çevirdiğimiz ve ancak Tanrıya bağlı kaldığımız için (onların kötülüklerinden kurtulmak üzere) haydi mağaraya sığınalım. Tanrı bizi esirger ve işimizde kolayık gösterir. Güneş doğduğu zaman mağaralarının sağ tarafına, batarken de sol tarafına düşerdi. Onlar mağaranın geniş bir yerinde yatıyorlardı" (XV111,15-17).

İbn-i Hişam diyor ki:[88] // 326

"Bu durum Tanrının ayetlerinden biridir" (XVIII,17). Yani bu durum Ehli kitap halkından Ashab-ı Kehf'in hikayesini bilenlere karşı bir delildir. Bu ehli Kitap halkı Ashab-ı Kehf'in hikayesini senden sormalarını Kureyşlilere söylemişlerdi ki Ashab-ı Kehf'den

86 Dile ait küçük bir açıklama çevrilmemiştir.
87 Bir dil açıklaması çevrilmeden geçildi.
88 Bir dil açıklaması çevrilmeden geçildi.

doğru haber verdiğin takdirde Peygamberliğinin gerçekliği anlaşılacaktı. "Tanrı kimi doğru yola götürürse o yolda yürür, kimi saptırırsa onu doğru yola iletecek kimse bulunmaz. Onları (Ashab-ı Kehf'i) uykuda oldukları halde uyanık sanırdın. Biz onları uykudalarken bazan sağa bazan sola döndürürdük. Köpekleri ise içerde kapının arkasında ayaklarını kösüp uyurdu" (XVIII, 17-18).

327 İbn-i Hişam diyor ki:[89] //

"Onları bu halde görseydin geri döner kaçardın; onların bu şekildeki görünüşlerinden için korku ile dolardı" (XVIII, 18). Yüce Tanrı (Ashab-ı Kehf'in hikayesini anlattıktan sonra) devam ederek şöyle buyurur: "Sonunda (o şehrin) sözü geçer kimseleri dediler ki" (XVIII, 22) Yani (bu şehrin) hükümdarı ve idarecileri kastediliyor. "Biz onların üzerine bir mabed yapacağız. Diyecekler ki" (XVIII, 22) yani Kureyşlilere, Peygamberden (S.A.S.) Ashab-ı Kehf hikayesini sormalarını söyleyen Yahudi bilginleri diyecekler ki:

"Onlar üç kişi idiler dördüncüleri köpekleri idi. Bilmedikleri halde atıp tutarak gene derler ki onlar beş kişi idiler altıncıları da köpekleri idi" (XVIII, 23). Yani onlar bu hususta birşey bilmezler denmek isteniyor.

"Ve gene derler ki onlar yedi kişi idiler, sekizincileri de köpekleri idi. Sen de ki onların sayısını Tanrım daha iyi bilir. Gerçekten onların sayısını pek az kimseler bilir. Onun için sen Ashab-ı Kehf hakkında onlarla uzun uzun tartışma" (XVIII, 23) Yani onlarla fazla çekişme denmek isteniyor.

"Ashab-ı Kehf hakkında onlardan hiçbir kimseye birşey sorma" (XVIII, 23) Zira onlar Ashab-ı Kehf hakkında birşey bilmezler. "Hiçbir şey hakkında ben onu yarın herhalde yapacağım deme; ancak Tanrı dilerse yapacağım de. Unuttuğun zaman Hemen Tanrını an ve (belki Tanrım bundan daha doğrusunu bildirir) de" (XVIII, 24) yani bu hususta, yarın size haber vereceğim dediğin gibi senden soracakları birşey hakkında böyle deme. İşi Tanrının isteğine bağla. Unutursan hemen Tanrını an ve Tanrım belki bana sizin sorduğunuzdan daha doğrusunu bildirir, de. Zira sorulan şey hakkında ne yapacağımı bilemezsin. "Onlar mağaralarında üçyüz yıl kaldıktan sonra dokuz yıl daha kaldılar" (XVIII, 25) Yani onlar böyle diyecekler denmek isteniyor. "Sen de ki onların orada kaldıkları süreyi Tanrı daha iyi bilir göklerin ve yeryü-
328 zünün her türlü bilinmeyen şeylerini o bilir. // O çok iyi görür çok iyi

89 Bir dil açıklaması çevrilmeden geçildi.

duyar. Onların Tanrıdan başka bir yardımcıları yoktu. O kendi idaresinde hiçbir kimseyi kendine ortak etmez" (XVIII, 26) Yani senden sordukları şeylerin hiçbiri Tanrının bilgisinin dışında değildir, denmek isteniyor.

Kureyşliler Tanrı elçisine o gezici adam hakkında sordukları soruya (karşılık olarak) Yüce Tanrı şöyle buyuruyor: "onlar senden Zülkarneyn'i soruyorlar. Onun durumunu size anlatacağım de. Biz ona yeryüzünde kuvvet, kudret ve saltanat verdik. Ona her imkânı verdik. O da fütuhata çıktı" (XVIII, 84, 85) Tanrı elçisi (S.A.S.) devam ederek Zulkarneyn'in hikâyesini sonuna kadar anlattı. Zulkarneyn hikâyesi şöyledir: Başkasına verilmeyen şeyler ona verilmiştir. Her türlü imkanlar kendisine bahşedilmişti. (Fütuhata çıkarak) yeryüzünün batısında ve doğusunda bulunan ülkeleri ele geçirdi, ayak bastığı her ülkenin halkına hükmetti; doğuda ve batıda, ötesinde insan bulunmayan ülkelere kadar ulaştı.

İbn-i İshak der ki: Yabancı kimseler hakkında haberler verenler, Zulkarneyn hakkında ötedenberi söylenip gelmiş haberler arasında bana şunu anlattılar: Zulkarneyn Mısırlı bir kimse olup adı Merzuba oğlu Merzuban Yunanî imiş. Kendisi Nuh oğlu Yafes oğlu Yunan soyundanmış.

İbn- Hişam diyor ki: Onun adı İskender'dir. İskenderiye'yi yapan da odur. Bunun için bu şehir onun adını taşımaktadır.

İbn-i İshak der ki: Peygamber zamanında yaşamış (onu görmüş) olan Ma'dan oğlu Halid Kelâî'den naklen Yezid oğlu Sevr bana şunu anlattı: Tanrı elçisine bir gün Zulkarneyn hakkında bir soru sorulmuş Tanrı elçisi de bu soruya "o yeryüzünü (kendisine verilen) imkânlarla ele geçiren bir melektir" cevabını vermiş.

Gene Halid şöyle demiş: // Hattab oğlu Ömer bir gün bir adamın 329
(başka birini) ey Zulkarneyn! Diye çağırdığını işitmiş; bunun üzerine Ömer: Ey Tanrım af buyurasın (sonra adama dönerek) Peygamberlerin adlarını kendinize takmakla yetinmeyip bir de meleklerin adlarını mı alıyorsunuz? diye çıkışmış.

İbn-i İshak der ki: Zulkarneyn'in bir adam mı yoksa bir melek mi olduğunu Tanrı daha iyi bilir. Tanrı elçisi (S.A.S.) Zulkarneyn'in melek olduğunu acaba söylemiş mi? eğer söylemiş ise onun dediği doğrudur.

Yüce Tanrı, Kureyşlilerin Tanrı elçisine (S.A.S.) ruh hakkında sordukları soru için şöyle diyor "Senden ruhu soruyorlar. De ki ruh Tan-

rımın bileceği bir iştir. Size bilimden ancak pek az şey verilmiştir"
330 (XVII, 85). //

İbn-i İshak der ki: İbn-i Abbas'dan naklen bana şunlar anlatıldı:

Tanrı elçisi Medineye geldiği zaman Yahudi bilginleri ona: Ey Muhammed! Senin şu "size bilimden ancak pek az şey verilmiştir" sözünü hatırlıyor musun? bu sözle bizi mi yoksa kavmini mi kastediyorsun? demişler. Tanrı elçisi (S.A.S.): Her ikinizde kastediliyorsunuz, demiş. Bunun üzerine Yahudiler ona: Peki ama sen, sana vahyedilenler içinde, bize Tevrat'ın verildiği ve onun içinde herşeyin açıklandığını söylüyorsun, demişler. Tanrı elçisi onlara: Doğru ama Tevrat Tanrının bilgisinin yanında az birşeydir; bununla birlikte siz doğru dürüst Tevrata uysanız onda size yetecek kadar bilgi vardır, cevabını vermiş. Bunun üzerine Yüce Tanrı, Yahudilerin bu husustaki soruları hakkında Tanrı elçisine (S.A.S.) şu ayeti indirmiş: "Yeryüzündeki her ağaç kalem, denizlerde üzerine yedi deniz daha katılıp mürekkep olsa Tanrının bilgileri yazılmakla bitmez. Tanrı kudretli, doğru bilicidir. (Lokman Suresi, XXX, 27) Yani Tevrat'ın, Tanrının bilgisi yanında az bir bilgiyi kapsadığı anlatılmak isteniyor.

İbn-i İshak sözüne devam ederek der ki: Kureyşlilerin Tanrı elçisine (S.A.S.) kendileri için dağları yürütmesi, yeryüzünü dümdüz bir hale getirmesi ve göçüp giden babalarını ve dedelerini tekrar diriltmesi için yaptıkları teklifler hakkında Yüce Tanrı, elçisine (S.A.S.) şu ayeti indirmiştir: "Eğer Kur'an ile dağlar kımıldayıp yürüse, yeryüzü dümdüz olsa, ölülerle konuşmak mümkün olsa (ne olurdu?) herşey Tanrının elindedir" (Ra'd suresi XIII, 31) Yani bu istediklerinden ancak dilediğimi yaparım denmek isteniyor.

Kureyşlilerin Tanrı elçisine (S.A.S.) kendin için birşeyler edin deyip kendine, bağ bahçe, saraylar ve hazineler gibi şeyler edinmesini, söylediklerini doğrulayacak bir meleğin gönderilmesini istemeleri hakkında Tanrı, elçisine şu ayetleri indirmiştir: "Onlar dediler ki: Bu Pey gambere ne oluyor? İşte o da (bizim gibi) yemek yiyor, (alış veriş etmek için) çarşılarda dolaşıyor. Kendisiyle birlikte halkı korkutacak bir melek gönderilse veya ona bir hazine verilse, yahut meyvelerini yiyeceği bir bahçesi olsa olmaz mıydı? Nihayet zalimler (inananlara) dediler ki siz ancak büyülenmiş bir adamın peşinden gidiyorsunuz. Bak onlar seni nelere benzetiyorlar; sapıyorlar da doğru yol bulamıyorlar. Dilerse sana bunlardan daha iyisini verebilecek olan Tanrı kutlu olsun" (Furkan Suresi, XXV, 7-10) yani alışveriş etmek üzere çarşılarda yürümekten ve bu suretle hayatını kazanmaktan daha iyi bir şey verilebileceği kas-

tediliyor, "(verilebilecek şeyler) içinden ırmaklar akan bahçelerdir. Tanrı (dilerse) sana köşkler de yapabilir" (XXV, 10).

Tanrı gene bu hususta elçisine şu ayetleri indirdi: "Senden önce gönderdiğimiz Peygamberlerin de hepsi yemek yerler, çarşılarda dolaşırlardı. // Biz, sizin bir kısmınızı öbür kısmının başına bela yaptık. 331
Bakalım buna katlanacak mısınız? Eh Tanrım herşeyi iyi görür" (Furkan suresi, XXV, 20) yani katlanmanız için bir kısmınızı öbür kısmınızın başına bela ettim. Bütün dünya halkını elçilerime uydurmayı ve hiç birinin onlara karşı koymamasını isteseydim yapardım, denmek isteniyor.

Ebu Umeyye oğlu Abdullah'ın Tanrı elçisine söylediği hakkında Tanrı, elçisine şu ayetleri indirdi: "onlar dediler ki: Bize yerden bir pınar fışkırtmadıkça, ortasından şırıl şırıl ırmaklar akıttıracağın hurma ağaçları ve üzüm asmalarıyla dolu bir bahçen olmadıkça, dediğin gibi gökyüzünüzü parça parça üzerimize düşürmedikçe, Tanrı ile melekleri hep birlikte karşımıza getirmedikçe, altından bir evin olmadıkça yahut sen göğe çıkmadıkça asla sana inanmayız. Bununla beraber bize gökten, okuyacağımız bir kitab indirmedikçe göğe çıktığına da inanmayız. Onlara de ki Tanrım her türlü eksikten arıktır. Ben Tanrı elçisi olan bir insandan başka bir şey değilim" (İsra suresi, XVII, 90-93)
İbn-i hişam diyor ki:[90] // 332

İbn-i İshak der ki: Kureyşlilerin, Tanrı elçisine (S.A.S.) Rahman adlı Yemameli bir adamın bunları sana öğrettiğini işittik. Biz ona asla inanmayız, demeleri hakkında Tanrı, elçisine şu ayeti indirmiştir: "Biz seni böylece kendinden önce nice milletler gelip geçmiş olan bir millete gönderdik ki sana vahyettiklerimizi onlara bildiresin. Onlar esirgeyici Tanrıyı (Rahman'ı) tanımıyorlar. Onlara de ki o benim Tanrımdır; Ondan başka Tanrı yoktur Ona güveniyorum, sonunda da ona döneceğim." (Ra'd suresi, XIII, 30) // 333

Tanrı, Hişam oğlu Ebu Cehil'in Tanrı elçisine (S.A.S.) söyledikleri ve ona yapmak istediği şey hakkında elçisine şu ayetleri indirmiştir: "Bir kulu namaz kılmaktan alıkoyanı gördün mü? onun doğru yol üzerinde olduğunu veya doğruyu emrettiğini gördün mü? onun yalan söylediğini ve arkasını çevirip kaçtığını gördün mü? O Tanrının herşeyi gördüğünü bilmiyor mu idi? Öyle şey olamaz. Bu adam yaptığından vaz geçmezse onu perçeminden tutup çekeceğiz. O perçem ki yalancı ve

90 Burada arap diline ait ve konu ile ilgisi olmayan uzun bir dil açıklaması çevrilmemiştir.

suçlu birinin perçemidir. O isterse (yardımına) kavmini çağırsın; biz de Cehennem zebanilerini çağırırız. Hayır sen onun sözüne uyma, secde et, Tanrıya yaklaş" (Alak suresi, XCVI, 9-19)

334 İbn-i Hişam diyor ki:[91] //

İbn-i İshak der ki: Yüce Tanrı, Kureyşlilerin Tanrı elçisine (S. A. S.) mallarını vereceklerini söylemeleri hakkında ona şu ayeti indirmiştir: "Onlara de ki sizden istediğim her karşılık faydası size olan bir şeydir. Benim yaptıklarımın karşılığını ancak Tanrı verir. O ise herşeyi görür" (Sebe' suresi, XXXIV, 47).

Bu suretle Tanrı elçisi (S.A.S.) Kureyşlilere doğruyu söyleyip onlar da onun söylediklerinden doğru olduğunu, sordukları soruların karşılığı olarak bilinmeyen şeylerden haber verip onun Peygamberliğinin gerçekliğini anladıkları zaman onu kıskandıklarından kendisine uymadılar, inanmadılar. Böylece Tanrıya karşı geldiler, bile bile emrinden
335 çıktılar. // İçinde bulundukları kafirlikte ayak direditer. İçlerinden biri onlara: Bu Kur'an'a kulak asmayın, onu birtakım laflar ve yalan sözler sayın; belki (Muhammed'e) üstün çıkarsınız. -Yani Kur'an'ı laf ve yalan sözler sayıp Muhammd'i bir alay konusu edin; belki bu suretle ona üstün gelirsiniz- Zira siz onunla tartışır çekişirseniz o size üstün gelir, demiş.

Bir gün Ebu Cehil, Tanrı elçisini (S.A.S.) ve onun bildirdiklerini alaya alarak şöyle demiş: "Muhammed, Tanrının sizi Cehennemde azap çektirecek ve orada tutacak olan askerlerinin (melekler) sayısının 19 olduğunu iddia ediyor; siz ise sayı ve çokluk yönünden insanların en üstün olanı bir kavmisiniz. Acaba her yüz kişiniz onlardan biri ile başa çıkamaz mı?" bunun üzerine Yüce Tanrı Ebu Cehil'in bu sözü hakkında elçisine şu ayeti indirmiş: "Biz Cehennem bekçilerini ancak meleklerden yaptık; onların (az) sayılarını da inanmıyan kimseler için ancak bir fitne kıldık" (Müddessir, LXXIV, 31). Daha sonraki ayetler hikayenin sonuna kadar devam eder. Kureyşliler, bu ayetleri birbirlerine haber verdikleri zaman Tanrı elçisi (S.A.S.) namazda Kur'an'ı yüksek sesle okuduğunda hemen etrafından dağılır ve onun okuduklarını dinlemek istemezlerdi. Bunun için bir Kureyşli, Tanrı elçisinin (S.A.S.) namazda okuduğu ayetlerin bazılarını dinlemek istediği zaman öbür Kureyşlilerin korkusundan bunu ancak gizlice kulak vermek suretiyle yapabilirdi. Böyle bir kimse Kureyşlilerin, Muhammed'den

91 Burada Arap diline ait ve konu ile ilgisi olmayan uzun bir dil açıklaması çevrilmemiştir.

birşey dinlediğini farkettiklerini anladığı zaman onların kendisine eziyet etmelerinden korkarak hemen uzaklaşır ve dinlemezdi. Tanrı elçisinin (S.A.S.) Kur'an'ı alçak sesle okuması sırasında kendisini dinlemek isteyen kimse öbürlerinin birşey duymadıklarını sanır kendisi birşey duyduğunda hemen ona kulak verir ve iyice dinlerdi.

İbn-i İshak der ki: Osman oğlu Amr'ın kölesi Husayn oğlu Davud, İbn-i Abbas'ın kölesi İkrime'den naklen Abdullah b. Abbas'ın (R.A.) kendilerine şunları anlattığını bana söyledi: "Namazında sesini pek yükseltme, pek de kısma; ikisi arasında bir yol bul" (İsra, XVII, 110) ayeti, o sözü edilen Kureyşliler hakkında indirilmiştir. Tanrı bu ayette: Namazında sesini pek yükseltme, yoksa onlar etrafından dağılıp giderler. Sesini pek kısma da bu defa da onlardan, seni dinlemek isteyen duyamaz; belki bu kimse dinlediği bazı şeylere inanır da onlardan faydalanır. // 336

Kur'an'ı Yüksek Sesle Okuyan İlk Kimse

İbn-i İshak der ki: Babasından naklen Zubeyr oğlu Urve oğlu Yahya bana şunları anlattı: Mekkede Tanrı elçisinden (S.A.S.) sonra Kur'an'ı yüksek sesle okuyan ilk kimse Abdullah b. Mesut (R.A.) idi. Yahya dedi ki: Bir gün Tanrı elçisinin (S.A.S.) arkadaşları toplanmışlar ve birbirlerine: Tanrıya and olsun ki Kureyşlilerin bu Kur'an'ın yüksek sesle okunduğunu işitmediler. Kur'an'ı onlara yüksek sesle duyuracak bir adam yok mu? demişler. Bunun üzerine Abdullah b. Mesut (bunu ben yaparım) demiş. Arkadaşları ona "Kureyşlilerin sana eziyet etmelerinden korkarız. Biz öyle bir adam istiyoruz ki onun kalabalık akrabaları olsun ve Kureyşliler kendisine saldırdığı zaman onu korusunlar" demişler. Abdullah onlara "Siz beni bırakın; Tanrı beni korur" cevabını vermiş. İbn-i Mesut ertesi günü kuşluk vakti Kâbeye gitmiş Kureyşlilerin toplantı yerlerinde bulundukları bir sırada Kâbede durmuş ve yüksek sesle, esirgeyici, yarlıgayıcı Tanrı adıyla, diyerek "O yarlıgayıcı Tanrı Kur'an'ı öğretti..." (LV, 1-2) diye bu sureyi okumaya başladı. Kureyşliler ona bakıp birbirlerine "Şu bir köle annesinin oğlu ne diyor?" dediler. Sonra (işin farkına vararak) birbirlerine "o Muhammed'in bildirdiği bazı şeyleri okuyor" deyip ona saldırdılar ve yüzüne vurarak döğmeye başladılar. Abdullah ise okumaya devam etti ve bu surenin büyük bir kısmını okudu. Sonra, Kureyşlilerin bu saldırışı sebebiyle yüzünden izler hasıl olmuş bir durumda arkadaşlarının yanına gitti. Arkadaşları ona "İşte korktuğumuz başına gelmiş" dedidiler. Bunun üzerine Abdullah onlara "Tanrı düşmanları hiçbir zaman

benim yanımda şu andaki durumlarından daha zayıf olmamışlardır: İsterseniz yarın da gideyim onlara aynı şeyi yapayım" cevabını verdi. Arkadaşları ona "Hayır! Bu kadarı yeter. Onlara sevmedikleri şeyleri
337 duyurdun" dediler. //

Kureyşlilerin Tanrı Elçisinin (S.A.S.) Kur'an Okuyuşunu Dinlemeleri Hikâyesi

İbn-i İshak der ki: Şihap oğlu Muslim oğlu Muhammed Zührî, kendisine şunların anlatıldığını bana söyledi: Bir gece Harb oğlu Ebu Süfyan, Hişam oğlu Ebu Cehil ve Zuhre boyunun yanaşığı (müttefiki) olan Vehb oğlu Amr oğlu Şerîk oğlu Ahnes Sakafî, Tanrı elçisi (S. A.S.) geceleyin evinde namaz kılarken Kur'an okuduğunu dinlemek için gitmişler. Bunlardan her biri okurken onun sesini duyabilecek bir yerde oturmuş. Bunlardan her biri öbür arkadaşlarının (geldikleri) yerlerini bilmiyorlardı. Üçü de o gece orada dinleyip kaldılar. Tan yeri ağarınca çekilip gittiler; giderken yolda buluştular ve (gelip dinlediklerinden dolayı) birbirlerine sitem ettiler ve gene birbirlerine "bir daha gelmiyelim. Zira halkın aşağı tabakasından bazıları bizi görürlerse şüpheye düşerler" dediler ve dağılıp gittiler. Ertesi gece bunlardan her biri gene aynı yere (birbirinden habersiz olarak) geldiler. Muhammed'i dinleyerek geceyi orada geçirdiler. Şafak sökünce çekilip gittiler. Yolda buluştular ve birbirlerine birgün önce söyledikleri şeyleri tekrarlıyarak dağılıp gittiler. Üçüncü gece birbirlerinden habersiz olarak gene her biri aynı yere geldiler; Muhammed'i dinleyerek geceyi orada geçirdiler. Tan yeri ağarınca çekilip gittiler, yolda buluştular ve birbirlerine: "Bir daha buraya dönmemeye and içmeden buradan ayrılmayalım" dediler. Sonra bir daha oraya gitmemeye hep birlikte and içtiler ve dağılıp gittiler.

Sabahleyin Şerîk oğlu Ahnes, değneğini eline alıp sokağa çıktı, Ebu Sufyan'ı görmek üzere evine gitti ve ona "Ey Ebu Hanzala! Muhammed'den işittiklerin hakkında görüşünü bana anlat" dedi. Ebu Sufyan ona "Bak ey Ebu Sa'lebe! Tanrıya and olsun ki ben bildiğim ve ve amacını anladığım bazı şeyler işittim; fakat bunların yanında ne anlamını ne de amacını anlamadığım şeyler işittim" dedi. Bunun üzerine Ahnes ona "Senin and içtiğin şeye and olsun ki ben de aynı durumdayım" dedi.

Ahnes Ebu Sufyan'ın yanından çıkıp Ebu Cehil'i görmek üzere onun evine gitti ve ona "Ey Ebu'l-Hakem! Muhammed'den işittiklerin

hakkındaki görüşün nedir?" diye sordu. Ebu Cehil ona: "Ondan ne işittim ki? Abdümenaf boyu ile şeref hususunda anlaşmamazlığa düştük. Onlar halka yemek yedirdiler, biz de yedirdik. Onlar (yaya kalmış kimselere) binek verdiler, biz de verdik. Onlar halka bağışta bulundular, biz de bulunduk. // Sonunda aynı dereceye ulaşıp birbiriyle kulak kulağa 338
giden iki yarış atı durumuna geldiğimizde onlar, işte bizden, gökten kendisine vahiy gelen bir Peygamber çıktı, dediler. Biz buna ne zaman ulaşacağız? Tanrıya and olsun ki biz bu Peygambere asla inanmayız ve tasdik etmeyiz" dedi. Bunun üzerine Ahnes kalkıp onun yanından ayrıldı.

İbn-i İshak der ki: Tanrı elçisi (S.A.S.) Kureyşlilere Kur'an okuyup onları Tanrıya inanmaya çağırdığı zamanlar Kureyşliler alay ederek ona "Yüreklerimiz senin bizi çağırdığın şeylere karşı örtülüdür. Söylediklerini anlamayız. Kulaklarımızda ağırlık vardır; söylediklerini duymuyoruz. Seninle aramızda bir örtü vardır. Bu örtü seninle aramızı ayırıyor. Sen inandığın şeye göre davran, biz de inandığımız şeye göre davranacağız. Dediklerinden bir şey anlamıyoruz" derlerdi. Bunun üzerine Yüce Tanrı Kureyşlilerin bu sözleri hakkında elçisine şu ayeti indirdi: "Sen Kur'an okuduğun zaman seninle ahirete inanmıyanlar arasında gizleyici bir örtü gereriz" (XVII, 45) Tanrı devam ederek şöyle diyor: Sen Kur'an'da Tanrını bir tek olarak andığın zaman onlar senden nefret ederek arkalarını çevirip uzaklaşırlar" (XVII, 46) yani onların iddia ettiklerine göre ben onların yüreklerine perde çekmiş kulaklarını ağır işitir etmiş ve seninle onlar arasında perde germiş isem onlar senin Tanrını birlediğini nasıl anlamadılar, denmek isteniyor. Yani (Tanrı) ben bunu yapmadım demek istiyor. "Onların sana kulak verip (Kur'an'ı) dinledikleri zaman asıl neyi dinlediklerini, (bir arada toplanıp) gizlice konuştuklarını ve zalimlerin, siz ancak büyülenmiş bir adama uyuyorsunuz dediklerini pek iyi biliriz." (XVII, 47) Yani onlara bildirmekle seni görevlendirdiğim şeylere inanmamak hususunda kendi aralarında konuşup sözleştikleri şey budur, denmek isteniyor. "Baksana onlar seni nelere benzettiler de saptılar ve üstelik onlar doğru yolu bulamaz oldular" (XVII, 48) Yani bu benzetme işinde yanıldılar. Bunun için onlar doğruyu bulamazlar ve bu işlerinde sözleri gerçek olamaz, denmek isteniyor. "Onlar dediler ki biz öldükten sonra bir yığın kemik ve kalıntı durumuna gelince acaba biz yeniden yaratılıp dirilecek miyiz?" (XVII, 49) Yani sen bizim ölümden sonra bir yığın kemik ve kalıntı durumuna gelince yeniden dirileceğimizi bize söylemeğe geldin; bu ise olmayacak şeydir (dediler) denmek isteniyor. "Onlara deki: // Taş olun, demir olun veya aklınızın almadığı bir şey 339

olun (yeniden dirileceksiniz) onlar bizi kim diriltecek diyecekler. De ki: Sizi ilk önce yaratan diriltecek" (XVII, 50-51) Yani sizi bildiğiniz şeylerden yaratan diriltecektir. Zira sizi topraktan yaratmak, o şekilde yaratmaktan daha güç değildir denmek isteniyor.

İbn-i İshak der ki: Ebu Nuceyh oğlu Abdullah, Mucahid yoluyla İbn-i Abbas'dan (R.A.) naklen bana şunu anlattı: Ben, İbn-i Abbas'a Yüce Tanrının "veya aklınızın olmadığı bir şey (olun)" sözü ile kastettiğini sordum. O da bana "ölümü" dedi.

Tanrıya Ortak Koşanların, Zayıf Kimselerden Müslüman Olanlara Eziyet Etmek ve Onları Dinlerinden Döndürmek Suretiyle Tecavüz Etmeleri

İbn-i İshak der ki: Bundan sonra Kureyşliler, müslüman olup Tanrı elçisine (S.A.S.) uyan arkadaşlarına tecavüz etmeye başladılar. (Kureyş kabilesinin) her boyu kendi aralarından müslüman olanların üzerine saldırıp onları hapsetmeye, dayak atmak, aç susuz bırakmak ve günün en sıcak saatlerinde Mekkenin sıcağında tutmak suretiyle onlara işkence etmeye başladılar. Kureyşliler, müslümanlar arasından ancak koruyucusu olmayan kimselere karşı dinlerinden döndürmek için böyle hareket ediyorlardı. Bu çeşit müslümanlardan kimi, katlandığı belanın şiddetine dayanamayıp yeni girdikleri İslâm dininden dönüyor, kimi ise Kureyşlilere karşı direniyor ve dönmüyor Tanrı da kendilerini Kureyşlilerden koruyordu. Ebu Bekr (R.A.) in kölesi Bilâl, o sırada Cumah boyundan bir kimsenin kölesi olup onların evinde doğmuştu. Bu Bilâl Rebab oğlu Bilal'dir; anasının adı Hamame idi. Bilâl, sadık bir müslüman olup temiz kalbli bir insandı. Cumah oğlu Huzafe oğlu Vehb oğlu Halef oğlu Umeyye, öğle vakti kızgın güneş altında Bilâl'i götürüp Mekke vadisinde sırtüstü yatırır sonra büyük bir kaya parçasının,
340 onun göksü üzerine konmasını emrederdi. // Sonra Bilâl'e dönüp "Tanrıya and olsun ki ya ölünceye kadar böyle kalırsın veya Muhammed'e inanmaz, Lât ile Uzza'ya taparsın" derdi. Bilâl ise bu işkence altında "(Tanrı) birdir, (Tanrı) birdir" derdi.

İbn-i İshak der ki: Urve oğlu Hişam, babasından naklen bana şunları anlattı: Bilâl'e bu şekilde işkence yapılırken ve kendisi Tanrı birdir Tanrı birdir derken Nevfel oğlu Varaka onun yanından geçer ve kendisine "Evet ey Bilâl! Tanrıya and olsun ki Tanrı birdir, Tanrı birdir" dermiş, sonra Halef oğlu Umeyye ile Cumah boyundan Bilâl'e işkence yapanların yanına gelir ve onlara "Tanrıya and içerim ki siz

onu bu şekilde öldürürseniz onun mezarını (herkesin ziyaret edeceği) bir türbe yaparım" dermiş. Birgün Cumah'lılar gene Bilâl'e işkence ederlerken Ebu Kuhafe oğlu Ebu Bekr Sıddık (R.A.) Bilâl'in yanından geçmiş. Ebu Bekr'in evi Cumah boyunun mahallesinde imiş. Ebu Bekr, Halef oğlu Umeyye'ye dönüp "Şu zavallıya ettiklerinden dolayı Tanrıdan korkmaz mısın? Daha ne zamana kadar böyle yapmağa devam edeceksin?" demiş. Umeyye ona "Onu saptıran sensin. İstiyorsan onu gördüğün bu durumdan kurtar" demiş. Bunun üzerine Ebu Bekr Ümeyye'ye: "Olur . Yaparım yanımda siyah bir köle var; o Bilâl'den daha güçlü kuvvetli olup senin dinindedir. Gel Bilâl'in yerine onu sana vereyim" demiş. Umeyye "Kabul" cevabını verince Ebu Bekr "Benim kölem senin olsun" demiş. Sonra Ebu Bekr Sıddık (R.A.) Ümeyye'ye o kölesini verip Bilâl'i almış ve kendisini azad etmiş.

Ebu Bekr, Medineye göç etmeden önce, müslümanlığı kabul ettiklerinden dolayı altı köleyi azad etti.Bilâl, bu şekilde azad edilenlerin yedincisi idi. Öbür altısı şunlardır: 1- Füheyre oğlu Âmir ki Bedir ve Uhud savaşlarına katıldı ve Bi'r-i Maûne baskınında şehit düştü. 2- Ummu Ubeys. 3- Zinnîre Ebu Bekr (R.A.) bu kadını azad ettiği sırada onun gözleri kör olmuş bulunuyordu. Bunun üzerine Kureyşliler "onun gözlerini muhakkak Lât ile Uzza kör etti" demişler, bunu duyan kadın "Tanrının evine (Kâbeye) and olsun ki onlar yalan söylüyorlar. Lât ile Uzza bir kimseye ne zarar ne de fayda veremezler" demiş. Bunun üzerine Tanrı onun gözlerini iyi etmiş. // 341

4,5- Ebu Bekr, Nehdiyye adlı kadınla bunun kızını da azad etmişti. Bu iki kadın Abdüddar boyundan bir kadının kölesi idi. Bu kadın bir gün bu iki kölesini (ekmek yapmak üzere) biraz unla yollayıp onlara "Tanrıya and olsun ki sizi asla azad etmiyeceğim" dediği bir sırada Ebu Bekr (R. A.) oradan geçiyormuş o kadının bu sözlerini duyunca ona "Ey filanın annesi! Bu andından vaz geç" demiş. Kadın Ebu Bekr'e (R.A.) "vaz geçerim. Zaten onları sen saptırdın, sen azad et" cevabını vermiş. Ebu Bekr (R.A.) ona "peki kaça verirsin onları?" diye sormuş. Kadın: "şu kadara veririm" demiş. Bunun üzerine Ebu Bekr (R.A.) ona "olur; onları alıyorum; her ikisi de hürdür" demiş ve kölelikten kurtardığı kadınlara dönüp "şimdi ununu ona geri veriniz" demiş. Kadınlar kendisine "Ey Ebu Bekr onu (ekmek edip) bitirdikten sonra kendisine versek olmaz mı?" diye sormuşlar Ebu Bekr (R. A.) kendilerine "isterseniz öyle yapın" demiş. 6- Ebu Bekr bir gün Kâ'b oğlu Adiy boyunun bir kolu olan Muemmil boyunun bir cariyesine raslamış. Bu cariye müslüman olmuş bulunuyordu. Hattab oğlu Ömer,

müslümanlıktan dönmesi için ona işkence yapıyordu. Ömer o zaman puta tapıcı idi ve sözü edilen cariyeyi dövüyordu. Onu dövmekten usandığı zaman kendisine "senden özür dilerim şimdi, seni dövmekten usandığım için bırakıyorum" demiş. Cariye ona "Tanrı da sana öyle yapsın" cevabını vermiş. Ebu Bekr bu cariyeyi de satın alıp azad etmiş.

İbn-i İshak der ki: Bir akrabasından naklen Zubeyr oğlu Abdullah oğlu Âmir yoluyla Ebu Atîk oğlu Abdullah oğlu Muhammed bana şunları anlattı: Ebu Kuhafe, (oğlu) Ebu Bekr'e: "Ey oğul! Görüyorum ki hep zayıf kimseleri azad ediyorsun. Birçok kimseleri azad ediyorsun ama bari güçlü kuvvetli olsalardı seni korurlardı" demiş, Ebu Bekr (R.A.) ona "Ey babacığım! Ben yaptıklarımı kudretli ve yüce Tanrı için yapıyorum" cevabını vermiş. Anlatıldığına göre şu ayetler Ebu Bekr (R.A.) ile babasının ona dediği sözler hakkında indirilmiştir: "Her kim malını verir Tanrıdan sakınır, iyiye inanır..." (XC, 5-6) Tanrı devam ederek şöyle buyuruyor "(Böylesi) kimseden, yaptığı iyiliğin karşılığını beklemez. Ancak Yüce Tanrısı uğruna iyilik eder ki
342 Tanrısı da ondan razı olacaktır" (XC, 19-21). //

İbn-i İshak der ki: Mahzum boyu, müslüman bir aile teşkil eden Yâsir oğlu Ammar ile babasını ve annesini öğle sıcağı şiddetlendiği zaman götürür, Mekkenin sıcak kumları üzerinde onlara işkence ederlerdi. Tanrı elçisi (S.A.S.) onlara raslar ve işittiğime göre kendilerine "Ey Yâsir ailesi! Sabredin sonucunuz Cennettir" dermiş. Mahzum boyu, İslâmiyetten başka bir din kabul etmediği için Ammar'ın annesini öldürdüler.

Başka Kureyşli adamlar arasında müslümanlara baskı yapılması için gayret gösteren küstah Ebu Cehil, şerefli ve arkalı bir adamın müslüman olduğunu işittiği zaman onu azarlar, hakaret ederdi; sonra da ona "Ulan sen babanın dininden sapmışsın; baban ise senden daha iyidir. Andolsun ki seni rezil rüsva edeceğiz; inancını yanlış çıkaracağız, şerefini kıracağız" dermiş. Bu durumdaki bir adam tüccar ise Ebu Cehil ona "Tanrıya and olsun ki senin ticaretini baltalıyacağız, malını yok edeceğiz" dermiş. Müslüman olan adam kimsesiz biri ise Ebu Cehil onu döğer ve kendisine işkence yapılması için gayret sarfedermiş.

İbn-i İshak der ki: Cubeyr oğlu Sait'den naklen Cubeyr oğlu Hakim bana şunları anlattı: "Sait şöyle demiş: Ben, Abbas oğlu Abdullah'a, Tanrıya ortak koşanlar, Tanrı elçisinin (S.A.S.), arkadaşlarına dinlerinden dönmekte mazur görülecek kadar işkence yaparlar mı idi?
343 diye sordum. Abdullah bana: Tanrıya and olsun ki öyle idi; // Tanrıya ortak koşanlar onları döğer, aç ve susuz bırakırlardı; o kadar ki ken-

dilerine yapılan işkencenin şiddetinden oturamaz duruma gelirlerdi. Müşrikler, isteklerine uygun bir şekilde dinlerinden dönünceye kadar onların yakalarını bırakmazlardı. O kadar ki birine, Tanrı yerine Lât ve Uzza'nın senin Tanrın olduğunu söyler misin? diye sorduklarında o, evet öyle derdi. Hatta o sırada yanlarından bir bok böceği geçiyorduysa müslüman olmuş olan kimseye: Tanrı yerine şu bok böceğinin senin Tanrın olduğunu söyler misin? diye sorduklarında o, kendisine yapılan şiddetli işkenceden kurtulmak için evet öyle, derdi" cevabını verdi.

İbn-i İshak der ki: Ebu Ahmet oğlu Abdullah oğlu Ukkaşe oğlu Zübeyr, kendisine şunların anlatıldığını bana söyledi: Velid oğlu Hişam'ın kardeşi Mugîre oğlu Velid oğlu Velid müslüman olduğu zaman Mahzum boyundan birkaç kişi adı geçenHişam'ın yanına varmışlar bunlar kendi boylarından müslüman olan ve aralarında Hişam oğlu Seleme ile Ebu Rebia oğlu Ayyaş'ın bulunduğu birkaç genci yakalamayı kararlaştırmışlardı. Bu kimseler, müslüman olan gençlerin şerlerinden korktukları halde, Hişam'ın yanına gelip ona "Biz , ortaya attıkları şu yeni din için şu gençleri sıkıştıracağız; zira bu hareketimizle başkakalarının da bu dine girmelerinin önünü almış oluruz" demişler, Hişam onlara "olur, öyle yapın; Velid'i sıkıştırın fakat sakın onun canına kıymayın" diyerek şu beyiti okumuş: "Sakın onun canına kıymayın, yoksa Tanrıya and içerim ki onu öldürürseniz aranızdan en şerefli olanınızı öldürürüm ha". Ötekiler kendi kendilerine "Hay Allah lanet etsin be. Kim kalkıpta bu sözlere kanar. Tanrıya and olsun ki tarafımızdan Velid'e bir şey olursa aramızdan en şerefli olanımız öldürülecektir" demişler. Bunun üzerine Mahzumlular Velid'i bırakıp ona bir şey yapmaktan vaz geçmişler. Tanrı böylece Hişam vasıtasiyla İslâm olan bu gençleri korumuş oldu. // 344

Habeşistan'a İlk Göç

İbn-i İshak der ki: Tanrı elçisi (S.A.S.) , arkadaşlarının başlarına gelen belaları, kendisinin ise Tanrının ve amcası Ebu Talib'in himayesinde korunduğunu ve arkadaşlarını, başlarına gelen belalardan koruyamıyacağını görünce onlara "Tanrı, çektiğiniz sıkıntılardan kurtulmanız için bir yol gösterinceye kadar Habeşistan'a göç etseniz iyi olur. Zira orada, yanındakilerden hiç birine zulüm yapılmayan bir hükümdar vardır. Üstelik o ülke bir doğruluk ülkesidir" demiş, bunun üzerine, dinlerinden dönme korkusundan o dinlerinde kalmak üzere Tanrıya sığınmak amacıyla Tanrı elçisinin (S.A.S.) arkadaşları olan müslümanlar Habeşistan'a göç ettiler. Bu olay İslâmiyette ilk göç idi.

Müslümanlardan, Fihr oğlu Galib oğlu Luey oğlu Kâ'b oğlu Murre oğlu Kilab oğlu Kusay oğlu Abdümenaf oğlu Abdüşems oğlu Ümeyye boyundan ilk göç eden Ümeyye oğlu Ebü'l-As oğlu Affan oğlu Osman idi. Osmanla birlikte eşi ve Tanrı elçisinin (S.A.S.) kızı olan Rukayye'de gitmişti.

Andümenaf oğlu Abdüşems boyundan göç eden Abdüşems oğlu Rebia oğlu Utbe oğlu Ebu Huzeyfe idi. Ebu Huzeyfe ile birlikte eşi Luey oğlu Amir boyundan Amr oğlu Süheyl'in kızı Sehle de gitmişti. Ebu Huzeyfenin, Habeşistanda Sehle'den Ebu Huzeyfe oğlu Muhammed adındaki oğlu doğdu.

Kusay oğlu Abdüluzza oğlu Esed boyundan göç eden Esed oğlu Huveylid oğlu Avvam oğlu Zubeyr idi.

Kusay oğlu Abdüddar boyundan göç eden: Abdüddar oğlu Abdümenaf oğlu Haşim oğlu Umeyr oğlu Mus'ab idi.

Kilab oğlu Zuhre boyundan göç eden: Zuhre oğlu Haris oğlu Abd
345 oğlu Abdüavf oğlu Avf oğlu Abdurahman idi. //

Murre oğlu Yakaza oğlu Mahzum boyundan göç eden: Mahzum oğlu Ömer oğlu Abdullah oğlu Hilâl oğlu Abdülesed oğlu Ebu Seleme idi. Ebu Seleme ile birlikte eşi Mahzum oğlu Ömer oğlu Abdullah oğlu Mugîre oğlu Ebu Umeyye kızı Ummu Seleme de gitmişti.

Kâ'b oğlu Husays oğlu Amr oğlu Cumah boyundan göç eden: Cumah oğlu Huzafe oğlu Vehb oğlu Habib oğlu Maz'un oğlu Osman idi.

Kâ'b oğlu Adiy boyundan göç eden: Hattab ailesinin yanaşığı (müttefiki) ve aslında Vail oğlu Anz kabilesinden olan Rebia oğlu Amir idi.

İbn-i Hişam diyor ki: adı geçen Amir'in Rebia oğlu Esed oğlu Aneze kabilesinden olduğu da söylenir. Amir ile birlikte eşi: Kâ'b oğlu Adiy oğlu Uveyc oğlu Ubeyd oğlu Avf oğlu Abdullah oğlu Amir oğlu Gânim oğlu Huzafe oğlu Ebu Hasme kızı Leyla da gitmişti.

Luey oğlu Amir boyundan göç eden: Amir oğlu Hisl oğlu Malik oğlu Nasr oğlu Abdüved oğlu Ebu Kays oğlu Abdüluzza oğlu Ebu Ruhm oğlu Ebu Sebre idi. Bu boydan göç edenin, Ebu Sebre değil Luey oğlu Amir oğlu Hisl oğlu Malik oğlu Nasr oğlu Abdüved oğlu Abdüşems oğlu Amr oğlu Ebu Hâtıb olduğu söylenir. Ebu Hâtıb'ın, Habeşistan'a ilk ulaşan kimse olduğu da söylenir.

Fihr oğlu Haris boyundan göç eden Beyda oğlu Süheyl idi. Süheyl'-in soy kütüğü: Haris oğlu Dabbe oğlu Uheyb oğlu Hilâl oğlu Rebia oğlu Vehb oğlu Süheyl'dir.

Bana anlatıldığına göre bu on kişi müslümanlardan Habeşistan'a ilk göç eden kimselerdir.

İbn-i Hişam diyor ki: Bilgi sahibi birinin bana anlattığına göre bunların başında Maz'un oğlu Osman bulunuyormuş.

İbn-i İshak der ki: Daha sonra[92] Ebu Talib oğlu Ca'fer (R.A.) göç etti. Böylece müslümanlar birbiri ardından göç ederek Habeşistanda toplandılar ve orada bir müddet kaldılar. Bunlardan kimi ailesini beraber götürdü kimi ise ailesini götürmeyip yalnız gitti. // 346

Fihr oğlu Galib oğlu Luey oğlu Kâ'b oğlu Murre oğlu Kilab oğlu Kusay oğlu Abdümenaf oğlu Haşim boyundan göç eden: Haşim oğlu Abdülmuttalib oğlu Ebu Talib oğlu Ca'fer idi. Cafer ile birlikte eşi Has'-am oğlu Kuhafe oğlu Malik oğlu Kâ'b oğlu Numan oğlu Umeyr kızı Esma da gitmişti. Ca'fer'in Habeşistanda Esma'dan Ca'fer oğlu Abdul-lah adlı oğlu doğdu.

Abdümenaf oğlu Abdüşems oğlu Umeyye boyundan göç edenler şunlardır: Abdüşems oğlu Umeyye oğlu Ebu'l-As oğlu Affan oğlu Osman; Osman ile birlikte eşi Tanrı elçisinin kızı Rukayye de gitmişti. Ümeyye oğlu As oğlu Sait oğlu Amr; bununla birlikte eşi Muhdic oğlu Rakabe oğlu Şıkk oğlu Huml oğlu Muharris oğlu Umeyye oğlu Safvan Kinanî'-nin kızı Fatıma'da gitmişti. Amr'ın kardeşi Umeyye oğlu As oğlu Sait oğlu Halid; Halid ile birlikte eşi Huzae kabilesinden Amr oğlu Muleyh oğlu Sa'd oğlu Cu'sume oğlu Subey' oğlu Beyada oğlu Amir oğlu Es'-ad oğlu Halef'in kızı Umeyne de gitmişti.

İbn-i Hişam diyor ki: Adı geçen Halid'in Habeşistanda Umeyne'-den Halid oğlu Sait adlı oğlu ile Halid kızı Eme adlı kızı doğdu. Daha sonra adı geçen Eme'yi Avvam oğlu Zubeyr aldı. Zubeyr'in Eme'den Zubeyr oğlu Amr ve Zubeyr oğlu Halid adlarındaki oğulları oldu.

Abdümenaf oğlu Abdüşems oğlu Umeyye boyunun yanaşıkla-rından göç edenler şunlardır: Huzeyme oğlu Esed boyundan Esed oğ-oğlu Dudan oğlu Ganm oğlu Kebir oğlu Murre oğlu Sabire oğlu Ya'mur oğlu Riab oğlu Cahş oğlu Abdullah, kardeşi Cahş oğlu Ubey-

92 Buradan itibaren Habeşistan'a ikinci defa göç eden müslümanların listesi sıralan-maktadır.

dullah, bu Ubeydullah ile birlikte eşi Umeyye oğlu Harb oğlu Ebu Sufyan'ın kızı Ummü Habibe.

Huzeyme oğlu Esed boyundan bir kimse olan Abdullah oğlu Kays; Kays ile birlikte eşi Umeyye oğlu Harb oğlu Ebu Sufyan'ın kölesi Yesar kızı Bereke. Ebu Fatıma oğlu Muaykıb. Bu adı geçenler yedi erkek olup As oğlu Sait ailesindendirler.

İbn-i Hişam diyor ki: Adı geçen Muaykıb'ın adı Devs oğlu Muay-
347 kıb'dır. //

İbn-i İshak der ki: Abdümenaf oğlu Abdüşems boyundan göç-edenler: Abdüşems oğlu Rebia oğlu Utbe oğlu Ebu Huzeyfe'dir. Ebu Musa Eş'arî. Ebu Musa'nın adı Kays oğlu Abdullah olup kendisi Rebia oğlu Utbe ailesinin yanaşığıdır. Demekki bu boydan iki erkek göç etmiş oluyor.

Abdümenaf oğlu Nevfel boyundan göç eden: Bu boyun yanaşığı olan Aylan oğlu Kays oğlu Hasefe oğlu İkrime oğlu Mansur oğlu Mâzin oğlu Hâris oğlu Malik oğlu Nesib oğlu Vehb oğlu Câbir oğlu Gazvan oğlu Utbe'dir. Bu boydan bir erkek göç etmiş oluyor.

Kusay oğlu Abdüluzza oğlu Esed boyundan göç edenler: Esed oğlu Huveylid oğlu Avvam oğlu Zubeyr . Esed oğlu Huveylid oğlu Nevfel oğlu Esved. Esed oğlu Muttalib oğlu Esved oğlu Zemea oğlu Yezid ile Esed oğlu Haris oğlu Umeyye oğlu Amr'dırlar. Bunlar da dört erkekdirler.

Kusay oğlu Abd boyundan göç eden Kusay oğlu Abd oğlu Kebir oğlu Vehb oğlu Umeyr oğlu Tuleyb 'dir. Bu boydan bir erkek göç etmiş oluyor.

Kusay oğlu Abdüddar boyundan göç edenler şunlardır: Abdüddar oğlu Abdümenaf oğlu Haşim oğlu Umeyr oğlu Mus'ab. Abddüddar oğlu Sebbak oğlu Umeyle oğlu Malik oğlu Harmele oğlu Sa'd oğlu Suveybit. Abdüddar oğlu Abdümenaf oğlu Haşim oğlu Abdüşurahbil oğlu Kays oğlu Cehm. Cehm ile birlikte eşi Huzae kabilesinden Amr oğlu Muleyh oğlu Sa'd oğlu Cu'sume oğlu Subey'oğlu Beyada oğlu Amir oğlu Ukayş oğlu Cuzeyme oğlu Abdülesved'in kızı Ummu Harmele. Cehm'in iki oğlu Cehm oğlu Amr ile Cehm oğlu Huzeyme.
348 Abdüddar oğlu Abdümenaf oğlu Haşim oğlu Umeyr oğlu Ebu'r-Rum. //
Abdüddar oğlu Abdümenaf oğlu Alkame oğlu Kelede oğlu Hâris oğlu Firas. Bunlar beş erkekdirler.

Kilab oğlu Zuhre boyundan göç edenler şunlardır: Zuhre oğlu Haris oğlu Abd oğlu Abdüavf oğlu Avf oğlu Abdurrahman. Ebu Vak-

kas oğlu Amir. Zuhre oğlu Abdümenaf oğlu Uheyb oğlu Malik Ebu Vakkas. Zühre oğlu Haris oğlu Abd oğlu Abdüavf oğlu Ezher oğlu Muttalib, Muttalib ile birlikte eşi Sehm oğlu Sa'd oğlu Suayd oğlu Dubeyra oğlu Ebu Avf'ın kızı Remle. Muttalib'in, Habeşistanda Remle'den, Muttalib oğlu Abdullah adlı oğlu doğdu.

Bu boyun yanaşıklarından göç edenler şunlardır: Huzeyl kabilesinden Huzeyl oğlu Sa'd oğlu Temim oğlu Haris oğlu Kâhil oğlu Sahile oğlu Mahzum oğlu Şehm oğlu Haris oğlu Mesut oğlu Abdullah. Abdullah 'ın kardeşi Mesut oğlu Utbe. Behra' kabilesinden Kudaa oğlu Elhaf oğlu Amr oğlu Behra' oğlu Ehved oğlu Kayn oğlu Dureym oğlu Ebu Faiş oğlu Ebu Ehvez oğlu Şecd oğlu Malik oğlu Sa'lebe oğlu Luey oğlu Züheyr oğlu Sa'd oğlu Amr oğlu Matrud oğlu Sumame oğlu Rebia oğlu Malik oğlu Sa'lebe oğlu Amr oğlu Mıkdad.

İbn-i Hişam diyor ki: (Bu soy kütüğünde Dureym oğlu Ebu Faiş oğlu Ebu Ehvez yerine) Zerr oğlu Fas oğlu Hezl şekli ve (Luey oğlu Zuheyr yerine) Sevr oğlu Dehîr şekli de söylenir. // 349

İbn-i İshak der ki: Adı geçen Mıkdat'a, Züheyr oğlu Abdümenaf oğlu Vehb oğlu Abdüyeğus oğlu Esved oğlu Mıkdat denirdi; çünkü Esved onu cahiliye devrinde evlat edinmişti. Mıkdat'ı altı kişi yanaşık (müttefik) olarak kabul etmişti.

Murre oğlu Teym boyundan göç edenler şunlardır: Teym oğlu Sa'd oğlu Kâ'b oğlu Amr oğlu Amir oğlu Sahr oğlu Halid oğlu Haris oğlu; Haris ile birlikte eşi Teym oğlu Sa'd oğlu Kâ'b oğlu Amir oğlu Cebele oğlu Haris'in kızı Reyta. Haris'in Reyta'da Habeşistanda Haris oğlu Musa, Haris kızı Ayşe, Haris kızı Zeyneb ile Haris kızı Fatıma adlı çocukları doğdu. Teym oğlu Sa'd oğlu Kaab oğlu Amr oğlu Osman oğlu Amr. Yani bu boydan iki erkek göç etmiştir.

Murre oğlu Yakaza oğlu Mahzum boyundan göç edenler şunlardır: Mahzum oğlu Ömer oğlu Abdullah oğlu Hilâl oğlu Abdülesed oğlu Ebu Seleme, Ebu Seleme ile birlikte eşi Mahzum oğlu Ömer oğlu Abdullah oğlu Mugîre oğlu Ebu Umeyye'nin kızı Ummus Seleme. Ebu Seleme'nin, Ummu Seleme'den Habeşistanda Ebu Seleme kızı Zeynep adlı kızı doğdu. Ebu Seleme'nin adı Abdullah, Ümmü Seleme'nin adı ise Hind'dir. Mahzum oğlu Amir oğlu Hermî oğlu Suveyd oğlu Şerid oğlu Osman oğlu Şemmas.

İbn-i Hişam diyor ki: Şemmas'ın adı Osman'dır. Kendisine Şemmas adının verilmesi şöyle olmuştur: Cahiliye devrinde Mekkeye bir

rahip gelmiş[93] bu rahip çok yakışıklı imiş; halk güzelliğine hayran kalmış; bunun üzerine adı geçen Şemmas'ın dayısı olan Rebia oğlu Utbe halka "ben size bundan daha güzel birini göstereceğim" demiş ve onlara yiğeni Osman oğlu Osman'ı getirip göstermiş. İbn-i Şihab ile başka kimselerin dediklerine göre işte bunun için Osman'a Şemmas lakabı verilmiştir.

İbn-i İshak der ki: (Murre oğlu Yakaza oğlu Mahzum boyundan göç
edenlerin gerisi) Mahzum oğlu Ömer oğlu Abdullah oğlu Hilâl oğlu
350 Abdülesed oğlu Süfyan oğlu Hebbar, // Hebbar'ın kardeşi Süfyan oğlu
Abdullah. Mahzum oğlu Ömer oğlu Abdullah oğlu Mugîre oğlu Ebu
Huzeyfe oğlu Hişam . Mahzum oğlu Ömer oğlu Abdullah oğlu Mugîre
oğlu Hişam oğlu Seleme. Mahzum oğlu Ömer oğlu Abdullah oğlu
Mugîre oğlu Ebu Rebia oğlu Ayyaş.

Mahzum boyunun yanaşıklarından göç eden: Huzae kabilesinden Amr oğlu Kaab oğlu Selul oğlu Habeşiyye oğlu Kuleyb oğlu Afif oğlu Fadl oğlu Amir oğlu Avf oğlu Muaddib'dir. Bu Muaddib, kendisine Ayhame lakabı verilen kimsedir. Böylece Mahzum boyundan sekiz kişi göç etmiş oluyor.

İbn-i Hişam diyor ki: (Selul oğlu Habeşiyye yerine) Selül oğlu Hubşiyye de denir. Adı geçen Muaddib, kendisine Hamra' oğlu Muaddib denilen kimsedir.

Kâ'b oğlu Husays oğlu Amr oğlu Cumah boyundan göç edenler şunlardır: Cumah oğlu Huzafe oğlu Vehb oğlu Habib oğlu Maz'un oğlu Osman; bunun oğlu Osman oğlu Saib. Osman'ın iki kardeşi Maz'un oğlu Kudame ile Maz'un oğlu Abdullah. Cumah oğlu Huzafe oğlu Vehb oğlu Habib oğlu Ma'mer oğlu Haris oğlu Hatıb. Hatıb ile birlikte eşi Amir oğlu Hisl oğlu Malik oğlu Nasr oğlu Abdüved oğlu Ebu Kays oğlu Abdullah oğlu Mucellil'in kızı Fatıma. Hatıb'ın, Mucellil'in kızından olan Hatıb oğlu Muhammed ile Hatıb oğlu Haris adlı iki oğlu. Hatıb'ın kardeşi Haris oğlu Hattab; Hattab ile birlikte eşi Yesar kızı Fukeyhe. Cumah oğlu Huzafe oğlu Vehb oğlu Habib oğlu Ma'mer oğlu Sufyan; Sufyan ile birlikte iki oğlu: Sufyan oğlu Cabir ile Sufyan oğlu Cunâde. Sufyan'ın eşi Hasane. Bu kadın adı geçen Cabir ile Cunâde'nin anneleridir. Gene Sufyan ile birlikte Cabir ve Cunâde'nin ana bir kardeşleri Gavs kabilesinden Hasane oğlu Şurahbil.

İbn-i Hişam diyor ki: Adı geçen Şurahbil, Murr oğlu Temim kabi-

93 Burada Rahibin arapça metindeki karşılığı Şemmas'tır.

lesinin kardeşi olan Murr oğlu Devs kabilesinden Abdullah oğlu Şurahbil'dir.

İbn-i İshak der ki: (Cumah boyundan göç edenlerin gerisi) Cumah oğlu Huzafe oğlu Vehb oğlu Ehban oğlu Rebia oğlu Osman. Bu boydan onbir erkek göç etmiş oluyor.

Kâ'b oğlu Husays oğlu Amr oğlu Sehm boyundan göç edenler:
Sehm oğlu Sa'd oğlu Adiy oğlu Kays oğlu Huzafe oğlu Huneys. // 351
Sehm oğlu Sa'd oğlu Adiy oğlu Kays oğlu Haris oğlu Abdullah. Sehm oğlu Sa'd oğlu Vail oğlu Âs oğlu Hişam.

İbn-i Hişam diyor ki: (bu sonuncusunun soy kütüğünde şu değişiklik vardır): Sehm oğlu Sa'd oğlu Haşim oğlu Vail oğlu Âs.

İbn-i İshak der ki: (Sehm boyundan göç edenlerin gerisi): Sehm oğlu Sa'd oğlu Adiy oğlu Kays oğlu Huzafe oğlu Kays. Sehm oğlu Sa'd oğlu Adiy oğlu Kays oğlu Haris oğlu Ebu Kays. Sehm oğlu Sa'd oğlu Adiy oğlu Kays oğlu Huzafe oğlu Abdullah. Sehm oğlu Sa'd oğlu Adiy oğlu Kays oğlu Hâris oğlu Hâris. Sehm oğlu Sa'd oğlu Adiy oğlu Kays oğlu Hâris oğlu Ma'mer. Sehm oğlu Sa'd oğlu Adiy oğlu Kays oğlu Hâris oğlu Bişr ve bunun Beni Teym kabilesinden olan anabir kardeşi Amr oğlu Suayd. Sehm oğlu Sa'd oğlu Adiy oğlu Kays oğlu Haris oğlu Suayd. Sehm oğlu Sa'd oğlu Adiy oğlu Kays oğlu Hâris oğlu Sâib . Sehm oğlu Sa'd oğlu Muhaşşim oğlu Huzeyfe oğlu Riab oğlu Umeyr, ve bu Sehm boyunun yanaşığı olan Zubeyd boyundan olan Ceza' oğlu Mahmiyye. Bu boydan ve yanaşıklarından göç edenler ondört erkektir.

Kâ'b oğlu Adiy boyundan göç edenler şunlardır: Adiy oğlu Uveyç oğlu Ubeyd oğlu Avf oğlu Hursan oğlu Abdüluzza oğlu Nadle oğlu Abdullah oğlu Ma'mer. Adiy oğlu Uveyç oğlu Ubeyd oğlu Avf oğlu Hursan oğlu Abdüluzza oğlu Urve. Adiy oğlu Uveyç oğlu Ubeyd oğlu Avf oğlu Hursan oğlu Abdüluzza oğlu Nadle oğlu Adiy. Bunun Adiy
oğlu Numan adındaki oğlu. // Hattab ailesinin yanaşığı Vail oğlu Anz 352
kabilesinden Rebia oğlu Amir; bunun eşi: Gânim oğlu Ebu Hasme'nin kızı Leyla. Bu boydan ve yanaşığından göç edenler beş erkektir.

Luey oğlu Amir boyundan göç edenler şunlardır: Amir oğlu Hisl oğlu Malik oğlu Nasr oğlu Abdüved oğlu Ebu Kays oğlu Abdüluzza oğlu Ebu Ruhm oğlu Ebu Sebre; bununla birlikte eşi: Amir oğlu Hisl oğlu Malik oğlu Nasr oğlu Abdüved oğlu Abdüşems oğlu Amr oğlu Süheyl'in kızı Ummu Kulsum. Amir oğlu Hisl oğlu Malik oğlu Nasr oğlu Abdüved oğlu Ebu Kays oğlu Abdüluzza oğlu Mahreme oğlu Abdullah. Amir oğlu Hisl oğlu Malik oğlu Nasr oğlu Abdüved oğlu

Abdüşems oğlu Amr oğlu Suheyl oğlu Abdullah. Amir oğlu Hisl oğlu Malik oğlu Nasr oğlu Abdüved oğlu Abdüşems oğlu Amr oğlu Selît. Bunun kardeşi: Amr oğlu Sekran; Sekran ile birlikte eşi: Amir oğlu Hisl oğlu Malik oğlu Nasr oğlu Abdüved oğlu Abdüşems oğlu Kays oğlu Zemea'nın kızı Sevde. Amir oğlu Hisl oğlu Malik oğlu Nasr oğlu Abdüved oğlu Abdüşems oğlu Kays oğlu Zemea oğlu Malik; bununla birlikte eşi: Amir oğlu Hisl oğlu Malik oğlu Nasr oğlu Abdüved oğlu Abdüşems oğlu Vakdan oğlu Sa'dî'nin kızı Amre. Amir oğlu Hisl oğlu Malik oğlu Nasr oğlu Abdüved oğlu Abdüşems oğlu Amr oğlu Hatıb. Bu boyun yanaşığı Havle oğlu Sa'd. Bu boydan ve yanaşığından göç edenler sekiz erkektir.

İbn-i Hişam diyor ki: Adı geçen Havle oğlu Sa'd Yemenlidir.

İbn-i İshak der ki: Fihr oğlu Haris boyundan göç edenler şunlardır: Cerrah oğlu Ebu Ubeyde ; Ebu Ubeyde'nin soy kütüğü: Fihr oğlu Haris oğlu Dabbe oğlu Uheyb oğlu Hilâl oğlu Cerrah oğlu Abdullah
353 oğlu Amir'dir. Beyda oğlu Suheyl; // Suheyl'in soy kütüğü: Haris oğlu Dabbe oğlu Uheyb oğlu Hilâl oğlu Rebia oğlu Vehb oğlu Süheyl'dir. Fakat Suheyl daha çok annesinin lakabına nisbetle anılarak ona Beyda oğlu Suheyl denir. Annesi Beyda'nın soy kütüğü: Fihr oğlu Haris oğlu Zarib oğlu Ümeyye oğlu Cahdem'in kızı Da'd'dır. Bu kadına Beyda lakabı verilirdi. Haris oğlu Dabbe oğlu Uheyb oğlu Hilâl oğlu Rebia oğlu Ebu Serh oğlu Amr. Haris oğlu Dabbe oğlu Uheyb oğlu Hilâl oğlu Rebia oğlu Ebu Şeddad oğlu Zuheyr oğlu İyad. Bu soy kütüğünde adı geçen Rebia'nın: Haris oğlu Dabbe oğlu Malik oğlu Hilâl oğlu Rebia olduğu söylenir. Haris oğlu Dabbe oğlu Malik oğlu Hilâl oğlu Rebia oğlu Ebu Şeddad oğlu Züheyr oğlu Haris oğlu Amr. Haris oğlu Dabbe oğlu Malik oğlu Hilâl oğlu Rebia oğlu Ebu Şeddad oğlu Zuheyr oğlu Abdüganm oğlu Osman. Fihr oğlu Haris oğlu Zarib oğlu Umeyye oğlu Amir oğlu Lakid oğlu Abdukays oğlu Sa'd. Fihr oğlu Haris oğlu Zarib oğlu Umeyye oğlu Amir oğlu Lakîd oğlu Abdükays oğlu Haris. Bu boydan göç edenler sekiz erkektir.

Böylece beraberlerinde götürdükleri ve orada doğan çocukları hariç müslümanlardan Habeşistana göç edenlerin sayısı, göç ettikleri şüpheli olan Yâsir oğlu Ammar da aralarında sayılırsa seksenüç erkek idi.

(Müslümanlar tarafından) Habeşistanda söylenen şiirlerden biri de Sehm oğlu Sa'd oğlu Adiy oğlu Kays oğlu Haris oğlu Abdullah'ın şiiridir. Müslümanlar Habeşistanda kendilerini emniyette duydukları,
354 Necaşi'nin koruyuculuğundan memnun kaldıkları,// hiç bir kimseden

korkmaksızın Tanrıya taptıkları ve Necaşi onları iyi koruduğu için adı geçen Haris oğlu Abdullah şu şiiri söylemiş:

"Ey binek üstündeki yolcu! Tek Tanrı inancına ve doğru dine ulaşmak isteyene ve Mekke vadisinde Tanrı kullarından, kendisine baskı yapılan, kahredilmiş ve dininden döndürülmüş olan herkese şu sözlerimi ulaştır: Biz Tanrının ülkelerini geniş bulduk. Bu ülkeler insanı aşağılıktan, mihnetten ve şerefsizlikten kurtarır. Siz hayatta aşağılık içinde yaşayarak ölümden sonra da mihnet ve kusur içinde kalmaktansa orada artık barınmayın. Biz Tanrı elçisine uyduk; onlar ise (yani müşrik Kureyşliler) Peygamberin sözünü dinlemediler ve bu işte zalim durumuna düştüler. Ey Tanrım! Zulmeden kimseleri kendi azabına çarptır. Onların üstün gelip bana zulmetmelerinden sana sığınırım."

Gene Haris oğlu Abdullah, Kureyş kabilesinin, kendilerini yurtlarından sürüp çıkarmalarını anıp kendi kavminden bazılarına bu hususta sitem ederek şu şiiri söylemiş:

"Sana yalan söylemem; gönlüm onlara karşı dövüşmeme razı olmadı. Buna kullarım da razı olmadı. Nasıl olurda sizi eğrilik karıştırmadan doğruya götüren kimselerle savaşabilirim. Cin kulları, bu kimseleri kendi hür topraklarından sürüp çıkardılar. Böylece onlar üzüntüsü ve sıkıntısı şiddetli olan bir duruma düştüler. Tanrıdan korkarak veya akrabalık bağlarına saygı göstererek Sa'd oğlu Adiy boyunun sadakatini umardım. (Ey Adiy boyu!) rüşvetle gönlü kazanılamayan Tanrıya şükrederek bu hasletin sizde bulunmasını isterdim. Cömert, kimsesiz dulların koruyucusu olan kimsenin yerine şimdi her kötü kadının
piçi karşıma adam olarak çıktı." // 355

Gene Haris oğlu Abdullah bu hususta şu şiiri söylemiş: "Ad kavmi ile Medyen ve Hicr halkının yaptığı gibi işte Kureyş kabilesi de Tanrının hakkını tanımıyor. Ben, Muhammed'in Tanrıya taptığı ülkede istenilen şeye eriştikten sonra içimdekini açıklamak için (onları savaşla) korkutmazsam yer yüzünde ve denizlerde hiç bir yer beni barındırmasın."

Adı geçen Haris oğlu Abdullah'a -Tanrı onu esirgesin- bu şiirinden dolayı el-Mubrik (korkutucu) lakabı verildi.

Maz'un oğlu Osman da amcası oğlu olan Cumah oğlu Huzafe oğlu Vehb oğlu Halef oğlu Umeyye'ye sitem ederek şu şiiri söylemiş; O zamanlar da Umeyye kavmi arasında şerefli bir kimse olup Osman'a İslâm oluşundan dolayı işkence edermiş.

"Ey Amr oğlu Teym! Aramızda bütün Şerman ve Berk mevkileri olduğu halde bana düşmanlık taslayan şu kimseye hayret ediyorum. Ben Mekke vadisinde güven içinde yaşarken niçin beni sürüp çıkardın! Niçin beni sevilmeyen bir beyaz sarayın[94] yanında barınma zorunda bı-
356 raktın. // Sen, sana faydası olmayan kimseleri tutuyor, aynı zamanda bütün gücü senin olan kimseleri eziyorsun. Asil, güçlü kimselere savaş açtın. Yardımlarına sığındığın kimseleri yok ettin. Bir gün başına bir felaket gelip o aşağılık kimseler seni meydanda yalnız bıraktıkları zaman ne yaptığının farkına varacaksın."

Şair Osman'ın, bu şiirin başında Amr oğlu Teym diye hitab ettiği kimse Cumah'ın kendisidir. Cumah'a Teym adı verilirdi.

Kureyş Kabilesinin, Göç Edenleri İstemek Üzere Habeşistana Elçiler Yollaması

İbn-i İshak der ki: Kureyşliler Tanrı elçisinin (S.A.S.) arkadaşlarının Habeşistanda emniyet içinde yaşamakta olduklarını ve orada bir yurt bulduklarını görünce kendi aralarında toplanıp Necaşi'ye karşı kabilesinden güçlü kuvvetli iki adam göndermeyi kararlaştırdılar. Bu iki adam güya gidip müslümanları Necaşi'den isteyecekler, O da onları Kureyşlilere geri yollayacak böylece Kureyşliler müslümanlara dinlerinden dönmeleri için baskı yapmış ve emniyet içinde yaşamakta oldukları yeni yurtlarından çıkarmış olacaklardı. Kureyşliler Necaşi'ye Ebu Rebia oğlu Abdullah ile Vail oğlu Âs oğlu Amr'ı gönderdi-
357 ler. // Kureyşliler bu iki kişi ile birlikte Necaşi'ye ve kumandanlarına hediyeler yolladılar.

Ebu Talib Kureyşlilerin bu kararlarını işitip, onların bu iki kişiyi yolladıklarını öğrenince Necaşi'ye hitaben, müslümanları iyi korumasını teşvik için şu beyitleri söylemiş: "Cafer ile Amr'ın ve düşmanımızın düşmanı olan yakınlarımızın gurbet elindeki durumlarını ah bir bilsem. Acaba Necaşi'nin iyilikleri Cafer ile onun arkadaşlarına ulaştı mı yoksa bir arabozucu buna engel mi oldu? (Ey Necaşi) kötülükler senden uzak olsun. Şunu bilki sen asil ve cömert bir kimsesin. Senin himayende olan kimse sıkıntı çekmez. (Ey Necaşi!) şunu da bil ki Tanrı sana geniş saltanat ile bir çok iyilikler verdi. Sen yaşadıkça Tanrının bu bağışları sana kalacaktır. Sen bol ellisin, dolu dolu bağışlarda bulunursun. Düşmanlar da dostlar da bu bağışlardan faydalanır."

---

94 Habeş kralının sarayı kastediliyor.

İbn-i İshak der ki: Hişam oğlu Haris oğlu Abdurrahman oğlu Ebu Bekr Mahzumî yolu ile Tanrı elçisinin (S.A.S.) eşi Mugîre oğlu Ebu Umeyye'nin kızı Ummu Seleme'den naklen Muslim oğlu Muhammed Zühri bana şunları anlattı. // 358

Biz Habeşistan topraklarına ayak bastığımızdan itibaren Necaşi'de en iyi koruyuculuğu gördük. Din hususunda tamamiyle emniyet içinde yaşadık; bir eziyet görmeden ve bize kötü birşey söylenmeden Tanrıya taptık. Kureyşliler bu durumumuzu duyunca, bizi geri istemek için Necaşi'ye aralarından güçlü kuvvetli iki adam göndermeyi ve ona Mekke işlerinden beğenilen hediyeler yollamayı kararlaştırdılar. Daha önceleri Necaşi'ye Mekkeden getirilen en iyi şey Mekke derileri idi; bunun için Kureyşliler ona göndermek üzere çok sayıda deri topladılar. Necaşi'nin komutanlarından her birine ayrı ayrı hediyeler hazırladılar, sonra Ebu Rebia oğlu Abdullah ile Âs oğlu Amr'ı bu hediyeler ile birlikte yolladılar ve aldıkları kararları yerine getirmelerini söylediler ve şu şekilde hareket etmelerini tembih ettiler: Müslümanlar hakkında Necaşi ile konuşmadan önce her komutana, hediyelerini verin sonra Necaşi'ye hediyesini sunun ve ondan, yanındaki müslümanlarla hiç konuşmadan onları size teslim etmesini isteyin.

(Ummu Seleme sözüne devamla şunları söyledi) Bu iki adam Mekkeden ayrılıp Necaşi'nin yanına geldiler. Bu sırada biz Necaşi'nin yanında iyi bir yutta ve iyi bir koruyucunun yanında yaşamakta idik. Bu iki adam Necaşi'nin her komutanına Necaşi ile konuşmadan önce hediyelerini verdiler ve her birine şöyle dediler: "Bizden birkaç küstah kimse hükümdarınızın ülkesine sığındılar. Bunlar, kendi kavimlerinin dininden ayrıldılar ama sizin dininize de girmediler. Onlar ne bizim ne de sizin bilmediğiniz yeni bir din ile ortaya çıktılar. Bunların kavimlerinin ileri gelenleri, kendilerini geri vermesi için bizi sizin hükümdara yolladılar. Şimdi biz bunlar hakkında hükümdarla konuştuğumuzda bunları bize teslim etmesini ve onların söyliyecekleri sözlere kulak asmamasını ona tavsiye edin, zira bunların kavmi onları daha iyi bilirler ve kusurlarını daha iyi anlarlar." Baş vurdukları bütün komutanlar bu iki adama "Peki olur" cevabını verdiler.

Bundan sonra bu iki adam Necaşi'ye kendi hediyesini sundular. Necaşi bunları kabul ettikten sonra bu iki adam kendisiyle konuşup şöyle dediler: "Ey hükümdar! Bizden birkaç küstah kimse senin ülkene sığındılar. Bunlar kendi kavimlerinin dininden ayrıldılar ama senin dinine de girmediler. Ancak ne bizim bildiğimiz ne de senin bildiğin kendi icat ettikleri bir din ile ortaya çıktılar. Bunların babalarından amcaların-

dan ve yakın akrabalarından olan kavimlerinin ileri gelenleri bunları geri vermeniz için bizi sana yolladılar; zira onlar bunları daha iyi bilirler ve kusurlarını, kabahatlerini daha iyi anlarlar.

Ebu Rebia oğlu Abdullah ile Âs oğlu Amr'ın en çok korktukları ve istemedikleri şey, Necaşi'nin müslümanları çağırıp onları dinlemesi
359 idi. // Hükümdarın, yanında bulunan komutanları ona: "Ey hükümdar! Bu iki adam doğru söylediler. Müslümanların kavmi onları daha iyi bilir ve kusurlarını daha iyi anlarlar. Onları bu iki adama teslim et, ülkelerine ve kavimlerine geri götürsünler" demişler. Bunun üzerine Necaşi sinirlenmiş ve "Tanrıya and olsunki hayır. Onları bu iki adama teslim etmem. Benim himayeme sığınan, ülkeme gelen ve beni başkalarına üstün tutup seçen kimselere kötülük yapılmaz. Onları yanıma çağırtıp haklarında şu iki adamın söylediklerine dair sorular soracağım. Eğer onlar bu iki adamın dedikleri gibi iseler kendilerini bu iki adama teslim edip kavimlerine geri yollayacağım. Yok eğer bu iki adamın dediği gibi değillerse kendirini bu iki adama karşı koruyacağım ve himayemde kaldıkları müddetçe onlara iyi bakacağım" demiş.

Bundan sonra Necaşi, Tanrı elçisinin (S.A.S.) arkadaşlarına adam yollayıp onları yanına çağırttı. Necaşi'nin adamı müslümanların yanına gelince müslümanlar toplanıp birbirlerine "şimdi bu adamın yanına gittiğiniz zaman ona ne diyeceksiniz" dediler ve gene birbirlerine "Tanrıya and olsun ki biz ancak bildiklerimizi ve Peygamberimizin bize emrettiklerini söyliyeceğiz; sonu ne olursa olsun" dediler. Müslümanlar Necaşi'nin yanına geldiklerinde Necaşi daha önce kendi memleketinin din bilginlerini de çağırdığından onlar da oraya gelmiş, din kitaplarını açmış bekliyorlardı. Necaşi müslümanlara dönüp "Kavminizden ayrıldınız fakat benim ve başka milletlerin dinine girmediğiniz şu dininiz nedir?" diye sormuş. Müslümanların içinden Necaşi'ye cevap veren Ebu Talib oğlu Cafer idi. Cafer ona şöyle demiş: "Ey hükümdar! Biz bilgisizlik, sapıklık ve nizamsızlık içinde yaşıyorduk. Putlara tapıyor, murdar et yiyor, ahlâksızlıklar yapıyor, akrabalık bağlarını çiğniyor, komşuluk haklarını tanımıyor ve kuvvetlimiz zayıfımızı çiğniyordu. Uzun müddet bu durumda yaşadık. Sonra Tanrı bize, aramızdan, soyunu, doğruluğunu, eminliğini ve namusluluğunu bildiğimiz bir Peygamber gönderdi. Bu Peygamber bizi, Tanrıyı bir bilmeye ve ona tapmaya, bizim ve babalarımızın Tanrı yerine taptığımız taşları ve putları bırakmaya çağırdı. Gene bu Peygamber bize doğru söylemeyi, emaneti sahibine vermeyi, akrabalık bağlarına saygı göstermeyi, komşuluk haklarını tanımayı, cinayetten ve kan dökmekten vaz geçmeyi

emretti. Gene bu Peygamber bize ahlâksızlıklar yapmamayı, yalancı
şahitlik etmemeyi, öksüzün malını yememeyi ve namuslu kadınlar hak-
kında kötü söz söylememeyi bize tavsiye etti. // Bundan başka bu Pey- 360
gamber bize, kendisine başkasını ortak koşmaksızın Tanrıya tapmamızı,
namaz kılmamızı, zekat vermemizi ve oruç tutmamızı emir buyurdu.
-Ümmü Seleme sözlerine devam ederek: ve bu şekilde Cafer Necaşi'ye
İslâmiyetin esaslarını saydı, der- Biz bu Peygambere inandık. Tanrı
tarafından kendisine bildirilenlere uyduk yalnız Tanrıya taptık ona or-
tak koşmadık. Bize yasak ettiklerini bıraktık, helâl kıldıklarını helâl
olarak kabul ettik. Fakat kavmimiz bize saldırdılar, işkence yaptılar.
Yüce Tanrı yerine putlara tapmaya dönmek için dinimizden bizi ayır-
maya ve daha önce serbestçe işlediğimiz kötülükleri gene işlemeye bizi
zorladılar. Ey hükümdar! Böylece bize kahır ve zulümle baskı yapıp
dinimize inanmaya engel oldukları zaman biz senin ülkene göç ettik.
Seni başkalarına üstün tutup seçtik, senin koruyuculuğunu istedik ve
yanında bize zulüm yapılmıyacağını umduk. Bunun üzerine Necaşi
Cafer'e: Tanrı tarafından bu sizin Peygamberinize bildirien şeyler-
den senin yanında bir şey var mı? diye sormuş. Cafer ona: Evet var,
cevabını vermiş. Necaşi, öyleyse bu şeyi bana oku, demiş. Cafer ona
Meryem suresinden bir bölüm okudu.

Ümmü Seleme sözüne devam ederek şöyle der: Tanrıya and olsun
ki (Kur'an'ı işiten) Necaşi sakalı ıslanıncaya kadar ağlayıp göz yaşı
döktü. Onun din adamları da Cafer'in okuduklarını işitince ağladılar.
O kadar ki ellerindeki kitapları ıslandı. Bundan sonra Necaşi (Mekkeden
gönderilen) iki Kureyşli kimseye: Bu işittiğim Kur'an'la İsa'nın getir-
diği şey aynı yerden geliyor. Hadi çekilin. Tanrıya and olsun ki onları
size teslim etmiyeceğim onlara dokunulmıyacaktır demiş.

Ummu Seleme sözlerine devam ederek şöyle der: İki Kureyşli
Necaşi'nin yanından ayrıldıkları zaman Âs oğlu Amr öteki arkadaşına:
Yarın bunlar hakkında Necaşi'ye öyle şeyler söyleyeceğim ki bunların
köklerini kurutacağım, demiş. Bunu üzerine bu iki adamdan hakkı-
mızda en iyi düşüneni olan Ebu Rebia oğlu Abdullah ona dönüp ken-
sine: // Gel yapmıyalım; onlar bizden ayrıldılarsa da nasıl olsa bizim 361
yakınlarımızdırlar, demiş. Amr ona: Tanrıya and olsun ki Necaşi'ye,
bunların Meryem oğlu İsa'nın bir köle olduğuna inandıklarını söy-
lüyeceğim demiş.

Ertesi gün Amr Necaşi'nin yanına gidip ona: Ey hükümdar bu
müslümanlar Meryem oğlu İsa hakkında çok kötü bir şey söylüyorlar.
Onları çağırt, İsa hakkında ne dediklerini sor demiş. Bunu üzerine

Necaşi kendilerinden bu hususu sormak için müslümanlara haber yollayıp çağırtmış, bu durumdan daha kötüsü hiç başımıza gelmemişti. Müslümanlar toplandılar ve birbirlerine Necaşi sizden, Meryem oğlu İsa hakkında birşeyler sorarsa ne diyeceksiniz? dediler. Gene müslümanlar birbirlerine, Tanrıya and olsun ki onun hakkında Tanrının dediklerini Peygamberimizin bize bildirdiklerini söyleyeceğiz. Bu işin sonu ne olursa olsun dediler. Müslümanlar Necaşi'nin yanına geldikleri zaman o kendilerine: Söyleyin bakalım Meryem oğlu İsa hakkında ne dersiniz? dedi. Ebu Talib oğlu Cafer ona: Biz onun hakkında Peygamberimizin bize getirdiklerini söyleriz. Peygamberimiz diyor ki: İsa Tanrının kulu, elçisi, ruhu ve onun bakire Meryem'e verdiği (ol) emri (kelimesi) dir, demiş Bunları duyan Necaşi yere eğilip bir çöp almış ve Tanrıya and olsun ki senin Meryem oğlu İsa hakkında dediklerin şu çöp kadar onun gerçeğinden farklı değildir,demiş.Necaşi'nin bu sözünü işiten ve etrafından bulunan komutanları mırıldanmaya başlamışlar. Necaşi onlara dönüp: Tanrıya and olsun ki mırıldansanız da mırıldanmasanız da gerçek budur, diyerek müslümanlara dönüp siz artık gidin,ülkemde emniyet içindesiniz. Size dokunup küfreden cezalandırılır. (Duyuyor musunuz) size dokunup küfreden cezalandırılır. (Evet) size dokunup küfreden cezalandırılır. Aranızdan bir adama eziyet etmeme
362 karşılık bir dağ kadar altın verseler istemem. -İbn-i Hişam diyor ki: [95] //

Şu iki adama getirdikleri hediyeleri geri verin, onlara ihtiyacım yok. Tanrıya and olsun ki Tanrı bana mülkümü geri verdiğinde bunun karşılığında benden rüşvet almadı. Tanrı uğrunda ben rüşvet almam. Tanrı benim hakkımda halkın sözlerine kulak asmadı. Ben de onun uğrunda halka (Kureyşlilere) kulak asmıyacağım, demiş. Bunun üzerine iki Kureyşli rezil olarak ve getirdikleri hediyeler kendilerine geri verilerek Necaşi'nin yanından çıkıp gitmişler. Biz ise onun yanında en iyi yurtta ve en iyi koruyucunun katında kaldık.

Ummu Seleme anlatmasına devam ederek şöyle der: Tanrıya and olsun ki biz bu durumda yaşarken Habeşistandan bir adam ortaya çıkıp Necaşi'nin elinden saltanatı almak istedi. Tanrıya and olsun ki biz, o sırada, o zamana kadar hiç duymadığımız bir üzüntü duyduk; çünkü bu adamın Necaşi'ye üstün gelmesinden ve böylece Necaşi'nin hakkımızda beslediği iyi duyguları beslemeyen birinin saltanatı ele geçirmesinden korkuyorduk. Necaşi bu adamın üzerine yürüdü. İki taraf arasında Nil nehri vardı. Bu sırada Tanrı elçisinin arkadaşları birbirlerine "içimizden, gidip Habeşlilerin savaşını seyredip sonuç haberini

95 Bir dil açıklaması çevrilmeden geçildi.

bize getirecek bir kimse yok mu?" dediler. Bunun üzerine Avvam oğlu Zubeyr "ben giderim" dedi. Onlar da Zubeyr'e "olur; hadi sen git" dediler. Zubeyr, o zaman arkadaşları arasında yaşı en küçük olanı idi. Tanrı elçisinin arkadaşları Zubeyr için bir tulum bulup bu tuluma üfürerek hava doldurdular. Zubeyr bu tulumu karnına bağladı bu şekilde suya girip yüzerek Habeşlilerin savaşacakları tarafa geçti. Oradan da gidip savaş yerine ulaştı. Biz ise Necaşi'nin, düşmanına üstün gelmesi ve yurdunda sağlam bir şekilde hakim kalması için Tanrıya dua ettik. Tanrıya and olsun ki biz bu durumda ne olacağını beklerken birden bire Zubeyr koşarak uzaktan göründü.Zubeyr hırkasını elinde sallayarak müjde müjde Necaşi üstün geldi. Tanrı onun düşmanını yok etti ve kendisini yurdunda sağlam ve egemen olarak bıraktı" diye bağırıyordu. Bu haber üzerine biz, o zamana kadar duymadığımız bir sevinç duyduk. Bundan sonra Necaşi yerine geri döndü. Artık Tanrı onun düşmanını yok etmiş, kendisini yurdunda sağlam ve egemen bırakmış ve bütün Habeşliler onun etrafında toplanmışlardı. Biz ise onun yanında en iyi bir yerde yaşadık. Sonunda Tanrı elçisinin yanına geldik ki bu sıra Tanrı elçisi
henüz Mekkede bulunuyordu. // 363

Necaşi'nin Habeşistan Tahtını Ele Geçirişi

İbn-i İshak der ki: Zuhrî dedi ki ben, Tanrı elçisinin eşi Ummu Seleme'den naklen Abdurrahman oğlu Ebu Bekr'in anlattıklarını Zübeyr oğlu Urve'ye söyledim. Bunun üzerine Urve bana, Necaşi'nin "Tanrıya and olsun ki Tanrı bana mülkümü geri verdiğinde bunun karşılığında benden rüşvet almadı. Tanrı uğrunda ben de rüşvet almam. Tanrı benim hakkımda halkın sözlerine kulak asmadı. Ben de onun uğrunda kimsenin dedikodusuna kulak asmıyacağım" yolundaki sözlerinin manasını anlayıp anlamadığımı sordu. Ben de "hayır anlamadım" dedim. O zaman Urve bana, müminlerin annesi Ayşe'nin, kendisine şunları anlattığını söyledi: Necaşi'nin babası ulusunun hükümdarı imiş ve Necaşi'den başka çocuğu yokmuş. Necaşi'nin bir de amcası varmış; bu amcasının oniki oğlu varmış. Bu aile Habeşistanın hükümdar soyu imiş. Habeşliler kendi aralarında şöyle konuşmuşlar: "Gelin şu Necaşi'nin babasını öldürelim ve amcasını (Necaşi'nin babasının kardeşini) onun yerine geçirelim; çünkü şimdiki hükümdarın şu oğlundan başka bir çocuğu yoktur; halbuki kardeşinin oniki tane oğlu var. Bu oniki çocuk birbiri ardından onun yerine geçerlerse Habeşistan ondan sonra uzun zaman devlet olarak sürüp gider."

Habeşliler bunun üzerine kalkıp Necaşi'nin babasını öldürmüşler; yerine kardeşini getirmişler ve böylece bir zaman yaşamışlar.

Necaşi ise amcasının yanında büyümüş; o, akranı arasında zeki ve tedbirli imiş. Bunun için amcasının işlerini kendi eline almış ve onun sevgi ve itimadını kazanmış. Habeşliler Necaşi'nin amcasının yanındaki bu durumunu görünce kendi aralarında şöyle konuşmuşlar: Tanrıya and olsun ki bu genç üstün gelerek amcasının işlerini eline aldı. Amcasının, onu bizim başımıza hükümdar yapmasından korkmalı. Zira onu başımıza hükümdar yaparsa şüphesiz o hepimizi öldürecektir; çünkü o, babasını bizim öldürdüğümüzü biliyor." Bundan sonra Habeşliler Necaşi'nin amcasının yanına giderek ona "Ya şu genci öldür yahut da onu aramızdan uzaklaştır; çünkü biz ondan, kendi payımıza korkmağa başladık" demişler. Necaşi'nin amcası onlara "Allah belanızı versin; dün onun babasını öldürdüm bugün de kendini öldürmemi mi istiyorsunuz? bunu yapamam; ancak onu yurdunuzdan çıkarıp uzaklaştırırım" dedi.

Ayşe hikayesine devam ederek şöyle demiş:

Habeşliler bu karardan sonra Necaşi'yi alıp pazara götürdüler. Orada onu bir tüccar adama altıyüz dirhem karşılığında sattılar. Bu tüccar Necaşi'yi bir kayığa bindirip götürdü. O gün akşam üzeri gök
364 yüzünde güz bulutlarından büyük bir bulut belirdi. // Necaşi'nin amcası
bu bulutun altında yağmur duasına çıktı. Orada üzerine yıldırım düştü ve öldü. Bunun üzerine Habeşliler kendilerine hükümdar seçmek üzere, ölen hükümdarın oğullarının yanına koştular. Oysaki ölen hükümdarın, hükümdar olabilecek nitelikte bir çocuğu yoktu. Bu sebeple Habeşistanda idare ve düzen bozuldu.

Habeşliler, işleri bozulup içine düştükleri düzensizliğe bir çare bulamayınca kendi aralarında bazıları şöyle konşmuşlar "Şunu biliniz ki sizi idare edebilecek bir hükümdar varsa o da, daha dün para ile sattığınız eski hükümdarınızın oğludur. Eğer siz Habeşistanın durumunu düşünüyorsanız şimdi onun arkasından gidip kendisini geri getiriniz."

Bunun üzerine Habeşliler onu ve kendisine sattıkları adamı aramağa koşmuşlar. Sonradan adamı bulup Necaşi'yi elinden alıp Habeşistana getirmişler, başına taç giydirip salatanat tahtına çıkarmışlar ve böylece onu kendilerine hükümdar yapmışlar.

Bu olaylardan sonra, Habeşlilerin Necaşi'yi kendisine sattıkları tüccar çıkagelmiş ve şöyle demiş "Ya malımı geri verirsiniz yahut da

durumu Necaşi'ye şikayet ederim", Habeşliler ona "olamaz; sana hiçbir şey veremeyiz" demişler. Adam da "Öyle ise Tanrıya and olsun ki Necaşi'ye durumu şikayet edeceğim" demiş.

Habeşliler "Eh işte kendin, daha orada Necaşi, nasıl istersen öyle yap" demişler. Bunun üzerine adam kalkıp gidip Necaşi'nin önünde oturarak kendisine "Ey hükümdar! Ben pazardan altıyüz dirhem karşılığında bir köle satın aldım. Köleyi bana teslim ettiler karşılığı olan parayı da aldılar; sonra kölem ile birlikte çok uzaklaşmadan arkamdan yetişip kölemi elimden geri aldılar; fakat paramı geri vermediler" demiş.

Bu şikayet üzerine Necaşi Habeşlilere dönüp "Tanrıya and olsun ki ya adamın parasını verirsiniz yahut da kölesi kalkıp sahibinin elinden tutarak ve onun istediği yere birlikte gider" demiş. Bunun üzerine Habeşliler "Öyle ise ona parasını verelim" demişler.

Ayşe Hikâyesine devamla şunları ilave etmiş: İşte bu sebepten dolayı Necaşi "Tanrı bana mülkü geri verdiğinde bunun karşılığında benden rüşvet almadı; Tanrı uğrunda ben de rüşvet almam. Tanrı benim hakkımda halkın sözlerine kulak asmadı, ben de onun uğrunda halkın sözlerine kulak asmıyacağım" demiş. Bu olay, Necaşi'nin dindeki sağlamlığı ve hüküm vermedeki adaleti hakkında gösterdiği ilk örnek olmuştur.

İbn-i İshak der ki: Rûman oğlu Yezid, Zubeyr oğlu Urve yoluyla Ayşe'den naklen bana şunları anlattı: Necaşi öldükten sonra onun
mezarı üzerine nur indiği, halk arasında dillerde dolaşmış. // 365

Habeşliler'in Necaşiye Karşı Ayaklanmaları

İbn-i İshak der ki: Babasından naklen Muhammed oğlu Cafer bana şunları anlattı:

Habeşliler bir gün bir araya toplanıp Necaşi'ye "sen artık bizim dinimizden ayrıldın" dediler ve ona karşı ayaklandılar. Bunun üzerine Necaşi Cafer ile arkadaşlarına haber yolladı ve onlar için bir kaç kayık hazırlattı. Onlar gelince kendilerine "Siz şu kayıklara binin ve kayıklar içinde bekleyin; eğer ben yenilirsem gidin ve istediğiniz yere varın; yok ben düşmanlarımı yenersem burada kalın" dedi. Bundan sonra Necaşi bir kağıda şunları yazdı: O, Allah'tan başka Tanrı olmadığına, Muhammed'in, onun kulu ve elçisi olduğuna ve Meryem oğlu İsa'nın gene kulu, elçisi, ruhu ve Meryem'e verdiği (ol) emri (kelimesi)

olduğuna tanıklık eder. Sonra Necaşi bu kağıdı hırkasının sağ omuzunun altına yerleştirip Habeşlilere karşı savaşmak üzere çıktı. Habeşliler ona karşı savaşa hazırlandılar. Necaşi karşılarına durup onlara "Ey Habeşliler! Ben size hükümdar olmakta herkesten daha haklı bir kimse değil miyim?" diye sordu. Habeşliler "Evet öyledir" cevabını verdiler. Necaşi'nin "peki benim sizi idare ediş tarzıma ne dersiniz?" sorusuna da onlar "sizin bize tatbik ettiğiniz idare idarenin en iyisidir" cevabını verdiler. Necaşi onlara "E peki öyle ise bu hareketinizin sebebi nedir?" diye sorunca onlar "Sen dinimizden ayrıldın ve İsa'nın bir kul olduğunu söyledin". Bunun üzerine Necaşi onlara "Peki siz İsa hakkında ne diyorsunuz?" diye sordu. Onlar da "Onun Tanrının oğlu olduğuna inanıyoruz" dediler. Bunun üzerine Necaşi elini hırkasının üstünden göksüne koyarak "O tanıklık eder ki Meryem oğlu İsa (Öyledir)" deyip daha başka bir şey söylemedi. Necaşi bununla hırkasının altında yerleştirdiği kağıttaki yazıları kastediyordu. Bunun üzerine Habeşliler Necaşinin sözlerini kabul edip ayaklanmaktan vaz geçip dağıldılar.

Necaşi'nin bütün bu hareketleri Peygamberin kulağına gitti. Bunun için Necaşi öldüğü zaman (gıyaben) onun cenaze namazını kıldı
366 ve kendisi için Tanrıdan, onu esirgemesini diledi. //

Hattab Oğlu Ömer'in Müslüman Oluşu

İbn-i İshak der ki: Âs oğlu Amr ile Ebu Rebia oğlu Abdullah Habeşistandan eli boş döndüler. Orada Tanrı elçisinin arkadaşları hakkında isteddiklerini elde edememişlerdi. Necaşi onları, istemedikleri bir şekilde geri yollamıştı. Bu sırada Hattab oğlu Ömer müslüman olmuştu. Ömer kuvvetli ve yiğit bir adam olup onun koruduğu kimselere başkaları dokunamazdı. Bunun için Tanrı elçisinin arkadaşları Ömer ve bir de Hamza ile korundular ve Kureyşlilere karşı bir üstünlük elde ettiler. Bu hususta Mes'ud oğlu Abdullah şunları söyler: "Biz müslümanlar, Hattab oğlu Ömer müslüman oluncaya kadar Kâbe yanında namaz kılamazdık. O müslüman olunca, Kureyşlilerle çatıştı, döğüştü ve Kâbenin yanında namazını kıldı, biz de onunla birlikte namazımızı orada kılabildik."

Ömer, Tanrı elçisinin arkadaşları Habeşistana göç ettikten sonra Müslüman olmuştu.

Bekkâî der ki: İbrahim oğlu Sa'd yoluyla Kidam oğlu Mis'ar, Me-
367 sud oğlu Abdullah'ın şunları söylediğini bana anlattı: //

"Ömer'in müslüman oluşu bir fetihti; Onun Medineye göç edişi bir zaferdi; ve onun halifeliği (Tanrının) bir rahmeti idi. Biz, Ömer müslüman oluncaya kadar Kâbenin yanında namaz kılamazdık. O müslüman olunca Kureyşlilerle çatıştı, döğüştü ve Kâbenin yanında namazını kıldı; biz de onunla birlikte namazımızı orada kılabildik."

İbn-i İshak der ki: Annesi Ebu Hasme kızı Ummu Abdullah'tan naklen Rebia oğlu Amir oğlu Abdullah oğlu Abdülaziz yolu ile Ebu Rebia oğlu Ayyaş oğlu Abdullah oğlu Haris oğlu Abdurrahman bana şunları anlattı:

"Biz Habeşistana göç etmek üzere idik. Amir bazı ihtiyaçlarımızı getirmek için (çarşıya) gitmişti. Bu sırada Hattab oğlu Ömer uzaktan gelip yanımda durdu. Kendisi o zaman puta tapıp bize karşı sert davrandığından, kendisinden çok eza cefa çekiyorduk. Ömer bana -Ey Ümmü Abdullah! Demek artık gidiyorsunuz- dedi. Ben de ona "Evet, Tanrıya and olsun ki Tanrının geniş topraklarından bir yere gideceğiz; çünkü siz bize rahat dirlik vermeyip ezdiniz. Eh ne yapalım Tanrı bize bir kurtuluş yolu gösterinceye kadar oralarda kalacağız" dedim. Ömer bunun üzerine bana "Öyle ise Tanrı sizinle birlik olsun" dedi. Bu sözleri söylerken Ömer'in halinde daha önce görmediğim bir yumuşaklık vardı. Ömer bundan sonra uzaklaşıp gitti. Bana öyle geldiki bizim göç edişimiz onu üzmüştü. Biraz sonra Amir ihtiyaçlarımızı alarak çarşıdan döndü ben ona dönüp "Ah Ebu Abdullah biraz önce burada olup da Ömerle karşılaşsaydın ve onun bize karşı gösterdiği yumuşaklığı ve göç edeceğimiz için duyduğu üzüntüyü bir görseydin" dedim. Amir bana "Eh peki sen onun İslâm olacağını mı umuyorsun?" diye sorunca ben ona "Evet, öyle" dedim. Bunu üzerie Amir bana "şunu iyi bilki o gördüğün kimse, Hattab'ın eşeği müslüman olmadan müslümanlığı kabul etmez" dedi. Amir, Ömer'in sertliğini ve müslümanlığa karşı katı yürekliliğini görüp ondan ümidini kesmiş olduğu için bana bu son sözleri söylemişti.

İbn-i İshak der ki: Bana anlatıldığına göre Ömer'in İslâm dinini kabul edişi şöyle olmuş: Ömer'in kız kardeşi Hattab'ın kızı Fatıma, Nufeyl oğlu Amr oğlu Zeyd oğlu Sait ile evli idi. Fatıma ile eşi Zeyd oğlu Saît müslüman olmuşlardı. Müslüman oluşlarını da Ömer'den gizliyorlardı. Gene Ömer'in kendi boyu olan Kâ'b oğlu Adiy boyundan Abdullah oğlu Nuaym Nahham müslüman olmuştu. Boyunun adamlarından korktuğundan bu Nuaym da müslümanlığını gizliyordu. // Erett oğlu Habbab o zamanlar Hattab kızı Fatıma'nın evine 368
gelip kendisine Kur'an okutup öğretiyordu.

Bir gün Ömer, Tanrı elçisi ile arkadaşlarından bir topluluğa saldırmak üzere kılıcını kuşanarak evinden çıkmış. Bunların, Safa tepesinin yanında bulunan bir evde toplandıkları ve kadınlı erkekli 40 kişiye yakın oldukları Ömer'e haber verilmişti. Bu evde, Tanrı elçisiyle birlikte amcası Abdülmuttalib oğlu Hamza, Ebu Kuhafe oğlu Ebu Bekr Sıddık, Ebu Talib oğlu Ali ve Habeşistan topraklarına göç etmeyip Mekkede Tanrı elçisinin yanında kalan müslümanlardan birkaç adam bulunuyordu. Ömer yolda giderken Abdullah oğlu Nuaym kendisine rasgeldi. Nuaym Ömer'e: "Ey Ömer nereye gidiyorsun?" diye sorunca Ömer ona "gidip, Kureyş topluluğunu dağıtan ve onları akılsızlıkla itham eden dinlerini kötüleyen, Tanrılarına söven şu sapkın Muhammed'i öldüreceğim" dedi. Bunun üzerine Nuaym ona "Ey Ömer! Tanrıya and olsun ki nefsin seni aldatmış. Acaba Muhammed'i öldürürsen Abdümenaf oğulları seni yeryüzünde sağ bırakırlar mı? Sen kendi ailen halkına dönüp onları yola getirsen daha iyi olmaz mı?" dedi. Ömer Nuaym'a: "Ailem halkından kimi kastediyorsun?" diye sorunca o da kendisine "Enişten ve amcan oğlu Amr oğlu Zeyd oğlu Saît ile kız kardeşin Hattab kızı Fatıma'yı kastediyorum. Çünkü Tanrıya and olsun ki onlar müslüman olup, dinini kabul edip Muhammed'e uydular. Sen şimdi onlara git" dedi.

Bunun üzerine Ömer çarçabuk kızkardeşi ile eniştesinin yanına gitti. Bu sırada Erett oğlu Habbab onların yanında bulunuyordu. Elinde, içinde Taha suresi yazılı olan bir kağıt vardı. Habbab bu sureyi onlara okutup öğretiyordu; Ömer'in ayak seslerini duydukları
369 zaman Habbab evdeki bir iç odaya gizlendi. // Hattab kızı Fatıma da üzerinde sure yazılı olan kağıdı alıp dizinin altına sakladı. Ömer eve yaklaştığında Habbab'ın, kız kardeşi ile eniştesine Kur'an okuduğunu işitmişti. Eve girdiği zaman "İşittiğim bu mırıltı ne idi?" diye sorunca kızkardeşi ile eniştesi ona "Öyle bir mırıltı yoktu" dediler. Ömer "Hayır işittim. Tanrıya and olsun ki sizin, Muhammed'in dinini kabul ettiğinizi ve ona uyduğunuzu haber aldım" diyerek eniştesi Saîd oğlu Zeyd'e bir şamar indirdi. Bunun üzerine kızkardeşi Hattab kızı Fatıma Ömer'in önüne geçip onu eşinden uzaklaştırmak istedi. Ömer ona da vurup başını yardı. Ömer böyle yapınca kızkardeşi ile eniştesi kendisine dönüp "Evet biz müslüman olduk. Tanrıya ve Onun elçisine inandık ne yapacaksan yap" dediler. Ömer kızkardeşinin akan kanlarını görünce yaptığına pişman oldu ve kendine geldi; sonra kızkardeşine dönüp "Demin okuduğunuzu işittiğim şeylerin yazılı olduğu kağıdı ver bakayım. Muhammed'in getirdikleri şu şeyler ne imiş göreyim" dedi. Ömer okuma yazma bilirdi. Kızkardeşine böyle söyleyince Fatıma ken-

disine "kağıdı yok etmenden korkarız" dedi. Ömer ona "Hayır kork-
ma" dedi ve alıp okuduktan sonra kağıdı kendisine geri vereceğine Tan-
rıları üzerine and içti. Ömer böyle söyleyince Fatıma onun müslüman
olacağını umarak kendisine dönüp "Ağabeyciğim sen puta taptığın
müddetçe pis sayılırsın; halbuki bu kağıda arınık olmayan kimse do-
kunamaz" dedi. // 370

Ömer bunları işitince kalkıp yıkandı, bundan sonra kızkardeşi
kağıdı kendisine verdi. Kağıdın üzerinde Taha süresi yazılı idi. Ömer Su-
reyi okumaya başladı. Biraz okuduktan sonra "Bu sözler ne kadar güzel;
ne kadar değerli" dedi. Ömer'in bu sözünü (içerdeki odada, saklandığı
yerden) işiten Habbab hemencecik gizlendiği yerden çıkıp ona "Ey
Ömer! Tanrının, kendi elçisinin (Muhammed'in) duasını sana nasib
edeceğini umuyorum; zira Tanrı elçisinin dün -Ey Tanrım! İslâmiyeti
ya Hişam oğlu Ebu'l-Hakem (Ebu Cehil) veya Hattab oğlu Ömer ile
kuvvetlendir- diye dua ettiğini duydum. Ey Ömer artık Tanrıdan kork
Tanrıdan" dedi. Bunun üzerine Ömer Habbab'a "Habbab öyle ise
sen bana Muhammed'in bulunduğu yeri söyle, yanına gideyim, müslü-
man olayım" dedi. Habbab Ömer'e "Peki. Muhammed Safa tepesinin
yanında bir evdedir. Orada, arkadaşlarından bir topluluk da onunla
birlikte bulunuyor" dedi.

O zaman Ömer kalkıp kılıcını kuşandı sonra Tanrı elçisinin ve
arkadaşlarının bulunduğu evin önüne gelip kapıya vurdu. İçerdekiler
Ömer'in sesini işittikleri zaman aralarından, Tanrı elçisinin arkadaş-
larından bir adam kalkıp kapının aralığından dışarı baktı Ömer'i,
kılıcını kuşanmış bir durumda gördü; korkarak Tanrı elçisinin yanına
döndü. Tanrı elçisine "Ey Tanrı elçisi! Hattab oğlu beline kılıcını kuşa-
nıp gelmiş" dedi. Abdulmuttalib oğlu Hamza atılarak Tanrı elçisine
"içeri girmesine müsaade et. O iyilik için gelmişse bu iyiliği kendisin-
den esirgemeyiniz; yok eğer bir kötülük arıyorsa onu kendi kılıcıyla
öldürürüz" dedi. Bunun üzerine Tanrı elçisi "peki bırakın girsin" dedi.
Kapıda bulunan adam Ömer'i içeri aldı. Tanrı elçisi kalkıp Ömer'i
avluda karşıladı ve kuşağından yakalayıp kendisine doğru kuvvetle
çekerek "Ey Hattab'ın oğlu! Buraya ne maksatla geldin? Tanrıya and
olsun ki Tanrı başka bir bela getirmeden aklının başına gelmiyeceğini gö-
rüyorum" diye çıkıştı. // Bunun üzerin Ömer ona "Ey Tanrı elçisi! Ben, 371
Tanrıya, onun elçisine ve Tanrı tarafından indirilen şeylere inanmak
için buraya senin yanına geldim" cevabını verdi. Tanrı elçisi bunu işi-
tince Tekbir getirmiş (Allahü Ekber demiş) Tanrı elçisinin arkadaşların-
dan olup da orada bulunan kimseler bunu duyunca Ömer'in müslüman
olduğunu anlamışlar.

Bundan sonra Tanrı elçisinin arkadaşları buradan ayrılıp evlerine gitmişler.

Hamza'nın islâm oluşundan sonra Ömer'in de müslüman oluşu, bütün müslümanların kendilerini kuvvetli hissetmelerine sebep oluyordu. Onlar artık anlamışlardı ki bu iki kişi Tanrı elçisini koruyacak, müslümanlar da gene bu iki kişinin yardımıyla düşmanlarına karşı koyacaklardı.

Yukarda anlattığımız söylenti, Medine şehri halkından olan ravilerin, Hattab oğlu Ömer'in müslüman oluşu hakkında söyledikleri sözlerdir.

İbn-i İshak der ki: Arkadaşları Atâ ile Mücahid veya, başkalarından naklen Ömer'in müslüman oluşu hakkında Mekkeli Ebu Necîyh oğlu Abdullah bana şunları anlattı: Ömer kendisi şöyle demiş: Ben müslümanlığa karşı cephe almıştım. Cahiliye çağında içki içer, içkiyi sever ve ondan hoşlanırdım. Mahzum boyundan İmran oğlu Abd oğlu Ömer ailesinin evlerinin yakınındaki Hazvere çarşısında, Kureyş kabilesinden bazı kimselerin uğradığı bir toplantı yerimiz vardı. Bir gece orada toplandığımız arkadaşlarla buluşmak üzere bu toplantı yerine gittim. Oraya vardığımda arkadaşlarımdan hiç kimseyi bulamadım; o zaman kendi kendime, falanca meyhanecinin yanına gideyim belki orada biraz içki bulur içerim, dedim. Bu meyhaneci Mekkede içki satardı. Bu düşünce ile toplantı yerinden çıkıp meyhanecinin yanına
372 gittim; fakat onu yerinde bulamadım. // O zaman gene kendi kendime: Bari Kâbeye gideyim, yedi defa veya yetmiş defa tavaf edeyim dedim. Kâbeyi tavaf etmek amacıyla mescide geldim. Birde gördüm ki Tanrı elçisi orada ayakta durmuş namaz kılıyordu. O namaza durduğu zaman Suriyeye doğru yönelirdi ve Kâbe, Suriye ile kendi arasında kalırdı. Namaz kıldığı yer Esved köşesi ve Yemanî köşesi adları verilen köşelerin arasında idi. Onu o durumda görünce kendi kendime: Ne söylediklerini işitmek için bu gece Muhammed'in okuduğu şeyleri dinleyeyim dedim; fakat söylediklerini dinlemek için onun yanına yaklaştığım zaman kendisini ürküdebileceğimi düşünerek Hicr köşesini dolandım. Orada Kâbenin örtüsü arkasına gizlendim. Örtünün arkasından yavaş yavaş yürüdüm. Tanrı elçisi bu sırada ayakta durmuş namaz kılıyor ve Kur'an okuyordu. Ben yürüyerek onun karşısına kadar gelip kıblesinde durdum. Aramızda Kâbe örtüsünden başka bir şey yoktu. Orada Kur'an'ı işittiğim zaman ona karşı kalbimde bir yumuşama hissettim; ağladım; sanki müslümanlık içime yayılmıştı. Tanrı elçisi namazını bitirip oradan uzaklaşıncaya kadar yerimde kal-

dım. Tanrı elçisi, namazını bitirdikten sonra Ebu Hüseyin oğlunun evinin bulunduğu tarafa doğru giderdi; çünkü evine giden yol oradan geçerdi. O giderken tavaf yolunu aşar sonra Muttalib oğlu Abbas ile Zuhre boyundan Abd-u Avf oğlu İbn-i Ezher'in evlerinin arasından geçer sonra Şerik oğlu Ahnes'in evinin önünden yürüyüp kendi evine girerdi. Tanrı elçisinin oturduğu yer, Ebu Süfyan oğlu Muaviyenin malı olan boyalı ev idi.

Ömer sözlerine devamla şöyle demiş: Ben önce Tanrı elçisinin arsından gittim. O, Abbas ile İbn-i Ezher'in evleri arasına varınca kendisine yetiştim. Tanrı elçisi ayak seslerimi işitince beni tanıdı ve kendisine bir şeyler yapmak amacıyla arkasından geldiğimi sanarak beni azarladı; sonra bana "Ey Hattab'ın oğlu! Bu saatte ne maksatla arkamdan geldin?" diye çıkıştı. Ben ona "Tanrıya, elçisine ve Tanrı tarafından gönderilen şeylere inanmak için geldim" dedim. Bunun üzerine Tanrı
elçisi Tanrıya hamd ve sena etti. // Sonra bana dönüp "Ey Ömer! Tanrı 373
seni doğru yola yöneltti" diyerek eliyle göksümü sığadı (müslümanlıkta) sebat etmem için Tanrıya yalvardı. Bundan sonra ben Tanrı elçisinden ayrılıp uzaklaştım o da kendi evine girdi.

İbn-i İshak der ki: Bu iki türlü söylentiden hangisinin cereyan ettiğini Tanrı daha iyi bilir.

İbn-i İshak der ki: Ömer'in oğlundan naklen, Ömer oğlu Abdullah'ın kölesi Nafi' bana şunları anlattı: (Ömer'in oğlu Abdullah Nafi'ye şöyle demiş): Babam Ömer müslüman olduğu zaman Kureyş kabilesinden, haberleri en iyi anlatan adam kimdir? diye sordu. Kendisine (bu adam Cumah boyundan Ma'mer oğlu Cemil'dir) cevabı verildi. Bunun üzerine babam Cemil'in yanına gitti.

Ömer oğlu Abdullah sözlerine şöyle devam etmiş: // Ne edeceğini 374
görmek için ben de babamın arkasından gittim. Ben o sırada gördüğüm herşeyi anlayabilen bir delikanlı idim. Babam Cemil'in yanına varıp ona "Ey Cemil! Benim müslüman olup Muhammed'in dinine girdiğimi öğrendin mi?" diye sordu. Tanrıya and olsun ki Cemil babamın sözlerini işittiği zaman ona hiç bir söz söylemedi; ancak, hırkasını yerde sürüyerek çekip gitti. Babam Ömer onun arkasından yürüdü; ben de babamın izinden gittim.

Ma'mer oğlu Cemil Mescidin kapısına varınca orada durup sesinin çıktığı kadar "Ey Kureyş topluluğu! Biliniz ki Hattab oğlu Ömer dininden saptı" diye bağırdı. Kureyşliler bu sırada Kâbe etrafındaki toplantı yerlerinde bulunmakta idiler. Cemil'in arkasından gelip orada durmak-

ta olan Ömer "O yalan söylüyor. Ben sadece Müslüman oldum Tanrıdan başka Tanrı olmadığına ve Muhammed'in, onun kulu ve elçisi olduğuna tanıklık ettim" dedi. O zaman Kureyşliler hep birden Ömer'in üzerine saldırdılar. Öğle vakti olup güneş tam başlarının üzerine gelinceye kadar Ömer'le Kureyşliler döğüştüler. Sonunda Ömer yorulup yere oturdu. Kureyşliler de başına üşüştüler. Ömer oturduğu yerden onlara "istediğinizi yapınız; Tanrıya and içerim ki biz üçyüz kişi olsaydık ya siz burayı bırakıp giderdiniz veya biz buradan çekilip giderdik" diyordu. Ömer'le Kureyşliler bu durumda iken öteden Kureyş kabilesinden yaşlı bir adam çıkageldi. Üzerine Yemende yapılmış bir elbise ile işlemeli bir gömlek giymişti. Bu adam ilerleyip topluluğun yanında durdu ve "Ne oluyorsunuz?" diye sordu. Kureyşliler ona "Ömer dininden saptı" cevabını verdiler. Yaşlı adam onlara "Öyle ise çekilin. Size ne oluyor? bir adam kendisine bir din seçmiş bundan size ne? Kâ'b oğlu Adiy boyu kendi akrabalarını acaba bu şekilde size bırakırlar mı? bırakın adamı" dedi.

Tanrıya and olsun ki yaşlı adam bu sözleri söyler söylemez Kureyşliler bir elbisenin sıyrılıp çıkarılışı gibi Ömer'in başından dağılıp gittiler.

Babam Medine'ye göç ettikten sonra ben kendisine bir gün "Babacığım! Mekke'de, müslüman olduğun gün seninle döğüşen Kureyşlileri azarlayıp başından uzaklaştıran adam kimdi Allah aşkına?" diye sordum. Babam bana "Ey oğlum! O, Sehm boyundan olan Vail oğlu Âs idi" cevabını verdi.

İbn-i Hişam diyor ki: Bilen bir kimse bu son olayı bana şöyle anlattı: Ömer'in oğlu babasına "Babacığım Mekke'de müslüman olduğun gün seninle döğüşen Kureyşlileri azarlayıp başından uzaklaştıran adam kimdi Allah aşkına? Tanrı ona iyilik versin" diye sormuş. Ömer de ona "Ey oğlum! O, Vail oğlu Âs idi. Tanrı ona iyilik vermesin"
375 demiş. //

İbn-i İshak der ki: Ömer'in akrabalarından veya ailesinden birinden naklen Haris oğlu Abdurrahman bana şunları anlattı: Ömer şöyle söylemiş "Müslüman olduğum gün Mekke halkından kimin, Tanrı elçisine daha çok düşmanlık ettiğini düşünerek ona gidip müslüman olduğumu söylemeyi tasarladım. Kendi kendime dedim ki bu kimse herhalde Ebu Cehil olabilir -Ömer, Mugîre oğlu Hişam'ın kızı Hanteme'nin oğludur-[96] Sabah olunca gidip Ebu Cehil'in kapısını çaldım.

96 Ömer b. Hattab'ın annesi olan Hanteme, Ebu Cehil'in bacısıdır; yani Ebu Cehil, Ömer'in dayısı idi.

Ebu Cehil kapıya çıkıp beni görünce bana "Hoş geldin yeğenim; (bir işin mi var?) neye geldin?" diye sordu. Ben ona "Tanrıya ve onun elçisi olan Muhammed'e inandığımı ve Muhammed'in, getirdiği şeyi (Tanrıdan gelen emirleri) tanıdığımı sana haber vermeye geldim" dedim. Bunun üzerine Ebu Cehil yüzüme kapıyı çarparak "Tanrı seni de söylediğin şeyi de rezil etsin" dedi.

(Kureyşlilerin Anlaşma) Kağıdının Hikâyesi

İbn-i İshak der ki: Kureyşliler Tanrı elçisinin arkadaşlarının başka bir memlekete göç ettiklerini, orada esenlik bulup karar kıldıklarını, Necaşi'nin, onlardan kendisine sığınanları himaye ettiğini, Ömer'in müslüman oluşunu, Ömer'le Abdülmuttalib oğlu Hamza'nın, Tanrı elçisi ve onun arkadaşları ile birlik olduklarını, müslümanlığın kabileler arasında yayılmaya başladığını görünce bir araya toplandılar (bu olaylara karşı tedbir almayı düşündüler). Haşim boyu ile Muttalib oğullarına karşı anlaşıp, onlara kız vermemeyi ve onlardan kız almamayı, onlara birşey satmamayı ve onlardan bir şey satın almamayı ve bu şartları yazılı olarak (pekiştirmeyi) kararlaştırdılar. Kureyşliler toplandıklarında bu şartları bir kağıda yazdılar; sonra da karşılıklı olarak and içerek bu konuda birbirlerine söz verdiler; bundan sonra da sözlerinde
durmak için anlaşma kağıdını Kâbenin içine astılar. // Bu anlaşma 376
kağıdını yazan kimse Kusay oğlu Abdüddar oğlu Abdümenaf oğlu Haşim oğlu Amir oğlu İkrime oğlu Mansur idi. -İbn-i Hişam diyor ki: Bu kimsenin, Haris oğlu Nadr olduğu da söylenir- Tanrı elçisi bu adama beddua etmiş bunun üzerine onun bazı parmakları kurumuş.

İbn-i İshak der ki: Kureyşliler böyle yapınca Haşim boyu ile Muttalib oğulları, Abdülmuttalib oğlu Ebu Talib'in mahallesine taşınıp orada toplandılar. Haşim boyundan yalnız Abdülmuttalib oğlu Abdüluzza Ebu Leheb, Kureyşliler tarafına geçti ve onlarla birlik oldu.

İbn-i İshak der ki: Abdullah oğlu Hüseyin bana şunları anlattı: Ebu Leheb kendi boyundan ayrılıp onlara karşı Kureyşlilerle birlik olduğunda Rebia oğlu Utbe'nin kızı Hind'e raslamış ve ona demiş ki "Ey Utbe'nin kızı! Sen Lât ile Uzza'nın tarafını tuttun mu? Onları tanımıyanlardan ve onlara karşı cephe alanlardan ayrıldın mı?" Hind de ona: "Evet, öyle yaptım, Tanrı sana iyilik versin ey Ebu Utbe" cevabını vermiş.

İbn-i İshak der ki: Ebu Leheb'in (arasıra) şunları söylediğini bana anlattılar: "Muhammed bana görmediğim bazı şeyleri vadediyor

ve bunların ölümden sonra olacağını söylüyor. Muhammed, bu vaadlerden başka acaba elime ne verebildi?" Ebu Leheb bunları söyledikten sonra ellerini açıp avuçlarının içine üfürürmüş ve onlara hitaben "kuruyasıcalar içinizde Muhammed'in söylediklerinden hiç bir şey görmiyorum" dermiş. Bunun üzerine Yüce Tanrı onun hakkında "Ebu Leheb'in elleri kurusun; kendisi de kuruya kalsın..." ayetlerini indirmiş.//

377 İbn-i Hişam diyor ki:[97]

İbn-i İshak der ki: Kureyşliler (hep birlikte) bu konuda karar verip anlaşma şartlarını yerine getirdikleri zaman Ebu Talib bu olaya işaretle şu beyitleri söylemiş: "Aramızdaki kötü duruma rağmen Luey oğullarına ve Luey oğullarından bilhassa Kâ'b boyuna şunları anlatın: Biliniz ki biz Musa gibi Muhammed'in de Peygamber olduğunu eski kitaplarda yazılmış gördük. // Onun halk arasında sevgisi
378 vardır. Tanrının, sevgi ile seçtiği kimseden daha iyisi olamaz. Sizin (Kâbe duvarına) astığınız yazı, Salih Peygamberin devesi gibi size uğursuzluk getirecektir. Uyanın, mezarlarınız kazılmadan ve suçsuz kimse suçlu olan kimsenin durumuna düşmeden uyanın. Fesatcılara uymayın. Sevgi ve yakınlıktan sonra aramızdaki bağları koparıp atmayın. Gelin şu çetin savaşa girmeyelim; zira savaşın sonucu ona girişenler için acı olabilir. Kâbenin Tanrısına and olsun ki zamanın felaketlerine ve her türlü sıkıntıya rağmen dar bir alanda beyaz Kusasiye kılıçlarıyla bizden ve sizden boyunlar, kollar kesilip uçurulmadan Muhammed'i
379 size vermeyiz. // Bu alanda kırılmış mızrak parçaları, kara başlı kartallar içki sofrası etrafına üşüşmüş kimseler gibi görünür. Bu alan içinde atların koşuşu ile kahramanların naraları tam bir savaş meydanını andırır. Ona arka verin ve oğullarına mızrak ve kılıçla savaşmayı vasiyet eden babamız Haşim değil mi? Savaş bizden bıkmadan biz savaştan yılmayız. Başımıza gelecek güçlüklerden korkup dert yanmayız. Silahlı savaşçıların yürekleri korkudan titreyecek olursa biz namus ve şuurumuzu kaybetmeyiz."

Haşim boyu ile Muttalib oğulları iki üç yıl böyle (Kureyşlilerden ayrı) yaşadılar ve çok sıkıntı çektiler; zira Kureyşliler onlara birşey göndermiyorlardı. Kureyşlilerden, onlara birşey götürmek isteyen olursa bunu ancak gizli olarak yapabiliyordu.

Dediklerine göre bir gün Hişam oğlu Ebu Cehil yolda, Esed oğlu Huveylid oğlu Hizam oğlu Hakim'e raslamış, Hakim'in yanı sıra, biraz buğday götüren bir köle varmış. Hakim bu buğdayı, Tanrı elçisinin

97 Burada bir dil açıklaması çevrilmeden geçildi.

yanında, onunla birlikte Ebu Talib mahallesinde bulunan halası Huveylid kızı Hatice'ye götürüyormuş. Ebu Cehil, Hakim'i durdurarak yakasına yapışmış ve ona "demek sen Haşim oğullarına yiyecek götürüyorsun ha? Tanrıya and olsun ki seni Mekkede rezil etmeden ne sen ne de götürmekte olduğun yiyecek buradan kımıldayamaz" demiş. Bu sırada Esed oğlu Haris oğlu Haşim oğlu Ebu'l-Bahterî onların yanına gelmiş ve Ebu Cehil'e "Ondan ne istiyorsun?" diye çıkışmış. Ebu Cehil ona "görüyorsun ya işte Haşim oğullarına yiyecek götürüyor" demiş. Bunun üzerine Ebu'l-Bahterî, bu yiyecek halasınındır; bunun yanında emanet olarak bulunuyordu. Halasının yiyeceğini götürüvermesine nasıl engel olursun? çekil adamın yolundan gitsin" demiş. Fakat Ebu Cehil ayak direyince Ebu'l-Bahterî, Ebu Cehil ile kavgaya tutuşmuş. Bu sırada Ebu'l-Bahterî eline bir deve çene kemiği geçirmiş ve bununla Ebu Cehil'e vurarak onun başını yarmış; onu yere yıkıp iyice tepelemiş. Abdülmuttalib oğlu Hamza, oraya yakın bir yerde bunları seyrediyormuş. Kureyşliler bu gibi olayları, onların, kendilerini kınamamaları için Tanrı elçisi ile onun arkadaşlarının kulağına 380
gitmesini istemiyorlardı. //

Bu sırada Tanrı elçisi gece gündüz açıktan açığa ve gizli olarak kavmini kendi dinine çağırıyordu. Böylece Tanrı elçisi Tanrının emirlerini yerine getiriyor ve bu uğurda hiçbir kimseden çekinmiyordu.

Tanrı Elçisinin Kendi Kavminden Çektiği Eza Cefanın Hikâyesi

Tanrı Muhammed'i koruyup onun amcası ve Haşim boyu ile Muttalib oğullarından olan kavmi, kendisini himaye ederek Kureyşlilerin kendisini öldürmelerine engel olunca Kureyşliler bu sefer Muhammed'e laf atmaya, alay etmeye ve onunla çekişmeye başladılar. Bu sırada Kureyşlilerin yaptıkları ve Kureyşlilerden Muhammed'e düşmanlık edenler hakkında Kur'an ayetleri inmeye başladı. Kur'an bu kimselerden bazılarının adlarını da andı öbürleri hakkında ise genel olarak kâfirler için söylenen şeylere ait ayetler arasında temas etmektedir. Haklarında Kur'an ayetleri indirilen Kureyşlilerden Muhammed'in amcası Abdülmuttalib oğlu Ebu Leheb ile bunun karısı odun taşıyıcısı (hammalet elhatab) Umeyye oğlu Harb'ın kızı Ummu Cemil'in adları Kur'an'da geçmektedir.

Bana söylendiğine göre Ummu Cemil, dikenleri toplayıp Tanrı elçisinin geçtiği yollara attığından Yüce Tanrı ona odun taşıyıcısı

lakabını vermiştir. Yüce Tanrı Ebu Leheb ile karısı hakkında şu ayetleri indirmiştir: "Ebu Leheb'in elleri kurusun; kendisi de kuruya kalsın. Onun ne malı ne de kazandığı şeyler kendisine yarayacaktır. O alevli bir ateşte yanacaktır. Onun karısı olan odun taşıyıcının boynunda kendirden yapılmış bir ip vardır. O da ateşte yanacaktır."[98]

381 İbn-i Hişam diyor ki:[99] //

İbn-i İshak der ki: Bana şunları anlattılar: Odun taşıyıcı Ummu
Cemil, kendisi ve eşi hakkında indirilen Kur'an ayetlerini işittiği zaman
eline bir taş alıp Tanrı elçisinin yanına varmış. Tanrı elçisi bu sırada,
yanında Ebu Bekr Sıddık bulunduğu halde Kâbe yanında oturu-
yormuş. Ummu Cemil onların yanına geldiğinde Tanrı, onun göz-
lerini, Tanrı elçisini göremez bir hale getirmiş. Bunun için o ancak Ebu
Bekr'i görebilmiş. Ümmü Cemil Ebu Bekr'e "Ey Ebu Bekr! Hani ar-
kadaşın? nerede o? duyduğuma göre o beni hicvediyormuş; Tanrıya
and olsun ki onu görseydim taşla ağzına vuracaktım; gene Tanrıya
and olsun ki ben bir şairim" demiş. Ummu Cemil bundan sonra şu
382 beyitleri (recez vezninde) söylemiş: // "Biz kötülenmiş (Zemmedilmiş)
bir adama itaat etmiyoruz; onun ortaya attığı şeyleri istemiyoruz;
dinini de sevmiyoruz" bundan sonra Ummu Cemil çekilip gitmiş.
Ebu Bekr Tanrı elçisine "Ey Tanrı elçisi! Acaba o seni göremedi mi?"
diye sormuş. O da Ebu Bekr'e "Hayır beni göremedi; Tanrı onun göz-
lerini beni göremez hale getirdi" demiş.

İbn-i Hişam diyor ki: Ummu Cemil'in "onun dinini de sevmiyoruz" sözü, İbn-i İshakdan başka bir kimseden nakledilmiştir.

İbn-i İshak der ki: Kureyşliler Tanrı elçisini Müzemmem (kötülenmiş adam= zemmedilmiş) lakabiyle anarlardı ve ona söverlerdi. Bundan dolayı Tanrı elçisi (arkadaşlarına) şöyle dermiş: "Tanrının, Kureyşlilerin eziyetini benden uzaklaştırmasına şaşmıyor musunuz? Bakınız! Kureyşliler Müzemmem (kötülenmiş adam) adında birine sövüp onu hicvediyorlar; halbuki ben Muhammed'im (övülmüş adamım).

Cumah oğlu Huzafe oğlu Vehb oğlu Halef'in oğlu Umeyye, Tanrı elçisini gördüğü zaman ona söz atıp kötüleyerek rahatsız edermiş. Bunun için Yüce Tanrı onun hakkında şu sureyi indirmiş: "Vay o çekiştirici ve ayıplayıcı, göz kaş işaretleriyle alay edicinin haline. O, mal toplayıp sayar durur. O, malının kendisini sonuna kadar yaşatacağını sanır. Asla, O mutlaka tamuya atılacaktır; tamunun ne ol-

98 Kur'an'ı Kerimin 111 nci süresi yani Leheb suresi.

99 Burada Arap diline ait bir dil açıklaması çevrilmemiştir.

duğunu sen biliyor musun? tamu, Tanrının gürül gürül yanan bir ateşidir ki o, yürekleri sarıp yakar. Tamu uzun direklerle onların (kâfirlerin) üzerine kapatılacaktır."[100]

İbn-i Hişam diyor ki:[101] // 383

İbn-i İshak der ki: Tanrı elçisinin arkadaşı olan Erett oğlu Habbab Mekkede demircilikle uğraşır kılıç yaparmış. Habbab, Vail oğlu Âs'a bir kaç kılıç yapıp satmış; bu sebeple Habbab'ın onda biraz alacağı varmış. Bir gün Habbab alacağını istemek üzere Âs'ın yanına gitmiş. Âs ona "Ey Habbab! Dinine girdiğin ve arkadaşın olan şu Muhammed, cennete gireceklerin, orada altından, gümüşten, giyeceklerden ve uşaklardan istediklerini elde edeceklerini söylemiyor mu?" diye sormuş. Habbab ona "Evet öyledir" demiş. Âs, peki öyleyse ey Habbab sen bana, kıyamet gününe kadar mühlet ver; nasıl olsa ben de cennete gideceğim. Orada alacağını öderim. Tanrıya and olsun ki ne sen ne de arkadaşın (Muhammed) Tanrının katında benden daha iyi değilsiniz ve Cennete girmek hususunda benden daha üstün değilsiniz. Bunun üzerine yüce Tanrı, Vail oğlu Âs hakkında şu ayetleri indirdi: "Şu, ayetlerimizi tanımayıp, bana mal da evlat da verilecektir diyene bir bak hele. Acaba o gayipten mi haber aldı, yoksa esirgeyici Tanrıdan bu hususta bir söz mü aldı"[102]. Yüce Tanrı Vail oğlu Âs hakkında ayetlerini şöyle bitiriyor: "O, sözünü ettiği kendi mallarını ve evlatlarını bize bırakacak ve tek başına karşımıza çıkacaktır."[103]

Bana dediklerine göre Hişam oğlu Ebu Cehil bir gün Tanrı elçisiyle karşılaşmış ve ona "Bak ey Muhammed! Ya bizim Tanrılarımıza sövmekten vaz geçersin yahut da biz de senin taptığın Tanrıya söveriz" demiş. Bunun üzerine yüce Tanrı şu ayeti indirmiş: "Tanrıdan başkasına tapanlara sövmeyin ki onlar da sınırı aşarak bilmeksizin Tanrıya sövmesinler"[104]. Bana söylediklerine göre bu ayetin indirilmesinden sonra Tanrı elçisi artık Kureyşlilerin Tanrılarına sövmekten vaz geçmiş ve onları yalnız Tanrıya inanmaya çağırmaya başlamış.

Tanrı elçisi bir yerde oturup insanları yüce Tanrıya inanmaya çağırıp Kur'an ayetlerinden okuyup Kureyşlileri eski ulusların başlarına gelen felaketlerden korkuttuktan sonra oradan ayrılınca Kusay oğlu Abdüddar oğlu Abdümenaf oğlu Kelede oğlu Alkame oğlu Haris'in oğlu

100 Humeze yani 104 ncü sure.
101 Burada arap diline ait bir dil açıklaması çevrilmeden geçildi.
102 Kur'an-ı Kerim Meryem suresi yani 19 ncu sure 78-79. ayetler.
103 Kur'an-ı Kerim Meryem suresi yani 19 ncu sure. 78 -79. ayetler.
104 Kur'an-ı Kerim, En'am yani 6 ncı sure 108 nci ayet.

384 Nadr gelir, Tanrı elçisinin kalktığı yere otururmuş. // Nadr orada bulunanlara, Rustem Sindid, İsfendiyar ve öbür Farisî hükümdarları hakkında hikayeler anlatırmış. Sonra etrafına dönüp "Tanrıya and olsun ki Muhammed'in konuşması benim konuşmamdan daha iyi değildir. Onun söyledikleri, eskilerin bir takım uydurulmuş hikayelerinden başka bir şey değildir. Ben nasıl size anlattığım hikayeleri başkalarından yazıp aldıysam o da bu hikayeleri başkalarından yazıp almıştır" der miş. Bunun üzerine Tanrı, Nadr hakkında şu ayetleri indirmiş: "Kâfir olanlar derler ki bunlar (Kur'an ayetleri) onun başkalarından alıp yazdığı eskilerin uydurulmuş hikayeleridir. Bu hikayeler ona sabah akşam okunup yazıyor. Onlara de ki bu Kur'an'ı, göklerle yerdeki sırrı bilen (Tanrı) indirmiştir. O bağışlayıcı, esirgeyicidir."[105] Gene Nadr hakkında şu ayet indirilmiştir: "Ona ayetlerimiz okunduğu zaman o, geç... bunlar, eskiler tarafından uydurulmuş hikayelerdir".[106] Gene bu Nadr hakkında şu ayet de indirilmiştir: "Vay böyle yalancı ve kendisine okunan Tanrının ayetlerini işitip sonra işitmemiş gibi ve sanki kulaklarında ağırlık varmış gibi ayak direyen kimsenin haline. Ona acıklı bir azab müjdele"[107]

İbn-i Hişam diyor ki: [108].

İbn-i İshak der ki: Bana anlatıldığına göre bir gün Tanrı elçisi Mugîre oğlu Velid ile mescidde oturmuş. Az sonra Haris oğlu Nadr da gelip yanlarına oturmuş. Orada Kureyşlilerden birçok kimse de bulunuyormuş. Tanrı elçisi konuşmaya başlamış. Nadr atılarak onun sözünü kesip Tanrı elçisiyle tartışmak istemiş. Bunun üzerine Tanrı elçisi onunla tartışmış ve onu cevap veremez hale getirmiş, sonra hem Nadr'a hem de orada bulunanlara şu ayetleri okumuş: "Siz ve Tanrı yerine taptığınız şeyler tamu odunu olacaksınız. Zaten varacağınız yer orasıdır. Taptığınız bu şeyler Tanrı olsalardı tamuya gitmezlerdi. Onların hepsi tamuda sonuna kadar kalacaklar orada inim inim inliye-
385 cekler ama hiç bir ses işitmiyeceklerdir. [109] //

İbn-i Hişam diyor ki: [110]

İbn-i İshak der ki: Bundan sonra Tanrı elçisi kalkıp gitmiş. Sehm boyundan Ziba'râ oğlu Abdullah toplantı yerine gelip oturmuş. Mu-

105 Kur'an-ı Kerimin 25 nici yani Furkan suresinin 5. ayeti vd.

106 Kur'an-ı Kerimin 83'ncü yani Mutaffifîn suresinin 13 ncü ayeti.

107 Kur'an-ı Kerimin 45 nci yani Câsiye suresinin 7 nci ayeti.

108 Burada arap diline ait bir dil açıklaması çevrilmeden geçildi.

109 Kur'an-ı Kerimin 6 ncı yani Enbiya suresinin 98-100 ayetleri.

110 Burada arap diline ait bir dil açıklaması çevrilmeden geçildi.

gîre oğlu Velid bu Abdullah'a dönüp "Tanrıya and olsun ki Haris oğlu Nadr demin Abdülmuttalib'in oğlu[111] ile tartıştı. Fakat onun karşısında dayanamadı. Muhammed, bizim ve taptığımız tanrıların tamu odunu olacağımızı söyledi" demiş. Ziba'râ oğlu Abdullah atılarak "Tanrıya and olsun ki onunla karşılaşsaydım kendisine üstün gelir susturudum. Siz Muhammed'e şunu sorun: Tanrı yerine tapılan herşey ile onlara tapan herkes tamuya mı gidecektir. Meselâ biz meleklere tapıyoruz, Yahudiler Uzeyre tapıyorlar; Hıristiyanlar ise Meryem oğlu İsa'ya tapıyorlar" demiş. Velid ile orada toplantı yerinde bulunan kimseler Ziba'râ oğlu Abdullah'ın bu sözlerine hayret etmişler ve onun gerçekten bir tanık ileri sürerek tartışabileceğini görmüşler.

Bu olay ve Abdullah'ın bu sözleri Tanrı elçisine ulaştırılmış. Bunun üzerine Tanrı elçisi her kim Tanrı yerine kendisine tapılmasını isterse, kendisine tapan ile birlikte olur. Bu kimseler ancak şeytanlara veya şeytanların, tapılmasını emrettiği kimselere tapıyorlar" demiş. Bunun üzerine yüce Tanrı bu konuda şu ayetleri indirmiş: "Şüphe yok ki kendileri hakkında daha önce iyilik edileceğine söz verilen kimseler tamuya gitmiyeceklerdir. Bunlar tamu ateşinin çıtırtısını duymayacaklardır. Onlar gönüllerinin istediği şeyler içinde sonsuzlara kadar yaşayacaklardır."[112] Yüce Tanrı burada Meryem oğlu İsa, Uzeyr ve
yahudilerle hıristiyanların taptıkları din büyüklerini kastediyor. // Bu 386
din büyükleri Tanrıya inanıp ömürlerini ona itaat ederek geçirmişlerdir. Fakat onlara tapan sapık kimseler onları Tanrı yerine Tanrı edindiler.

Kureyşlilerin güya meleklere taptıkları ve meleklerin ve meleklerin Tanrının kızları olduğuna inanmaları hakkında şu ayetler indirilmiştir: "Onlar esirgeyici Tanrının çocuk (melekler) edindiğini söylüyorlar. Haşa . Bu olamaz; onlar (melekler) ancak Tanrının üstün kullarıdırlar. Onlar Tanrının sözünden önce söz söylemezler ve onun emrine göre davranırlar"[113] Bu konudaki ayetler şu ayete kadar sürüp giderler: "Onlardan her kim Tanrı yerine (ben Tanrıyım) derse onu tamuya atarız; nitekim bütün zalimleri de bu cezaya çarptırırız."[114]

Meryem oğlu İsa, Ziba'râ oğlu Abdullah'ın, İsa'nın Tanrı yerine tapıldığına dair sözleri ve Mugîre oğlu Velid ile o toplantıda bulunanların Abdullah'ın bu delillerine ve tartışmasına olan hayretleri hakkın-

---

111 Burada Abdülmuttalib'in oğlu sözüyle Tanrı elçisi Muhammed kastediliyor.

112 Kur'an-ı Kerimin 21 nci yani Enbiya suresi 101-102 nci ayetleri.

113 Kur'an-ı Kerimin 21 nci yani Enbiya suresi 26 - 27 nci ayetleri.

114 Kur'an-ı Kerimin 21 nci yani Enbiya suresi 129 cu ayetleri.

da şu ayet indirilmiştir: "Meryem oğlu örnek olarak ileri sürüldüğü zaman kavmin, onu reddetti"[115] yani senin Meryem oğlu hakkındaki görüşünü reddettiler. Tanrı bundan sonra Meryem oğlu İsa'yı anarak hakkında şunları söylüyor: "Meryem oğlu İsa, kendisine iyilik ettiğimiz ve İsrail oğullarına örnek gösterdiğimiz bir kuldan başka birşey değildir. Biz isteseydik yeryüzünde yerinize geçecek melekler yaratırdık. Şüphe yok ki Meryem oğlu İsa beklenen ânın delilidir. Sakın bu konuda şüphe etmeyin, bana uyun, doğru olan yol budur."[116]Burada, ölüleri diriltme ve hastaları iyi etme gibi Tanrının Meryem oğlu İsa'ya verdiği mucizeler kastediliyor. Bundan dolayı Meryem oğlu İsa beklenen ân için yeter bir delildir. Bu delil hakkında Tanrı "sakın bu konuda şüphe etmeyin, bana uyun, doğru olan yol budur" dedi.

İbn-i İshak der ki: Sakîf kabilesinden olup Zuhre boyunun yanaşığı bulunan Vehb oğlu Amr oğlu Şerîk oğlu Ahnes Kureyşlilerin büyüklerinden ve sözü dinlenen bir kimse idi. Bu adam da Tanrı elçisine eziyet ederek sözlerini reddeder onunla tartışırmış. yüce Tanrı bu adam hakkında şu ayetleri indirmiş: "And içip duran, düşük, alçak, eksik bulucu, kovuculukla laf götürücü, iyiyi önleyici, saldırgan, günaha dadanmış, şerefsiz ve üstelik soysuz olan o kimseyi." [117] Yüce Tanrı bu ayetlerde Ahnes hakkında, soyundan bir eksik olduğundan dolayı soysuz dememiştir; zira Tanrı hiç bir kimseyi soy bakımından kötü-
387 lemez. Tanrı sadece bilinsin diye onun yanaşıklığını bildirtmiştir.[118] //

Mugîre oğlu Velid de Tanrı elçisine eziyet edenlerdendi; Velid şöyle dermiş: "Nasıl olur? ben Kureyş kabilesinin büyüğü ve başkanı olayım da bir kenara bırakılayım Muhammed'e de vahiy gelsin? Nasıl olur Sakîf kabilesinden Umeyr oğlu Amr oğlu Ebu Mesud, Sakîf kabilesinin başkanı olsun da o da bir kenara bırakılsın? Biz ikimiz bu iki şehrin (Mekke ile Taif) başkanlarıyız. Bana anlatıldığına göre yüce Tanrı Mugîre oğlu Velid hakkında şu ayetleri indirmiştir: "Ne olurdu keşke bu Kur'an iki şehrin ulularından birine gönderileydi, dediler." [119] Bu konudaki ayetler Tanrının şu sözleriyle biter: "... Tanrının esirgemesi onların toplayıp yığdıklarından daha iyidir." [120]

---

115 Kur'an-ı Kerimin 43 ncü yani Zuhruf suresi 57 nci ayet.
116 Kur'an-ı Kerimin 43 ncü yani Zuhruf suresi 59-61 nci âyet.
117 Kur'an, 68 nci yani Kalem suresi 10-13 ncü ayetler.
118 Burada arap diline ait bir dil açıklaması çevrilmeden geçildi.
119 Kur'an, 43 ncü yani Zuhruf suresi 31 nci ayet.
120 Kur'an, 43 ncü yani Zuhruf suresi 32 nci ayetin son kısmı.

Cumah oğlu Huzafe oğlu Vehb oğlu Ubey ile Ebu Muayt oğlu Ukbe de Tanrı elçisine eziyet eden kimselerden idiler. Bu iki adam birbiriyle dost olup araları iyi idi. Bir gün Ukbe Tanrı elçisinin oturup konuştuğu yerde bulunmuş ve onun söylediği bazı şeyleri dinlemiş. Ukbe'nin bu davranışı Ubey'e anlatılmış bunun üzerine Ubey kalkıp Ukbe'nin yanına gelerek kendisine, işittimki sen Muhammed'le birlikte oturup onun söylediklerini dinlemişsin. Bak, bir daha onunla oturup söylediklerini dinler ve gidip Muhammedin yüzüne tükürmezsen bir daha yüzüm yüzünü görmeyecektir. Seninle konuşmayacağım, demiş ve ağır andlar içmiş. Tanrının düşmanı Ebu Muayd oğlu Ukbe ise hemen gidip Ubey'in istediğini yerine getirmiş. Tanrı ona lanet etsin. Bu olaydan dolayı Yüce Tanrı bu iki adam hakkında şu ayetleri indirmiştir: "O gün zalim olan kimse, parmaklarını ısırarak -keşke Tanrı elçisi ile birlikte bir yol tutaydım- diyecek".[121] Bu konudaki ayetler yüce Tanrının şu sözleriyle biter: ".... Zaten şeytan da böyle yüz üstü bırakır." [122]

Bir gün Halef oğlu Ubey eline çürümüş ve ufalanmak üzere bulunan bir kemik parçası alarak Tanrı elçisinin yanına gitmiş. Ona "Ey Muhammed! Çürüdükten sonra şu kemiği Tanrının yeniden diriltececeğini söyleyen sen değil misin?" demiş. Sonra kemiği elinde ufalamış ve Tanrı elçisinin bulunduğu yere doğru ağzıyla üfürmüş. Tanrı elçisi Ubey'e "Evet öyledir. Ben böyle dedim. Tanrı bu kemiği de, seni de bu duruma geldikten sonra diriltecek, seni de tamuya atacaktır" demiş. Bunun üzerine Yüce Tanrı, Ubey hakkında şu ayetleri indirmiş: "Ken-
di yaratılışını unutarak bize örnek vermeye kalkıyor ve çürümüş // ke- 388
mikleri kim diriltebilir? diyor. De ki onu ilkin kim yarattıysa elbet gene o diriltecektir. Bütün varlıkları iyice bilen odur. Size yaş ağaçtan ateş olacak olan odunu veren odur; siz de bu odundan ateş yakarsınız" [123]

Bana söylediklerine göre bir gün Tanrı elçisi Kâbeyi tavaf ederken Abdüluzza oğlu Esed oğlu Muttalib oğlu Esved, Mugîre oğlu Velid, Halef oğlu Umeyye ve Sehm boyundan Vail oğlu Âs Tanrı elçisinin karşısına çıkmışlar. Bu adamlar kavimleri arasında yaşlı kimseler idiler. Bunlar Tanrı elçisine "Ey Muhammed! Gel biz senin taptığına tapalım sen de bizim taptıklarımıza tap böylece biz ve sen bu konuda ortaklık yapmış oluruz. Senin taptığın bizim taptıklarımızdan daha iyi ise biz bundan hissemizi almış oluruz; yok, bizim taptıklarımız senin taptığın-

121 Kur'an 25 nci yani Furkan suresi 27 nci ayet
122 Kur'an 25 nci yani Furkan suresi 29 ncu ayetin sonu.
123 Kur'an 36 ncı yani Yasin suresi 78-80 nci ayetleri.

dan iyi ise sen bundan nasibini almış olursun" dediler. Bunun üzerine yüce Tanrı bu kimseler hakkında şu sureyi indirdi: "De ki: Ey kâfirler! Ben o sizin taptıklarınıza tapmam. Siz de benim taptığıma tapmıyorsunuz. Hem ben asla sizin taptıklarınıza tapmam. Siz de benim taptığıma tapıcı değilsiniz. Sizin dininiz sizin olsun benim de ayrı dinim vardır." [124] Yani siz ancak ben sizin taptıklarınıza tapmamla Tanrıya tapacaksanız sizin bu teklifinize ihtiyacım yoktur. Sizin dininiz sizin olsun benim ayrı dinim vardır (denmek isteniyor).

Hişam oğlu Ebu Cehil de Tanrı elçisine eza cefa edenlerdendi. Yüce Tanrı Kureyşlileri korkutmak için zakkum ağacını (Kur'an'da) andığı zaman Ebu Cehil "Ey Kureyşliler! Muhammed'in sizi korkuttuğu şu zakkum ağacının ne olduğunu bilir misiniz?" diye sormuş. Kureyşliler ona "hayır bilmiyoruz" diye cevap verince Ebu Cehil onlara "bu ağaç Medinenin, tereyağı ile karıştırılmış hurmasıdır. Tanrıya and olsun bu ağaç elimize geçerse onu lokma lokma yutarız demiş. Bunun üzerine yüce Tanrı Ebu Cehil hakkında şu ayetleri indirmiş: "Şüphe yokki zakkum ağacı günah işleyen kimselerin yiyeceğidir; bu yiyecek yağ tortusu gibi olup karınlarda sıcak su gibi kaynar" [125]. Yani bu ağaç Ebu Cehil'in dediği gibi bir şey değildir.

389 İbn-i Hişam diyor ki: [126] //

İbn-i İshak der ki: Gene Yüce Tanrı Ebu Cehil hakkında şu ayetleri indirmiş: "... Kur'an'da melun olan ağacı da insanları denemek için vesile yaptık. Biz onları korkutuyoruz ama korkutmamız onların azgınlıklarını artırıyor." [127]

Bir gün Mugîre oğlu Velid Tanrı elçisiyle birlikte duruyormuş. Tanrı elçisi, onun müslüman olacağını umarak onunla konuşuyormuş. Bu sırada kör bir adam olan İbn-i Ummu Mektum Tanrı elçisinin yanına gelmiş onunla konuşmağa başlamış ve Kur'an ayetleri okumasını istemiş. Körün bu davranışı Tanrı elçisinin canını sıkmış zira körün konuşması ve soruları Tanrı elçisini, Velid ile konuşup onu müslüman
390 edeceği ümidini boşa çıkarmıştı. // Kör, sözü çoğaltıp fazla soru sorunca Tanrı elçisi kaşlarını çatarak onu bırakıp gitmiş. Bunun üzerine yüce Tanrı bu konuda şu ayetleri indirmiş: "gözleri kör olan adam yanına

---

124 Kur'an 109 ncu yani Kâfirûn suresi.

125 Kur'an 44 ncü yani Duhan suresi 43-46. ayetler.

126 Burada arap diline ait bir dil açıklaması çevrilmeden geçildi.

127 Kur'an 17 nci yani İsra sûresinin 60 ncı ayetinin son kısmı.

geldi diye yüzünü ekşitti ve arkasını çevirip gitti" [128]. Bu konuda şu ayetlere kadar sürüp gider: "Bu kitab temiz, arınık yüce sahifelerde yazılıdır" [129]. Yani ben seni ancak müjdeleyici ve korkutucu olarak yolladım. Seni yalnız bir insana tahsis etmedim. Sen bu kitabı onu bilmek isteyenden saklama ve bu kitabı onu bilmek istemeyene gösterme.

İbni Hişam diyor ki: Yukarıda adı geçen İbn-i Ummu Mektum, Luey oğlu Amir boyundan bir kimse olup adı Abdullahtır. Onun adının Amr olduğu da söylenir.

BİRİNCİ CİLDİN SONU

128 Kur'an 80 nci yani Abese suresi 1-2. ayetler.
129 Kur'an 80 nci yani Abese suresi 13-14. ayetler.

GENEL DİZİN

A

Abbad (Abdullah oğlu), 74, 111
Abbad (Huzeyfe oğlu), 30
Abbas (Abdulmuttalib oğlu), 67, 111, 123, 128, 134, 138, 156, 185, 199, 204, 225
Abbas Sulemî (Mirdas oğlu), 5, 7, 124
Abd (Avf oğlu), 14
Abd (Fukaym oğlu),30
Abd (Hâris oğlu), 159, 162, 206, 208, 209
Abd (İmran oğlu), 67, 95, 111, 119, 226
Abd (Kusay oğlu), 67, 72, 208
Abd (Mais oğlu), 117
abdest, 98, 155
Abdullah (Abbas oğlu) 69, 74, 84, 128, 134, 138, 185, 199, 204
Abdullah (Abdurrahman oğlu), 100
Abdullah (Abdülesed oğlu), 160
Abdullah (Abdülmuttalib oğlu), 1, 67, 68, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 111, 112
Abdullah (Abdümenaf oğlu), 163
Abdullah (Âmir oğlu), 223, 224
Abdullah (Amr oğlu), 96, 181
Abdullah (Avf oğlu), 83, 206, 211
Abdullah (Ayyaş oğlu), 223
Abdullah Becelî, 47, 54
Abdullah el-Bekkâî, 69, 75, 83, 92
Abdullah, (Ca'fer oğlu), 102, 153, 207
Abdullah (Cahş oğlu), 161, 207
Abdullah (Cerrahoğlu), 160, 212
Abdullah (Cud'an oğlu), 83, 163, 182, 203, 229
Abdullah (Dârim oğlu), 124
Abdullah (Ebu Ahmed oğlu), 205
Abdullah (Ebu Atîk oğlu), 204
Abdullah (Ebu Bekr oğlu), 25, 48, 52, 105, 106, 158
Abdullah, (Ebu Kays oğlu), 161, 210
Abdullah (Ebu Necîh oğlu), 156, 202, 226
Abdullah (Ebu Rebia oğlu), 214, 215, 216, 217, 222
Abdullah, Ebu Seleme (Abdülesed oğlu), 209
Abdullah (Ebu Sufyan oğlu), 148
Abdullah (Ebu Umeyye oğlu), 185, 188, 197, 208
Abdullah, Ebu Zueyb (el-Hâris oğlu), 101
Abdullah (Esîd oğlu), 162
Abdullah el-Gâfikî (Zureyr oğlu), 88
Abdullah (Hasan oğlu), 152
Abdullah (Husayn oğlu), 62
Abdullah (Huzafe oğlu), 211
Abdullah, İbn-i Ummu Mektum, 239
Abdullah (İmad oğlu), 145
Abdullah (Kâ'b oğlu), 31, 130
Abdullah (Kays oğlu), 42, 100, 208
Abdullah (Kurt oğlu), 142, 160
Abdullah (Mahreme oğlu), 211
Abdullah (Malik oğlu), 51, 58, 65
Abdullah (Maz'un oğlu), 160, 210
Abdullah el-Mekkî (Ebu Nuceyb oğlu), 19
Abdullah (Mes'ud oğlu), 160, 199, 209, 222
Abdullah el-Mubrik (el-Hâris oğlu), 101, 211, 212, 213, 228
Abdullah (Muttalib oğlu), 209
Abdullah (Nadle oğlu), 211
Abdullah (Ömer oğlu), 122, 160, 161, 165, 175, 188, 206, 209, 210, 227
Abdullah (Safvan oğlu), 119
Abdullah (es-Samir oğlu), 21, 23, 24, 25
Abdullah (Sufyan oğlu), 210
Abdullah (Suhayl oğlu), 211
Abdullah, şair, 37, 39
Abdullah (Şihab oğlu), 6

Abdullah (Usame oğlu), 83, 84
Abdullah (Esad oğlu), 5
Abdullah (Vehb oğl),u 3, 117
Abdullah el-Yezenî, 88
Abdullah (Zehran oğlu), 51
Abdullah (Ziba'râ oğlu), 234, 235
Abdullah (Ziyad oğlu), 2
Abdullah (Zubyan oğlu), 79
Abdullah (ez-Zubeyr oğlu), 74, 111, 149, 204
Abdullah Zurare (Ebu Bekr oğlu), 36
Abdurrahman (Abdullah oğlu) Enserî, 3, 62
Abdurrahman (Avf oğlu), 100, 132, 159, 206, 208
Abdurrahman (Ebu Lebibe oğlu), 129
Abdurrahman (Hâris oğlu), 215, 219, 223
Abdurrahman (Osman oğlu), 84
Abdurrahman (Sa'b oğlu), 100
Abdurrahman (Sa'd oğlu), 36, 52
Abdurrahman (Saîd oğlu), 101
Abdurrahman Zurare (Sa'd oğlu), 52
Abdüamr (Nevfel oğlu), 175
Abdüavf (Abd oğlu), 159, 162, 206, 208, 209, 222
Abdüavf (Abid oğlu), 162
Abdüddar (Kusay oğlu), 34, 66, 68, 72, 80, 81, 82, 83, 93, 98, 120, 121, 185, 189, 203, 206, 208, 229, 233
Abdüganm (Zuheyr oğlu), 212
Abdüharise (Malik oğlu), 13
Abdükays, 141
Abdükusay (Kusey oğlu), 66
Abdükays (Lakît oğlu), 212
Abdülaziz (Abdullah oğlu), 223
Abdülaziz (Mervan oğlu), 141
Abdülesed (Hilâl oğlu), 160, 206, 209, 210
Abdülesved (Cuzeyme oğlu), 208
Abdüleşhel, 67, 132
Abdülmelik Sakafî (Abdullah oğlu), 149
Abdülmelik Ebu Muhammed Nahvî (Hişam oğlu), 1
Abdülmelik (Mervan oğlu), 38, 39, 58, 84, 143
Abdülmuttalib (Haşim oğlu), 1, 32, 33, 34, 35, 66, 67, 68, 69, 85, 86, 88, 89, 90, 91, 92, 94, 95, 96, 97, 98, 100, 101, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 122, 142, 175, 188, 207, 224, 229, 231, 235
Abdüluzza (Abdullah oğlu), 142, 160, 161
Abdüluzza (Ebu Kays oğlu), 206, 211
Abdüluzza, Ebu Leheb, 67, 109, 229, 237
Abdüluzza (Gazziye oğlu), 14
Abdüluzza (Hammâle), 161
Abdüluzza (Hursan oğlu), 211
Abdüluzza (İmru'ulkays oğlu), 157
Abdüluzza (Kusay oğlu), 66, 68, 72, 82, 83, 93, 98, 116, 117, 118, 120, 141, 142, 151, 159, 165, 175, 206, 206, 208
Abdüluzza (Osman oğlu), 68, 98
Abdüluzza (Rifaa oğlu), 101
Abdümenaf (Andüddar oğlu), 1, 34, 67, 81, 82, 84, 85, 86, 88, 89, 92, 93, 94, 109, 110, 120, 168, 173, 206, 208, 224, 229, 233
Abdümenaf (Arin oğlu), 163
Abdümenaf (Dâtir oğlu), 67
Abdümenaf, Erkam (Esed oğlu), 160
Abdümenaf (Kâ'b oğlu), 17
Abdümenaf (Kinane oğlu), 129
Abdümenaf (Kusay oğlu), 6, 32, 66, 72, 159, 160, 162, 163, 165, 167, 175, 188, 189, 191, 201, 206, 207, 208
Abdümenaf (Zuhayr oğlu), 209
Abdümenaf (Zuhre oğlu), 67, 68, 98, 159, 175, 209
Abdümenat, (Kinane oğlu), 58, 65, 70, 72, 77, 114, 163, 175
Abdüşems (Abdümenaf oğlu), 5, 6, 66, 81, 82, 84, 85, 86, 92, 93, 115, 159, 161, 162, 163, 165, 167, 169, 173, 175, 191, 206, 207, 208
Abdüşems (Abdüved oğlu), 161, 162, 206, 211, 212
Abdüşems (Vail oğlu), 13
Abdüşurahbil (Haşim oğlu), 208
Abdüved (Avf oğlu), 157
Abdüved (Malik oğlu), 162
Abdüved (Nasr oğlu), 206, 210, 211, 212
Abdüyegus (Vehb oğlu), 172, 175, 209
Abdüyalil (Nâşib oğlu), 162
Abdüyalil (Salim oğlu), 27
Abese Suresi, 239
Abid (Avic oğlu), 162
Âbir (İrem oğlu), 4
Âbir (Şaleh oğlu), 2, 3
Abkar (Enmar oğlu), 9

Abs (Bagît oğlu), 124, 178, 179
Absî, Ebu Cuneydîn, 178
Absî, Rabî' (Ziyad oğlu), 179
al-Accac, 58
Acem, 17
Acer, 3
Âd (Avs oğlu), 4, 37, 131, 213
Âdem (Hz.), 1, 2, 68, 126
Aden, 41
Adeviyye, Nevfel (Huveylid oğlu), 175
Adiy (Âmir oğlu), 29, 30
Adiy (Amr oğlu), 7
Adiy (Duil oğlu), 34
Adiy (Fezâre oğlu), 178
Adiy (Hâris oğlu), 6, 145
Adiy (Hârise oğlu), 65
Adiy (Kâ'b oğlu), 65, 68, 82, 94, 98, 108, 120, 121, 122, 142, 160, 162, 163, 175, 203, 206, 223, 228
Adiy (Kays oğlu), 37
Adiy (Mâzin oğlu), 9
Adiy (Nadle oğlu), 211
Adiy, (Neccar oğlu), 14, 85, 106
Adiy (Nevfel oğlu), 6, 84, 92, 167, 175
Adiy (Rebia oğlu), 12
Adiy (Sa'd oğlu), 37, 161, 211, 212, 213
Adiy (Sayfiy oğlu), 13
Adiy el-Hirî (Zeyd oğlu), 42, 43, 45, 46
Adnan (Abdullah oğlu), 5
Adnan (Udd oğlu), 1, 4, 5, 8, 31, 46
Advan (Amr oğlu), 59, 75, 78
el-Advanî, Sa'd (Zarib oğlu), 59
el-Advanî, Zarib, 59
el-Advanî, Zu'l-İsba' Hursan, 75
Affan (Ebu'l-Âs oğlu), 130, 159, 206, 207
Afif (Kuleyb oğlu), 210
Afir (Adiy oğlu), 145
Ahabb (Zebine oğlu), 17
Ahaşib, 37, 63, 110, 172, 177
Ahiret, 132
el-Ahlaf, 82
Ahmed, 101
Ahmer (Adiy oğlu), 14
el-Ahmer Halef, 4, 12, 45, 55
Ahmer (Hârise oğlu), 179
ahnes, 175
Ahnes, Ubey (Şerîk oğlu), 6, 21, 128, 166, 175, 200, 201, 227, 236
Ahşeb, 121
Aişe (Hz.), 36, 52, 148, 155, 160, 219, 220, 221
Âiz (Abd oğlu), 67, 95, 111, 119
Âiz (İmran oğlu), 108, 111, 119
Âize (Subey oğlu), 60, 160
Âizullah (Sa'dül-aşîre oğlu), 66
Âkil (Bukeyr oğlu), 163, 174
Âkil (Ebu Talib oğlu), 156
Akk (Adnan oğlu), 4, 5, 7, 46
el-akl, 94
el-Akra et-Temimî (Hâbis Cerîr el-Becelî oğlu), 47
el-Alâ, 114, 148
Alak Suresi, 198
Ali (Bekr oğlu), 8, 60, 79
Ali (Ebu Talib oğlu), 53, 54, 81, 83, 88, 90, 91, 128, 129, 156, 157, 159, 175, 224
Ali, Cureşî (Nafi oğlu), 130
Ali (Hasan oğlu), 128, 129
Ali (Hüseyn oğlu), 143, 153
Alkame (Abdümenaf oğlu), 189, 208, 233
Allah, 1, 3, 14, 16, 19, 22, 23, 25, 29, 31, 32, 34, 35, 76, 100,103, 138, 182, 105, 220, 221, 228
Amalika, 48
Âmine (Vehb kızı), 68, 98, 99, 100, 105, 106
Âmir (Abdullah oğlu), 160, 204, 206, 212
Âmir (Abdüved oğlu), 157
Âmir (Amr oğlu), 65, 66, 158, 209
Âmir (Beyada oğlu), 207, 208
Âmir (Bukeyr oğlu), 163
Âmir, Ebu Ubeyde (Cerrah oğlu), 160
Âmir (Ebu Vakkas oğlu), 209
Âmir (Fadl oğlu), 210
Âmir (Fuheyre oğlu), 162, 203
Âmir (Hârise oğlu), 5, 7, 47, 57, 65, 66, 67, 71, 115, 210, 212
Âmir el-Hasafî, 63, 64
Âmir (Haşim oğlu), 34, 81, 82
Âmir, el-Huzaî (Malik oğlu), 13, 67
Âmir (Huzeyfe oğlu), 165
Âmir (İkrime oğlu), 81
Âmir (Kâ'b oğlu), 209
Âmir (Leys oğlu), 77
Âmir (Mahzum oğlu), 209
Âmir, Mudrike (İlyas oğlu), 1

Âmir (Rebia oğlu), Ebu Abdullah, 161, 211, 223
Âmir (Sa'lebe oğlu), 29, 30
Âmir (Sa'saa oğlu), 8, 42, 56, 67, 114, 123, 124, 206
Âmir (Tufeyl oğlu), 124
Âmir (Umeyye oğlu), 212
Âmir (Zarîb oğlu), 75, 76
Âmir (Zeydümenat oğlu), 67
Âmir (Zureyk oğlu), 13
Âmire (Murre oğlu), 37
Âmire (Sahr kızı), 67
Ammar (Yâsir oğlu), 165, 204, 212
Ammuriye, 136, 137, 138, 139, 141
Amr (Abd oğlu), 14, 47, 60, 65, 66, 85, 141, 143, 145
Amr (Abdümenaf oğlu), 1, 110
Amr (Abdüşems oğlu), 161, 162, 206, 211, 212
Amr (Adiy oğlu), 12
Amr (Âiz oğlu), 67, 95, 108, 111, 119
Amr (Âmir oğlu). 5, 7, 13, 57, 66, 67, 205, 207, 208, 211
Amr (Amrç oğlu), 124
Amr (Arîb oğlu), 4, 6, 51, 145
Amr (Âs oğlu), 181, 214, 215, 216, 217, 222, 224
Amr (Avf oğlu), 85, 179
Amr (Cu'sume oğlu), 65
Amr (Cehm oğlu), 208, 210
Amr Cuhenî (Murre oğlu), 6
Amr Damrî (Umeyye oğlu), 143
Amr ed-Devsî (Humeme oğlu), 51
Amr Curhumî (Mudad oğlu), 2, 69, 71
Avf (Abdüavf oğlu), 100, 109, 132, 159
Amr (Ebu Ca'fer oğlu), 129
Amr, Ebu Cehl (Hişam oğlu), 165
Amr (Ebu Serh oğlu), 212
Amr (Gavs oğlu), 9, 47
Amr Gıfârî, 176
Amr (el-Hâf oğlu), 51, 209
Amr (el-Hâris oğlu), 71, 72, 212
Amr (Hazm oğlu), 25, 48, 52, 105, 126
Amr (Hazrec oğlu), 13, 66
Amr (Husasys oğlu), 37, 66, 82, 117, 119, 120, 129, 160, 161, 162, 165, 175, 206, 210, 211
Amr el-Huzaî, 60, 66, 68, 72, 85, 106, 119
Amr, İbn-i Mektum, 239
Amr (İyaz oğlu), 75
Amr (Kâ'b oğlu), 83, 158, 159, 163, 175, 182, 109
Amr (Kays oğlu), 13, 59, 74
Amr (Lihyan oğlu), 9, 47
Amr (Luhay oğlu), 48
Amr (Ma'dî Kerib oğlu), 28, 123, 124
Amr (Mahzum oğlu), 96
Amr (Mâlik oğlu), 57, 145
Amr (Mebzul oğlu), 13
Amr (Muaviye oğlu), 13
Amr (Murre oğlu), 51
Amr (Nufeyl oğlu), 141, 142, 143, 144, 146, 147, 160, 223
Amr (Osman oğlu), 199
Amr (Rabia oğlu), 57
Amr (Sa'd oğlu), 31 161, 209
Amr (Sa'd-ül-Aşîre, oğlu), 51
Amr (Saîd oğlu), 207
Amr (Saîd oğlu), 207
Amr (Sa'lebe oğlu), 67, 209
Amr (Sebe oğlu), 6
Amr (Selûl oğlu), 66
Amr (Sevad oğlu), 57
Amr (Talla oğlu), 13, 14, 15
Amr (Tuban oğlu), 19, 20
Amr (Udus oğlu), 124
Ambr (Uhayha oğlu), 85, 87
Amr (Umeyr oğlu), 236
Amr (Umeyye oğlu), 128, 208
Amr (Vehb oğlu), 200, 236
Amr (Zeyd oğlu), 66, 178
Amr ez-Zubeydî (Madi Kerib oğlu), 27
Amr (Zubeyr oğlu), 207
Amr (Zu'l-Ez'ar (Ebrehe zu'l-Menar oğlu), 12
Amre (Abdurrahman kızı), 36, 52
Amre (Sa'dî kızı), 212
Aneze (Esed oğlu), 206
Anıs (Şis oğlu), 2
Ans (Vail oğlu), 161, 163, 206, 211
Arabistan, 10, 23
Arafat, 73, 74, 75, 76, 123, 125, 126, 171
Arafe, 49
Arap, 3, 5, 6, 22, 29, 30, 31, 32, 36, 40, 48, 52, 53, 62, 64, 72, 73, 75, 76, 86, 88, 93, 94, 95, 101, 123, 124, 125, 126,

128, 130, 131, 137, 138, 142, 119, 153, 154, 159, 162, 164, 170, 176, 197, 198, 231, 234, 236, 238
Arapça, 30, 53, 57, 71, 139, 164, 210
Arc, 79
Arencec, 12
Arîb (Yeşcub oğlu), 4, 6
Arîb (Zeyd oğlu), 51, 145
Arîb (Zuheyr oğlu), 13
Arim, 7, 8
Arin (Sa'lebe oğlu), 163
Arş, 37, 128
Âs, (Umeyye oğlu), 162, 181, 207, 208, 211, 214, 215, 216, 217, 222
Âs (Vail oğlu), 165, 185, 228, 233, 237
Asced, 79
Ashab, 158
Ashab-ı Kehf, 191, 192, 193, 194
Âsım, Ensarî (Ömer oğlu), 131, 132, 134, 138, 141
astar, 139
A'şa, 7, 8, 42, 46, 54, 64
Atâ, 226
ateş, 18, 134, 237
Atîk, Ebu Bekr Sıddık, 158
Âtike (Abdülmuttalib kızı), 67, 106, 107, 175, 188
Âtike (Murre kızı), 66
Atiyye, 58
Atiyye (el-Hatafa oğlu), 59
Atiyye (Havt oğlu), 179
Attab (Esid oğlu), 175
Atvede, 28
Avf (Abdüavf oğlu), 159, 206, 208
Avf (Âmir oğlu), 210
Avf (Amr oğlu), 85, 179
Avf (Ebyed oğlu), 68
Avf (Ganm oğlu), 14
Avf (Hazrec oğlu), 180
Avf (Huzeyfe oğlu), 178
Avf (Kâ'b oğlu), 74, 77, 78, 83
Avf (Kinane oğlu), 157
Avf (Kuleyb oğlu), 59
Avf (Luey oğlu), 60, 61, 62, 63
Avf (Malik oğlu), 85, 179
Avf (Nasr oğlu), 17
Avf (Sa'd oğlu), 8, 15, 62
Avf (Sakîf oğlu), 31
Avf (Ubeyd oğlu), 98, 206, 211
Avf (Ukbe oğlu), 175
Avf (Uzre oğlu), 157
Avf (Umeyye oğlu), 30
Avn el-Ensarî (Eyub oğlu), 57
Avs (İrem oğlu), 4
Avvam (Huveylid oğlu), 159, 205, 208, 219
Ayber (Şalah oğlu), 1, 3
Ayhane, Muaddib (Avfoğlu), 210
Aylan (Mudar oğlu), 4, 8, 17, 28, 31, 52, 59, 61, 101, 114, 115, 208
Ayşe (Haris kızı), 209
Ayyaş (Ebu Rebia oğlu), 161, 205, 210, 223
el-Âzel, 75
Azer (İzra oğlu), 14
Âzer (Nahur oğlu), 1, 2

B

Bagît (Reys oğlu), 61, 62, 78
Bagy, 52
Bahile (Ya'sur oğlu), 28, 163
bahili, 28
Bahilî, Selman (Rebia oğlu), 27
Bahîra, 48, 56, 55, 111, 112, 113
Bahreyn, 19
Baki el-Garkad, 139
Baraklitus, 148
Bârik, 54, 55, 65
el-Barkiyye, 65
Barra (Abdülmuttalib kızı), 67
Barra (Abdüluzza kızı), 68
Barra (Avf kızı), 68
Barra (Murr kızı), 58
Batha, 63, 79, 177
batman, 140
Bazan, 43, 44
Becelî, Abdullah, 47, 54
Becelî, Hâbis Cerir (Abdullah oğlu), 47
Becîle, 9, 46, 47, 53
Bedr, 38, 129, 132, 139, 152, 153, 175, 203
Bedr (Amr oğlu), 178, 179
Bedr (Seleme oğlu), 59
Behra' (Amr oğlu), 209
el-Bekkâî, Abdullah, 69, 83
Bekkâî, Ziyad (Abdullah oğlu), 2, 68, 83, 92, 222
Bekke, 71, 121
Bekr (Abdümenat oğlu), 65, 70, 72, 73, 77, 78, 79, 114, 163, 176

Bekr (Avf oğlu), 157
Bekr (Havazin oğlu), 8, 17, 32, 34, 42, 66, 67, 101, 102, 104, 105, 110, 114, 115, 123
Bekr (Menat oğlu), 34
Bekr (Vail oğlu), 8, 54, 58, 60, 161, 171
Beyada (Subey' oğlu), 207, 208, 212
el-Beyda, 92
el-Beyda, Da'd (Cahdem kızı), 212
el-Beyda, Ummu Hakim (Abdülmuttalib kızı), 67, 106, 107, 207
Beynun, 26
Beyt, 36
Bezzer, 92
Bilâl (Rebab oğlu), 202, 203
Bi'r-i Maûne, 203
Bişr (Hâris oğlu), 211
Bizans, 26, 39, 42, 119, 136, 143, 163
Buhsa (Suleym oğlu), 66
Bukeyr (Abdüyalil oğlu), 163
Bunane, 60
Busra, 100, 104, 112
buzağı, 131
Büyük Sebe, 13

C

Câbir (Rizam oğlu), 101
Câbir (Sufyan oğlu), 210
Câbir (Vehb oğlu), 66, 208
Ca'da (Hubeyre oğlu), 119
Ca'de (Kâ'b oğlu), 8, 42
Ca'dî, Nabiga, 8, 42
el-Câdir, 66
Ca'fer (Ebu Talib oğlu), 102, 153, 156, 161, 207, 214, 216, 217, 218
Ca'fer (Kilâb oğlu), 114, 115, 124,
Ca'fer (Muhammed oğlu), 221
Ca'fer (Zubayr oğlu), 62, 142
Cahcebî (Kulfe oğlu), 85
Cahdem (Umeyye oğlu), 212
Cahiliye, 5, 70, 81, 83, 114, 117, 129, 130, 133, 209, 226
Cahş (Riab oğlu), 141, 142, 161, 207
Casiye Suresi, 234
Cebele (Amir oğlu), 124, 209
Cebr, (Haccac oğlu), 156
Cebrail, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 189, 191
el-Cedere, 65, 66
Cedile (Esed oğlu), 8, 67, 163
Cedis (Âbir oğlu), 4
Cefne (Amr oğlu), 7
Cehennem, 132, 147, 198
Cehm (Ebu Cehm oğlu), 102
Cehm (Kays oğlu), 208
Cemil (Ma'mer oğlu), 227
Cenab el-Kelbî, 54, 80
Cenab (Kuleyb oğlu), 67
Cenâb (Şicne oğlu), 74
Cemb, 130
Cendel (Şerahîl oğlu), 8
Cendele (el-Harîs el-Curhumî kızı), 59
Cennât, 45
Cennet, 132, 153, 162, 192, 204, 203
Cerir (Atiyye oğlu), 58
Cerir el-Becelî Hâbis (Abdullah oğlu), 46, 47, 54, 60, 124
Cerm (Rabhan oğlu), 60
Cerrah (Hilâl oğlu), 160, 212
Cesr (Şey'ullah oğlu), 60, 179
el-Cevn el-Huzaî, 48
Cey, 134
Ceza' , 211
Cezime (Ravaha oğlu), 178, 179
Cezime (Yerbu' oğlu), 62
Cezire, 146
Cezl'ut-Tian, 30
Cibrîl, 68
cidar, 66
cin, 96, 126, 127, 129, 130, 131, 144, 213
el-Cinab, 79
el-Cubeyr (Mut'im oğlu), 6, 84, 126, 155, 85, 204
Cud'an (Amr oğlu), 83, 163, 175, 182
Cudda, 119
Cueyye (Levzan oğlu), 178
Cuhenî, Amr, 6
Cuheyne (Zeyd oğlu), 6
Cuhfe, 5
el-Culah (el-Haris oğlu), 85
Culhume (Rebia oğlu), 73
Cuma, 153
Cuma (Akk kızı), 46
Cumah (Amr oğlu), 82, 93, 119, 120, 160, 161, 162, 174, 202, 203, 206, 210, 211, 213, 214, 227, 232, 237

el-Cumahî el-Hâris (Hatîboğlu), 102
Cunâde, Ebu Sumame (Avf oğlu), 30
Cunâde (Sufyan oğlu), 210
Cundub (Huceyr oğlu), 67
Cu'sume (Sa'd oğlu), 207, 208
Cu'sumet'ül-Ezd (Yeşkur oğlu), 65
Cu'sumetü'l-Esd (Yeşkur oğlu), 65
Curab, 92
Cureş, 10, 28, 50
Cureşî, Ali (Nafi oğlu), 130
Curhum (Kahtan oğlu), 3, 16, 37, 57, 65, 68, 69, 70, 71, 73, 74, 77
Curhumî, Amr (Mudad oğlu), 69, 71
el-Curhumî, el-Hâris (Mudad oğlu), 59, 65
el-Curhumî, Mudad (Amr oğlu), 59, 69
Cuşem (Abdüşems oğlu), 13
Cuşem (el-Hâris oğlu), 60
Cuşem (Hazrec oğlu), 13
Cuşem (Kasiy oğlu), 27
Cuşem (Vail oğlu), 37
Cuzeyme (Avf oğlu), 17
Cuzeyme (Ukeyş oğlu), 208
çeki, 140
çiçek, 36

D

Dabbe (Hâris oğlu), 160, 207, 212
el-Dabbî, Mufattal, 43
Da'd, Beyda (Cahdem kızı), 212
Dahıs, 38, 178, 179
Dahyan (Sa'd oğlu), 67
Daife (Hâşim kızı), 66, 67
Damra (Bekr oğlu), 114, 176
Damrî, Amr (Umeyye oğlu), 143
danık, 139
Dârim (Mâlik oğlu), 39, 47, 55, 124
Dârimî, Lakît (Zurare oğlu), 124
Dâtir (Hubşiyye oğlu), 68
Davr, 6â
Davud (Husayn oğlu), 199
Dehîr (Sevr oğlu), 209
denk, 139
Deriz, 113
Devs, Ebu Fatıma, 208
Devs 310 Devs el-İyadî, 46, 51, 53
Devs (Murr oğlu), 211
Devs (Udsan oğlu), 51
Devs Zu Sa'leban, 25, 26,
ed-Devsî, Amr (Humeme oğlu), 51
ed-Devsî, Humeme, 51
Dırar (Abdulmuttalib oğlu), 67
Dırar el-Fıhrî (el-Hattab oğlu), 32
Di'âme, 2
dibac, 123
Dicle, 45
dihkan, 134
Dik, 52
Dîl (Bekr oğlu), 34
Dimma (İsmail oğlu), 2
dirhem, 139, 140
Diyaf, 57
Dubey'a (Kays oğlu), 8
Dubeyra (Suayd oğlu), 209
Dûdan (Esed oğlu), 142, 161, 207
Duha Suresi, 154
Duhan Suresi, 238
Duhman (Nasr oğlu), 65
Duil (Bekr oğlu), 34
Dûmet ül-Cendel, 49
Du'miy (Cedide oğlu), 8, 67, 163
Du'miy (İyad oğlu), 31
Dureym (Kayn oğlu), 209
Duveyk, 119

E

Ebnâ, 43
Ebrehe el-Eşrem, 26, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 41, 43
Ebrehe Zü'l-Menar (er-Riş oğlu), 12
Ebu Abdullah, Âmir (Rabia oğlu), 223
Ebu Abduşems, Velid (Mugîre oğlu), 169
Ebu Ahmed (Cahş oğlu), 161, 205
Ebu Amr (el-Alâ' oğlu), 114
Ebu Amr Kurayza (Abduamr oğlu), 172, 175
Ebu Amr el-Medenî, 59, 116, 163
Ebu Amr, Tumadır (Abdumenaf oğlu), 66
Ebu Amr (Umeyye oğlu), 93, 191
Ebu Atîk, 204
Ebu Avf (Subeyre oğlu), 162, 209
Ebu Bekr (Muhammed oğlu), 25, 48, 52, 105, 126
Ebu Bekr Mahzumî (Abdurrahman oğlu), 215, 219
Ebu Bekr Sıddık (Ebu Kuhafe oğlu), Hz., 6, 30, 36, 143, 158, 159, 160, 162, 175, 182, 202, 203, 204, 224, 232

Ebu Ca'fer Muhammed (Ali oğlu), 129, 153
Ebu Cehl, Amr (Hişam oğlu), 165, 182, 183, 185, 188, 189, 197, 198, 200, 201, 204, 225, 228, 229, 230, 231, 233, 238
Ebu Cehm (Huzeyfe oğlu), 93, 102
Ebu Cilde el-Yeşkûrî, 58
Ebu Cundub, Esed (Abdullah oğlu), 160
Ebu Cuneydîb Absî, 178
Ebu Duvat İyadî, 45, 46
Ebu Ehvez (Ebu Faiş oğlu), 209
Ebu Faiş (Dureym oğlu), 209
Ebu Fatıma, 208
Ebu Habib el-Mısrî, 88, 141
Ebu Hakîm, 151
Ebu Hanzala, Ebu Sufyan (Harb oğlu), 200
Ebu Hârisi, (Amr, oğlu), 7
Ebu Hârise (Murre oğlu), 63
Ebu Hasme (Huzafe oğlu), 206, 211, 223
Ebu Hâtıb (Amr oğlu), 206
Ebu Hıraş el-Huzelî, 53
Ebu Hureyre, 48
Ebu Huzeyfe (Mugîre oğlu), 210
Ebu Huzeyfe (Utbe oğlu), 163, 206, 208
Ebu Hüseyn, 227
Ebu Kays (Abdüved oğlu), 161, 206, 210, 211
Ebu Kays (Eslet oğlu), 37, 38, 176, 177, 178, 179
Ebu Kays (Hâris oğlu), 211
Ebu Kerib Tuban Es'ad, 12, 13, 15
Ebu Kudaa, 5
Ebu Kuhafe (Osmanoğlu), 158, 159, 203, 204, 224
Ebu'l-Âs (Umeyye oğlu), 159, 206, 207
Ebu'l-Bahterî (Hişam oğlu), 185, 231
Ebu'l-Cebr, 110
Ebu Lebibe, Muhammed (Abdurrahman oğlu), 129
Ebu Lebid, 21
Ebu Leheb, Abduluzza (Abdulmuttalib oğlu), 67, 68, 109, 110, 168, 229, 230, 231, 232
Ebu'l-Erkam Esed (Abdullah oğlu), 160
Ebu'l-Hakem, Amr (Hişam oğlu), 165, 182, 189, 200, 225
Ebu'l-Hâris, 108
Ebu'l-Iys (Umeyye oğlu), 175
Ebu'l-Kasım (Hz. Muhammed), 150, 181
Ebu'l-Mutahhar İsmail el-Ensarî (Rafi oğlu), 57
Ebu'l-Velid Utbe, 172, 184, 185
Ebu Malik (Sa'lebe oğlu) Kurezî, 17
Ebu Mes'ud (Amr oğlu), 236
Ebu Muayd (Ebu Amr oğlu), 190, 191, 237
Ebu Muhammed Abdülmelik Nahvî (Hişam oğlu), 1
Ebu Musa Eş'arî, Abdullah (Kays oğlu), 208
Ebu Muhriz, 4, 55
Ebu Necih, 156, 202, 226
Ebu Nuceyb el-Mekkî, 119
Ebu Rebia (Mugıre oğlu), 38, 42, 161, 205, 210, 214, 215, 216, 217, 222, 223
ebu Rigal, 32
Ebu Runm (Abdüluzza oğlu), 206, 211
Ebu'r-Rum (Umeyreoğlu), 208
Ebu Safiy (Hâşimoğlu), 66, 67
Ebu Saîd, 84
Ebu Sa'lebe, Ahnes (Şerîk oğlu), 200
Ebu Salih es-Semmân, 48
Ebu Sebre (Ebu Ruhm oğlu), 206
Ebu Seleme, Abdullah (Abdülesed oğlu), 160, 206, 209
Ebu Seleme (Avf oğlu), 175
Ebu Serh (Rebia oğlu), 212
Ebu Seyyare, 75
Ebu's-Salt es-Sakafî (Ebu Rebia oğlu), 8, 31, 37, 38, 42, 144, 147
Ebu Sufyan (Alâ oğlu), 148
Ebu Sufyan (Harb oğlu), 53, 83, 92, 42, 165, 172, 175, 185, 200, 208, 227
Ebu Suleym, 121
Ebu Suleyman (Cubeyr oğlu), 126
Ebu Sulma, 64
Ebu Sumame Cunâde (Avf oğlu), 30

Ebu Şeddâd (Rebia oğlu), 202
Ebu Şemir, Malik (Amr oğlu), 110
Ebu Talib, Abdümenaf (Abdülmuttalib oğlu), 38, 52, 53, 54, 67, 81, 83, 88, 90, 92, 95, 102, 111, 112, 113, 128, 129, 149, 153, 156, 157, 161, 164, 165, 166, 167, 168, 170, 174, 175, 176, 205, 207, 214, 216, 218, 224, 230, 231
Ebu Ubeyde (Cerrahoğlu), 160, 212
Ebu Ubeyde Nahvî, 4, 27, 32, 40, 57, 62, 63, 64, 71, 114, 123, 124, 176, 178

Gavs (Nebt oğlu), 5, 9, 47
Gayatil, 129
el-Gaydak, 67
Gaytal, 173
Gaytale, 129
Gaziyye (Amr oğlu), 14
Gazvan (Cabir oğlu), 66, 176, 208
Gazze, 85, 86, 87
el-Gıdrîf, 58
Gıfar (Muleyl oğlu), 176
Gifârî, Amr, 176
Gıyere (Sa'd oğlu), 163
Gubşan, 70, 72
Gufra, 3
Gumdan, 27, 42

H

Habbab (Erett oğlu), 78, 160, 223, 224, 225, 233,
habbe, 139
Habeş, 10, 25, 26, 28, 29, 30, 32, 33, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 178, 218, 219, 220, 221, 222
Habeşistan, 42, 105, 142, 205, 206, 207, 209, 212, 214, 215, 218, 219, 220, 223, 224,
Habeşiyye (Selûl oğlu), 66, 72, 210
Habib (Suvae oğlu), 31, 35, 56, 67
Habib (Vehb oğlu), 160, 161, 162, 206, 210
Habil (Amr oğlu), 179
Hâbis Cerîr el-Becelî (Abdullah oğlu), 47
Hâbis (İkal oğlu), 46
Habur, 45
Hacar (Abd oğlu), 117
Hacc, 48, 73, 80, 81, 125, 169, 170, 171
el-Haccac (Âmir oğlu), 46, 156, 165, 183
Hacer, 3, 4
Hacer-i Esved, 71, 118, 120, 121, 122, 171, 181, 189
Hacer'ur-Rukn, 71
Hâcib (Zurare oğlu), 124
Hâcir (Abdumenaf oğlu), 68, 110
Hacl (Abdulmuttalib oğlu), 67
Hacun, 71
Haddab (Nufeyl oğlu), 145
Hadramî, 145
el-Hâf (Kudaa oğlu), 6, 47, 50, 51, 60, 138, 209
el-Hafn, 3, 117
el-Hafr, 92, 93, 110
el-Hakem, Gıfarî (Amr oğlu), 84, 176
Hakîm (Cubayr oğlu), 204
Hakîm (Hizam oğlu), 157, 230, 231
Hakîm, Sulemî (Umeyye oğlu), 180
Halal, 123
Hâle (Suveyd kızı), 58
Hâle (Vuheyb kızı), 67
Halef el-Ahmer, 4, 12, 45, 55
Halef (Es'ad oğlu), 207
Halef (Ubey oğlu), 237
Halef (Vehb oğlu), 93, 119, 129, 162, 173, 175, 185, 202, 203, 213, 232
Halid (Abdumenaf oğlu), 2, 17, 45
Halid (Abduluzza oğlu), 14
Halid (Atiyye oğlu), 180
Halid (Bukeyr oğlu), 163
Halid el-Kelâî (Ma'dan oğlu), 104, 195
Halid (Sahr oğlu), 209
Halid (Said oğlu), 143, 162, 207
Halid, Şeybanî, 44
Halid (Zubeyr oğlu), 207
Halide (Hâşim kızı), 66, 67
Halime (Ebu Zueyb Abdullah kızı), 101, 102, 103
Hallad Sedusî (Kurre oğlu), 2, 42, 45
Hamel (Bedr oğlu), 178, 179
Hamame, 202
Hâmî, 48, 55, 56
Hammad er-Ravî, 45
Hammâle (Galib oğlu), 161
Hammalet el-hatab, 231
Hamra, 210
Hamza Ebu Umare (Abdulmuttalib oğlu), 67, 109, 182, 183, 224, 226, 229, 231
Hanfa, 179
Hanif, 38, 141, 142, 147,
el-Hanteme (Hişam kızı), 92, 228
Hanzala (Malik oğlu), 39, 47, 55, 58, 59, 124, 163
haram aylar, 29
Haram (Hidaş oğlu), 60, 73
Harb (Umeyye oğlu), 53, 92, 115, 142, 165, 175, 185, 200, 207, 208, 231
Harem, 123
Hârice (Huzeyfe oğlu), 110
Hârice (Sinan oğlu), 63
Harim (Sinan oğlu), 63

Hâris (Abdullah oğlu), 223
Haris (Abdugays oğlu), 212, 213
el-Hâris (Abdulmuttalib oğlu), 67, 89, 91
el-Hâris (Abduluzza oğlu), 101
Hâris (Alkame oğlu), 189, 190, 233
el-Hâris (Avf oğlu), 63
el-Hâris (Cahcebî oğlu), 85
Hâris (Cebele oğlu), 209
el-Hâris el-Cumahî (Hatiboğlu), 102
el-Haâris el-Curhumî (Mudad oğlu), 59, 65, 71, 72
Haris (Esed oğlu), 208, 231
el-Haris (Fihr oğlu), 59, 60, 65, 82, 160, 157, 207, 212, 228, 235
Hâris (Halid oğlu), 209
Hâris (Hâris oğlu), 211
Hâris (Hâtıboğlu), 210
el-Hâris (el-Hazrec oğlu), 57, 179
Hâris (Hışam oğlu), 215
Hâris el-İyâdî, 46
el-Hâris (Kâ'b oğlu), 5a, 65
Hâris (Kays oğlu), 179, 211, 212
Hâris (Kelede oğlu), 185, 191, 208
el-Hâris (Luay oğlu), 60
el-Hâris (Malik oğlu), 30
el-Hâris, Malik (Kinane oğlu), 29
Hâris (Ma'mer oğlu), 161, 162, 210
Hâris (Muttalib oğlu), 160
Hâris (Murre oğlu), 6, 145
el-Hâris (Sa'd oğlu), 179
el-Hâris (Salebe oğlu), 67
Hâris (Suveyd oğlu), 180
Hâris (Şemk oğlu), 160, 209
el-Hâris (Şicne oğlu), 74, 101
Hâris (Temîm oğlu), 160, 209
el-Hâris, et-Teymî, 48, 83, 84
Hâris (Umeyye oğlu), 179
el-Hâris (Zâlim oğlu), 62, 63
Hâris (Zuhayr oğlu), 179, 212
Haris (Zuhre oğlu), 159, 162, 206, 208, 209
Hârise (Amr oğlu), 57, 157
Hârise (Evkas oğlu), 180
Hârise (el-Hâris oğlu), 57
Hârise (İmruulkays oğlu), 5, 57, 65
Hârise (Sa'lebe oğlu), 13, 66, 179
Hârise (Şerahil oğlu), 157
Hârise (Şurahbil oğlu), 157
el-Hârise (Zâlim oğlu), 62
el-Harîş (Cahcebî oğlu), 85
harmel, 36
Harmele (Mâlik oğlu), 63, 208
Harra, 10, 137
Harun (İmran oğlu), 14, 144
Hasafe (Kays oğlu), 4, 8, 17, 31, 52, 101, 208
el-Hasafî, Amir, 63
Has'an, 9, 31, 46, 47, 53, 161, 207
el-Has'amî Nufeyl (Habib oğlu), 31, 35
Hasan (Ali oğlu), 128, 129, 152
Hasan (Muhammed oğlu), 81
Hasane, 210
Hassan el-Kindî (Muaviye oğlu), 124
Hassan b. Sabit Ensar;i, 5, 100
Hassan (Sabit oğlu), 100, 101
Hassan (Tuban oğlu), 12, 19, 20
Haşim (Abdümenaf oğlu), 1, 32, 34, 52, 66, 67, 68, 81, 82, 83, 84, 85, 87, 88, 92, 94, 105, 106, 109, 110, 111, 156, 167, 168, 172, 173, 206, 207, 208, 229, 230, 231
Hâşim (Hâris oğlu), 231
Haşim (Harmele oğlu), 63, 64
Haşim (Sa'd oğlu), 211
Haşim (Suayd oğlu), 165
el-Hatafa, 59
Hâtıb (Amr oğlu), 161, 162, 212
Hâtıb (Hâris oğlu), 179
Hâtıb (Ma'mer oğlu), 161, 210
Hatib el-Cumahî, 102
Hatice (Huveylid kızı), 116, 117, 118, 151, 152, 153, 155, 157, 158, 231
Hatim, 120
Hatm, 37
Hatme, 176
el-Hattab, (Nufeyl oğlu), 3, 6, 25, 27, 30, 32, 63, 78, 130, 143, 146, 160, 161, 163, 195, 203, 206, 211, 222, 223, 224, 225, 226, 227
Hattab (Hâris oğlu), 161, 210
Hattar, 179
el-Havarnak, 54, 55
Havazin (Mansur oğlu), 8, 17, 32, 42, 66, 67, 101, 114, 115, 123
Havlan, 59, 51
Havle, 212
el-Havn, 58
Havt (Habiboğlu), 179

Havteke (Eslum oğlu), 80
Havut, 131
Havze (Amr oğlu), 66
Havzere, 226
Hayber, 96
Hayr (Neccam oğlu), 14
Hayvan, 50
Hayye, (Abdümenaf kızı), 66
Hayye (Hâşim kızı), 66, 67
Hazer, 17
Hazm, 25, 48, 52, 105, 126
Hazm (Vehb oğlu), 108
el-Hazre (Yeym'ül-Lât oğlu), 67
el-Hazrec (Amr oğlu), 57, 138
Hazrec (Hâris oğlu), 179
Hazrec (Hârise oğlu), 5, 7, 13, 53, 57, 66, 67, 176, 179, 180
Hazrec (Sarîh oğlu), 14
el-Hebâât, 63, 64
Hebae, 179
Hebbar (Sufyan oğlu), 210
Hedel, 14, 132
Hemdan, 50
el-Hendanî, Malik (Namad oğlu), 50
Hemeysa (Amr oğlu), 4, 6
Hemeysa (Arencec oğlu), 12
Hemmam (Galib oğlu), 39
Hendek, 141
Hermî (Amir oğlu), 209
Heyşe (Hâris oğlu), 179
hezec, 169
Hezl (Fas oğlu), 209
Hıkk, Şeybanî, 44
Hira, 34, 146, 149, 150, 171
Hıristiyan, 21, 23, 25, 98, 105, 112, 118, 125, 134, 142, 143, 146, 147, 151
el-Hıyar (Malik oğlu), 50
el-Hıyar (Zeyd oğlu), 50
Hibban (Abdullah oğlu), 42
Hicabe, 78, 80, 81, 82
Hicaz, 89, 96
el-Hicr, 68, 88, 120, 181, 213
Hidaş (Abdulmuttalib oğlu), 66
Hilâl (Abdullah oğlu), 160, 206, 209
Hilâl (Falic oğlu), 66, 101, 115
Hilâl (Malik oğlu), 212
Hilâl (Uheyb oğlu), 160, 207, 212
Hill, 79, 123
Himyer (Sebe oğlu), 5, 6, 8, 13, 18, 19, 20, 21, 27, 44, 50, 54, 71
el-Himyerî, 32
Himyeri, Seyf (Zu Yezen oğlu), 39
el-Himyerî, (Zu Ceden oğlu), 26
Himyerî, Zu Riayn, 19
Hinb (Efsa oğlu), 8, 67, 163
Hind, 87
Hind (Amr kızı), 67
Hind (Surayr kızı), 65
Hind, Ummu Seleme (Ebu Umeyye kızı), 209
Hind (Utbe kızı), 229
hindif, 47
Hindif (İmran kızı), 47, 48
Hire, 12, 114, 189
el-Hirî Adiy (Zeyd oğlu), 7, 42, 43
el-Hirî, Zeyd, 52
Hisl (Amir oğlu), 161, 162, 206, 210, 211, 213
Hişam (Abdülmelik oğlu), 58
Hişam (Âs oğlu), 211
Hişam (Ebu Huzeyfe oğlu), 210
Hişam, Mahzumî, 215
Hişam (Mugire oğlu), 165, 182, 185, 197, 200, 225, 228, 238
Hişam, Nahvî, 1
Hişam (Urve oğlu), 143, 153, 185, 202, 230, 233
Hişam (Velid oğlu), 205
Hizam (Huveylid oğlu), 57, 230
Hizzan, 60
Horasan, 5
Hubbey (Huley el-Huzaî kızı), 66, 72
Hubel, 48, 51, 91, 92, 94, 95, 96, 97, 144
Hubeyre (Ebu Vehb oğlu), 119
Hubşiyye (Selul oğlu), 68, 73, 210
Huceyr (Riab oğlu), 67
Hucr el-Kindî, 54
Hubeyl el-Huzaî (Habeşiyye oğlu), 77, 72, 73
Hulvan (İmran oğlu), 50, 60
el-Human el-Murri, 62
Humeme ed-Devrî, 51
Humeyne (Halef kızı), 162
Huml (Şıkk oğlu), 207
Humeze Sûresi, 233
Humm, 110

Hums, 123, 124, 125
el-Hûn (Huzeyme oğlu), 58, 160
Hunata el-Himyerî, 32, 33, 34
Huneys (Huzâfe oğlu), 161, 211
Hunn (Rebia oğlu), 73, 80
hurma, 22, 23
Hurrezad, 12
Hursan (Avfaoğlu), 211
Hursan Zu'l-İsba' el-Advanî, 75
el-Husay (Humam oğlu), 63
el-Husayn, 63
Husayn (Muhammed oğlu), 62, 199
el-Husayn el-Murrî (el-Humam oğlu), 62
Hunays (Kâ'b oğlu), 37, 65, 66, 82, 117, 119, 120, 129, 160, 161, 162, 165, 175, 206, 210, 211
Husenî Ebu Zer, 171
Hutaty (Cuşem oğlu), 27
Huveylid (Esed oğlu), 116, 117, 118, 124, 153, 157, 159, 175, 206, 208, 230
Huveylid (Murre oğlu), 53
Huveylid Huzelî (Vâsile oğlu), 34
Huveyris (Osman oğlu), 141, 142, 143, 231
Huzaa (Habeşiyye oğlu), 7, 48, 57, 59, 70, 72, 73, 77, 78, 110, 118, 123, 160, 162, 207, 208, 210
Huzafe (Cumahoğlu), 119, 160, 161, 162, 202, 206, 210, 211, 213, 232, 237
Huzafe (Gânim oğlu), 206
Huzafe (el-Haris kızı), 101
Huzâfe (Kays oğlu), 161, 211
el-Huzaî, Âmir (Malik oğlu), 67
el-Huzaî, Amr, 60, 68, 72
el-Huzaî el-Cevn, 48
el-Huzaî, Eksem (el-Cevm oğlu), 48
el-Huzaî, Huley (Habeşiyye oğlu), 66
el-Huzaî, Malik, 67
el-Huzaî, Matrud (Kâ'b oğlu), 86
el-Huzaî, Ebu Huraş, 53
Huzelî, Huveylid (Vâsile oğlu), 34
Huzeyfe (Abd oğlu), 30
Huzeyfe (Bedr oğlu), 59, 178, 179
Huzeyfe (Gânim oğlu), 93, 94, 108
Huzeyfe (Kalemmes oğlu), 30
Huzeyfe (Sa'd oğlu), 165
Huzeyfe (Muhaşşimoğlu), 211
Huzeyl (Mudrike oğlu), 15, 16, 32, 34, 49, 57, 59, 160, 209
Huzeym, 79
Huzeyme (Cehm oğlu), 208
Huzeyme (Luey oğlu), 60, 65
Huzeyme (Mudrike oğlu), 29, 51, 53, 57, 58, 142, 160, 161, 207, 208
Hüseyin (Abdullah oğlu), 229
Hüseyin (Ali oğlu), 83, 84, 143, 153

I

Irak, 12, 86, 186
Isba, 75
Isfahan, 134

İ

İbadî, 43
İbn-i Abbas, 139, 155, 185, 190, 196, 199, 202
İbn-i Ezher, 227
İbn-i Fushum, Yezid (Kays oğlu), 179
İbn-i Hatîb, 63
İbn-i Heyyeban, 133
İbn-i Hişam, 2, 3, 4, 6, 8, 9, 12, 13, 15, 19, 27, 28, 30, 32, 34, 35, 37, 38, 39, 40, 42, 43, 55, 45, 46, 47, 48, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 71, 72, 74, 75, 77, 80, 83, 85, 91, 92, 93, 94 95, 97, 101, 106, 108, 110, 111, 113, 114, 115, 116, 117, 120, 121, 122, 123, 124, 129, 130, 131, 132, 138, 143, 144, 145, 146, 147, 149, 153, 154, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 168, 169, 170, 171, 174, 175, 176, 178, 179, 182, 190, 192, 193, 194, 195, 197, 198, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 218, 228, 229, 230, 232, 233, 234, 238
İbn-i İshak, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 21, 23, 25, 29, 30, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 71, 72, 74, 75, 76, 78, 79, 80, 81, 83, 84, 85, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 104, 105, 106, 108, 110, 111, 113, 115, 116, 117, 118, 120, 121, 123, 125, 126, 128, 129, 130, 132, 134, 138, 141, 142, 142,, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 151, 152,

153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 168, 170, 175, 176, 180, 181, 182, 185, 189, 190, 191, 192, 193, 195, 196, 198. 199, 200, 201, 202, 204, 205, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 214, 215, 219, 221, 222, 223, 226, 227, 228, 229, 230, 232, 233, 234, 236, 238
İbn-i Kebşe, 124
İbn-i Lehia, 3, 117
İbn-i Mes'ud, 199
İbn-i Ummu Mektum, Abdullah, 239
İbn-i ez-Zi'be Sakafî, 27
İbn-i Zubeyr, 84
İbrahim (Hz.), 2, 3, 14, 16, 33, 38, 49, 52, 68, 69, 71, 72, 93, 104, 120, 123, 137, 141, 142, 143, 145, 146, 147, 157, 171
İbrahim, 222
İbrahim (Abdurrahmanoğlu), 100, I132
İbrahim (Muhammed oğlu), 17, 117
İnrahim (Tarih oğlu), 1, 2
İbrahim et-Teymî (el-Haris oğlu), 48, 83, 84
İdrîs, (Hz.), 1
İkal (Mucâşî oğlu), 47
İkrime (Amir oğlu), 34, 66, 81
İkrime (Hasafe oğlu), 4, 8, 17, 31, 52, 66, 67, 101, 199, 208
İlac (Ebu Seleme oğlu), 128, 175
İlâl, 171
İlyas (Mudar oğlu), 1, 15, 29, 47, 49, 51, 57, 64, 73
İmad (Ekber oğlu), 145
İmlak (Lâviz oğlu), 4, 48
İmlîk, 48
İmrân (el-Hâf oğlu), 47, 50, 60
İmran (Mahzum oğlu), 67, 95, 108, 111, 119, 226
İmran (Yeshur oğlu), 14, 15
İmru'ul-Kays (Amir oğlu), 157
İmru'ul-Kays el-Kindî (Hucr oğlu), 53
İmru'ul-Kays (Sa'lebe oğlu), 5, 57, 65
İncil, 21, 25, 147, 148, 151
İran, 12, 39, 42, 43, 44, 134, 140, 189, 190
İraş (Amr oğlu), 9
İraş (Lihyan oğlu), 9, 47
İrem (Sam oğlu, 4, 131
İrem (Zu Yezen oğlu), 10, 43
İsa (Hz.), 21, 23, 25, 104, 141, 147, 217, 218, 221, 222, 235, 236
İsaf (Bagy oğlu), 51, 52, 68, 91, 96, 171
İsfendiyar, 190, 234
İshak (İbrahim oğlu), 14
İshak Muttalibî, 1, 2, 68, 69, 75, 83, 92, 101
İshak, (Yesar oğlu), 81, 98
İskender, 195
İskenderiye, 195
İslâm, 75, 117, 126, 134, 139, 153, 157, 158, 164, 182, 213, 223, 226
İslâmiyet, 30, 54, 78, 81, 83, 131, 133, 185, 204, 205, 225
İsmail (Ebu Hakîm oğlu), 151
İsmail, Ebu'l-Mutahhar el-Ensarî (Rafî oğlu), 57
İsmail (Hz.), (İbrahim oğlu), 1, 2, 3, 4, 49, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 79, 89, 93
İsra Sûresi, 197, 199, 238
İsrail, 236
İsrail (İshak oğlu), 14
İyad (Maad oğlu), 5
İyad (Nizar oğlu), 31, 46, 54
İyad (Zuheyr oğlu), 212
el-İyadî, Devs, 46
İyadî, Ebu Duvat, 45, 46
el-İyadî, Hâris, 46
İyas (Bukeyr oğlu), 163
İyaz (Yaşkur oğlu), 75
İzra (Harun oğlu), 14

K

Kaare, 160, 161
Kaarî, 161
Kâ'b (Abdullah oğlu), 51, 58, 65
Kâ'b (Abduluzza oğlu), 157
Kâ'b (Âmir oğlu), 77
Kâ'b (el-Hâris oğlu), 51
Kâ'b (Hazrec oğlu), 179
Kâ'b el-Huzaî (Amr oğlu), 31, 60, 61, 66, 68, 72, 210
Kâ'b (el-Kayn oğlu), 60
Kâ'b Kehf'üz-Zulm (Zeyd oğlu), 13
Kâ'b (Luay oğlu), 1, 17, 37, 60, 63, 65, 66, 67, 68, 78, 82, 83, 87, 91, 93, 94, 95, 98, 108, 116, 117, 119, 120, 121, 129, 142, 159, 160, 161, 162, 163, 165, 174,

183, 203, 206, 207, 210, 211, 223, 228, 230
Kâ'b (Malik oğlu), 3, 50, 130, 161, 207
Kâ'b (Rebia oğlu), 8, 23, 25, 42, 85
Kâ'b (Sa'd oğlu), 17, 54, 74, 83, 158, 163, 175, 182, 209
Kâ'b (Seleme oğlu), 57
Kâ'be, 13, 16, 17, 31, 32, 34, 35, 38, 49, 51, 52,63, 65, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 77, 78, 80, 82, 87, 88, 90, 91, 92, 94, 97, 101, 105, 106, 109, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 143, 146, 149, 151, 171, 176, 181, 182, 185, 188, 203, 222, 223, 226, 227, 229, 230, 232, 237
Kâbil, 171
Kadir, 152
Kâfirûn Suresi, 238
kafiz, 140
Kahes (Laviz oğlu), 14
Kahil (Haris oğlu), 160, 209
Kâhil (Uzre oğlu), 238
kâhin, 8, 11, 28, 43, 126, 127, 129, 130, 131, 169, 189
kâhine, 89
Kahtan (Âbir oğlu), 3, 4, 5
Kahtan (Ayber oğlu), 3
Kala' (Abbad oğlu), 30
al-Kalemmes, 29, 30
Kamaa (Hindîf oğlu), 48
Kamaa (İlyas oğlu), 47, 48
el-kameran, 30
Kanas (Maad oğlu), 6
kantar, 140
karga, 91
Karid, 169
Kasım (Muhammed oğlu), 117
Kasıt (Hinb oğlu), 60, 67, 163
Kasiy (Munebbih oğlu), 8, 27, 32
Kasiy (en-Nebid oğlu), 31
Kasr (Abkar oğlu), 7, 9
Katade (Di'ame oğlu), 2, 131, 132, 134, 138, 141, 149
Katan (Arîb oğlu), 13
Katura, 69
Kayin (Anuş oğlu), 2
Kayle (Âmir el-Huzaî kızı), 67, 138
el-Kayn (Cesr oğlu), 60, 179
Kayn (Ehved oğlu), 209
Kaynen (Yaniş oğlu), 1
Kays (Abdullah oğlu), 8, 30, 42, 46, 114, 115
Kays, (Abdüşems oğlu), 212
Kays (Abduşurahbil oğlu), 208
Kays (Adiy oğlu), 37, 161, 211, 212
Kays (Âkil oğlu), 174
Kays (Âmire oğlu), 37
Kays (Aylan oğlu), 4, 8, 17, 28, 31, 52, 59, 61, 64, 101, 114, 115, 208
Kays (Cendel oğlu), 8
Kays (Eslet oğlu), 176
Kays (Gâlib oğlu), 60
Kays (Heyşe oğlu), 179
Kays (Huzafe oğlu), 100
Kays (Mahreme oğlu), 100
Kays (Malik oğlu), 179
Kays (Muaviye oğlu), 13
Kays el-Muradî (Mekşuh oğlu), 27
Kays er-Rukayyat, 39
Kays (Sa'lebe oğlu), 8, 42, 45, 54, 64, 208
Kays (Zuheyr oğlu), 178, 179
Kayzer (İsmail oğlu), 2, 79
Kayzuma (İsmail oğlu), 2
Kebir (Abd oğlu), 208
Kebir (Ganm oğlu), 142, 161, 207
Kebbeb, 38
Kehf Sûresi, 185, 191, 192, 193
Kehl'üz-Zulm (Kâ'b), 13
Kehlan (Sebe oğlu), 4, 5, 6, 9, 47, 50, 51, 145
el-Kelâî, Halid (Ma'dan oğlu), 104, 195
Kelb (Vebre oğlu), 49, 50, 137
el-Kelbî, Cenâb, 54, 80
el-Kelbî, el-Furâfise, 47
el-Kelbî, Zuheyr (Cenâb oğlu), 54, 80
Kelede (Alkame oğlu), 185, 16, 208, 230
Kerîb, (Safvan oğlu), 75
Keysan, 149, 155
Kıble, 75, 146
Kıptî, 3, 117
kırat, 139
kırlangıc, 35
kızamık, 36
kidam, 222
kilâb (Âmir oğlu), 124
Kilâb (Murre oğlu), 1, 65, 66, 67, 68, 72, 73, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 93, 98,

115, 116, 117, 142, 159, 160, 162, 163, 165, 173, 175, 186, 206, 207, 208
Kilâb (Rebia oğlu), 114
Kilâbe (Suayd kızı), 117
Kilâbî, Yezid (Saik oğlu), 124
kilce, 140
Kinane (Bekr oğlu), 157
Kinane (Huzeyme oğlu), 1, 17, 29, 30, 32, 34, 49, 51, 58, 59, 63, 65, 70, 72, 73, 77, 108, 109, 114, 115, 123, 129, 163, 171, 175
Kinde (Sevr oğlu), 38, 145
el-Kindî, Hassan (Muaviye oğlu), 124
el-Kindî, Hucr, 54
el-Kindî, İmru'ul-Kays (Hucr oğlu), 53
Kuaykian, 69, 70
Kuba, 138
Kudaa (Maad oğlu), 5
Kudaa (Malik oğlu), 6, 47, 49, 50, 51, 57, 60, 67, 73, 74, 76, 77, 79, 80, 138, 209
Kudame (Maz'un oğlu), 160, 210
Kudeyf, 53
Kûfe, 45
Kuhafe (Has'am oğlu), 161, 207
Kulâbe (Abdumenad oğlu), 66
Kuleyb (Habeşiyye oğlu), 210
Kuleyb (Malik oğlu), 67
Kuleyb (Yerbu oğlu), 58, 59
Kulfe (Avf oğlu), 85
Kulikerib (Zeyd oğlu), 12
el-Kulleys, 29
el-Kumeyt (Şair oğlu), 64
el-Kumeyt (Zeyd oğlu), 53, 65
Kunfuz (Umeyr oğlu), 83, 172, 175
Kunus (Maad oğlu), 5, 6
kur'a, 91, 92
Kur'an, 49, 56, 127, 152, 169, 170, 184, 190, 192, 196, 198, 199, 200, 201, 217, 223, 224, 226, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239
Kurazî, Ebu Malik, 17
Kurazî, Ebu Malik, 17
Kurazî, Muhammed (Kâ'b oğlu), 23, 25, 183
Kurayza (Abduamr oğlu), 14, 132, 133, 175
Kurban, 16, 18, 49, 51, 52, 68, 91, 94, 96, 131
Kureyş, 6, 14, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 43, 49, 51, 52, 58, 59, 61, 62, 63, 68, 72, 73, 76, 77, 78, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 96, 96, 98, 103, 105, 108, 109, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 125, 126, 128, 129, 130, 141, 142, 143, 146, 149, 156, 159, 165, 166, 167, 168, 169, 175, 176, 178, 18, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 209, 201, 202, 203, 204, 213, 214, 215, 217, 218, 222, 224, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 235, 236, 238
Kurre (Halid oğlu), 2, 42, 45
Kurt (Riyah oğlu), 142, 160
Kurzul, 124
Kusasiye, 230
Kusay (Kilâb oğlu), 1, 6, 32, 34, 55, 66, 67, 68, 72, 73, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 98, 109, 110, 116, 117, 120, 142, 151, 159, 160, 162, 163, 165, 167, 173, 175, 186, 189, 191, 206, 207, 208, 229, 233
Kuseyyir, Hazze, 59
Kutay'a (Abs oğlu), 178
kutsal aylar, 30
Küçük Sebe, 13

L

lâ, 94
Lahm (Adiyy oğlu), 6, 7, 147
Lahnia, Yenuf Zu Şenatir, 20, 21
Lakît (Âmir oğlu), 212
Lakît, Darîmî (Zurare oğlu), 124
el-Lat, 32, 50, 53, 112, 113, 144, 202, 203, 205, 229
Laviy (Hayr oğlu), 14
Laviy (Ya'kub oğlu), 14
Lavîz (Sam oğlu), 4, 48
Lebbeyke'l-Lahumme, 49
Lebid, 132, 134, 138
Lebid (Haram oğlu), 66
Lebid (Rebia oğlu), 115
Leheb Sûresi, 231
leka, 125
Lemk (Mettuşalah oğlu), 1, 2
Levzan (Sa'lebe oğlu), 178
Leyla (Ebu Hasme kızı), 206, 211
Leyla (Sa'd kızı), 59
Leyla (Şeyvan kızı), 60

Leys (Bekr oğlu), 77, 163
Leys (Ebu Suleym oğlu), 121
Leys (Sevd oğlu), 6, 138
Leysî, Ubeyd (Katade oğlu), 149
el-Leysî, Yezid (Abdullah oğlu), 83, 84
Lihb, 111
Lihyan (Amr oğlu), 9, 47
Lihyan (Kavs oğlu), 9, 47
Liva, 78, 80, 81, 82
Lokman Sûresi, 196
Lubeyna, 31
Lubnâ (Hâcir kızı), 68, 110
Luey (Galib oğlu), 1, 17, 37, 39, 60, 61, 62, 63, 65, 66, 67, 68, 78, 69, 82, 83, 93, 94, 95, 98, 108, 109, 116, 117, 119, 120, 121, 122, 142, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 165, 173, 174, 177, 206, 207, 211, 230, 239
Luey (Sa'lebe oğlu), 209
Luhay (Kamaa oğlu), 48
Lut, 20

M

Maad (Adnan oğlu), 1, 4, 5, 6, 8, 30, 31, 46, 79, 109, 173
maafir, 16
Ma'dan el-Kelâî, 104, 195
Ma'dî Kerîb, 27, 28, 123
el-Madmûne, 88
Mahmiyye (Ceza' oğlu), 211
Mahmud, 35
Mahmud (Lebid oğlu), 132, 134, 138
Mahmud (Rebia oğlu), 73
mahrem, 125
Mahreme (Abduluzza oğlu), 211
Mahreme (Nevfel oğlu), 84, 100
Mahşiye (Seyban kızı), 60
Mahzum (Sahile oğlu), 160, 209
Mahzum (Yakaza oğlu), 67, 82, 95, 96, 108, 111, 119, 120, 122, 160, 161, 163, 165, 167, 173, 175, 183, 188, 204, 205, 205, 209, 210, 226
Mahzumî, Hişam, 215
Mais (Âmir oğlu), 117
Makbud, 169
Maksud, 32
Maksure, 78
Malik, (Ahmer oğlu), 179
Malik (Amr oğlu), 3, 4, 50, 58, 59, 67, 108, 145
Malik (Ca'fer oğlu), 115, 124
Malik (Dabbe oğlu), 212
Malik, Ebu Şemir (Amr oğlu), 110
Malik, Ebu Vakkas (Uheyb oğlu), 159, 209
Malik el-Ensarî, 50
Malik (Evs oğlu), 37, 85, 179
Malik (Gadb oğlu), 13
Malik (Hanzala oğlu), 39, 47, 55, 124
Malik (el-Hâris oğlu), 66, 67, 208
Malik el-Hâris (Kinane oğlu), 29
Malik el-Hamedanî (Namad oğlu), 50
Malik (el-Hıyar oğlu), 50
Malik (Himyer oğlu), 6
Malik (Hisl oğlu), 161, 162, 06, 10, 211, 212
Malik (Hutayt oğlu), 27
Malik (Kâ'b oğlu), 31
Malik (Kinane oğlu), 30
Malik (Kuhafe oğlu), 161, 207
Malik (Nadr oğlu), 1, 10, 17, 58, 59, 65, 67, 68, 82
Malik (Nasr oğlu), 51, 58, 65
Malik (Neccar oğlu), 13, 14
Malik (Rebia oğlu), 209
Malik (Şerîd oğlu), 209
Malik (Uheyb oğlu), 159
Malik (Umeyle oğlu), 208
Malik (Zemea oğlu), 212
Malik (Zeyd oğlu), 5, 9, 47, 50, 145
Malik (Zeydu Menat oğlu), 39, 47, 55, 58, 59, 124, 163
Malik (Zuheyr oğlu), 178, 179
Ma'mer (Abdullah oğlu), 211, 227
Ma'mer (Habib oğlu), 161, 162, 210
Ma'mer (Hâris oğlu), 162, 211
man, 140
Mansur (İkrime oğlu), 4, 8, 17, 32, 52, 66, 67, 101, 176, 208
Mansur (Yekdum oğlu), 31
Mârib, 5, 7, 8
Mariye, 3, 117
Maşî (İsmail oğlu), 2
Matrud (Amr oğlu), 209
Matrud el-Huzaî (Kâ'b oğlu), 86, 110
Mâviye (Kâ'b kızı), 60
Mâzin (Kutay'a oğlu), 178

Mâzin (Mansuroğlu), 9, 66, 76, 208
Mâzin (Munebbih oğlu), 27
Mâzin (en-Neccar oğlu), 67
Mazin (Esd oğlu), 5, 57, 65
Mâzin (Zi'b oğlu), 9, 45
Maz'un (Habib oğlu), 160, 162, 206, 207, 210, 213
mebsut, 169
Mebzul, 13
Mecusî, 134
el-Medenî, Ebu Amr, 59, 116, 163
Medîne, 5, 7, 13, 14, 15, 85, 86, 96, 100, 101, 106, 133, 137, 138, 174, 176, 190, 196, 203, 223, 226, 228, 238
Medyen, 213
Megrâ, 75
Mehlail (Kâyin oğlu), 2
Mehleyil (Kaynen oğlu), 1, 2
mehr, 117
Mekke, 13, 14, 16, 17, 30, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 43, 48, 49, 57, 62, 63, 65, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 83, 84, 85, 91, 92, 93, 96, 102, 103, 105, 106, 108, 110, 111, 112, 113, 116, 118, 121, 123, 126, 130, 131, 132, 1, 138, 145, 146, 147, 149, 151, 155, 156, 163, 170, 171, 172, 185, 188, 180, 191, 199, 202, 204, 209, 214, 215, 217, 219, 224, 226, 228, 231, 236
el-Mekkî, Abdullah (Ebu Nuceyb oğlu), 219
Mekşuh, 27
mekuk, 140
melek, 128, 151, 152, 187, 192, 235
Melkum, 92
Mellan (Nâsır oğlu), 101
Menat, 53
Menat (Kinane oğlu), 34, 53
Merda' (Afir oğlu), 145
Merda' (Malik oğlu), 145
Merr, 7, 57, 79
Merr'uz-Zahran, 57
Mersed el-Yezenî (Abdullah oğlu), 88
el-Marurat, 64
Mervan (el-Hakem oğlu), 38, 58, 84, 141, 143
Merve, 171
Meryem (Hz.), 21, 23, 25, 141, 147, 217, 218, 221, 222, 235, 236
Meryem Sûresi, 191
Merzuba, 195
Merzuban, 40, 42
Merzuban, Yunanî (Merzuba oğlu), 195
Merzuban (Vahriz oğlu), 43
Mescid, 227
Mesruk (Ebrehe oğlu), 39, 41, 42, 43
Mes'ud (Haris oğlu), 160, 199, 209
Mes'ud (Kaarî oğlu), 160
Mes'ud (Mâzin oğlu), 9, 45
Mes'ud (Muattib oğlu), 31
Mes'ud (Rebia oğlu), 161, 122
Meşbe (İsmail oğlu), 2
el-Metâbih, 70
Mettuşalah (Ehnuh oğlu), 2
Mettuşalah (İdris oğlu), 1, 2
Meymun (Kays oğlu), 8
Meysere, 116, 118
Mezhic (Udad oğlu), 4, 27, 50, 51, 66, 163
Mıkdad (Amr oğlu), 209
Mıkdad (Esved oğlu), 209
Mısır, 3, 4, 117, 195
el-Mısrî, Yezid (Ebu Habib oğlu), 88, 141
Midad el-Curhumî, 3, 69
Mihsa (Amr oğlu), 51, 145
Mihşem (Utbe oğlu), 163
el-Mihzen, 54
Milkan (Kinane oğlu), 51, 58
Mina, 37, 74, 81, 172
min gayriküm, 95
minküm, 95
Mirdas (Suleym oğlu), 5, 7, 124
Mis'ar (Kidam oğlu), 222
miskal, 139
Misma (İsmail oğlu), 2
Misver (Mahreme oğlu), 84
el-Miyah, 95
Muaddib Ayheme (Avf oğlu), 210
Muaddib (Hamra oğlu), 210
Muattıb (Malik oğlu), 31, 53
Muaviye (Amr oğlu), 13
Muaviye (Bekr oğlu), 8, 17, 42, 66, 67, 114, 123
Muaviye (Cuşem oğlu), 13
Muaviye (Ebu Sufyan oğlu), 83, 227
Muaviye (Kâ'b oğlu), 60
Muaviye el-Kindî, 124
Muaviye (Malik oğlu), 179

Muaykıb (Ebu Fatıma Devs oğlu), 208
Mubeşşir (Sa'b oğlu), 65
el-Mubrîk, Abdullah (Hâris oğlu), 213
Mucahid (Cebr oğlu), 156, 202, 226
Mucaşî (Dârim oğlu), 39, 47
Mucellil (Abdullah oğlu), 161, 210
Mucezzer (Ziyad oğlu), 180
mud, 133, 140
Mudad el-Curhumî, 2, 3, 59, 65, 69, 70, 71
Mudar (Nizar oğlu), 1, 4, 8, 15, 29, 31, 46, 47, 48, 49, 51, 54, 62, 64, 73
Muddessir Sûresi, 18 , 198
Mudhic, Kinanî, 207
Mudlic, 129
Mudrike (İlyas oğlu), 1, 15, 29, 47, 49, 51, 53, 57, 58, 59
Muemmil, 203
Mufattal el-Dabbî, 43
el-Mugammis, 32, 38
el-Mugire (Abdullah oğlu), 96, 122, 161, 165, 175, 185, 188, 206, 209, 210, 215, 228, 235, 236
Mugîre (Ahnes oğlu), 6, 128, 166, 167, 169, 170, 237, 238
el-Mugîre (Ebu Lebîd oğlu), 21
Mugîre (Kusay oğlu), 1, 66, 86, 87, 119, 120, 235
Mugîre (Velid oğlu), 205
el-Muhacir (Kunfuz oğlu), 83
Muhallim (Âize oğlu), 160
Muhammed Hz. (Abdullah oğlu), 1, 3, 5, 7, 25, 36, 43, 44, 48, 49, 52, 56, 68, 95, 98, 99, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 114, 118, 122, 125, 126, 130, 132, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 156, 164, 166, 169, 172, 174, 175, 181, 183, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 196, 198, 199, 200, 202, 204, 222, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238
Muhammed (Ali oğlu), 81, 143
Muhammed (Amr oğlu) 25, 48, 52, 105, 126
Muhammed (Ca'fer oğlu), 62, 142
Muhammed (Cubeyr oğlu), 84
Muhammed Ebu Ca'fer (Ali oğlu), g53
Muhammed Ebu Huzeyfe oğlu), 206, 221
Muhammed, Ebu Lebibe (Abdurrahman oğlu), 62, 129
Muhammed (Hâtıboğlu), 210
Muhammed, Kurazî (Kâ'b oğlu), 23, 25, 83
Muhammed, Zuhrî (Muslim oğlu), 3, 4, 6, 211
Muhammed el-Muttalîbî (İshak oğlu), 2, 68, 69, 75, 83, 92, 101
Muhammed (Sâîd oğlu), 106, 108
Muhammed es-Sakafî (Yusuf oğlu), 92
Muhammed (Talha oğlu), 17
Muhammed et-Teymî (İbrahim oğlu), 48, 83, 84
Muhammed Teymî (Zeyd oğlu), 83
Muhammed Zuhrî (Muslîm oğlu), 128, 200
Muharîb (Fıhr oğlu), 59, 60, 65, 82
Muharrem, 30
Muharribe, 161
Muharris (Hmnl oğlu), 207
Muhassab, 35
Muhaşşim (Sa'd oğlu), 211
Mukavkıs, 3, 117
Mukavvim (Abdulmuttalib oğlu), 67
Mukavvim (Nahur oğlu), 1, 4
Mukbil, 56
Muleyh (Amr oğlu), 59, 119, 207, 208
Muleyl (Damr oğlu), 176
Mulsak, 95
Munebbih (Bekr oğlu), 8, 32
Munebbih (Haccac oğlu), 21, 23, 165, 185
Munebbih (Mansur oğlu), 31
Munebbih (Sa'b oğlu), 27
Munhamenna, 147, 148
Munzir (Amr oğlu), 6, 12, 39, 45, 62, 114
Munzir (Munzir oğlu), 12
Munzir (Nu'man oğlu), 12
Murad, 27
el-Murâdî, Kays (Mekşuh oğlu), 27
Murr (Udd oğlu), 58, 73, 74, 210, 211
Murre (Abdumenaf oğlu), 129
Murre (Avf oğlu), 62, 63, 64, 78
Murre (Hilâl oğlu), 66
Murre (Kâ'b oğlu), 1, 6, 17, 53, 65, 66, 67, 68, 82, 83, 93, 95, 98, 116, 117, 122, 129, 142, 159, 160, 161, 162, 163, 165, 173, 182, 206, 207, 209, 210
Murre (Kebîr oğlu), 142, 161, 207
Murre (Luey oğlu), 158
Murre (Malik oğlu), 37

Murre (Nuşbe oğlu), 63
Murre (Udad oğlu), 6, 51, 145
Murre (Yakaza oğlu), 206
el-Murrî el-Humam, 62
el-Murrî, Husayn (el-Humam oğlu), 62
murt ağacı, 45
Musa (Hz.), 127, 144, 151, 230
Musa (Hâris oğlu), 209
Mus'ab (Umeyr oğlu), 206, 208
Musafir (Ebu Amr oğlu), 93
el-Musayyib (Hazm oğlu), 106, 108
Muslim (Şihab oğlu), 128, 200
Muslim (Ubeydullah oğlu), 3
Muslim Zuhrî, 215
el-Mustanzar, 92
el-Mustavgır (Rebia oğlu), 54
Mustanah, 79
Musul, 136, 146
Muşellel, 5, 53
Mutaffifîn Sûresi, 190, 234
el-Mutayyebûn, 81, 82, 173
el-Mut'im (Adiy oğlu), 6, 84, 92, 126, 167, 173, 175
el-Muttalib (Abdullah oğlu), 100
85, 86, 87, 88, 110, 160, 167, 168, 227, 229, 230
Muttalib (Esed oğlu), 65, 85, 208, 237
Muttalib (Ezher oğlu), 162, 209
Muttalîbî, İshak, 2, 68, 69, 75
el-Muttalîbî, Muhammed (İshak oğlu), 2, 68, 69, 75
Muzdelîfe, 49, 75, 171
Muzeyne (Udd oğlu), 64
Mücemmî, 78
müdrik, 47
mühr, 139
mükâtebe, 139
müzemmem, 232

N

Nabiga Ca'dî, 8, 42
Nâbit (İsmail oğlu), 1, 2, 4, 69, 71
Nadir, 14
Nadle (Abduluzza oğlu), 211
Nadle (Hâşim kızı), 66, 67
Nadr (Hâris oğlu), 185, 189, 190, 191, 229, 234, 235
Nadr (Kinane oğlu), 1, 10, 17, 58, 59, 65, 67, 68, 82
Nâfî (Cubeyr oğlu), 126, 155, 227
Nâfî, Cureşî, 130
Nahham, Nuaym (Abdullah oğlu), 162, 223
Nâhis, 31
Nahl, 64
Nahle, 52
Nahm, 162
Nahur (Esra oğlu), 2
Nahur (Saruğ oğlu), 1
Nahur (Teyrah oğlu), 1, 4
Nahvî, Ebu Muhammed Hişam oğlu Abdulmelik, 1
Nahvî, Hişam, 1
Naile (Dik kızı), 51, 52, 68, 91, 96, 171
Na'm, 94
Namad, 50
namaz, 21, 23, 134, 135, 154, 155, 156
Namus-ı Ekber, 151
Nâsıra (Fuseyye oğlu), 101
Nâsıra (Hilâl oğlu), 101
Nasr (Ebu Hârise oğlu), 5, 7, 8, 12, 13
Nasr (Malik oğlu), 161, 162, 206, 210, 211, 212
Nasr, (Muaviye oğlu), 17
Nasr (el-Esd oğlu), 51, 58, 65
Nasr (Sa'd oğlu), 101
Nasr (Zehran oğlu), 65
en-Nasse, 70
Nâşib (Gıyere oğlu), 163
Nebiş (İsmail oğlu), 2
en-Nebit (Munebbih oğlu), 31, 79
Nebt (Malik oğlu), 5, 9, 47
Nebt (Udad oğlu), 4
Necaşi, 26, 29, 143, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222
Neccam (Tenhum oğlu), 14
Neccar, 13, 14, 15, 66, 67, 85, 106
Necd, 57, 109, 114, 172
Necran, 11, 21, 22, 23, 24, 25, 28
Nedve, 78, 80, 82
nefret, 58
Nehd (Zeyd oğlu), 80
Nehdiyye, 203
Nehşel (Dârim oğlu), 55
en-Nemir (Kasıt oğlu), 60, 67, 163
en-Nesee, 29, 30, 78
Nesib (Malik oğlu), 208
Nesr, 49, 50

Nevfel (Abdumenaf oğlu), 6, 66, 81, 84, 86, 87, 92, 167, 172, 173, 175, 208
Nevfel, Adeviyye (Huveylid oğlu), 175, 208
Nevfel (Esed oğlu), 98, 105, 118, 141, 142, 147, 151, 202
Nil, 3, 218
Nizar (Maad oğlu), 1, 4, 8, 15, 31, 46, 47, 67, 161, 163
Nuaym, Nahham (Abdullah oğlu), 162, 223, 224
Nubeyh (Haccac oğlu), 165, 185
Nubeyh (Vehb oğlu), 81
Nueyle (Muleyl oğlu), 176
Nufase (Adiy oğlu), 34
Nufeyl (Abduluzza oğlu), 141, 142, 143, 144, 145, 146, 160, 161, 163, 173, 223
Nufeyl el-Has'emî (Habib oğlu), 31, 35, 36
Nuh (Lemk oğlu), 1, 2, 3, 4, 38, 48, 195
Nu'm (Kilâb kızı), 66
Nu'man (Adiy oğlu), 211
Nu'man (Amir oğlu), 157
Nu'man Ensârî (Beşir oğlu), 138
Nu'man (Malik oğlu), 161, 207
en-Nu'man (el-Munzir oğlu), 6, 12, 39, 45, 62, 112
Numeyr, 115
Nuseyb (Malik oğlu), 66
Nuseybin, 136
Nuşbe, 63
Nuteyle (Cenab kızı), 67

O

ok, 94
Okka, 140
el-Omeran, 30
Osman (Abduddar oğlu), 68, 98
Osman b. Affan, 130, 206, 207, 213
Osman (Amr oğlu), 159, 199, 209
Osman, Ebu Kuhafe, (Amir oğlu), 58
Osman (Ebu Suleyman oğlu), 126
Osman (Huveyrîs oğlu), 141, 142, 143
Osman (Maz'un oğlu), 160, 162, 172, 206, 207, 210, 213, 214
Osman (Osman oğlu), 210
Osman (Rebia oğlu), 211
Osman (Şerîd oğlu), 209
Osman (Ubeydullah oğlu), 84, 175
Ömer (Abdulaziz oğlu), 141
Ömer (Hz.) (Hattab oğlu), 3, 6, 25, 27, 30, 62, 63, 78, 130, 143, 160, 195, 203, 228, 204, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 229
Ömer (Katade oğlu), 131, 132, 134, 138, 141
Ömer (Mahzum oğlu), 122, 160, 161, 165, 175, 188, 206, 209, 210

P

pazar, 21

R

Rabb, 17
Rabban (Hulvan oğlu), 60
Ra'd Sûresi, 196, 197
Rafi el-Ensarî, 57
er-Rahhal, Urve (Utbe oğlu), 114, 115
Rahman, 187, 197
er-Raiş, 12
Rakabe (Mudhic oğlu), 207
Ra'le (Mudad kızı), 2
Ramazan, 140, 149, 150, 152, 153
radl, 140
Rau (Faleh oğlu), 1
Ravâha (Hacar oğlu), 62, 117
Ravâha (Rebia oğlu), 178
Rays (Kafatan oğlu), 61, 62
Rebab, 202
Rebi' Absî (Ziyad oğlu), 179
Rebi' (Rebia oğlu), 9
Rebia (Abduşems oğlu), 163, 165, 206, 208, 210, 211
Rebia (Abduyalil oğlu), 27, 60, 76, 79, 80
Rebia (Âmir oğlu), 8, 42, 114, 206
Rebia (Amr oğlu), 161
Rebia (Ehban oğlu), 211, 223
Rebia (Evsele oğlu), 50
Rebia (Haram oğlu), 73
Rebia (Hâris oğlu), 178
Rebia (Hârise oğlu), 57
Rebia (Hilâl oğlu), 207, 212
Rebia (Kâ'b oğlu), 54
Rebia (Malik oğlu), 50, 115
Rebia (Mes'ud oğlu), 9, 45
Rebia (Nasr oğlu), 6, 7, 8, 12, 13
Rebia (Nizar oğlu), 8, 46, 67, 161, 163, 175, 183, 185, 229

Rebia (Sumame oğlu), 209
Rebiulevvel, 100
Receb, 30
recez, 97, 169
recm, 39
Redman, 86, 87
Remle (Ebu Avf kızı), 162, 209
er-Resub, 54
Reys (Gatafan oğlu), 61, 62, 178
Reyta (Abdumenaf kızı), 66
Reyta (Hâris kızı), 209
rıtl, 140
Riab (Habib oğlu), 67
Riab (Huzeyfe oğlu), 211
Riab (Ya'mer oğlu), 142, 161, 207
Riam, 54
Rifaa (Mellam oğlu), 101
rifade, 78, 80, 81, 82, 84, 85, 88
er-Riş (Adiy oğlu), 12, 13
Riyah (Rizah oğlu), 142, 160
Rizah (Adiy oğlu), 142, 160
Rizah (Rebia oğlu), 73, 77, 79, 80
Rizam (Nâsıra oğlu), 101
Ru'be (el-Accac oğlu), 58
Ruda, 54
Rudeyne, 35
Rufeyde (Kelboğlu), 157
Ruhat, 49
Ruhm (Efrek oğlu), 9
Ruhulkuds, 147
er-Rukayyat, Kays, 39
Rukayye (Hâşim kızı), 66
Rukayye (Muhammed kızı), 117, 207
Rukayye (Osman kızı), 206
Rum, 163
Rûman, 221
Rumca, 148
Rumm, 93
Rustum Sindid, 190, 234
rüya, 148

S

Sa'b (Alî oğlu), 8, 60
Sa'b (Duhman oğlu), 63
Sa'b (Sa'du'ül-Aşire oğlu), 27
Sa'b (Yeşkur oğlu), 9
saba, 180
Sabire (Murre oğlu), 142, 161, 207
Sâbit, 100, 101
Sabur (Hurrazad oğlu), 12
Sabur. Zu'l-Ektaf 45, 46
Sa'd (Abdullah Zurare oğlu), 36
Sa'd (Abduluzza oğlu), 161
Sa'd el-Advanî (Zarib oğlu), 59
Sa'du'l-Aşire (Mezhic oğlu), 27, 51, 66
Sa'd (Avf oğlu), 31
Sa'd (Bekr oğlu), 101, 102, 103, 104, 105
Sa'd (Dubey'a oğlu), 8, 51, 61, 62
Sa'd (Ebu Vakkas oğlu), 159, 160, 164
Sa'd (Harmele oğlu), 208
Sa'd (Havle oğlu), 212, 213
Sa'd (el-Hazre oğlu), 67
Sa'd (Huzeyl oğlu), 59, 160, 209
Sa'd (Huzeym oğlu), 79
Sa'd (İbrahim oğlu), 222
Sa'd (Kays oğlu), 28
Sa'd (Laviz oğlu), 14
Sa'd (Leys oğlu), 163
Sa'd (Luey oğlu), 61
Sa'd (Muleyh oğlu), 207, 208
Sa'd (Sehm oğlu), 37, 117, 161, 162, 165, 209, 211, 212
Sa'd (Seyel oğlu), 65, 66, 73
Sa'd (Teym oğlu), 17, 83, 158, 159, 163, 175, 182, 209
Sa'du Huzeym, 89
Sa'd (Zeyd oğlu), 73, 138
Sa'd (Zeydu Menat oğlu), 54, 74
Sa'd (Zubyan oğlu), 62
Sa'd (Zuhayr oğlu), 209
Sa'd (Zurare oğlu), 52, 100
sadak, 69
es-Sa'dî, Evs, 75
Sa'dî (Vakdan oğlu), 212
Sadîf, 145
Safa, 68, 71, 171, 182, 224, 225
Safer, 30
Saferan, 30
Safiyye (Abduymuttalib kızı), 67, 106, 107
Safiyye (Havze kızı), 66
Safiyye (Zeyd kızı), 145
Safvan (Cenab oğlu), 74, 75, 78
Safvan (el-Hâris oğlu), 74, 75, 78
Safvan (Umeyye oğlu), 119, 207
sağ, 140
Sahile (Kâhil oğlu), 160, 209

Sahr (Âmir oğlu), 209
Sahr, Ebu Sufyan (Harb oğlu), 165
Sahr (el-Hâris oğlu), 67
Sahre (Abd kızı), 67
es-Saib (Habbab oğlu), 78
Saib (Hâris oğlu), 211
Sâib (Osman oğlu), 162, 210
Sâibe, 55, 56
Said (Âs oğlu), 143, 162, 207, 208
Said (Halid oğlu), 207
Said (el-Müseyyib oğlu), 101, 106, 108
Said (Zeyd oğlu), 143, 160, 223, 224
Said (Zubeyr oğlu), 185, 204
Saik el-Kilâbî, 124
Sakafî, Abdulmelik (Abdullah oğlu), 149
Sakafî, Ahnes (Şerîk oğlu), 200
Sakafî, İbn ez-Zi'b, 27
es-Sakafî, Muhammed (Yusuf oğlu), 92
Sakîf (Kasiy oğlu), 8, 31, 32, 53, 66, 128, 236
Sa'lebe (Abdullah oğlu), 79
Sa'lebe (Adiy oğlu), 178
Sa'lebe (Amr oğlu), 5, 13, 66
Sa'lebe (Buhsâ oğlu), 66
Sa'lebe (Ebu Malik oğlu), 17
Sa'lebe (el-Hâris oğlu), 30, 65, 67
Sa'lebe (Hulvan oğlu), 45, 54, 60
Sa'lebe (Kâ'b oğlu), 179
Sa'lebe (Malik oğlu), 209
Sa'lebe (Malik el-Hâris oğlu), 29
Sa'lebe (Mâzin oğlu), 5, 57, 65, 67
Sa'lebe (Sa'd oğlu), 61, 62
Sa'lebe (Sa'ye oğlu), 132
Sa'lebe (Ukabe oğlu), 8, 42, 60
Sa'lebe (Yerbu oğlu), 163
Salih (İbrahim oğlu), 21, 22, 23, 132, 230
Salih (Keysan oğlu), 155
Salim (Malik oğlu), 27
es-Salt (en-Nadr oğlu), 59
Sam (Nuh oğlu), 1, 2, 3, 4, 48
Sâme (Luey oğlu), 60, 61, 63
es-Samir, 21, 23, 24, 25
Samit (Halid oğlu), 180
San'a, 29, 36, 41, 43, 44, 54
Sarîh (Tev'eman oğlu), 14
Saruğ (Rau oğlu), 1
Sarun, 45
Sa'saa (Muaviye oğlu), 8, 42, 56, 66, 67, 114, 123, 124
Sasanî, 39
Satîh, 8, 9, 10, 11, 28, 43, 44, 45
Satirun, 45
savmaa, 116
Sa'ye, 132
Sayfî (Eslet oğlu), 37
Sayfî (Sebe Esgar oğlu), 13
Sebbak (Abduddar oğlu), 208
sebe, 6, 145
Sebe Ekber (Ya'rub oğlu), 13
Sebe Esgar Kâ'b (Kehf'uz-Zulm oğlu), 13
Sebe Sûresi. 198
Sebe (Yeşcûb oğlu), 4, 5, 6, 7, 8, 9, 25, 47, 50, 51, 110
sebi, 5
Sebir, 17, 34, 149, 171
Sebre (Ebu Ruhm oğlu), 206, 211
Secle, 92
es-Sedir, 54, 55
Sedûsî, Hallad (Kurre oğlu), 2, 42, 45
Sehl (Amr oğlu), 13
Sehle, (Suheyl kızı), 206
Sehm (Amr oğlu), 37, 66, 82, 93, 117, 120, 29, 160, 161, 162, 165, 173, 175, 185, 209, 211, 212, 228, 234, 237
Sehm (Murre oğlu), 62
Sekran (Amr oğlu), 212
Sekûn (Eşres oğlu), 145
Selâme (Muharribe oğlu), 161
Selâme (Vakş oğlu), 132
Seleme (Avf oğlu), 59
Seleme (Hişam oğlu), 205, 210
Seleme (Mâzin oğlu), 27, 57
Seleme (Selâme oğlu), 32
Selit (Amr oğlu), 161, 212
Selma (Abduleşhel kızı), 54, 67
Selma (Amr el-Huzaî kızı), 60, 66, 67, 85, 106
Selman-ı Bahilî (Rebia oğlu), 27, 28, 86, 87
Selman-ı Fârisî, 44, 134, 135, 138, 139, 140, 141
Selûl (Kâ'b oğlu), 66, 68, 72, 210
Selûl (Sa'saa oğlu), 66
es-Semeyda, 69,70
es-Sammân, Ebu Salih, 48

Semra (Cundub kızı), 67
Semut (Abir oğlu), 4
Sendad, 54, 55
Serat,7
Sevad (Ganm pğlu),57
Sevd (Eslum oğlu), 6, 138
Sevde (Akk kızı), 46
Sevde (Zemea kızı), 212
Sevr, 2, 149, 171, 209
Sevr (Kelb oğlu), 157
Sevr (Yezid oğlu), 104, 195
Sevr (Zeyd oğlu), 145
Seyel, 65, 66, 73
Seyf Himyeri (Zu Yezen oğlu), 39, 40, 41,42
Sey'ullah (el-Esd oğlu),60
Sıbt (Elyesa oğlu), 14
sihirbaz, 23
sikaye, 78,80,8182,84,85,88,90,109,111
Silhîn, 26
Sinan (Ebu Harise oülu), 63, 163
Sind, 40
Sindad. Bk. Sendad
Sindîd, Rustum, 234
Sire şehri, 171
Suayd (Amr oğlu), 211
Suayd (Sa'd oğlu), 162
Suayd (Sehm oğlu), 66117, 165, 209
Subey (Cu'sume oğlu), 207,208
Subey' (Halid oğlu), 175
Subey' (el-Hun oğlu), 160,171
Subey'a (Ahabb kızı), 17
Subeyre (Suayd oğlu),162
sûfe, 73,74,76,77,79
Sufyan (Abdulsed oğlu),210
Sufyan (Ma'mer oğlu),210
Suhayle,76
Suheyb (Sinan oğlu),163
Suheyl, 71
Suheyl (Amr oğlu), 206,211,212
Suheyl (Beyda oğlu), 207,212
Suheyl (Vehb oğlu),207
Sukayye, 93
Sulemî, Abbas oğlu), 324
Sulemî Hakîm (Umeyye oğlu),180
Sulemî Utbe (Gazvan oğlu),66,176
Suleym (Mansur oğlu),4,52,66,176
Suleyman (Abdulmelik oğlu), 38,39
Sumame (Matrud oğlu),209
Sureyr (Sa'lebe oğlu),65
Suriye, 7,21,22,35,48,57,85,89,100,104,
112,113,116,133,134,135,136,141,
186,188,226
Suva, 49
Suvae (Âmir oğlu),67
Suveybit (Sa'd oğlu),208
Suveyd (el-Gıdrif oğlu),85
Suveyd (Hermi oğlu).209
Suveyd (Sâmit oğlu),180
es-Sünbüle,93
sünnet, 95
Süryanice, 184

Ş

Şahbur, 46
Şair, 64
Şakik (Sevr oğlu),2
Şaleh (Erfahşez oğlu),1,2,3
Şaleh (Yaktan oğlu), 3
eş-Şeddah, 77
Şehran,31
Şemh, (Mahzum oğlu),160,209
Şemmas (Osman oğlu),209,210
Şenûe, 58 ,65
Şerahil (Avf oğlu),8
Şerâhil (Kâ'b oğlu), 157
Şerîd (Ebu Ehvez oğlç),209
Şerîd (Suveyd oğlu),209
Şerîk, Sakafi (Amr oğlu),175,200,227,
237
Şerman, 214
Şeyban (Muharip oğlu),60,65
Şeyban (Zuheyr oğlu), 2,52
Şeybanî Hâlid, 44
Şebanî, Hıkk, 44
Şeybe (Haşim oğlu), 1,85,16,107,108,109,
Şeybe (Rebia oğlu), 165,185
eş-Şeyma (el-Hâris kızı), 101,102
şeytan, 104,126,127,152
Şeyvan (Muharip oğlu), 60
Şeyvan (Sa'lebe oğlu),60
Şey'ullah (el-Esd oğlu 60
Şıkk (Rakabe oğlu),207
Şıkk (Sa'b oğlu), 8,9,11,12,28,43,44,45
Şicne (Câbir oğlu),101
Şicne (Utarid oğlu), 74
eş-Şifa (Hâşim kızı), 66 67

Şihab, Zuhrî, 3,6,128,200
Şîs (Âdem oğlu),1,2
eş-Şudah, 77
Şukeyka (Akk kızı),46
Şukays, 60
Şurahbil (Abdullah oğlu), 211
Şurahbil (Hasane oğlu), 210
Şurahbil Kâ'b oğlu), 157
Şureyf, 56
şuub, 129

T

tâbiha,47
Tâbiha (İlyas oğlu), 47,64,73
tağlib, 30
Tağlib (Hulvan oğlu), 50
Tağlib (Vail oğlu), 54
Taha Sûresi, 224 225
Tahir (Muhammed oğlu),117
Tahmur (Abd kızı), 67
Taif, 31,32, 53,236
Talha, Teymi (Ubeydullah oğlu),17 157 159
Talha, Zuhrî (Abdullah oğlu), 83
Talib (Ebu Talib oğlu), 138,156
Talla (Âmir kızı), 13,14,15
Tamhur (Kusay kızı), 66
Tamu, 233,235
Tanrı, her sayfada geçmektedir
Tarih, 1,,,,,2
Tasm (Lâviz oğlu), 4
tasuc, 139
taş atmak,49
taşa tapmak, 49
tavaf, 52,125,151
et-Taviy,92
Taybe, 88
Tayy (Udad oğlu), 50,54
Teyyib (Muhammed oğlu), 117
Tebale, 53
tekarruş, 58, 59
tekbir, 89, 225
telbiye, 49
Temîm (Meğra oğlu), 75
Temîm (Murr oğlu),39,42,54,55,58,59 59,74,124,161,163,210
Temîm (Sa'd oğlu), 160,209
Temîm (Ubey oğlu),56
et-Temîmî, el-Akra (Hâbis Cerir el-Becelî oğlu), 47
Temmam, 113
Tenhum (Âzer oğlu), 14
Teslis, 124
Tev'eman (Sıbt oğlu), 14
Tevrat, 18,131,148, 151, 190,196
Teym (Amr oğlu), 214
Teym (Murr oğlu),17,60,65,82,83,84, 155,158,159,163,167,175,182,209211
et-Teymî, el-Hâris, 48, 83, 84
et-Teymî, İbrahim (el-Hâris oğlu), 48, 83, 84
et-Teymî Muhammed (İbrahim oğlu), 48, 83, 84
Teymî, Muhammed (Zeyd oğlu), 83
Teymî, Talha (Ubeydullah oğlu), 175
Teym'u-llah (Sa'lebe oğlu), 13, 66
Teym'ul-lât (Nemr oğlu), 67
Teym'ul-lât (Nemr oğlu), 67
Teymen zı Tılal, 114, 115 &
Teynucan, 43
Teyrah (Ya'rub oğlu), 1, 4
tigale, 36
Tihame, 32, 34, 57, 79
Tima (İsmail oğlu), 2
Tuban Es'ad Kerib (Kuli kerib oğlu), 12, 13, 19, 20, 110
Tubba', 8, 12, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 43, 70
Tufeyl (Malik oğlu), 124
Tuleyb (Umeyr oğlu), 208
Tumadır Ebu Amr (Abdumenaf oğlu), 66
Türk, 171
Türkçe, 148

U

Ubey, Ahnes Sakafî (Şerîk oğlu), 75
Ubey (Mukbil oğlu), 156, 172
Ubey (Vehb oğlu), 237
Ubeyd (Huzeyme oğlu), 60, 133
Ubeyd Leysî (Katade oğlu), 149
Ubeyd (Uveyc oğlu), 98, 206, 211
Ubeyde (Hâris oğlu), 160
Ubeydullah (Cahş oğlu), 141, 142, 207, 208
Ubeydullah (Osman oğlu), 159
Ubeydullah (Şihab oğlu), 3

Ubeydullah et-Teymî 17, 84, 175
Uded (Malik oğlu), 50
Udad (Mezhic oğlu), 50
Udad (Mukavvim oğlu), 1, 4
Udad (Zeyd oğlu), 4, 6, 50, 51, 145
Udd (Mukavvim oğlu), 1, 4
Udd (Tâbiha oğlu), 64, 73, 74
Udsan (Abdullah oğlu), 5, 51
Udus (Zeyd oğlu), 124
Uhdud, 21, 23, 25
Uhayha (el-Culah oğlu), 85
Uheyb (Abdumenaf oğlu), 159, 209
Uheyb (Dabbe oğlu), 160, 207, 212
Uhud, 92, 129, 139, 203
Ukabe (Sa'b oğlu), 8, 60
Ukayş (Âmir oğlu), 208
Ukbe (Ebu Muayd oğlu), 175, 190, 191, 237
Ukkaşe, 205
uman, 7, 61
umare (Velid oğlu), 167
Umeyle (el-Âzel oğlu), 75
Umeyle (Sebbak oğlu), 208
Umeym (Lâviz oğlu), 4
Umeyme (Abdulmuttalib kızı), 67, 106, 108, 142
Umeyne (Halef kızı), 207
Umeyr (Cud'an oğlu), 175
Umeyr (Ebu Vakkas oğlu), 160
Umeyr (Hâşim oğlu) 206, 208
Umeyr (Katade oğlu), 149
Umeyr (Kays oğlu), 30
Umeyr (Riab oğlu), 211
Umeyr (Vehb oğlu), 208, 236
Umeys (Nu'man oğlu), 161, 207
Umeyye, (Abduşems oğlu), 92, 93, 115, 128, 159, 161, 162, 165, 175, 180, 191, 206, 207, 208, 231
Umeyye Damrî, 143
Umeyye (Ebu's-Salt oğlu), Sakafî, 8, 31, 32, 37, 38, 42, 144, 147
Umeyye (Halef oğlu), 119, 185, 202, 203, 213, 232, 237
Umeyy (Hâris oğlu), 208
Umeyye (Hârise oğlu), 180
Umeyye (Kala' oğlu), 30
Umeyye (Muaviye oğlu), 179
Umeyye (Muharris oğlu), 207
Umeyye (Zarib oğlu), 212
Umman, 7
Ummu Abdullah (Ebu Hasme kızı), 223
Ummu Ahrad, 93
Ummu Cemil, 231, 232
Ummu Habib (Esed kızı), 68, 98, 143
Ummu Habibe (Ebu Sufyan kızı), 142, 208
Ummu Hakîm el-Beyda (Abdulmuttalib kızı), 67, 106, 107
Ummu Harmele (Abdulesver kızı), 208
Ummu Kulsum (Muhammed kızı), 117, 182
Ummu Kulsum (Suheyl kızı), 211
Ummulahsen (Abdumenaf kızı). 66
Ummul-Arab, 3
Ummu Seleme, Hind (Ebu Umeyye kızı), 206, 209, 215, 217, 218, 219
Ummu Sufyan (Abdumenaf kızı), 66
Ummu Ubeys, 203
Umre, 49
Umyanis, 50
Uneys, 33
Uneyse (el-Hâris kızı), 101
Urve er-Rahhal (Utbe oğlu), 114, 115
Urve (Zubeyr oğlu), 143, 148, 153, 155, 181, 199, 202, 219, 221
Usame (el-Hâdî oğlu), 83, 84
Usfan, 15
uşer, 36
Utarid (Avf oğlu), 74
Utbe (Ca'fer oğlu), 114
Utbe (Ebu Sufyan oğlu), 36, 83, 84
Utbe (Mes'ud oğlu), 209
Utbe (Mugîre oğlu), 6, 128, 166, 172
Utbe (Muslim oğlu), 155
Utbe (Rebia oğlu), 163, 165, 175, 183, 184, 185, 206, 208, 210, 229
Utbe Sulemî (Gazvan oğlu), 66, 176, 208
Uveyc (Adiy oğlu), 62, 68, 98, 206, 211
Uzeyr, 235
Uzre (Sa'd oğlu), 73, 80, 138
Uzre (Zeydullât oğlu), 157
el-Uzza, 50, 52, 53, 112, 113, 144, 202, 203, 205, 229

V

Vadi ül-Kura, 137

Vahrîz, 40, 41, 42, 43
Vahşiyye (Şeyban kızı), 65
Vail (Gavs oğlu), 13
Vail (Hâşim oğlu), 165, 185, 211
Vail (Hinb oğlu), 8, 54, 58, 60, 161, 171, 176, 206, 214, 228, 233, 237
Vail (Sa'd oğlu), 211
Vail (Zeyd oğlu), 37
Vakdan (Abduşems oğlu), 212
Vâkıf, 176
Vakid (Abdullah oğlu), 163
Vakide (Amr kızı), 66
Vakide (Ebu Adiy kızı), 67
Vâkidî, 34
Vakiyye, 139, 140, 141
Vakş, 132
Varaka (Nevfel oğlu), 98, 105, 118, 141, 142, 147, 151, 202
Varikan, 79
Vâsile, 34, 48, 55, 56
Vebre (Kelb oğlu), 157
Vebre (Kudaa oğlu), 49
Vebre (Kusay kızı), 66
Vebre (Sa'lebe oğlu), 60
Vebre (Tagrîb oğlu), 50
Vedd, 49, 50
Vehb (Abdumenaf oğlu), 3, 17, 68, 98, 100, 105, 175, 200, 209
Vehb (Âmir oğlu), 81
Vehb (Amr oğlu), 108
Vehb (Halef oğlu), 93
Vehb (Huzafe oğlu), 119, 160, 161, 202, 206, 210, 211, 213, 232, 236, 237
Vehb (Kebîr oğlu), 208
Vehb (Keysan oğlu), 149
Vehb (Nesib oğlu), 208
Vehb (Nuseyb oğlu), 66
Vehb (Rebia oğlu), 207
Vehb Yemânî (Munebbih oğlu), 21, 23
Velid Mugîre oğlu), 119, 120, 165, 167, 169, 170, 185, 207, 235, 236, 237, 238
Velid (Utbe oğlu), 83, 84
Velid (Velid oğlu), 205
Vibe, 140
Vuheyd (Abrumenaf oğlu), 67

Y

Yafes (Nuhoğlu), 195
Ya'fur en-Neşhelî, 55
yağmur duası, 133
Yagus, 49, 50
Yahlûd (Malik oğlu), 50
Yahudî, 13, 15, 18, 25, 100, 101, 113, 121, 126, 131, 132, 133, 134, 137, 138, 139, 140, 141, 143, 146, 147, 176, 179, 190, 191, 194, 196, 235
Yahya (Abdüved oğlu), 74, 111
Yahya, el-Ensarî (Abdullah oğlu), 100
Yahya (Urve oğlu), 181, 199
Yakaza (Murre oğlu), 65, 67, 82, 95, 96, 160, 161, 163, 165, 206, 209, 210
Yakdum (Efsa oğlu), 31
Yaktan (Ayber oğlu), 3
Ya'kub (Utbe oğlu), 6, 14, 36, 128, 166
Ya'mele, 63
Ya'mer (Sabire oğlu), 142, 161, 207
Ya'mur (Avf oğlu), 77
Ya'mur (Nufase oğlu), 34
Yaniş (Şîs oğlu), 1
Ya'rub (Kahtan oğlu), 5, 13
Ya'rub (Yeşcub oğlu), 1, 4, 13
Yâsin Sûresi, 37
Yâsir, 163, 04, 1
Ya'sur (Kays oğlu), 8
Ya'uk, 49, 50
Yeksum (Ebrehe el-Eşrem oğlu), 39, 43
Yemame, 187, 197
Yemanî, 6
Yemanî, Vehb (Munebbih oğlu), 1
Yemen, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 1 , 13, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 26, 28, 29, 30, 31, 35, 37, 39, 41, 42, 43, 44, 47, 50, 54, 57, 60, 65, 69, 71, 72, 80, 86, 120, 130, 132, 177, 212, 228
Yenuf, Lahnia Zu Şenatir, 20
Yerbu' (Hanzala oğlu), 58, 59, 62, 163
Yerd (Mehleyil oğlu), 1, 2
Yeşsa, 81, 98, 162, 208, 210
Yeshur (Kahes oğlu), 14
Yesrib, 7, 12, 15, 53, 100
Yeşcub (Kehtan oğlu), 4, 13
Yeşcub (Nâbit oğlu), 1, 4
Yeşcub (Ya'rub oğlu), 5, 13
Yeşcub (Zeyd oğlu), 4, 6
Yeşilova, 3
Yeşkur (Advan oğlu), 58, 75

Yeşkur (Mubeşşir oğlu), 164
Yeşkur (Ruhm oğlu), 9
el-Yeşkurî, Ebu Cilde, 58
Yetur (İsmail oğlu), 2
el-Yezenî, Mersed (Abdullah oğlu), 88
Yezid, İbn Fushum (Kays oğlu), 179
Yezid el-Leysî (Abdullah oğlu), 83, 84, 104, 195
Yezid el-Mısrî (Ebu Habib oğlu), 88, 141
Yezid el-Kilâbî (Saik oğlu), 124
Yezid (Rûmanoğlu), 221
Yezid (Zemea oğlu), 208
Yezid (Ziyad oğlu), 23, 183
yılan, 119, 122
yılancıl kuşu, 122
yıldızlarla taşlama, 128
Yuhâbir, 27, 71
Yuhanna, 147, 148
Yunan (Yâfes oğlu), 195
Yunanca, 148
Yunanî, Merzuban (Merzuba oğlu), 195
Yunus, 44, 145
Yunus (Habib oğlu), 56
Yusuf, 21, 38, 123
Yusuf es-Sakafî, 92

Z

Zaide (el-Esamm oğlu), 117
Zaife (Hişam kız), 66, 67
Zâlim (Cezime oğlu), 62, 63
Zarib el-Advanî, 59
Zarib (Amr oğlu), 75
Zarib (Hâris oğlu), 212
Zat, ül-Aber, 27
Zebine (Cuzeyme oğlu), 17
Zehran (el-Haris oğlu), 65
Zehran (el-Esd oğlu), 51
Zehran (Kâ'b oğlu), 51
Zekvan (Sa'lebe oğlu), 66
Zemar, 44
Zemea (Esved oğlu), 185, 208
Zemea (Kays oğlu), 212
Zemzem, 68, 69, 71, 88, 89, 90, 92, 93, 94, 109, 111
Zerih, 131
Zerr, 209
zerre, 139
Zeyd (Abdullah oğlu), 53, 73, 80, 124
Zeyd (Amr oğlu), 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 160, 223, 224
Zeyd (Amr Zu'l-Ez'ar oğlu), 12
Zeyd (Cueyye oğlu), 178
Zeyd (Evsele oğlu), 50
Zeyd (Hâris oğlu), 157, 158, 159
Zeyd (Hemeysa oğlu), 4, 6
Zeyd el-Hirî, 42, 45, 46
Zeyd (Kays oğlu), 37
Zeyd (Kehlan oğlu), 4, 5, 6, 9, 47, 50, 51, 145
Zeyd-i Kelbî (Hârise oğlu), 57
Zeyd (Kilâb oğlu), 1
Zeyd (Lebîd oğlu), 66
Zeyd (Leys oğlu), 6, 138
Zeydullât (Rufeyde oğlu), 157
Zeydu Menat (Âmir oğlu), 67
Zeydu Menat (Temim oğlu), 39, 42, 47, 54, 55, 58, 59, 67, 74, 124, 163
Zeyd (Mihsa oğlu), 51, 145
Zeyd (el-Muhacir oğlu), 83
Zeyd (Rebia oğlu), 50
Zeyd (Sehl oğlu), 13
Zeyneb (Ebu Seleme kızı), 209
Zeyneb (Hâris kızı), 209
Zeyneb (Muhammed kızı), 117
zi'b, 45
Zi'b (Adiy oğlu), 9
Ziba'ra (Adiy oğlu), 37, 234, 235
ez-Zi'be, 27
ez-Zi'bî (Satîh), 45
Zimar, 44
Zinnîre, 203
Ziyad, Absî, 178, 180, 183
Ziyad, Bekkâî (Abdullah oğlu), 2, 23, 69, 83, 92
Zu Alâk, 167
Zubeyd (Sa'b oğlu), 27, 124, 211
Zubeyd (Seleme oğlu), 27
ez-Zubeydî, Amr (Ma'dî Kerîb oğlu), 27
Zubeyr (Abdulmuttalib oğlu), 62, 67, 74, 84, 95, 111, 122, 142
ez-Zubeyr (Avvam oğlu), 148, 149, 151, 153, 155, 159, 181, 199, 204, 206, 208, 219, 211
Zubeyr (Ukkâşe oğlu), 205, 207
Zubyan (Bagît oğlu), 61, 62, 178
Zubyan (el-Hâris oğlu), 79

Zu Ceden Himyerî, 26, 110
Zuheyr (Cezîme oğlu), 178, 179
Zuheyr (Ebu Sulma oğlu), 64
Zuheyr (Ebu Şeddad oğlu), 212
Zuheyr (Esu Umeyye oğlu), 174, 175
Zuheyr (Eymen oğlu), 12
Zuheyr el-Kelbî (Cenab oğlu), 54, 80
Zuheyr (Luey oğlu), 209
Zuheyr (Şakîk oğlu), 2
Zuhre (Kilâb oğlu), 65, 67, 68, 73, 82, 83 84, 98, 120, 159, 162, 168, 175, 200, 206, 208, 209, 227, 236
Zuhre (Murre oğlu), 159, 160
Zuhrî, Muhammed (Muslim oğlu), 3, 4, 6, 43, 44, 128, 129, 148, 200, 215, 219
Zuhrî, Talha (Abdullah oğlu), 85
Zuhruf Sûresi, 236
Zu'l-Ektaf Sabur, 45
Zu'l-Ez'ar, Amr, 12
Zulhicce, 30
Zulhalasa, 53, 54
Zu'l-Isba' el-Advanî, Hursan, 75
Zulkââbat, 54
Zulkade, 30
Zulkarneyn, 195
Zulkula, 50
Zu'l-Menar Ebrehe, 12
Zu'l-Merve, 83
Zu Neceb, 124
Zu Nefr, 31, 33
Zu Nuvas, 20, 21, 25, 26, 27
Zur'a (Tuban Es'ad oğlu), 20
Zurare, Abdullah (Ebu Bekr oğlu), 36
Zurare, Dârimî, 100, 124
Zurare Sa'd, 52
Zurare (Udus oğlu), 124
Zureyk, 6
Zureyk (Abdu Hârise oğlu), 13
Zureyr el-Gâfikî, 88, 113
Zu Riayn, Himyerî, 19, 20, 27
Zu Sa'leban, Dev., 25
Zu Şenatir, Yenuf Lahnia, 20
Zu Yezen, 10, 11, 39, 40, 41, 42, 43